

Ahmet Kurt

Porodica Kurt iz Mostara

HISTORIJA I RODOSLOV

Porodica Kurt iz Mostara, historija i rodoslov

Autor i urednik: Ahmet Kurt

Recenzent: doc. dr. Faruk Taslidža

Lektor: dr. sc. Lejla Žujo-Marić

Vlastita naklada autora

Mostar, mart 2017.

Knjiga je dostupna na web adresi: porodica-kurt.com

Korice knjige: Ahmet Kurt

Fotografije na koricama prikazuje radove slikara Ibrahima Novalića.

Prva strana: Mrtva priroda, ulje na dijelu starih vrata, 133x77 cm

Zadnja strana: Mrtva priroda, lice sehare ukomponovano u sliku, ulje na platnu, 130x67 cm

web stranica: <http://novalic.org>

Format knjige: A4 (210x297 mm), na 185 strana koje sadrže 59.000 riječi, 54 fotografije, 10 crteža rodoslova, 12 kopija potpisa, 8 karata, 2 grafikona i 4 tabele.

ISBN e-knjiga: 978-91-983407-1-6

Štampano izdanje knjige ima katalogizaciju kao dolje:

CIP - Katalogizacija u publikaciji

Nacionalna i univerzitetska biblioteka Bosne i Hercegovine, Sarajevo

929.52 KUR

KURT, Ahmet

Porodica Kurt iz Mostara : historija i rodoslov / Ahmet Kurt. - Mostar :
autor, 2017. - 185 str. : ilustr. ; 30 cm

Bibliografija i bilješke uz tekst.

ISBN 978-9926-442-20-0

COBISS.BH-ID 23971846

Zahvaljujem se svima koji su pomogli svojim priložima ovom radu: Vadimu Đađi Kurtu (Zagreb), rahm. Zehri Kamber (Tuzla), Jasminki Ibrišimović (Tuzla), Mehmedu Kurtu (Glogošnica), Subhiji Kurt (Sarajevo), Sabahudinu Kurtu (Sarajevo), Faruku Kurtu (Visoko), Alisi Kurt-Maslovar (Beograd), rahm. Džemilu Kurtu (Mostar), Arifu Kurtu (Mostar), Mehi Lakišiću (Mostar), Nadi Kurt ud. Stojković (Toronto), te drugim. Posebno se zahvaljujem prof. dr. Faruku Taslidži na pomoći i sugestijama prilikom pisanja rada, te ljubaznom i stručnom osoblju Arhiva Hercegovine u Mostaru.

Ahmet Kurt

Mostar, april 2017.

Napomena: Na web-stranici **porodica-kurt.com** prikazano je više slikovnog materijala nego u knjizi, te nekoliko interaktivnih karata.

Sadržaj

Uvod	7
Izvori	8
Nastanak prezimena Kurt	9
Rasprostranjenost prezimena Kurt	10
Nastanak i rasprostranjenost prezimena Kurt u BIH, Hrvatskoj i Srbiji	11
Toponimi nastali iz imena ili prezimena Kurt	12
Rodoslovi - mitovi i fakta	14
Odakle su porijeklom mostarski Kurti?	15
Potvrđuju li dokumenti predanja?	18
Kurti u drugim područjima Bosne i Hercegovine i Hrvatske	24
Kurti u ratovima i drugim stradanjima	27
Mostarski Kurti kao ratne izbjeglice	30
Nepredijeljeni muftija Kurt	32
Kako su Kurti dobili i izgubili zemljišne posjede?	33
Kurti u fesu	40
Rodoslov mostarskih Kurta	41
Supruge mostarskih Kurta	43
Kćerke mostarskih Kurta	46
Hadži Nuhan-aga Kurt, alemdar, sin Mehmeda (oko 1780-1868)	48
Hadži Ahmet-aga Kurt, alemdar, sin Nuhana (1810-1895)	49
Salih-aga Kurt, sin hadži Ahmeta (oko 1840-1890) i njegovi potomci	53
Ibrahim-aga Kurt, sin hadži Ahmeta (oko 1840-1890) i njegovi potomci	64
Tuzlanska grana mostarskih Kurta	
Hadži Fadil ef. Kurt (1845-1893), muderis u Travniku, sin Ahmeta	69
Muhamed Šefket ef. Kurt (1879-1963), muftija u Banja Luci i Tuzli	73
Hadži hafiz kurra Muhamed Kurt (1850-1940), sin hadži Ahmeta	80

Husnija Kurt (1900-1959), sin hadži Muhameda	86
Sarajevska grana mostarskih Kurta	89
Muhamed Kurt (1875-1943), sin Mustafe	90
Mehmed Dželaluddin Kurt (1876-1944), sin Mustafe	93
Popis stvari u kući Mehmeda Dželaluddina Kurta 1921. godine	95
Potpisi nekih mostarskih Kurta	107
Sažetak o mostarskoj porodici Kurt	108
Summary of Mostar Kurt family	111
Recenzija knjige Porodica Kurt iz Mostara – historija i rodoslov autora Ahmeta Kurta	113
Literatura	115
PRILOG 2 - manje poznate riječi koje se spominju u sidžilu	144
PRILOG 3 - dokumenti u Arhivu Hercegovine o osobama sa prezimenom Kurt	147
PRILOG 4 - spisak Bošnjaka koji su 1939. godine imali akademsko obrazovanje	149
PRILOG 5 – Rezultati testa genetskog porijekla pisca knjige	176
PRILOG 6 – Kako nasljeđujemo naše gene?	188

Uvod

Husein Kurt, (1875-1959) moj djed, rodio se i cijeli svoj život je živio u Mostaru. On nigdje nije putovao, ali je zato pet država proputovalo ispod njegovih nogu: Osmansko carstvo, Austro-Ugarska, Kraljevina SHS/Jugoslavija, Nezavisna država Hrvatska i Socijalistička Jugoslavija. Razna pisma u službenim dokumentima mijenjala su se tokom vremena; arapsko, latinično pa ćirilično pismo. U toku njegovog života postojala su četiri imena za jezik, mada je on uvijek govorio jednim te istim - ikavskim narječjem, kakvim je govorilo i ostalo stanovništvo u njegovoj okolini.

Samo ovo dovoljno govori o tome kakva je burna historija protutnjala kroz živote naših predaka, njihove avlije i bašče, kroz Mostar, Tuzlu, Sarajevo, Visoko te cijelom Bosnom i Hercegovinom. Meni je šesdeset šest godina i najmlađe sam dijete koje se još uvijek sjeća Husage Kurta. Pamtim njegove priče kako je na konjima desetak Kurta izjahivalo na svoja imanja u okolini Nevesinja, priče o njegovim precima koji su se junački borili u dalekim zemljama. Danas njihova izmišljena ili stvarna junaštva izgledaju uzaludna, kao što uzaludnim postaje svako junaštvo, nakon što vrijeme prođe i zaboravi se ko se zašto borio i padao. Za sto godina, naši dragi koji su poginuli u vrijeme agresije na Bosnu i Hercegovinu (1992-1995) u Mostaru i kojih se mi živo sjećamo, još čujemo njihov govor i smijeh, postat će također samo imena. Novi junaci i naraštaji padaju preko starih. Novonastala društva sve čine da ponište svaku uspomenu na stara. I tako teče vrijeme i prolaze naši životi, a mi za to vrijeme pamtimo najviše tri generacije svoje porodice prije nego što i sami postanemo samo ime na nekom požutjelom, starom dokumentu zaboravljenom u uglu neke ladice.

Cilj ovog rada nije da promovise porodične predaje kakvih kao i u drugim porodicama ne manjka ni kod Kurta, nego da usmenoj historiji suprotstavi činjenice iz dostupnih dokumenata i arhiva.

Nikome nije od koristi pisanje bolje prošlosti, ali ako našim budućim naraštajima ostavimo što realniju sliku onoga što se desilo time im pomažemo da za sebe i svoje najmilije izgrade bolju budućnost.

Mostar/Malmö, 2014-2017.

Ahmet Kurt

kurt.ahmo@gmail.com

Izvori

Dr V. Kurt naslijedio je od svoga oca dr Alije Kurta porodično stablo porodice Kurt iz Mostara. Alija je to opet naslijedio od svog oca hadži Muhameda Šefketa Kurta (1879 -1964), koji je bio muftija u Banja Luci i Tuzli. Muhadem Šefket je to vjerovatno dobio od svog oca hadži Fadila (sin Ahmeta) Kurta (1845-1893) koji je bio muderis u Travniku.

Prema tom dokumentu i predanju braća Halil i Mehmed Kurt naselili su se u Mostaru oko 1700. godine. Izbjegli su iz mjesta Perušić u Lici poslije pada tog dijela Osmanskog carstva u ruke Austrije. Prije su nosili nadimak ili prezime Kasumović. Poslije nekog boja, zbog ispoljene hrabrosti, dobivaju nadimak Kurt (Vuk na turskom) koje kasnije prelazi u prezime. Dr Alija Kurt (1912-1984) u Perušiću je vršio istraživanja koja to dokazuju. Vadim nikada nije saznao od čega se sastoje ti dokazi jer otac je iznenada umro, tako da o tome nikada nisu stigli razgovarali.

Kasumovići su u Liku došli iz „Undžurovine“, kako su se tada zvali dijelovi današnje Hrvatske i Mađarske pod Osmanskim carstvom.

Ovaj dokument je bio temelj u istraživanju. U radu je primijenjena metoda dokazivanja i opovrgavanja. Polazi se od toga da je porodično stablo tačno, a traže se argumenti i dokazi iz drugih izvora, analiziraju okolnosti i razlozi pomoću kojih se dokazuje da je dokument u cijelosti ili dijelom tačan ili da je moguć. Nadalje trebalo je vrlo pažljivo povezati indirektne dokaze ili indicije kako bi se ustanovio nečiji identitet ili međusobna povezanost. Prilikom izrade historije jedne porodice mora se znati više od golih faktografskih informacija. Potrebno je znati historijski, društveni i porodični kontekst u kojem su pojedinci u određeno doba živjeli.

Kao pomoć budućim istraživačima, tamo gdje je to bilo potrebno, u najkraćim crtama objašnjena je politička i društvena pozadina nekih događaja i pojava. Za ovo je korištena literatura navedena na kraju rada koju preporučujemo svima koji istražuju historiju neke porodice koja se proteže nazad u osmansko doba.

Direktno za izradu rodoslova i historije porodice Kurt iz Mostara kao i prezimena Kurt korišteni su slijedeći dokumenti, arhive i izvori:

- Dokumenti šerijatskog suda² koji se nalaze u Arhivu Hercegovine u Mostaru u kojima se pominju članovi porodice Kurt (303 fotokopije dokumenata formata A4 i A3 koji sadrže smrtovnice, vjenčane listove, ostavinske rasprave, tužbe, brakorazvodne parnice, katastarske izvatke, davanje punomoći, dostavnice, ovjere potpisa, preuzimanje starateljstva, zapisnike i drugo).
- Sidžil mostarskog kadije 1632-1634.
- Sidžil mostarskog kadije, fragmenti 1635-1783.
- Sidžil mostarskog kadije 1828-1842.

2 „U periodu austrougarske vladavine i u vrijeme Kraljevine SHS/Jugoslavije, šerijatsko pravo primjenjivano je kao personalno pravo muslimana regulirajući porodične, nasljedne, bračne i vakufske odnose. U ovom periodu oblast krivičnihopravnih i imovinskih odnosa regulirali su državni sudovi. Ukidanjem šerijatskih sudova u novoj Jugoslaviji, 1946. porodični, nasljedni, bračni i vakufski poslovi prešli su u nadležnost državnih, građanskih, sudova.” / prof. dr. Enes Durmišević, *Prošlost-Sadašnjost-Budućnost br 11-12* str. 1065.

- Sidžil nevesinjskog kadije 1767-1775.
- Sidžili blagajskih kadija 1697-1793, 1760-1835, 1728-1732. (regesta), 1796-1810, 1769-1787.
- Arhiv i knjižnica Franjevačkog samostana u Mostaru.
- Hivzija Hasandedić, Muslimanska baština Bošnjaka u južnoj (srednjoj) Hercegovini, Islamski kulturni centar Mostar 1997.
- Hivzija Hasandedić, Spomenici kulture turskog doba u Mostaru, Veselin Masleša 1980.
- Hivzija Hasandedić, Muslimanska baština Bošnjaka II: Herceg Novi i okolina, Vrgorac i okolina, Imotska krajina, Makarsko primorje, Zapadna Hercegovina, Islamski kulturni centar Mostar 1999.
- Hivzija Hasandedić, Genealoška istraživanja / porijeklo i status, istaknuti pojedinci nekih bošnjačkih porodica / Arhiv HNK/Ž Mostar 2008.
- Anali Gazi Husrev-begove biblioteke, Sarajevo, više brojeva.
- Svjedočenja i intervjui sa najstarijim članovima porodice Kurt.
- Dokumenti i fotografije iz privatnih arhiva članova porodica Kurt.
- Telefonski razgovori sa drugim osobama koje nose prezime Kurt.
- Telefonski imenici.
- Virtuelne biblioteke kao Google.books, Academica.org, Scribd.com, DiZi-Digitalna zbirka Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, Cidom.org i druge.
- Genealoške baze podataka kao Forebears.io, MyHeritage.com te Ancestry sa deset milijardi historijskih dokumenata.

Nastanak prezimena Kurt

Postoje tri glavna tumačenja u vezi sa postankom prezimena Kurt koja su potpuno nezavisna jedni od drugih:

- u zemljama pod Osmanskim carstvom od imenice „kurt” iz turskog jezika sa značenjem vuk. U ovaj korijen mogu se uključiti i imena stanovnika na Balkanskom poluostrvu koji po zauzimanju njihovih postojbina od strane Osmanskog carstva prelaze na islam i uzimaju ime Kurt, ili svoje postojeće narodno ime Vuk ili prezime Vuković prevode na turski.
- od talijanskog *Cort* (Kurt), *Cortini*, kako su se zvali stanovnici i obrađivači zemlje na srednjovjekovnim vlastelinskim gospodarstvima; od talijanskog *curtis* = dvor,
- od njemačkog imena *Kurt*, koje je nastalo od imena rimskog plemena *Curtius* sa značenjem skraćeni; latinski *curtus* = skraćeni, prikraćeni; u njemačkom jeziku Kurt je i hipokoristik imena Konrad (germanski = mudri savjetnik).

Rasprostranjenost prezimena Kurt

Prezime Kurt nije uopće tako rijetko kao što na prvi pogled izgleda. Susrećemo ga u skoro svim zemljama svijeta, ali su korijeni nastanka prezimena u pojedinim zemljama sasvim različiti. Prema stranici Forebears³ 2014. godine 236.000 osoba je imalo prezime Kurt. 89% svih koji nose to prezime žive u Turskoj gdje se svaki 365. stanovnik preziva Kurt (vidi tabelu dolje).

Zemlja	Broj osoba sa prezimenom Kurt	Učestalost	Mjesto na tabeli
Turska	209 796	1: 365	19
Njemačka	8 708	1: 9 269	824
SAD	2 054	1: 155 925	16 190
Austrija	1 179	1: 7 233	648
Rusija	1 170	1: 124 845	14 893
Alžir	893	1: 43 337	7 551
Švicarska	873	1: 9 348	1 028
Filipini	838	1: 119 449	17 255
Francuska	747	1: 88 299	12 467
Brazil	731	1: 277 710	17 837
Holandija	669	1: 25 207	3 874
Maroko	537	1: 62 105	9 594
Engleska	532	1: 101 504	11 618
Poljska	525	1: 73 326	11 594
Bosna i Hercegovina	477	1: 7 949	1 526

Najviše osoba u svijetu koje se zovu Kurt dobile su prezime od imena Kurt što na turskom jeziku znači vuk. Budući istraživači svog rodoslova ne trebaju gubiti vrijeme tražeći „rođake“ negdje po Turskoj ili zapadnim zemljama Evrope. Ako uzmemo u obzir da u jednoj porodici ima maksimalno pedeset živućih potomaka, znači da 200.000 Kurta u Turskoj žive u 4.000 porodica koji između sebe vjerovatno nisu u nekom srodstvu, a ime Kurt koje je nosio neki njihov daleki predak vremenom se pretvorilo u prezime njegovih potomaka. U svim zemljama Evrope postoje porodice koje nose ovo prezime, a oni su potomci ekonomskih imigranata iz Turske koji su došli u te zemlje početkom 1960-tih godina i kasnije. Samo u telefonskom imeniku Švedske ima šest osoba koje se zovu Ibrahim Kurt! Kurti iz Turske doseljavali su se također u SAD, Kanadu, Australiju i druge zemlje svijeta.

3 <http://forebears.io/surnames/kurt#nations2014>

Tako se vidi da je turski vojnik Ibrahim Kurt prebačen iz Tokija u američku bazu Hickam Air Force Base, Honolulu, na Havajima 21. novembra 1956, ili da je 18-godišnji Ahmet Jusuf Kurt iz Palestine, po nacionalnosti Asirijanac doplovio u New York brodom Olympic 1. juna 1921. godine u potrazi za boljim životom. Za osobe sa Bliskog istoka koje nose muslimanska imena ne znači automatski da su islamske vjere.

U Rusiji ima preko hiljadu Kurta sa ruskim imenima. Možda su to potomci Krimskih Tatara koje su uzeli to tursko ime dok je Krim bio pod osmanskim imperijom?

U Njemačkoj, Austriji i Švicarskoj pored Kurta turskog porijekla ima i Kurta čije prezime ima sasvim drugo porijeklo; od njemačkog imena Kurt, koje je nastalo od naziva rimskog plemena Curtius ili imena Konrad. U njemačkom govornom području i u Skandinaviji često je ime Kurt ili Curt. To ne treba poistovjećivati sa prezimenom Kurt.

Mnogo protestanata sa prezimenom Kurt živi u Engleskoj, Irskoj, SAD i drugim zemljama. Također ima Jevreja sa prezimenom Kurt. Znatan broj tih Jevreja živio je u Mađarskoj i mnogi su pogubljeni u toku Drugog svjetskog rata u nacističkim logorima.

U Ancestry bazi podataka koja sadrži deset milijardi dokumenata sa četiri milijarde imena može se naći 652.000 dokumenata koja sadrže prezime Kurt. To su uglavnom Kurti koji žive u anglo-saksonskim zemljama i nema podataka o nekim Kurtima sa Balkana (2015. godina).

U raznim bazama podataka u zemljama zapadne Evrope i SAD kasnije će se moći naći podaci o potomcima mostarskih Kurta koji su kao ratne izbjeglice došli u te zemlje početkom 1992. i kasnijih godina.

Nastanak i rasprostranjenost prezimena Kurt u BiH, Hrvatskoj i Srbiji

Kod svih ranijih naroda se vjerovalo da zli duhovi mogu naštetiti djeci, pa su im davali profilaktična (zaštitna) imena vjerujući da će ih ona zaštititi od zlih i demonskih sila. Zato su djeci davali imena sa značenjem vuk, tigar, panter, lav, zmija i slično. Naime, raniji narodi su davanjem takvog imena djetetu očekivali i životnu sposobnost i okretnost kao što je imala neka od životinja čije su mu ime dali. To je prepoznatljivo i u starim slavenskim imenima, kao što su: Milovuk, Dobrovuk, Vukobrat, Vukodrag i dr. Dolaskom Osmanlija na Balkan pojavljuju se nova zaštitna imena. Tako imamo: Kurt = na turskom Vuk⁴; Kaplan = tur. tigar, panter; Esed, Hajdar = ar. lav; Arslan = tur. lav; Osman = ar. mlada zmija, itd. Prema mišljenju onomastičara prof. Ismeta Smailovića, Kurt je rijetko bosnjačko ime izvedeno iz turskog jezika koje kasnije postaje češće kao prezime. U turskom jeziku postoji više narodnih izreka vezanih za vuka: „Kurt kartaldan kurtulmaz“ (Vuk se ne može suprotstaviti orlu) ili „Kurtu kulağından tutmak güçtür“ (Teško je vuka za uši uhvatiti).

Imenica „vuk“ je također jedna od najplodnijih antroponimijskih osnova u jeziku stočarskog stanovništva dinarskog područja, kako u Hrvatskoj tako i u Bosni i Hercegovini, ali i u ostalih južnoslavenskih naroda. Do Tridentskog sabora (1545-1563. godine) i u Hrvata je bilo i uobičajeno i veoma često ime Vuk, koje se davalo djeci s uvjerenjem da će ih svojom mistično-magičnom moći osnažiti, ali i štititi od raznih opasnosti i nepravilnosti. Zbog preporuke Tridentskog sabora o njegovanju biblijskih i svetačkih imena na štetu narodnih, ali i još niza okolnosti, od XVIII stoljeća, ime Vuk i brojne izvedenice od njega neopravdano i nepravilno se vezuju gotovo isključivo uz pravoslavlje i srpstvo.

4 dr Ismet Smailović, *Muslimanska imena orijentalnog porijekla u BiH-u*, Sarajevo, 1990, str.319.

To se možda desilo zato što su i roditelji kasnijeg reformatora srpskog jezika, Stefanovića Karadžića, svom slabašnom sinu dali ime Vuk u nadi da će se zli duhovi prepasti i ostaviti ga na životu⁵.

Nekadašnje obilje zastupljenosti osnove vuk sačuvalo se upravo u hrvatskim prezimenima. U Hrvata je više od tri stotine tih prezimena.

Neki su opet prelaskom na islam mijenjali svoja imena i prezimena i prevodili ih na turski, arapski ili na perzijski jezik. Tako je od Vuk nastalo ime Kurt, od Strahinja ime Kokurt, od Soko ime Baz i Šahidin, od Zec ime Taušan itd.⁶ Ime Kurt dobivao se i kao nadimak, naprimjer vojnici koji su bili hrabri i okretni u boju nosili su taj nadimak koji je kasnije prelazio u ime, a još kasnije u prezime.

Kao i Kurt slična su jezičnog postanja i prezimena: Kurta, Kurtak, Kurtalić, Kurtalija, Kurtanjek, Kurtćehajić, Kurte, Kurtek, Kurtić, Kurtagić, Kurtbegović, Kurtović, Kurtušić, Kurto, Kurtov. Ova prezimena srećemo najčešće u Bosni i Hercegovini i u dijelovima Hrvatske koja su nekad bila pod Osmanskim carstvom. U Albaniji i Kosovu česta su prezimena Kurti i Kurtaj.

Na hrvatskim otocima i dijelu Dalmacije koje je bilo pod Mlecima dio osoba nose prezime koje je možda nastalo iz drugog korijena - od talijanskog Cort (Kurt), Cortini, kako su se zvali stanovnici i obrađivači zemlje na srednjovjekovnim vlastelinskim gospodarstvima; od talijanskog curtis = dvor.

Toponimi nastali iz imena ili prezimena Kurt

*„Toponimi su vrsta riječi koje označavaju imena mjesta, njiva, pašnjaka, polja, naselja, gradova, ulica, trgova, dijelova grada i naselja i slična mjesta. Spadaju u oznake koje daju prve informacije o određenim mjestima, ljudima, kulturama, vjerama i običajima onih koji žive ili su živjeli na tim mjestima i spadaju u prvorazredne historijske i kulturno-historijske izvore i spomenike. Njihovo uništavanje predstavlja akt brisanja znakova postojanja ljudi, pojedinaca i zajednica etničkog, nacionalnog, vjerskog ili kulturnog karaktera, zbog čega ta imena i predstavljaju sastavni dio historijskog spomeničkog obilježja i karakteriziraju prostor“.*⁷ U Bosni i Hercegovini ima više toponima koji su vezani za mostarske Kurte.

Najpoznatija Kurtovina⁸ se nalazi na Širokom Brijegu i bila je vlasništvo Ahmet-age Kurta, sina Nuhan-age alemdara. Poslije prodaje 1845. godine na tom mjestu hercegovački su franjevci, nakon odvajanja od matice Bosne Srebrene, izgradili samostan i crkvu. Veličina prodane zemlje je bila pola talijanske milje sa jednom četvrtinom (1 tal. milja = 1855 metara) što odgovara površini 927x 427 metara ili oko 40 dunuma⁹.

5 dr Ismet Smailović, *Muslimanska imena orijentalnog porijekla u Bosni i Hercegovini*, 1990. str. 36.

6 Hivzija Hasandedić, *Genealoška istraživanja /porijeklo i status, istaknuti pojedinci nekih bošnjačkih porodica/* Arhiv HNK/Ž Mostar 2008. str.11, 145.

7 prof dr Muhamed Filipović, *Nezavisne novine*, 20. 06. 2007.

8 S jezičnog stanovišta Kurtovina je naziv posjeda osobe koja se zove Kurt, dakle Kurtovo imanje, a tvori se dodavanjem nastavaka –ovina ili –evina kao što je slučaj s brojnim imenicama kojima se označava pripadnost: djedovina, očevina, babovina, begovina. / više izvora.

9 fra Petar Bakula, *Hercegovina prije sto godina: Topografsko-historijski šematizam franjevačke kustodije i apostolskog vikarijata u Hercegovini*, 1867. str. 38-50

Kurtovina, danas zaselak sela Kazaginac, nalazi se uz branu na južnoj obali umjetnog jezera Buško blato, nekadašnjeg Buškog polja kod Tomislavgrada, ranije poznatog kao Duvno. U zaseoku Kurtovina, nedaleko od puta Karlov Han – Split, bilo je više starih grobova koji su uništeni prilikom izgradnje asfaltne ceste. „Na zemljištu Mate i Ivana Ćurkovića, u Kurtovini, nalaze se ostaci Kurtovog hana s debljinom zidova 0,90 m i visine 1,5 m. Ovaj han se spominje u narodnim pjesmama kao han Kazaginac. Po kazivanju mještana, oko 1900. godine han je mogao primiti 100 konja, objekat je bio na dva boja. I danas se u zidovima vide ostaci alka za koje su vezani konji u hanu. U Mostaru je poznata obitelj Kurt koja je imala kmetove u duvanjskom kraju. Zanimljivo je zabilježiti da se u hanskom dvorištu nalazi jedan grob neutvrđenog identiteta.“¹⁰

Mostarski Kurti imali su više posjeda u selima blizu Nevesinja, najviše u selu Kljuna. Tako u Kljunima postoje toponimi *Kurtova šuma*, *Kurtova avlija* i *Kurtova kula*.

U Tuzli, u mahali Mejdan, ulica u kojoj je stanovao tuzlanski muftija Muhamed Šefket Kurt nosi ime *Muftije efendije Kurta*.

U mahali Carina u Mostaru, gdje su svi mostarski Kurti imali kuće, nalazi se Kurtova ulica/so-kak. Interesantno je da su sve metalne table i kućni brojevi sa imenom ulice nestali osim jedne sa brojem 1, vidi sliku dolje.

U Bosni i Hercegovini ima i drugih toponima koji vjerovatno nisu vezani za mostarske Kurte. Naprimjer, na putu Nevesinje-Gacko, blizu sela Rilja, nalazi se *Kurtov Do*. U Dobreljima kod Avtovca (šest kilometara od Gacka) na sjeverozapadnoj strani brda Gata nalazi se *Kurtova gomila*, a u Gacku *Kurtov vir*. Kod Prozora postoji *Kurtagin dolac*. Na obroncima planine Grmeč nalazi se *Kurtovo selo*, koje se danas zove *Gornji Srbljani*, i drugo.

10 Skupina autora: *Spomenici kulture i prirode duvanjskog područja*, RZZSKP, Mostar 1977.
Vidi takođe: <http://velika-vinica.blogspot.ba/2016/03/spomenici-kulture-i-prirode-duvanjskog.html>

Rodoslovi - mitovi i fakta

Ako malo karikiramo razna predanja o historiji nekih porodica koja se mogu pročitati na internetu, to zvuči otprilike ovako:

Sa lakoćom se pronalaze preci sve do 1400. godine, a imali su hiljade kmetova i pripadalo im je „sve dokle oči vide“. To su bili neustrašivi junaci, ali i veliki dobrotvori i humanisti koji su dijelili narodu dukate i lijevo i desno. Živjeli su u veleljepnim dvorima, jahali na bijelim atovima, strogo i vojnički vaspitavali svoju djecu. Potomci su, ako ne direktno Kulina bana, onda vlastele stare bosanske države ili najviđenijih Osmanlija koji ostadoše na našim prostorima pošto su se zaljubili i oženili djevojku neviđene ljepote, a za vrijeme Austro-Ugarske monarhije bili su rado viđeni gosti u Beču na dvoru cara Franje Josipa.

Jedan takav sličan mit prepričava se sa koljena na koljeno i kod mostarskih Kurta: kao neki hadžija Kurt je nekad velikodušno poklonio ogromno imanje na Širokom Brijegu franjevcima koji tu izgradiše samostan i crkvu. Zahvališe mu se time da su više ulaza u crkvu napisali povelju o tome. Ostali Bošnjaci u Mostaru radi davanja zemljišta kršćanima zabraniše mu ulaz u sve mostarske džamije. On njima u inat sagradi džamiju samo za sebe na rijeci Radobolji (Tabačica džamija) tako da niko drugi ne može ući.

Mitovi nisu potpuno izmišljeni, tako i mit o hadžiji Kurtu i njegovom poklonu je dijelom tačan. Sve slične priče se tokom vremena nadograđuju i „poboljšavaju“ te prilagođavaju društvenim prilikama koje važe u vrijeme pripovijedanja i na neki način mogu koristiti pripovijedaču.

Najbolja provjera tačnosti starih predanja je staviti događaje iz priče u vremensku skalu. Istražujući historijske izvore nalazimo da je hadži Ahmet Kurt zaista postojao i prodao svoje imanje na Širokom brijegu franjevcima za 145 dukata. To se desilo 1845. godine, a Tabačica džamija je napravljena oko dvije stotine pedeset godina ranije! Drži se da je džamiju napravio neki hadži Kurt, ali Kurt je bilo njegovo ime i nema nikakve veze sa kasnijim mostarskim Kurtima. Natpis iznad ulaza u crkvu postoji, ali se ne nalazi na Širokom Brijegu, nego se nalazio iznad vrata franjevačke crkve u Mostaru (granatirana i zapaljena u ratu 1992. od JNA i četnika), a natpis se odnosio na zahvalu osmanskom sultanu koji dade prilog za izgradnju mostarske crkve! Ovo je dobar primjer kako se jedna u osnovi kupoprodajna transakcija vremenom pretvorila u mit.

Prilikom istraživanja porijekla porodica na Balkanu, a posebno u Bosni i Hercegovini treba se čuvati ishitrenih zaključaka donesenih na osnovu pogrešnih podataka. Dobro je skrenuti pažnju budućim istraživačima rodoslova svojih porodica da je informativni prostor, posebno razne web-stranice, forumi i blogovi koji se bave porijeklom Bošnjaka, Srba i Hrvata u Bosni i Hercegovini jako kontaminiran mitovima, nacionalizmom, pa i čistim rasizmom. Tu se kao neupitni dokazi prikazuju podaci iz često kvazinaučnih radova koji su se u prošlosti pisali sa određenom svrhom. Tu literaturu možemo podijeliti u tri osnovne vrste.

- Najbrojnija je literatura srpskih spisatelja prije Prvog svjetskog rata čiji je zadatak bio pripremiti tlo za uključenje Bosne i Hercegovine u Srbiju. Poslije stvaranja Kraljevine Jugoslavije politika ugnjetavanja Bošnjaka se nastavila. Ukratko, *lajtmotiv* svih ovih kvazinaučnih djela je taj da su Bošnjaci strani element naseljen za vrijeme Osmanskog carstva koji treba istrijebiti, ili da su to bivši Srbi - pravoslavci koje treba „vratiti veri pradedovskoj“.

- Sa druge strane, hrvatska literatura na razmeđu XIX i XX stoljeća na fonu Ante Starčevića bavi se dokazivanjem da su u Bosni i Hercegovini prije dolaska Osmanlija svi bili katolici - Hrvati, a zahvaljujući tome što su se najmanje miješali sa ostalim narodima Bošnjaci su najčistiji Hrvati. Kasnije, tu tezu je pri stvaranju NDH 1941. godine preuzeo Ante Pavelić gdje su Bošnjaci bili „cvijeće hrvatskog naroda“.
- Poslije početka rata u Bosni i Hercegovini 1992. godine jača nacionalna svijest Bošnjaka. U više radova može se prepoznati nastojanje da se dokaže da su baš Bošnjaci taj prana-rod koji je oduvijek bio nastanjen u Bosni i Hercegovini. Tvrdi se da su u Bosni i Hercegovini prije dolaska Turaka uglavnom svi koji su tu živjeli bili su bogumili, ni katolici ni pravoslavni, čija je vjera sa mističnim obredima bila najbližnja islamskim tradicijama nekih derviških redova. Zahvaljujući toj sličnosti, stanovnici po dolasku Osmanlija u Bosnu sa lakoćom preuzimaju islam kao svoju vjeru.

Odakle su porijeklom mostarski Kurti?

To je pitanje koje sve bošnjačke porodice često postavljaju same sebi. Odgovor na ovo pitanje u prošlosti je zavisio od političkih stajališta onoga koji odgovor daje. Da bi odgovorili na ovo pitanje, potrebno je u najkraćem opisati kretanje stanovništva i proces prihvatanja islama u Bosni i Hercegovini poslije dolaska Osmanskog carstva na naše prostore.

Proces prihvatanja islama velikog dijela stanovništva pod vlašću Osmanskog carstva ostaje najizrazitija značajka historije Bosne. O tome kako i zašto se to dogodilo iznikli su mnogi mitovi. Tek otvaranjem osmanskih arhiva u posljednjih nekoliko desetljeća nastala je mnogo potpunija slika i napokon su odbačeni neki od najčešćih mitova i legendi o procesu prihvatanja islama u Bosni i Hercegovini¹¹. Najbolji su izvor informacija osmanski ”defteri”, porezne knjige u kojima je popisano vlasništvo imovine a ljudi razvrstani po vjerskoj pripadnosti. Iz njih se može steći vrlo dobar uvid u širenje islama u Bosni. Najstariji defteri, iz 1468. i 1469. godine, pokazuju da je islam u prvim godinama nakon osvajanja pridobio tek šačicu ljudi za sebe: na području istočne i srednje Bosne koju te knjige obuhvataju bilo je 37.125 kršćanskih porodica, a svega 332 muslimanske¹². Pretpostavljajući da je svaka familija imala prosječno po pet članova, kršćana je bilo 185.625, a muslimana oko 1.500. Više od polovine stanovništva, i kršćana i muslimana, bila je obična raja koja je radila na tuđoj zemlji. Ali u iduća četiri desetljeća, kad se ukupni broj stanovnika uglavnom nije mijenjao, znatno je porastao broj muslimana: u defterima iz 1520-tih godina ukupan broj kršćana iznosi 98.095 a muslimana 84.675. Kako u tom razdoblju nije bilo većeg doseljavanja muslimana u Bosnu, taj broj, po svoj prilici, predstavlja i broj bosanskih kršćana koji su primili islam tih godina.

Novija istraživanja pokazuju¹³ da janjičarstvo nije u Bosni moglo biti osnova masovnog prihvatanja islama. Pouzdani izvori postoje samo za pet kampanja kupljenja adžami-ogllana za

11 Noel Malcolm, *Bosna – kratka povijest*, BuyBook, 1996. str.51.

12 Muhamed Hadžijahić, *Porijeklo bosanskih muslimana*, OSNA, Sarajevo 1990 str. 165.

13 Mustafa Imamović, *Historija Bošnjaka*, Bošnjačka zajednica kulture Preporod, 1997. str. 163-165.

dužnost tokom XVI stoljeća, kada je devširma¹⁴ bila najživlja.

U Bosni se pouzdano zna da je devširma obavljena 1515, 1565, 1573, 1578. i 1589. godine. Između 1565. i 1589, devširma je obavljana u razmacima od osam, pet i jedanaest godina. Sve je to, međutim, bilo daleko od neke masovnosti, tako da je mala vjerovatnoća da je predak porodice Kurt bio pripadnik janjičarskog reda.

Krajem XVI stoljeća Bošnjaci postaju većina u Bosni. Taj je proces, kojim su Bošnjaci postali većinsko stanovništvo u Bosni, potrajao dobrih dvije stotine godina. Novija istraživanja odbacuju uobičajene mitove o procesu prihvatanja islama u Bosni i Hercegovini. Iako su Osmanlije naselile neke Turcima srodne narode u drugim dijelovima Balkana, naprimjer u Makedoniji, defteri potvrđuju da takva politika nikad nije vođena u Bosni. Taj mit je možda nastao i zahvaljujući stranim putopiscima u Bosni koji su čuli da Bošnjaci sami o sebi govore da su "Turci", ali to nije značilo da misle da su pravi Turci. „Turske mi vire“ – bila je obično zakletva. Pored navedenog, zabilježeni su i ovi primjeri: ako se nešto važno dogodilo, pita jedan drugoga: „Šta je, ako si Turčin?“, „Govori ako si Turčin!“, ako pita za savjet ili moli: „Pomozi, ako si Turčin!“.¹⁵ Oni sami, izuzev najučenijih, turski jezik nisu ni znali. Za osmanske Turke uvijek su koristili druge izraze, kao Osmanlije ili Turkuše.

Sigurno je da su se pojedine Osmanlije - trgovci, zanatlije, spahije - doseljavali u Bosnu i iz drugih dijelova Carstva, ali tih, prema više istraživanja (Hadžijahić, Porijeklo bosanskih Muslimana; Omca Lufti Barkan i drugi), nije bilo više od tri hiljade. Prema istraživanjima prof. Mustafe Imamovića, svega nekoliko porodica su potomci visokih osmanskih činovnika neslavenskog porijekla (Turci i Perzijanci) koji su došli u Bosnu, dobili timare i tu ostali. To su: Čengići, Miralemi, Atlagići, Ulamapašići, Skenderpašići i vjerovatno Lakišići i Malkoči-Dugalići. Na osnovu iznesenog, mogućnost da mostarski Kurti vuku porijeklo od nekoga ko je došao u Bosnu izvan Balkana je vrlo mala.

U predanjima o mostarskim Kurtima u ostavšini dr. Alije Kurta navodi se da su Kurti u Liku – mjesto Perušić došli iz „Undžurovine“. Tako se zvao dio današnje Mađarske i Hrvatske koji su Osmanlije osvojile poslije bitke kod Mohača 29. avgusta 1526. godine. Ugarsko plemstvo uglavnom je izginulo u borbi ili pobjeglo sa svojih imanja prije dolaska osmanske vojske. Ogromna panonska ravnica bila je gotovo pusta. Fra Dominik Mandić u svojim historijskim knjigama navodi da su na zemlji ostali samo kmetovi koji dobrim dijelom prelaze na islam. „Kako su Osmanlije osvajali Ugarsku, onako su mnogi bosanski i hercegovački plemići iselili u novo - osvojene zemlje, pošto su lenska dobra i čast u našim krajevima prelazila s oca na najstarijeg sina, mlađi su hrlili tamo, da se domognu časti i imanja.“¹⁶ Jedan od najeminentnijih mađarskih poznavalaca Osmanskog carstva, Fekete, u svom djelu *Buda and Pest under Turkish Rule* piše da su većina takozvanih Turaka u Mađarskoj bili bosanski muslimani (Bošnjaci).

14 Devširma – odabir dječaka iz kršćanskih porodica koje su živjele na teritoriji osmanlijske države. Ovim postupkom su odabirani dječaci starosti od osam do osamnaest godina i to iz Albanije, sa Peloponeza, iz Bugarske, Srbije, Bosne i Mađarske. Prema zakonu o devširmi, uzimani su samo zdravi dječaci iz uglednih kršćanskih porodica. Kasnije je učinjen izuzetak od ovog pravila. Nakon osmanlijskog zauzeća Bosne, lokalno stanovništvo je zatražilo da se bosanski dječaci uzimaju u janjičare, bili oni kršćani ili muslimani. / *Islamski bošnjački centar Ciri*, <http://www.abc-zh.ch>.

15 Antun Hangi, *Život i običaji muslimana u Bosni i Hercegovini*, Naklada Daniela A. Kajona, Sarajevo, 1907. str. 9.

16 Safvet beg Bašagić, *Kratka uputa u povijest Bosne i Hercegovine*, Vlastita naklada, Sarajevo, 1900. str. 127.

Evlija Čelebija koji je 1660. i 1661. putovao osmanskim Ugarskom navodi da se bosanskim jezikom govori u Pečuju, Budimu, Šiklošu, Kanjiži i Sigetvaru, te da su stanovnici bijele puti i Bošnjaci. Muhamed Hadžijahić u svojoj knjizi *Porijeklo bosanskih Muslimana* navodi da je dr Josip Buturac istraživao porezne deftere za tursku Slavoniju i napravio pregled po vjerama za godinu 1680. Naprimjer, u Požeštini (Požega) je živjelo dvadeset hiljada muslimana, deset hiljada katolika i dvije i po hiljade pravoslavnih. „Undžurovina“ je sto pedeset godina bila pod osmanskim vlašću i poslije povlačenja osmanlijske vlasti, prema istraživanjima, nijedan kmet se nije sjećao ni imenom niti po predanju svog predosmanskog zemaljskog gospodara. Pojedini ugarski vlasnici zemlje takođe su prelazili na islam i tako zadržavali svoje posjede. Možemo reći da postoji vrlo mala vjerovatnoća da su mostarski Kurti porijeklom od nekog ugarskog zemljoposjednika, ali ta mogućnost je zaista neznatna, pošto su takvi vlasnici zemlje poslije odlaska Turaka opet prelazili na kršćanstvo i ostajali na svojoj zemlji.

U najranije vrijeme osmanske vlasti veliki broj potomaka srednjovjekovne vlastele prihvata islam. Oni su predstavljali najjači oslonac osmanske vlasti u Bosni¹⁷. U najranijim katastarskim popisima, vidi se da su većina posjednika bili sinovi kršćana ili u srodstvu sa kršćanima. Mala je vjerovatnoća da Kurti vuku porijeklo od bosanskih zemljoposjednika prije dolaska Osmanlija, a u historijskim dokumentima nema bilo kakvih indicija koje bi možda na to upućivale.

Ovdje možemo kratko razmotriti mogućnost da mostarski Kurti vuku porijeklo od nekog ratnog zarobljenika ili roba. Tjeranje robova u rat, ne samo zarobljenih neprijateljskih vojnika nego i lokalnog stanovništva, bila je standardna osmanska praksa. Činile su to i kršćanske države, samo u nešto manjoj mjeri. Osmanlije su porobile velik broj ljudi u ratovima protiv Habsburgovaca: sedam hiljada su ih otjerali, naprimjer, iz Hrvatske 1494. godine, a navodno desetine hiljada iz Ugarske i Slavonije 1526. godine.¹⁸ Robovi koji bi prešli na islam mogli su zatražiti oslobođenje. Oni koji su dotjerani u Bosnu, pretežno iz okolnih slavenskih zemalja Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, vjerojatno su mnogo pridonijeli prirastu bošnjačkog naroda. Preobraćeni i oslobođeni robovi najčešće su završavali u gradovima koji su se širili i koji su nudili nove mogućnosti zaposlenja. Godine 1528. ti oslobođeni robovi sačinjavali su gotovo osam posto od ukupnog stanovništva Sarajeva.¹⁹ Znači, postoji jedna vrlo mala vjerovatnoća da su mostarski Kurti potomci nekog ratnog zarobljenika ili roba koji je prešao na islam.

Najvjerovatnije je da su preci familije Kurt bili potomci običnih bosanskih ljudi koji su svojom sposobnošću i vojnim zaslugama dospjeli do položaja, zvanja i posjeda. Svako ko je želio napraviti karijeru u strukturi ili hijerarhiji osmanske države u načelu je od početka XVI stoljeća, prema istraživanjima profesora M. Imamovića, morao biti islamske vjeroispovijesti. Svakom sposobnom pojedincu ulaskom u korpus otvarala se mogućnost da u strukturi Carstva napravi karijeru. Tako se u Bosni i Hercegovini tokom vremena formirala po sadržaju i obliku složena, ali istovremeno jedinstvena muslimanska zajednica, koju je u jednu cjelinu povezivala opšta privrženost Osmanskoj islamskoj državi.

17 Behija Zlatar, *Bosna i Hercegovina u okvirima Osmanskog carstva (1463-1593)*, str. 119 u knjizi *Bosna i Hercegovina od najstarijih vremena do kraja Drugog svjetskog rata*, izdavač Bosanski kuturni centar, Sarajevo 1998.

18 fra Dominik Mandić, *Etnička povijest Bosne*, Ziral, Mostar (pretisak izdanja iz 1982, Toronto-Zurich-Roma-Chicago) str. 153-211.

19 Adem Handžić, *O gradskom stanovništvu u Bosni u XVI stoljeću*, Prilozi za orijentalnu filologiju, vol. 28-29, Orijentalni institut u Sarajevu, 1980.

Od ove zajednice formirali su se današnji Bošnjaci²⁰.

Mostarski Kurti su pripadnici bosanskih muslimana, današnjih Bošnjaka, autentičnog, starosjedilačkog bosanskog naroda, što je potvrđeno DNK testom, koji su islam prihvatili u periodu od XIV do XVI stoljeća i koji su kroz period od četiri stotine godina skupa sa ostalim muslimanima, današnjim Bošnjacima, izgradili subjektivni identitet ili osjećaj samosvjesnosti, te postali posebna etnička grupa.

Više o DNK testu:

Pogledati *PRILOG 5 – Rezultati testa genetskog porijekla pisca knjige* na **strani 173**.

18. januar 1940. godine, sati 14.30.
Klanjanje dženaze hadži Muhamedu
Kurtu u Tera Jahje džamiji na vrhu
Carine u Mostaru.

Potvrđuju li dokumenti predanja?

Cilj rada je provjeriti u kojoj mjeri rodoslovno stablo familije Kurt i z Mostara i predanja koje je od svog oca naslijedio dr. Alija Kurt odgovaraju historijskim činjenicama. U onim slučajevima gdje ne postoje relevantni dokumenti istraživali smo historijsku literaturu kako bi saznali da li je neki događaj bio moguć u datom historijskom vremenu.

Nedostatak dokumenata iz osmanskog perioda otežava ovakva istraživanja. Od velike pomoći su sidžili kadija u Mostaru, Nevesinju i Blagaju. Sidžil je bio zvanična knjiga osmanske sudske kancelarije u koju je sudija /kadija/ evidentirao sve na sudu rješavane predmete. U sidžil su evidentirani svi predmeti građansko-pravne prirode, kupoprodaje, ometanja posjeda, utjerivanja dugova, nagodbe, itd, te predmeti porodičnog prava, kao što su vjenčanja, razvodi brakova, podjela ostavštine za nasljednike, postavljanje staratelja i slično. Sidžil se pisao arapskim pismom na staroturskom jeziku. S obzirom na to da je u Osmanskoj carevini kadija bio nosilac sudske i djelomično izvršne vlasti, u sidžilima nalazimo dragocjenu građu i autentične podatke o gradskoj privredi, urbanoj razvijenosti grada, kulturnim ustanovama, strukturi stanovništva, imenima i slično²¹. Osmanlije sve do 1930. godine u dokumentima nisu navodile prezimena. Stanovnici su se u zvaničnim osmanskim ispravama poimenično identifikovali tako da bi se navelo ime lica s naznakom imena njegova oca i eventualno mahalom. Naprimjer, Mehmed sin Huseina iz Karađozbegove mahale. Zato ćemo u osmanskim ispravama, pogotovo iz starijeg razdoblja, rijetko naići na imena koja bi donekle ukazivala na naša današnja prezimena.

20 Mustafa Imamović, *Historija Bošnjaka*, Bošnjačka zajednica kulture Preporod, 1997. str. 128

21 Muhamed A. Mujić, A. *Sidžil mostarskog kadije 1632-1634*, Prva književna komuna Mostar, 1987. str. 5-15.

U svojim istraživanjima dr Alija Kurt piše da su mostarski Kurti došli u Mostar oko 1700. godine iz mjesta Perušić u Lici koja je u ljeto 1689. godine zauzeta od Austrije. Također navodi da su se ranije prezivali Kasumović. Ovde je prisutan prvi veliki konflikt sa već etabliranim geneaološkim istraživanjima o porodici Kurt koje je napisao poznati mostarski historičar i istraživač osmanskog perioda u Mostaru Hivzija Hasandedić. U svojoj knjizi "Genealoška istraživanja / porijeklo i status, istaknuti pojedinci nekih bošnjačkih porodica" / Arhiv HNK/Ž Mostar 2008. od strane 135 H. Hasandedić napisa:

„Najstariji nama poznati izvor u kojem se spominju Kurti je sudski protokol (sidžil) iz 1632-1634. godine. U ovome sidžilu upisano je više od petnaest Kurta iz raznih mahala Mostara i okolnih sela koji se spominju kao legatori, svjedoci prilikom sklapanja raznih ugovora, jamci i zanatlije. Poznato je da su mnogi prilikom prelaska na islam u prvim danima turske vladavine prevodili svoja kršćanska imena na turski, arapski i perzijski jezik. Tako je dobio ime Korkut, Soko Šahin itd. Od ovih nekada vlastitih imena nastala su tokom vremena porodična prezimena koja i danas postoje. Neki su opet, da bi prikrili svoje kršćansko porijeklo, stavljali mjesto očeva imena, sin Abdulahov tj. sin Božijeg roba. Čejvan čehajinu zakladnicu iz 1558. godine potpisala su 33 svjedoka i desetorica od njih su na sudu izjavili da su sinovi Abdulahovi što je kadija u sidžil upisao. U Mostaru je postojao vakuf hadži Kurta Alije čija je gotovina 19. jula 1632. godine iznosila 15.150 akči i s kojom je tada raspolagao mutevelija Ahmed baša Šahinović. Među dužnicima ovog vakufa upisana su trojica koji su ovom vakufu bili dužni 3.000 akči. Gotovina ovog vakufa iznosila je na 14. novembra 1632. godine 17.000 akči i s njom je tada raspolagao mutevelija hadži Osman. Na istom mjestu upisano je sedam dužnika koji su ovom vakufu bili dužni 12.750 akči. Vakuf je pet puta potpisan kao svjedok prilikom sklapanja raznih ugovora ili kao jamac. Na jednom mjestu piše da je radio kao tabak (kožar) u mostarskoj tabhani i imao šegrtu Muhameda. U isto vrijeme u Mostaru je postojao vakuf njegovog sina Ibrahima čija je gotovina na 1. januara 1633. godine iznosila 20.000 akči i s kojom je tada raspolagao mutevelija hadži Mustafa. Među dužnicima ovog vakufa spominju se petorica koji su bili dužni 6.900 akči. Iz zakladnice Mehmed-bega Išerlića sina Mustafa-begova od kraja augusta 1772. saznajemo da je Tabačicu džamiju u Mostaru sagradio hadži Alija Kurt koji je, mislimo, identičan sa hadži Alijom Kurtom koji se više puta spominje kao vakif u spomenutom sidžilu mostarskog kadije. Stari Kurti: rahmetli Alija i rahmetli Fadil pričali su mi da je Tabačicu džamiju u Mostaru podigao neki njihov predak.“

Idući tragom ovih Hasandedićevih navoda, detaljno smo analizirali navedeni sidžil koji je Muhamed M. Mujić odlično obradio u svojoj knjizi "Sidžil mostarskog kadije 1632-1634" izdate od Prve književne komune Mostar 1987. godine. Treba znati da je Kurt u periodu XV – XVII stoljeća bilo uobičajeno tursko muško ime, a tek kasnije, a posebno u Bosni, pojavljuje se kao prezime. Izvući zaključak da su svi oni koji su nosili ime Kurt preci današnjih porodica Kurt je isto kao, naprimjer tvrditi da su sve osobe koje su nekad nosile ime Husein preci određene familije Huseinović. U pomenutom sidžilu, koji obuhvata samo tri godine, identifikovali smo deset raznih osoba sa imenom Kurt. Oni su iz sela Grabovice, Jasenice, Svinjarine, Rakitna, Kruševa, Gradnica, Gnojnica, Kričana, Kosora, Pive. Dio sidžila u kojima se pominju Kurti nalazi se na kraju rada kao prilog broj 1 (strana 119).

Hivzija Hasandedić očito nije uzimao u obzir da je Kurtima koje on spominje to ime, a ne prezime. Možda je na Hasandedićevo mišljenje utjecala činjenica da su sinovi hadži hafiza Muhameda, Fadil i Alija Kurt bili njegovi savremenici, te da je on bio u prilici sa njima svakodnevno komunicirati. H. Hasandedić spominje hadži Aliju Kurta kao pretka mostarskih Kurta. Uvidom u pomenuti sidžil, koji se nalazi na kraju rada, kao prilog br. 1, vidimo da se on ne zove hadži

Alija Kurt, nego hadži Kurt Alija. To je bitna razlika! Kurt Alija je tursko uobičajeno dvojno ime²² koje bi u duhu našeg jezika trebalo prevesti i pisati kao Kurtalija. Ima više takvih imena: Ali Riza (Aliriza), Mehmed Alija (Mehmedalija), Ali Hajdar (Alihajdar) i druga. U pomenutom sidžilu može se razlikovati dvanaest osoba sa imenom Kurt Alija iz više sela koja gravitiraju Mostaru. Nekima je navedeno i zanimanje. Tako imamo ćurčiju (krznar), kazandžiju, taba-ka (kožarski radnik) i krojača. Da je Kurt Alija dvojno ime nalazimo dvije potvrde u samom sidžilu. Tako se nabraja da hadži Jusuf sin Kelimanov ima šestero braće: Mehmed, Kurt Alija, Oruč, Šaban, Mustafa i Osman ili da neki Pirija iz sela Svinjarine ima djecu: kći Kamer i si-nove Baliju i Kurta Aliju. U sidžilu pronalazimo i samo prezime ili nadimak hadži Kurt Alije. U sidžilu pod brojem 795 - Registracija vakufske gotovine, navodi se da je vakuf **hadži-Kurta Alije Karaldži-zade** imao gotovinu od 15.150 akči 1. muharema 1042. (19. jula 1632) i da njom raspolaze Ahmed-baša Šahin-oglu. To bi odgovaralo prezimenu Karaldžić koje se nigdje ne pojavljuje u kasnijim dokumentima.

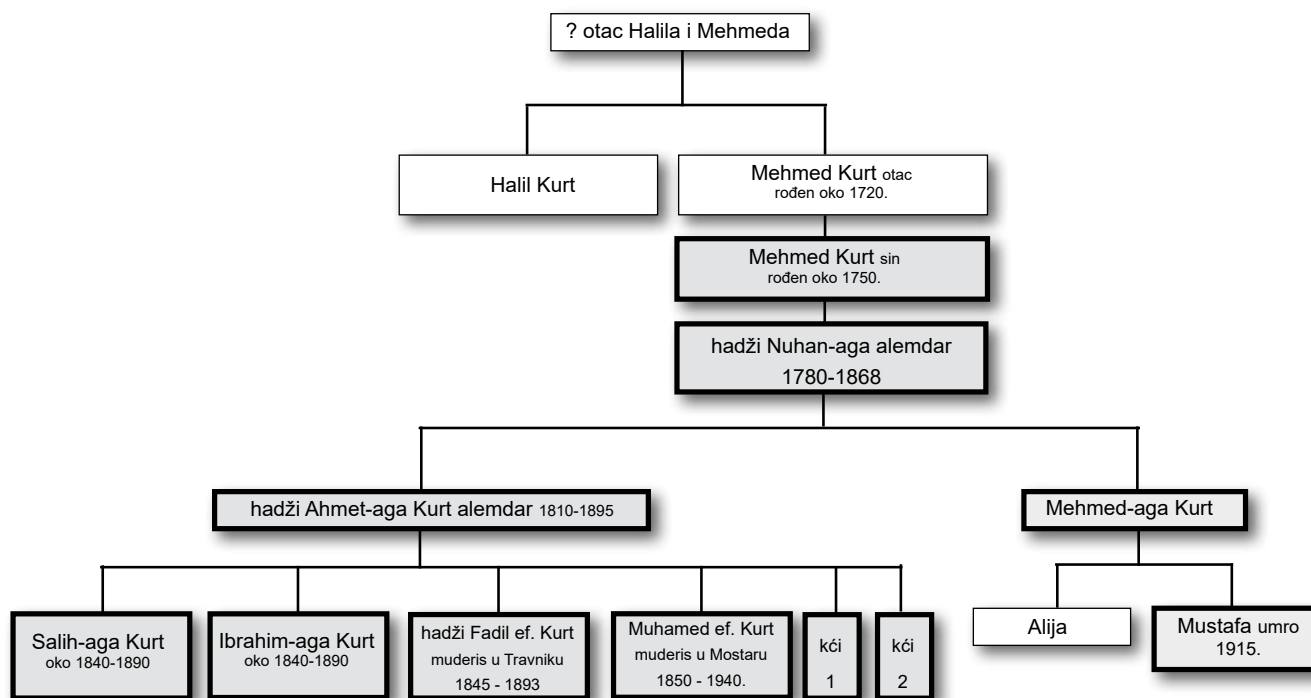
Prefiks hadži uvijek se pisao ispred imena, pa tako stoji i u sidžilu – hadži Kurt Alija, što je H. Hasandedić „preveo“ kao hadži Alija Kurt.

Džamiju Tabačica krajem XIX stoljeća pomagali su drugi Mostarci, premda je u tom periodu u Mostaru živjelo više pripadnika familije Kurt koji su bili u mogućnosti da finansijski pomognu obnovu džamije. Tako je Mehmed Bajgorić 1891. zavještao 60 forinti za potrebe džamije, a Mahmud Arpadžić 1893. godine čak 300 forinti. Hadži-Mahmud Arif ef. Kajtaž je krajem os-manske uprave vlastitim sredstvima temeljito opravio, vani i iznutra, ovu džamiju. Ovo također ukazuje da eventualni graditelj džamije hadži Kurt nije predak kasnije mostarske porodice Kurt i da oni nisu imali bilo kakav poseban odnos prema ovoj džamiji.

Prije Drugog svjetskog rata jedna džamija podignuta na drugom mjestu se zvala Kurtova. To je džamija na Carini (na tom mjestu je poslije vandalskog rušenja džamije 1951. godine podignuta samoposluga, a poslije 1998. ambulanta i hitna pomoć) koju je podigao neki Memi hodža prije 1620. godine. Džamija se zvala Kurtova jer su u neposrednoj blizini Kurti imali više kuća, a posljednji imam ove džamije bio je hadži hafiz kurra Muhamed ef. Kurt. On je umro 1940. go-dine, a iste godine džamija je i zatvorena. Kod džamije se nalazila česma sa slijepim mihrabom u koju je bila dovedena voda sa vrela Djevojačke vode u Zaliku.

Poslije sidžilâ mostarskog kadije za period 1632. – 1634. u kojima se spominju osobe sa ime-nima Kurt i Kurt Alija nastupa prekid od skoro sto pedeset godina. To uglavnom odgovara burnom ratnom periodu kroz koji je prolazio Mostar i cijela Bosna i Hercegovina i u kojem je došlo do velikih migracija stanovništva. U tom periodu harala je i velika epidemija kuge. Tek oko 1750. godine u blagajskim sidžilima ponovo se spominju osobe sa imenom ili prezimenom Kurt.

22 dr Ismet Smailović, *Muslimanska imena orijentalnog porijekla u Bosni i Hercegovini*, Sarajevo, 1990. str. 109.

U rodoslovu dr Alije Kurta, za koji smo tražili potvrde u pisanim dokumentima sivom bojom, su markirane osobe za koje smo pronašli potvrde (vidi gore). Gledajući unazad, sve do oca Nuhana Kurta – Mehmeda, postoje dokumenti u sidžilima ili šerijatskim sudovima koji u potpunosti potvrđuju rodoslov, kao i međusobni odnos osoba i njihovo srodstvo.

U rodoslov nisu unesena imena žena, ali smo zahvaljujući smrtovnicama, ostavinskim raspravama, starateljstvu i vjenčanim dokumentima koji se čuvaju u raznim arhivima, rekonstruisali i ženske osobe u familiji mostarskih Kurta tamo gdje je to bilo moguće.

Carl Peez na strani 124 u svojoj knjizi "Mostar i njegova kultura: slika jednog grada u Hercegovini", koju je napisao 1891. godine navodi da su „novijega datuma obitelji Ugljen, Karabeg, Džabić, Kurt i Hadžiomerović, ali da ipak spadaju među najuglednije u Mostaru.“ Ovo takođe ide u prilog tvrdnji o kasnijem dolasku Kurta u Mostar.

U sidžilu blagajskog kadije u periodu od 1762–1790, više puta se spominje kao svjedok prilikom sklapanja brakova ili tužitelj Salih baša²³ Kurt koji je stanovao u Carskoj mahali u Blagaju. Ako je on bio u nekom srodstvu sa mostarskim Kurtima, gledajući vremensku skalu, mogao je biti sin Halila ili Mehmeda Kurta starijeg (vidi rodoslov dolje). Godine 1729. zabilježeno je u sidžilu blagajskog kadije da Mehmed Kurt jamči za Mehmeda Šarića. Te godine taj Mehmed Kurt mogao je biti otac Mehmeda mlađeg, ako je to predak mostarskih Kurta, ali za to nemamo nikakvu drugu potvrdu. Možemo samo potvrditi da u predanjima mnogih porodica iz i Blagaja i oko njega stoji da su njihovi preci došli kao izbjeglice poslije pada "Undžurovine" i Like, pa je vrlo moguće da su preci Kurta prvo utočište poslije dolaska u Hercegovinu našli u Blagaju.

U predanju mostarskih Kurta stoji da su oni došli u Mostar oko 1700. godine pošto su izbjegli iz mjesta Perušić u Lici, te da su se prije prezivali Kasumović. Za ovu tvrdnju imamo samo istraživanje dr Alije Kurta koji je dokaze za to našao u Perušiću. Nismo istraživali detaljno pisane dokumente koji bi potvrdili ovaj podatak, što ne znači da ih nema. To može biti zadatak za nekog mlađeg Kurta da u budućnosti detaljno istraži i potvrdi tu mogućnost. Jedino zahvaljujući posrednim dokazima možemo reći da je to sasvim moguće, ali prvo o postanku prezimena Kasumović.

Prezime Kasumović je patronimik jer je izvedeno od imena prvonosioca - Kasima (nom. Kasim ili Kasum): *Kasum* + posesivni dodatak *ov* + deminutivni nastavak *ić* = *Kasimov* (*Kasumov*) *sin*. Prema onomatologu prof. I. Smailoviću tur. Kasim potiče od arapskog *qasim* = *onaj koji dijeli, rastavlja, razdvaja*. Orijentalist A. Skalić navodi da Kasum znači Mitrovdan (8.novembar)... tur. Kasim, zapravo: Rozi-Kasim (< pers. raz = DAN i ar. qa sim= ONAJ KOJI DIJELI)"*dan Kasum*" to jest dan koji dijeli ljeto i zimu.

Vidjeli smo u prethodnom tekstu da je vrlo moguće da su Kasumovići dobili leno u novosvojenim ugarskim prostorima. Ima obrađenih ugarskih i slavonskih deftera, te historijske građe iz tog perioda na mađarskom jeziku koje nismo istraživali. Ovo također može biti predmet istraživanja u budućnosti. Iz Ugarske Kasumovići/Kurti sele u mjesto Perušić u Lici.

1527. godine Osmansko carstvo je zauzelo Liku. Stanovništvo je izbjeglo u Dalmaciju. Svega nekoliko katoličkih porodica ostalo je oko Perušića. Lika i Krbava bile su gotovo pedeset godina skoro potpuno puste. U prilog tome govori podatak da se većina nahija na prostoru Like i Krbave spominje prvi put 1574. godine. Nekako u to doba počele su osmanske vlasti naseljavati Vlahe koji su u Lici zaposjeli oko dvadeset napuštenih gradova i mjesta. Vlasi su snabdijevali i slijedili osmanlijsku vojsku i kao vrsta nomada sa svojom stokom uvijek bili u pokretu. Osmanlije su im davale dio plijena i postavljale ih na granice svojih osvajanja kao stražare i graničare na imanjima gdje su starosjedioci u ratnim pohodima pobijeni ili pobjegli. Zajedno s Vlasima pristizale su u Liku i Krbavu bosanske spahije i muslimansko stanovništvo, te nastanjuju sva vojna uporišta i važnija naselja u kojima odmah čine većinu ukupnog stanovništva, prije svega Gračac, Udbinu, Lapac, Korenicu, Bilaj, Bunić, Novi i Perušić. Tako je zapisano da su 1641. godine bile age: Derviš-aga Filipović i Ahmed-aga Kurić u Buniću, Alaga Kurtagić i Kurt-aga Zenković u Ribniku i Salih aga Nusufagić i Sule Furenković u Perušiću. Osmanlije su obnovili staru tvrđavu Perušić i u nju smjestile posadu 1642. godine.

Postupno slabljenje Osmanskog carstva počinje od poraza pred Bečom. Osmanlije su posljednji put 1683. skupile golemu vojsku i opkolile Beč, ali su grad ovaj put spasili Poljaci. Osmanska vojska se povlačila u neredu, a za njom su nastupili Austrijanci, Mađari, Hrvati i drugi. U sklopu ove šire austrijske ofanzive prema jugu i jugoistoku, austrijski general Herberstein poveo je vojsku na Perušić i 28. juna 1689. ponudio dizdar-agi na poklon dva konja ako tvrđavu preda bez borbe²⁴.

Tu je ponudu dizdar-aga odbio, smatrajući da je ona očito neprimjerena. Odmah je zatim vojska opkolila tvrđavu i počela pucati iz topova. Shvativši da je otpor uzaludan, 30. juna se predala posada Perušića pod uslovom da svi koji to žele mogu slobodno otići u Udbinu. Ultimatum stanovništvu bio je da svi oni koji se pokrste mogu ostati na svojoj zemlji i „uživati sve ono što su uživali za Turčina“. Većina muslimanskih porodica, uglavnom žene i djeca, već ranije napustili su Liku. Putem prema Bosni napadani su i ubijani od kršćanskih ustanika. U Lici oko 1680. godine bilo je sedam hiljada bošnjačkih domaćinstava, sa više od 30.000 članova. Svi su poslije 1689. nestali, bilo da su izbjegli u Bosnu ili silom pokršteni²⁵. Iz Perušića je otišlo sto pedeset porodica. Na kraju sloma u Lici je ostalo oko pet stotina konjanika koji su pružali otpor Austrijancima. Među njima su najvjerovatnije bili i preci mostarskih Kurta. 3. jula osvajači su ih opkolili pred Udbinom, te su sa Austrijancima postigli dogovor da se svi, osim vođe kojeg austrijanci vode u ropstvo, sa oružjem povuku u Bosnu preko Plitvica. U Lici je ostalo hiljadu sedam stotina muslimana koji su preobraćeni na katoličku vjeru. U njihovom pokrštavanju posebno se istakao katolički župnik Marko Mesić koji je stekao takve zasluge da ga je papa imenovao apostolskim poslanikom za Liku. Senjski biskup Sebastijan Glavinić piše 1696. godine da je u Lici i Krbavi sreo hiljadu sedam stotina odraslih muškaraca koji su ranije ispovijedali islam. Među njima bilo je i Kasumovića. Prema popisu u Perušiću 1696. godine su živjeli porodice pokatoličenih Janka, Družena i Pavala Kasumovića, sa ukupno devet muških članova porodica²⁶.

24 Ive Mažuran, *Povijest Hrvatske od 15. do 18. stoljeća*, str. 242.

25 Mustafa Imamović, *Historija Bošnjaka*, Bošnjačka zajednica kulture Preporod, 1997. str. 285.

26 Radoslav Lopašić, *Spomenici Hrvatske Krajine*, knjiga 3. Academia scientiarum et artium Slavorum meridionalium, 1889. str. 30.

U Gospiću je 1707. godine popisano više kršćana Kasumovića. Od ovih pokrštenih Kasumovića razvilo se više porodica, pa je tako u arhivu oficira i podoficira u austrijskoj, a kasnije austrougarskoj vojsci u periodu 1750-1880. popisano šezdeset Kasumoviča²⁷. Oni su uglavnom bili sa područja Like, a nekoliko sa područja Petrinje. Na prelazu iz devetnaestog u dvadeseti vijek dosta Kasumovića iz Like se iselilo u Ameriku, Kanadu, Australiju i Novi Zeland.

Po predanju jedan, od Kasumovića, koji se povukao sa osmanskom vojskom u Bosnu, istakao se u nekom boju svojom hrabrošću pa je dobio ili uzeo nadimak/prezime Kurt što na turskom znači vuk. Pošto su kasniji Kurti imali znatna imanja u selu Kljuna kraj Nevesinja u kojem također žive neki Kasumovići istražili smo mogućnost da su ovi Kasumovići preci Kurta. U Mostaru (2016) živi nekoliko porodica Kasumović koje su doselile iz Kljuna. Većinu starijih Kasumovića ubili su četnici 1992-93. godine. Prema saznanjima trenutno najstarijih Kasumovića, predanje govori da oni dolaze u Kljuna početkom XVII stoljeća. Prije su imali prezime Klašnov, a na islam su prevedeni u vrijeme Ahmet-paše Hercegovića. Kao što vidimo u predanju kljunskih Kasumovića nema pomena da su oni došli iz Like.

Godine 1729. zabilježen je u sidžilu blagajskog kadije neki Mehmed Kurt. On je možda otac Mehmeda mlađeg, koji je bio otac hadži Nuhana Kurta, alemdara. Ranije nije bilo tako neobično da otac i sin nose isto ime. Možda bi otac poginuo prije sinovljevog rođenja koji bi onda dobio očevo ime? U raznim sidžilima ima više zapisa gdje sin ima isto ime kao otac (na primjer stoji: Mehmed sin Mehmedov). Ovo je, također, jedna indikacija da rodoslov za koji smo tražili potvrde odgovara stvarnom stanju. Safvet-beg Bašagić u svom djelu "Kratka uputa u historiju Bosne i Hercegovine" spominje novopazarskog kapetana Kurt Mehmeda koji je na čelu hiljadu konjanika otpremljen put Šumne za vrijeme ratova protiv Rusije u martu 1773. godine. Istog kapetana, kao ilustraciju o čvrstoj hijerarhiji u osmanskoj vojsci, pominje M. R. Hickok u svojoj knjizi *Ottoman Military Administration in Eighteenth-Century Bosnia*. Pomenuti Kurt Mehmed šalje 31. jula 1785. godine dopis veziru u Travniku i traži dopuštenje da vojnika Saliha kojim on nije zadovoljan, zamijeni sa Abdulahom koji je trenutno zapovijednik odreda na nekom riječnom ostrvu/adi.

Iz ovoga vidimo da je pomenuti Kurt Mehmed najmanje dvanaest godina bio kapetan Novog Pazara i preživio mnogobrojne bojeve koje je vodila osmanska vojska u tom periodu. Po vremenu on bi mogao biti Mehmed mlađi Kurt. Međutim, u obje knjige on se zove Kurt Mehmed što je dvojno ime, isto kao i Kurt Alija.

Kurti u drugim područjima Bosne i Hercegovine i Hrvatske

Već smo napisali da je Kurt bilo obično tursko ime koje je ponekad prelazilo u prezime. Prvi dokument koji je vezan za Bosnu i Hercegovinu i u kojem se spominje neki Kurt je spisak vojnika iz Bosne koji su se skupili za Mohačku bitku 1526. godine²⁸. U tom spisku koji se čuva u Topkapi muzeju u Istanbulu navedena su četiri Kurta - dva Bosanca, jedan Hrvat sa oznakom da je on bivši zarobljenik i jedan Kurt iz Siriza u Turskoj koji je bio plaćeni vojnik.

Javno prodavanje ratnih zarobljenika bilo je početkom XVI stoljeća uobičajeno i u Dalmaciji. U Zadru je, naprimjer, 1538. godine održana pijačna prodaja robova na kojoj je prodato „tursko“

27 Virtualne baze podataka: <http://home.ancestry.com>

28 Ahmed S. Aličić, *Popis bosanske vojske pred bitku na Mohaču 1526. godine, Prilozi za orijentalnu filologiju, XXV, Sarajevo 1976.* str. 198.

četiri godine staro dijete po imenu Kurt (zarobljeno više Omiša). Jadnoga malog Kurta kupio je Napolitanac Viti za pet dukata.

U Makarskoj 1614. godine živio je neki Kurt, a 1619. u Imotskom Omer čelebija (gospodin, odličnik) Kurt.

U Sarajevu je 1654. godine zemljište na Košavi prodao mudželit (knjigovezac) Kurt, čelebija.

Iz zapisa u jednom dijelu Kur'ana vidi se da ga je prepisao 1659. godine Kurt, spahija koji je stanovao u Donjoj Tuzli.

Među trgovcima iz (Herceg) Novog, koji su se početkom 1600-tih godina isticali po prodaji albanskog žita u Dubrovniku, bio je i Kurt Pirahmetović.

Naseljevanje Srebrenika u Bosni počinje dolaskom izbjeglica iz Like, Ugarske i Slavonije oko 1690. godine. Prvi stanovnik navodno je bio Kurt Alija-čehaja, Imao je sinove Smajla, Ibru, Avdu, Husu, Omera i Suljagu od kojih su i potekle danas najbrojnije porodice Smajlovića, zatim Ibrica, Avdića, Husića, Omerovića i Suljagića.

Oko 1685. godine muhafiz (zapovjednik) tvrđave u Gabeli bio je neki Kurt Mehmed sin Alijin, sin Jusufov.

Godine 1757. u Sarajevu je živio pekar po imenu Kurt Alija, a oko 1770. godine neki kafedžija Kurt rodом iz Anadolije je držao jutarnju kafanu (seheri kahva) i živio u Sarajevu 40 godina²⁹.

Iz popisa sarajevskih zanatlija iz godine 1848. vidimo da je te godine živio i radio u Sarajevu papudžija Ibrahim Kurt.

U hronici Muhameda Enveri Kadića navodi se tekst levhe koja je bila u Ilhamijinom turbetu u Travniku. To su stihovi koje je ispisao pjesnik Arif 1860. godine. S obzirom na vrijeme u kojem su stihovi nastali, njihov autor bi mogao biti šejh Arif Sidki Kurt, koji je također pripadao nakšibendijskom derviškom redu i koji je umro 1890. godine.

Neki Salih Kurt sklopio je ugovor o iznajmljivanju vakufske magaze u Aščiluk ulici u Sarajevu 1894. godine.

U Izvještaju Zemaljske vlade Bosne i Hercegovine od 3. marta 1917, upućenom Zajedničkom ministarstvu finansija Austro-Ugarske, saopćeno je da zakonske uslove za vojnog imama ispunjava Mehmed Kurt, učitelj vjeronauke iz Hrasnice. To je bio otac pjevača Sabahudina Kurta porijeklom iz sela Vikoč kod Foče.

Osim mostarskih Kurta, u Bosni i Hercegovini žive još tri bošnjačke porodice Kurt za koje nismo pronašli dokaze da su oni u srodstvu sa mostarskim Kurtima. Možda je hadži Nuhan-aga Kurt ili njegov otac Mehmed imao brata ili braću koji su se naselili u Bosnu negdje između 1760. i 1830. godine i od kojih vuku porijeklo ove porodice? To je vrlo moguće s obzirom na historiju Bosne i Hercegovine. Za vrijeme kuge (1813-1817) iz Hercegovine je u Bosnu pobjeglo i tamo se nastanilo više od deset hiljada osoba. Mnogobrojni ratovi i bune također su uzrokom migracije stanovništva. Nekad je bilo uobičajeno da ljudi i iz zdravstvenih razloga sele u više, planinske dijelove, a nisu bili rijetki i sporovi oko imanja i podjele zemlje zbog kojih su se porodice selile. Ponekad su osmanske vlasti u Bosni po kazni premještale pojedine porodice na druga mjesta. Ne tako rijetko ljudi su se također „udavali“ i odlazili na ženino imanje.

29 Kerima Filan, *Iz svakodnevnice osmanskog Sarajeva, druženje i razonode*. Anali Gazi Husrevbegove biblioteke u Sarajevu, knjiga 31. 2010. str.131.

- Brojna je porodica Kurt iz sela Glogošnice, južno od Jablanice. Po predanju njihove porodice, došli su iz Mostara. Neki njihov predak napravio je u Glogošnici kuću zajedno sa Muratovićem, koji je također došao iz Mostara. Djed Ibrahim bio je mukhtar sela. Njegov sin Huso bio je jedini pismen u selu, pa su svi dolazili njemu da im pročita poštu koju su dobivali od vlasti i drugih. Radio je u pilani kod Jablanice. Huso je imao sinove po imenu: Jusuf, Ragib, Mehmed, Ibro, Safet i Fadil. Safet je kao borac 13. partizanske brigade poginuo u završnim operacijama oslobođanja u okolini Sarajeva početkom maja 1945. godine. Kurti iz Glogošnice 2016. godine posjeduju oko 60 dunuma zemlje.
- Iz sela Podlipci udaljenog 7-8 kilometara od Jajca potiče porodica Kurt. U toku rata 1992-95. dio njih izbjegao je u Travnik gdje danas žive. Ukupno ima tri kuće ovih Kurta. Pošto su stariji članovi pomrli, mlađi ne znaju porijeklo familije.
- Mehmed, otac Sabahudina Kurta, pjevača iz Sarajeva, koji je predstavljao Jugoslaviju na pjesmi Evrovizije 1964. godine, rođen je u selu Vikoč kod Foče. Bio je vjeroučitelj u više mjesta u Bosni. Od 1934. živi u Sarajevu gdje se godinu dana kasnije rađa sin Sabahudin. Mehmed je umro u Srednjoj Bosni gdje je i sahranjen pola godine po rođenju sina. Sabahudin ima dva sina, Damira i Almira Kuglu, te tri unuka. Bošnjačko stanovništvo sela Vikoč je stradalo u Drugom svjetskom ratu od četnika, što se ponovilo i u ratu 1992. godine. Ima više potomaka ove porodice, naprimjer Salim Kurt i drugi koji većinom žive u Sarajevu. Interesantno je napomenuti da je zabilježeno da je neki Mostarac Kurt, sin Sabitov, umro u Foči 1581. godine. To je njegovo ime, pa je jako upitno vezati porijeklo porodice Kurt iz Vikoča za ovog nesretnog Mostarca koji se u to davno vrijeme zatekao u Foči i tu umro.

Pored bošnjačkih porodica Kurt u Bosni i Hercegovini žive i dvije katoličke porodice Kurt u Jajcu. Najstariji član ove porodice je Filip Kurt rođen 1932. u Austriji. Najstariji član druge porodice, koja ne zna za prvu, je Petar Kurt, rođen 1936. Ova druga porodica došla je iz sela Brajkovića kod rudnika Bila u Bosni.

U Hrvatskoj, u selu Desne u brdima na desnoj obali Neretve osam kilometara južno od Metkovića, živjela je porodica Kurt. Položaj Desne u graničnom području prema Osmanskom carstvu dao je mjestu burnu prošlost.

Donje Poneretavlje nalazilo se u sastavu Ugarske kraljevine do 1382. da bi poslije došlo u sastav Bosanskog kraljevstva do 1494. Pod upravom Osmanskog carstva Desne je bilo od 1494. do 1685. Kasnije su vladali Austrijanci, Mleci i Francuzi. Poslije odlaska osmanske uprave napravljena je crkve sv. Jure. Najstarije grobnice u crkvi imale su porodice Batinović, Dragović, Kaleb i Kurt. U XVII stoljeću živio je u Desnima i sveštenik don Ivan Kurt. Po predanjima predak ovih Kurta bio je zapovjednik kule na granici. Neki iz ove porodice iselili su se u Ameriku, ali nemaju muških potomaka. Drugi poslije Drugog svjetskog rata sele u Metković gdje 2016. godine žive zadnji potomci ove porodice bez muških nasljednika, penzionerke Nedjeljka i Stana Kurt.

U knjizi „Popisi i obračuni poreza u Hrvatskoj XV i XVI stoljeća“ J. Adamčeka i I. Kampuša navodi se više imena očito muslimanskog porijekla: Suliman, Delija, Mustafa, Balija, Kurt itd. – zabilježenih u hrvatskom zagorju davne 1598. godine. U njihova imena navedeno je naprimjer: „Mathias Karalya, captivus“ to jest Matija Kara Alija, zarobljenik. Povezujući taj podatak s mnogim drugim istog smisla iz navedenog razdoblja i područja, neki historičari misle da je riječ o osmanskim vojnicima koje nije imao niko otkupiti iz zarobljeništva – pa su negdje

prodavani na tržištu roblja, a negdje pokrštavani i pretvarani u kmetove svojih novih gospodara. Kako su bili mahom istog roda i jezika kao i njihove nove komšije, ti su se zarobljenici razmjerno brzo asimilirali u novoj sredini, čak dotle da su neki postali pripadnicima hrvatskog plemstva, a dvojica njihovih potomaka i katoličkim biskupima u Hrvatskoj.

Predratni komunist (prije 1941) i španski borac Vladimir Kurt, koji je bio obavještajni oficir Štaba 3. operativne zone mogao bi biti potomak nekog Kurta osmanskog zarobljenika iz Zagorja.

Godine 1810. kršten je Jakov, sin Ante Primorca i Mande rođene Kurt iz sela Kozice kod Gruda. Kasnije u crkvenim knjigama članovi ove porodice Kurt upisuju se kao Kurtovići.

U Hercegovini Kurtovići žive u Drinovcima, a Kurtage iz Uzarića pokraj Širokog Brijega, promijenili su prezime u Bošnjak.

Ima više mogućnosti o tome kako su neki katolici dobili prezimena Kurt, Kurtović i slična prezimena koji imaju zajednički korijen u turskom imenu vuk. Treba znati da prezime Vuković ima isto značenje što i prezime Kurtović.

- To su osmanski zarobljenici ili osobe koje se nisu povukle sa svojih imanja zajedno sa osmanskom vojskom i koje prelaze na katoličanstvo da bi zadržali svoje kuće i posjede. Njihovi preci mogle bi biti osobe koje su već bili primile islam i došle su iz Bosne ili Hercegovine na novosvojene teritorije, ili je to bio domaći živalj u Dalmaciji i Lici koji po dolasku Osmanlija prelaze na islam da bi izbjegli uobičajene poreze za nemuslimane;
- seljaci katoličke ili pravoslavne vjere koji su bili kmetovi na imanjima nekog age/bega Kurta i koji vremenom dobivaju ime/prezime svog gospodara;
- pripadnici Vlaha/morlaka/vojnuka koji su obavljali pomoćne i stražarske poslove u osmanskoj vojsci u Vojnoj Krajini i koji su svoja imena Vuk/Vuković preveli na turski – Kurt. Poslije zarobljavanja ili dobrovoljnog prelaska (radi većih privilegija) na austrijsku ili mletačku stranu prelaze na katoličanstvo.

U Bosni su živjeli i Jevreji koji su nosili prezime Kurt. To su vjerovatno Aškenazi austrijsko-njemačkog korijena koji su došli sa Austro-Ugarskom. Nastanak njihovog prezimena ima sasvim drugi korijen - od njemačkog imena Kurt, koje je nastalo od imena rimskog plemena Curtius sa značenjem skraćen; latinski curtus = skraćen, prikraćen. Tako se u Livnu 3. marta 1907. godine vjenčavaju cipelar Imbre Kozma i Jozefina Kurt. Kum im je bio Jakov Breiner.

Kurti u ratovima i drugim stradanjima

Nismo pronašli pisane podatke o smrti članova mostarskih Kurta u nekom od davnih ratova koja je vodilo Osmansko carstvo. Najmanje svaki drugi naraštaj u Bosni i Hercegovini učestvovao je i ginuo u nekom od ratova između 1606. i 1815. godine.³⁰ Zato možemo sa sigurnošću pretpostaviti da su Kurti ili njihovi prethodnici Kasumovići stradali i ginuli u boju ili umrli u nekoj od strašnih epidemija kuge koje su harale Bosnom i Hercegovinom.

Mleci su, pod komandom vojskovođe Mocegina, pokušali zauzeti Mostar 1717. godine. Mostarci su uspjeli poraziti Mletke u bici u Bišću Polju. Na bojnopolju ostalo je četiri sto-

30 Noel Malcolm, *Bosna – kratka povijest*, BuyBook, 1996. str. 73.

tine branilaca Mostara koji su pokopani u centru Mostara. To je mjesto danas poznato kao Šehitluci.³¹ , Mlečani su ranije u tri navrata prodirali do Mostara: 1652, 1693. i 1694. godine. Njihove čete su palile grad i ubijale stanovnike, ali nikad nisu uspjele preći preko Starog mosta na lijevu obalu Neretve i zauzeti centar grada.

Kadija Mustafa ef. Muhlisija 30. novembra 1737. godine šalje pismo sultanu poslije banjalučke bitke gdje piše da je u toku 1730. i 1732. „otišlo pod zemlju od kuge dvadeset hiljada junaka.“ Dalje piše da je u „zemlji suviše malo onih koji su još kadri nositi oružje, a i ono što je ostalo gola je sirotinja“. Također, napominje da se od „pet hiljada i dvije stotine ratnika i junaka koji su poslani na vojnu u Perziju i od deset hiljada spahija i nefera³² što su poslani pod Oziju³³, nije vratilo više od par stotina nefera“. Fra Nikola Lašvanin piše da se tih godina u Mostaru, Banja Luci i Sarajevu dnevno kopalo po tristo mrtvacu i da se od kuge „otrova sva Bosna“. Predanja govore da je 1731. na Velikoj Tepi u Mostaru iznikla vriježa od karpuze (lubenice), da se vriježa razvila i dala plod; da se taj plod sasuo na mjestu, jer ga nije imao ko ubrati, pa opet iznikla nova vriježa od prosutih košpica.

Od dvije stotine pedeset mostarskih spahija,³⁴ koji su učestvovali u boju protiv Austrije kod Bosanskog Novog 1788. u Mostar se poslije potpisivanja mira 1791. vratilo iz zarobljeništva samo trideset i sedam! Ostali su ostavili kosti kod Novog. Gubitak tolikog broja mostarskih prvaka jako je pogodio Mostar³⁵.

Epidemija kuge od 1813. do 1817. imala je još teže posljedice. Iz izvještaja od 14. jula 1814. vidi se da je broj umrlih u Mostaru od kuge oko tri hiljade lica. Ova kuga imala je za rezultat temeljitu izmjenu sastava stanovništva. Posebno su stradali Bošnjaci jer su oni većinom živjeli u naseljima gdje je zaraza zbog gustine stanovništva bila najžešća. Mostar je bio skoro potpuno pust grad, ljudi su bježali na sela i u planine, posebno u područja oko Konjica gdje su mnogi trajno ostali živjeti.

Bošnjaci su morali ratovati i izvan zemlje, kao u Ugarskoj, Besarabiji, Podoliji, Rusiji, Perziji i drugdje. U tim ratovima ginulo je na hiljade i desetine hiljada vojnika³⁶.

Teške i tragične posljedice ostavile su u Mostaru poplave koje su ga zadesile 1713, 1791. i 1780. godine. 1713. godine je bila najveća od tih poplava i nivo Neretve je došao do minbera (mjesto gdje hodža drži hutbu = propovijed) u džamiji na Musali (Ćose Jahja ili Krehina džamija). Ovdje je interesantno spomenuti da je nivo Neretve pri ovoj poplavi odgovarao visini plavnog vala koji bi se stvorio na Musali u slučaju rušenja jablaničke brane. Naime na zahtjev prijeratnih vojnih vlasti Energoinvest iz Sarajeva izradio je 1980-tih godina studiju poplavnih valova u slučaju rušenja brana uzvodno od Mostara.

Požari su, također, harali gradom i prouzročili nestanak mnogih spomenika koji su ga ukrašavali.

31 Husein Ćišić, *Mostar u Herceg-Bosni*, Preporod, gradski odbor u Mostaru, 1991. str. 105-108.

32 spahija = konjanik, nefer = običan vojnik

33 Tvrđava Ozija (Očakov) na jugu Ukrajine - Rusko-turski rat 1735-1739.

34 pripadnik konjice, najelitnijeg dijela osmanske vojske, Oni su bili u timarskom sistemu. Spahije su dobivale komad zemlje u osvojenim krajevima i tako osiguravali prisutnost Porte u svim krajevima carstva ujednačeno. / više izvora

35 Husein Ćišić, *Mostar u Herceg-Bosni*, Preporod, gradski odbor u Mostaru, 1991. str. 130-132.

36 Muhamed Hadžijahić, *Porijeklo bosanskih Muslimana*, OSNA, Sarajevo 1990. str. 174.

Burne i teške dane svoje historije Mostar je proživio u vremenu od 1802. do 1814. godine. U Mostaru su se za prevlast borila dvojica ajana: mostarski muteselim Alija Dadić i blagajski prvak Alija Voljevica. Kad su neredi dosegli vrhunac i doveli do potpunog bezvlašća, bosanski valija je protiv Mostara poslao kazneni korpus od 30.000 vojnika. Ova je vojska ušla u Mostar 1. aprila 1814. godine, pohvatala i pobila skoro sve muške glave porodice Dadića, porušila im kuće i konfiskovala cjelokupnu imovinu. Prije sud je tada ovdje osudio na smrt i pogubio 39 uglednih Mostaraca: 17 pravoslavnih, 13 muslimana i 9 katolika³⁷.

Učešće članova porodice Kurt iz Mostara u Prvom svjetskom ratu nismo posebno istraživali. Zna se da je Mustafa Jašarbegović, trgovac iz Stoca koji je oženio Eminu Kurt (1906-1982) kći Huseina, bio u austrougarskoj vojsci i da je zarobljen od Rusa na Karpatima. U Rusiji kao zarobljenik čuvao je krave odakle se nakon nekoliko godina vratio u Stolac. Pričao je da u zarobljeništvu nije imao bilo kakvih problema, niko ga nije zlostavljao niti tjerao na neki teški rad.

U Drugom svjetskom ratu tuzlanski muftija Muhamed Šefket Kurt (1879-1963) izgubio je tri sina: Fadila 1910-1945, Envera 1914-1943 i Asima 1917-1943. Više o njima će biti u narednom tekstu. U ustaškom logoru Jasenovac, kao pripadnika ilegalnog partizanskog pokreta, 1945. godine ubijena je Azra Kurt (1913-1945) kći Muhameda Kurta iz Sarajeva, majka troje djece, koja je bila udata za Hamida Fazlagića, bankara iz Sarajeva.

U, nadajmo se, zadnjem ratu, 1993. godine kao pripadnik Armije Bosne i Hercegovine, braneći Mostar 5. jula 1993. godine poginuo je Haris Kurt, sin Ismeta. Skupa sa ostalim saborcima sahranjen je na Šehitlucima preko kostiju četiri stotine branilaca Mostara koji poginuše 276 godina ranije.

Na slici Haris (Ismeta) Kurt (1967-1993)

37 Hivzija Hasandedić, *Spomenici kulture turskog doba u Mostaru*, IKC Mostar 2005.str. 13.

Mostarski Kurti kao ratne izbjeglice

Sunce je bilo crveno probijajući se kroz dim tog utorka, 28. juna 1689 godine. Kasumovići/Kurti i drugi stanovnici Perušića sami su zapalili svoje kuće prije povlačenja. Iskre su letjele od zapaljenih krovova koji se urušavaju u njihove kuće. Njiska konja i iskrivljene sjene konjanika prelamaju se po okolnom žbunju. Njihove žene i djeca već ranije napustili su Liku. Oni su se ovdje rodili i ne sjećaju se drugih domova niti ih imaju. Njihovi preci ovdje su došli prije sto šezdeset dvije godine. Članovi nekih porodica ne mogu se odlučiti, teško je napustiti svoje ognjište. Sklonili su se po okolnim šumama čekajući rasplet događaja. Sto pedeset porodica otišlo je iz Perušića na desnu obalu Une, a pedeset i pet ih je ostalo i oni su kasnije pokatoličeni od župnika Marka Mesića. Preciznije, ne računajući žene, u Perušiću je pokršteno dvije stotine pedeset dvije osobe³⁸.

Dok su u toku uspona Osmanskog carstva seobe kršćanskog stanovništva išle od juga prema sjeveru, muslimansko se stanovništvo od Velikog bečkog rata (1683-1699) seli od sjevera i sjeverozapada prema jugu³⁹. U toku bečkog rata većina muslimanskog stanovništva koje nije željelo preći na katoličku vjeru povuklo se iz Ugarske, Slavonije, Like, Dalmacije i Srema na desnu obalu Save i istočno od planine Dinare. „Gdje god bi se naišlo ležahu mrtvaci, koje niko nije imao da zakopava, a ljudi su jeli resu ljeskovu, koru od drveta, vinovu lozu, pse i mačke”, može se pročitati u Lašvaninovu ljetopisu. Osmanski izvori su za stanje u Bosni tog vremena koristili termin “inhalal” (rasulo). Sto hiljada izbjeglica iz Ugarske i Slavonije i trideset hiljada iz Like tražilo je po Bosni mjesto za sebe. Muslimanske izbjeglice iz Like naseljavaju se oko Une i Sane, gdje su osnovali nova naselja: Kulen Vakuf, Orašac, Petrovac i Prijedor. Na ovim prostorima pet-šest godina vjerovatno su boravili i preci mostarskih Kurta prije što su krenuli za Mostar. Tih godina Osmansko carstvo bilo je u najvećoj opasnosti. Godine 1689. austrijska vojska provalila je u Bosnu i prodrla u Srbiju, čak do Kosova, ali već slijedeće godine Osmanlije su povratile snagu i istjerale austrijsku vojsku. U oktobru 1697. godine austrijska vojska, koji je vodio Eugen Savojski, prodrla je u Bosnu, i došla do Visokog, odakle je 23. oktobra krenula na Sarajevo. Grad je opljačkan i popaljen. Cijela čaršija je izgorjela, porušena je većina džamija, mnogi stanovnici pobijeni, tako da nakon Savojskog “Sarajevo za vrijeme Turaka, nikada nije više moglo dostići svoju moć, značaj i ugled koji je imalo”. Povlačeći se nazad u Austriju, Savojski je poveo sa sobom trideset hiljada katolika iz Srednje Bosne. Pored ratnih strahota, Bosnu i Hercegovinu tih godina pogodile su velike suše i žestoke zime. Vladala je velika glad, ljudi su skidali koru sa drveća koju su kuhali i jeli.

Mlečani su zauzeli skelu preko Neretve u Gabeli 1694. godine odakle su vršili napade prema Stocu i Mostaru. U proljeće 1695. godine Mleci gomilaju vojsku i pripremaju napad na Mostar što u gradu izaziva silno uzbuđenje i nervozu. To je i godina dolaska predaka Kurta u Mostar. Grad se već ranije popunio izbjeglicama iz Like i Dalmacije i pograničnih mjesta. Plač žena i djece je opomena Mostarcima šta ih čeka ako grad padne u ruke Mlečana. Bogatiji građani daju vlastima novac da opreme branioce koji su uglavnom bili iz redova izbjeglica. Velika je vjerovatnoća da su i preci mostarskih Kurta bili među njima.

38 Radoslav Lopašić, *Spomenici Hrvatske Krajine*, knjiga 3. Academia scientiarum et artium Slavorum meridionalium, 1889. str. 28-52

39 Mustafa Imamović, *Historija Bošnjaka*, Bošnjačka zajednica kulture Preporod, 1997. str. 144, 149.

U početku 1700-tih godina Kurti su vjerovatno živjeli u Blagaju i okolini, te učestvovali u mnogim bitkama koje je Osmansko carstvo vodilo u Bosni i Hercegovini protiv Mletaka, Austrijanaca i Rusa tokom XVIII stoljeća. Napokon, sto trideset godina od njihovog dolaska u Mostar spominje se u sidžilima Nuhan alemdar, predak svih mostarskih Kurta, kao etablirani i uvaženi stanovnik Mostara.

Nedjelja, 9. maj 1993. godine. Pet sati ujutro. Elitne vojne jedinice Republike Hrvatske potpomognute lokalnim jedinicama Hrvatskog vijeća obrane počinju napad na Mostar. Cilj je otjerati Bošnjake iz Mostara i Hercegovine i ta područja pripojiti Hrvatskoj. Kolone ljudi, žena i djece istjeranih iz svojih domova kreću se prema Veležovom stadionu pod Bijelim Brijegom. Tu je sabirni logor. Zadnji put stadion kao logor upotrijebio je čileanski diktator Pinoče. U septembru 1973. četrdeset hiljada ljudi skupilo se na stadionu Nacional u Santiagu. Sa Veležovog stadiona uhvaćeni Bošnjaci prebačeni su na Heliodrom koji je već ranije uređen kao koncentracioni logor. Među silom odvedenim su i bolesne Emina Kurt (1922-2001), supruga Saliha, njena kći Derviša (1940-1995) udata Dragnić, te Dervišina mlađa kći. Čuvari im govore da se ne boje, sva djeca i žene će biti prebačene u Zenicu gdje će nastaviti živjeti, govore im. 70-godišnji Džemo i 62-godišnji Ismet, unuci Huseina Kurta, sa ostalim Stočanima su protjerani iz svoga grada krenuvši pješke prema Mostaru. Plameni jezici gutaju njihovu kuću na Adi, najljepšem dijelu Stoca.

Nalazeći se u potpunom okruženju, bez pomoći od državnih vlasti u Sarajevu, mostarski Bošnjaci i druge patriote organiziraju se u jedinicama Armije BiH i pružaju herojski otpor agresiji Hrvatske vojske i HVO-a. Pod pritiskom srpskih snaga 1992. godine iz Banja Luke odlaze djeca Halime Kurt (1918-1969), kćeri Muhameda Šefketa Kurta koji je 1942. godine kao tuzlanski muftija spasio hiljade nedužnih Srba od sigurne smrti.

Tih 1990-tih od progona njihovih predaka iz Perušića prošlo je 304 godine...

Više Kurta sa familijama su kao ratne izbjeglice otišli put SAD-a, Norveške, Danske, Švedske i drugim evropskim državama gdje danas živi (2016) oko dvadeset njihovih potomaka.

U ponedjeljak, u ranu zoru, 7. juna 1993. godine, doplovio je u luku Ystad, na jugu Švedske, brod Silesija, koji je prethodnu noć isplovio iz poljske luke Swinoujscie. Brod je bio krcat ratnim izbjeglicama iz Bosne i Hercegovine. Među njima je bila i jedna porodica Kurt. U prihvatnom centru, prije ulaska u restoran, izbjeglice su dobile ove kupone za hranu.

Nepredijeljeni muftija Kurt

Lična karta banjalučkog i tuzlanskog muftije Muhameda Šefketa Kurta. On je poslije Drugog svjetskog rata često posjećivao rodaka Aliju u Mostaru. Poslije isteka roka muftija je vjerovatno ostavio Aliji staru ličnu kartu za uspomenu.

Fotografija lične karte iz 1946. godine na tako jasan način pokazuje tešku i tragičnu historiju Bošnjaka. Na jedan način, slika je i tragikomična – na slici vidimo čovjeka sijede brade i u odjeći muslimanskog vjerskog službenika sa ahmedijom, ali zakoni države mu zabranjuju da iskaže svoju nesumnjivu pripadnost bošnjačkom/muslimanskom narodu, prisiljen je da se izjasni kao „neopredeljen“.

Burna prošlost na nesretnim balkanskim prostorima u posljednjih se stotinjak godina najsurovije poigrala sa Muslimanima/Bošnjacima. Za vrijeme upravljanja Bosnom i Hercegovinom oba carstva, Osmansko do 1878. i Austro-Ugarsko od 1878. do 1918. godine, stanovnici Bosne i Hercegovine nazivani su Bošnjaci, nezavisno od toga što su oni bili različitih vjera; muslimani, pravoslavni i katolici. Početkom XX stoljeća počinje proces nacionaliziranja pravoslavnih Bošnjaka u Srbe, a katoličkih u Hrvate. Od tog vremena počinje traženje i profilisanje bosanskih muslimana u nacionalnom smislu. Sa odlaskom Turaka s ovih prostora nerijetko su ih smatrali ostacima okupatorske sile, pa su se njihovi susjedi tako i ponašali prema njima. Za vrijeme kraljevine Jugoslavije potpuno su razvlašteni i osiromašeni, te računati kao nacionalna manjina.

Početkom Drugog svjetskog rata najveći broj Bošnjaka uključio se u antihitlerovski front što im je dalo legitimitet i kasnije pomoglo da se Bosna i Hercegovina proglasi jednom od republika nove Jugoslavije. Bošnjaci su, u odnosu na broj stanovništva, najviše stradali u Drugom svjetskom ratu. Poginulo je 8,1 posto svih Bošnjaka. Poslije 1945. godine komunistički režim

se svodio na srpsko-crnogorski hegemonizam. Jedini delegat protiv usvajanja ustava 31. 1. 1946. je bio Husaga Ćišić iz Mostara, zato što u njemu Bošnjaci nisu priznati kao nacija. Husaga je tražio šestu buktinju u grbu Jugoslavije kao simbol Bošnjaka. Umjesto ravnopravnosti, Bošnjacima je data „mogućnost da se mirnim evolutivnim putem nacionalno opredijele“. Smatralo se da su oni samo jedna vjerska grupa čiji će se pripadnici vremenom opredijeljivati kao Srbi, Hrvati, Crnogorci, itd. Čak je u knjizi „Ko je ko u Jugoslaviji“ 1957. godine i reis bio „opredijeljen“ kao Srbin. Međutim, narod se nije htio opredijeliti, a i tehnička inteligencija se ponijela ponosno⁴⁰. Godine 1948. u prvom popisu poslije Drugog svjetskog rata Bošnjaci su imali mogućnost da se „opredijele“ i većina je ostala „neopredijeljena“ (78%), dok se istovremeno više od petine (22%) svojevorno ili uslijed društvenog i ekonomskog pritiska upisivalo kao Srbi, Hrvati ili Crnogorci. Kasnijih godina, poslije slabljenja srpske hegemonije u društvu, u kominikeu Centralnog komiteta Bosne i Hercegovine je navedeno da je: „Praksa pokazala štetnost različitih vrsta pritisaka još od ranijeg perioda kada su Muslimani bili označavani kao Srbi ili Hrvati u nacionalnom smislu. Pokazalo se, a sadašnja socijalistička praksa potvrđuje, da su Muslimani posebna nacija“. Konačno u jugoslavenskom popisu iz 1961. godine, pojavila se opcija *Muslimani* u narodnosnom smislu, po prvi put. Tokom 1963. Muslimani su navedeni u bosanskohercegovačkom Ustavu pored Srba i Hrvata. Ustavnim zakonom iz 1963. godine uvedena je šesta buktinja u grb kao simbol Republike Bosne i Hercegovine i bošnjačkog naroda. Na kraju 1968. godine, prihvaćen je i termin Musliman sa velikim „M“ kako bi se razlikovali pripadnici nacije od sljedbenika islama. Drugi bošnjački sabor je septembra 1993. godine donio odluku o vraćanju historijskog nacionalnog imena Bošnjaci, umjesto prethodno korištenog imena Muslimani sa velikim „M“ za vrijeme socijalističke Jugoslavije.

Kako su Kurti dobili i izgubili zemljišne posjede?

Osmansko carstvo počivalo je na specifičnom poretku feudalnog tipa. Taj se poredak nazivao timarsko-spahijski sistem. Timar je posjed posuđen od sultana vojnim ili administrativnim činovnicima. Nisu bili privatno vlasništvo i nisu se mogli nasljediti, ali u specifičnim situacijama prema njoj su se odnosili kao prema privatnom posjedu. Timarski sistem je uslovljen potrebom da se velika carska vojska izdržava i održava na osnovama srednjovjekovne, u osnovi prirodne privrede. Sve agrarne i finansijske ustanove u tom sistemu bile su u službi vojnih potreba države i njene administracije. Timar je kao feudalni posjed bio isključivo u funkciji vojnih potreba države, to jest feudalno leno, koje je dodijeljivano za vršenje vojničke službe. Timar se mogao dodijeliti i zbog zasluga za obavljanje neke nevojničke državne službe ili vjerske dužnosti.

Kako je osmansko plemstvo u prvom redu bilo „vojničko plemstvo u koje je mogao dospjeti svaki podanik musliman“, ako se istakne ratničkim ili nekim drugim zaslugama za državu, to su se mnogi pojedinci nastojali osloboditi statusa raje i svrstati se u red vojničke klase. Svako ko je htio dospjeti u vojničku klasu, morao je dobiti posebnu povelju (berat). Ali kako je u osmanskom društvu postojao „iznenađujući stepen vertikalne pokretljivosti, to brojni seljački sinovi nisu gubili nadu i često su se borili kao dobrovoljci na granicama ili kao ratnici u sultanovim pohodima.

Onoga koji se među njima istakne sultan je mogao nagraditi ukazom kojim bi dobio vojnički status.“⁴¹ Poslije Mohačke bitke (1526) vjerovatno su i preci Kurta dobili leno na uživanje neg-

40 Alija Isaković, „Hrvatska svojatanja bošnjačkih pisaca“, simpozij „Islam i muslimani u Hrvatskoj“, 27. april 1996. godine, u Zagrebu. vidi: <http://www.avlija.me/portreti/proba-1>

41 Mustafa Imamović, *Historija Bošnjaka*, Bošnjačka zajednica kulture Preporod, 1997. str. 154-160.

dje u ogromnoj Panonskoj ravnici, pošto su se istakli u nekom boju ili su po zahtjevu napustili svoje postojeće imanje u Bosni i prešli u Ugarsku. Više historičara navode da bosanske spahije nisu rado napuštale svoja imanja u Bosni i Hercegovini i prelazili u novosvojene zemlje Slavoniju i Ugarsku što su od njih tražile osmanske vlasti. Bile su uglavnom dvije vrste lenskih dobara i to krluč-timar i krluč-ziamet. Timar se zvao od 3.000 jaspri do 19.999, a ziamet od 20.000 i više. Spahija od 3.000 jaspri išao je sam s konjem i opskrbom u vojsku, a za svakih 5.000 jaspri više morao je sa sobom povesti po jednog naoružana i opskrbljena vojnika. Tako je spahija vodio najviše trojicu, a zajim najmanje četiri, a ponekad prema veličini lena po 10 ili 16 vojnika. Svaki lenski vitez morao je uvijek biti pripravan, da potpuno opremljen na mig pođe pod zastavu. Oružje im je bio luk sa strijelama, lako koplje, kratak mač ili sablja, buzdovan i laki okrugli štit.⁴²

U svom djelu „Agrarno pitanje u Bosni i Hercegovini i načini njegova rješenja“ (Cetinje 1909), Đorđe Martinović kratko i slikovito prikazuje nastanak bosanskog zemljoposjeda na slijedeći način: „Djedovi današnjih aga bili su vojnici turske imperije; u inijem krvavijem vremenima bio im je vječito mač izvan korica, tako da nijesu bili u stanju raditi o zemlji vršeći tu službu državnu. Raja nije imala dužnosti vojničke, pa je morala na drugi način poslužiti državi - hraneći joj vojnike, tj. dajući im dio nagrade svoga rada.“

Spahije koji su dobile timare na upravljanje više su voljele da njihova imanja obrađuju seljaci nemuslimani pošto oni nisu podlijevali vojnoj obavezi. Seljaci islamske vjeroispovijesti često su pozivani u razne bojeve koje je Osmansko carstvo vodilo i bili odsutni nekad i po nekoliko godina, a zemlja je ostajala neobrađena.

U historiji i evoluciji zemljoposjedništva u Bosni i Hercegovini za vrijeme osmanske vladavine bilo je bezbroj prekida, lomova i promjena, tako da se ne može govoriti o nekom kontinuitetu između očeva i sinova.⁴³ Mislimo da su se posjedi mostarskih Kurta u Hercegovini počeli formirati i stabilizovati najranije oko 1750. godine. S obzirom na pravnu narav za vrijeme osmanske vladavine, bile su tri vrste zemljišta: mulk, mirije i vakuf. Mulk je zemljište nad kojim posjednik ima neograničeno pravo, a to su uglavnom bile kuće sa baštom površine do jednog dunuma. U mirije spada cijelo državno zemljište. Mirije može opet biti dodijeljeno uz plaćanje nekih pristojbi ili nepodijeljeno (šume, planine, putevi, itd). Vakuf je zemlja koja je bila pošteđena od taksi s razlogom da pomogne institucije koje služe za javno dobro. Tokom više vijekova došlo je do razgradnje klasičnog osmanskog timarskog-spahijskog sistema i izrastaju čifluci kao dominirajuća vrsta posjeda. Osmanska vlada je 1859. godine zakonski regulisala agrarne odnose u Bosni i tako je nastalo određeno običajno agrarno pravo. Prema tom zakonu zemljoposjednik može zemljište uz saglasnost države prodati, zamijeniti ili ostaviti svojim nasljednicima. Odnosi između posjednika i kmeta regulišu se putem međusobnog zakupničkog ugovora koji se u načelu zaključivao na određeno vrijeme. Kmet je imao pravo preče kupovine ukoliko bi vlasnik prodavao čifluk. U Bosni i Hercegovini iskristalisale su se vremenom dvije vrste čifluka; kmetska selišta i zemljišta "slobodna od kmetova". Kmetsko selište bio je posjed na kojem je jedna kmetska porodica imala pravo korištenja zemljišta uz obavezu davanja određenog dijela prihoda/haka vlasniku parcele. Kmetsko pravo bilo je nasljedno, ali se nije moglo prodati. Kmet se mogao dići sa selišta samo ako zanemari obradu zemlje ili vlasniku uskrati dogovoreni hak (agrarni danak). Zemlja slobodna od kmetova zvala se begluk.

42 Savfet beg Bašagić, *Kratka uputa u povijest Bosne i Hercegovine*, Vlastita naklada, Sarajevo, 1900. str. 44.

43 Mustafa Imamović, *Historija Bošnjaka*, Bošnjačka zajednica kulture Preporod, 1997. str. 154.

Dolaskom Austro-Ugarske 1878. godine zadržano je postojeće stanje, ali ovi agrarni odnosi cijelo vrijeme imali su, pored pravne, i izrazito političku dimenziju. Računa se da je u to doba u Bosni i Hercegovini bilo između šest i sedam hiljada begova i aga na čijoj se zemlji nalazilo oko osamdeset pet hiljada kmetova. Austrougarska je izvršila mjerenje zemljišta i formirala katastar, što je osnov svih slijedećih katastarskih u Bosni i Hercegovini. Mjerenje je završeno 1884. godine. U posjednovnim listovima za imanja porodice Kurt, kojih smo dosta našli u Arhivu Hercegovine, navedena je pravna narav katastarske čestice – mirija ili mulk – zatim oznaka vrste zemljišta, naprimjer: vinograd, voćnjak, livada, bašta, itd. Kod kmetovskog selišta kao vlasnik upisivan je gospodar zemljišta, a ime kmeta je ubilježeno u gruntovnom listu. Kurti su u ovim gruntovnim dokumentima iza imena imali dodatak aga koji se pisao odvojeno ili zajedno sa imenom, naprimjer Husaga, Mujaga, i slično. Kao njihova zanimanja upisivano je „posjednik“ ili „zemljoposjednik“. Inače, imena beg i aga koristila su se vrlo fleksibilno. U osnovu možemo reći da su begovi bili viši zemljoposjednici, a age manji. Sa rječju aga oslovljavali se se često svi ljudi, to je bio više znak poštovanja (kao gospodin danas) u odnosima među ljudima. Čak su i supuge svoje muževe zvale aga, mada je on mogao biti i puki siromah.

Poslije pripajanja Bosne i Hercegovine Austro-Ugarskoj 1908. godine povećava se iseljavanje Bošnjaka u Tursku. Računa se da je za vrijeme austrougarske vladavine iz Bosni i Hercegovini u Tursku odselilo oko 140.000 muslimana/Bošnjaka. Odlazeći u Tursku vlasnici zemlje su prodavali svoja imanja u bescijenje, a kmetovi na njihovoj zemlji imali su pravo prvootkupa. Iz *Urudžbenog protokola Šerijatskog suda* u Mostaru vidimo da više Mostaraca iseljenih u Tursku daje punomoći za obavljanje imovinsko-pravnih poslova u njihovo ime. Tako Sakir ef. Ramić iz Carigrada daje 15. avgusta 1910. godine punomoć Salih-agi Popovcu. Jača politički pritisak Srbije preko pravoslavnog stanovništva na austrougarske vlasti. Austro-Ugarska kmetovima daje povoljne zajmove za otkup zemljišta. Bilo je više prijedloga kako riješiti agrarno pitanje, naprimjer, da se kmetska selišta podijele na jednake dijelove između vlasnika zemlje i kmeta. Način obrade zemlje bio je jako zaostao, pa begu i agi prihodi koje su dobivali od kmeta nisu bili dovoljni za normalan život, te oni moraju tražiti druge izvore zarade, samostalni rad i trgovinu. Age i begovi ubrzano sa ekonomskom gube i političku moć. Posebno zemljoposjednici koji su živjeli na selu nisu imali nikakvog utjecaja, gradski centri formirali su javno mijenje. Cijena zemljišta opterećena kmetskim pravom bila je pet do trideset kruna za jedan dunum, a slobodnog zemljišta četrdeset do dvije stotine pedeset kruna. Jedna kruna je vrijedila 304,88 miligrama zlata. Prema današnjoj vrijednosti zlata (2016), jedna kruna bi danas vrijedila dvanaest američkih dolara.

Godine 1912. hiljadu sto zemljoposjednika (83% otpada na Bošnjake) prodalo je svoja kmetska selišta. Skoro šest hiljada kmetskih porodica (76% otpada na pravoslavne porodice) dobilo je kredite za otkup zemlje.

Mostarski Kurti nisu bili „čisti“ zemljoposjednici. Od 1850. godine oni su pripadali i ulemanskom gradskom sloju, a kasnije su se neki od njih počeli baviti trgovinom pošto njihovi prihodi sa sela nisu bili dovoljni za redovno uzdržavanje porodica. Inače zbog slabijeg kvaliteta zemlje u Hercegovini i škrtosti prirode aginiski i beglučki kompleksi bili su dosta skromni u odnosu na imanja u Bosni, posebno u Posavini. U Hercegovini, krajem Prvog svjetskog rata, svega 37 porodica imalo je komplekse veće od 575 dunuma (1 dunum = 1.000 kvadratnih metara). Među njima nema Kurta.

To su bile porodice: Alajbegović iz Mostara, Babovac, Bašagić iz Nevesinja, Begtašević, Čajić iz Čuhovića, Čelar iz Mostara, Čomor iz Vranjevića, Dedić, Feriz, Gavrankapetanović, Hadžić, Husnić, Jelovac, Kajtaž, Kolaković iz Blagaja, Krpo iz Kljuna, Marić, Muftić, Muratbegović

iz Višića, Muslibegović, Nožić iz Mostara, Novo, Pužić, Rajić, Ramić, Ridanović iz Mostara, Rizvanbegović, Serak iz Ljubinja, Šarić iz Stoca, Šurković, Tatarović, Voljevica, Velagić, Velalci, Zanganić iz Uloga, Zečić i Zubović-Mujagić iz Vlahovića.⁴⁴

Kurti su imali posjede u selu Kljuna kod Nevesinja, pa je Husein Kurt (1875-1959) oženio kćerku Muhamed-bega Krpe iz Kljuna, Devlu (1877-1925).

Poslije Balkanskih ratova (1912/13) i odlaska Osmanskog carstva sa Balkana zaoštrili su se odnosi između vlasnika zemlje i kmetova. Kmetovi odbijaju davati naknadu vlasnicima zemlje koji se čak ne osuđuje odlaziti na svoja imanja. U nekoliko mjeseci bezvlašća na završetku Prvog svjetskog rata (1918) pravoslavni seljaci u euforiji pobjede zauzimaju seoska imanja Bošnjaka, te uništavaju njihova dobra. U tom periodu i kasnijih godina ubijeno je oko dvije hiljade bošnjačkih vlasnika zemlje, a da za to niko nije odgovarao. Nova država, Kraljevina SHS/Jugoslavija 1919. godine donosi zakon o agrarnoj reformi kojom se ukidaju kmetski odnosi i kmetska selišta dodjeljuju seljacima. Tom prvom reformom muslimanima/Bošnjacima oduzeto je 1.175.305 hektara (1 hektar = 10.000 kvadratnih metara) poljoprivrednog i šumskog zemljišta i dodijeljeno 249.518 srpskoj porodici, među kojima su bili i naseljenici, kolonizatori izvan Bosne i Hercegovine, a naročito "solunaši" – učesnici u Prvom svjetskom ratu. Zakon o agrarnoj reformi nije se odnosio na Srbiju. O ekonomskim ciljevima nove države najbolje govori činjenica da se zamjena novca iz austrougarskog perioda (krune) vršila u razmjeru 1:4 u odnosu na dinar na području Bosne i Hercegovine, dok je u Srbiji taj odnos bio 1:1 ili 1:2. Na taj način stanovništvo u Bosni i Hercegovini, koje je imalo ušteđevinu u austrougarskim krunama, preko noći je izgubilo 3/4 vrijednosti. Država je isplaćivala odštetu za oduzetu zemlju koja je bila oko 30 dinara po dunumu što je bilo daleko ispod stvarne vrijednosti zemlje⁴⁵. Kao usporedbu toj vrijednosti možemo reći da je vreća hljebnog brašna („petice“) od pedeset kilograma 1939. godine koštala 35 dinara. Mjesečna plata radnika bila je 500 dinara, a činovnička oko 1.000 dinara. Država se obavezala da polovinu naknade isplati u gotovini, a polovinu u obveznicama uz kamatu 6% sa rokom od četrdeset godina. Isplata je počela 1936. godine i trebala je biti završena 1975. godine. Do početka rata 1941. godine isplaćena su svega četiri kupona ili samo deset posto od predviđene sume. Mostarski Kurti u tom periodu su uglavnom ostali bez svojih imanja, tako da su sinovi Mustafe: Smail, Ahmet i Alija prešli u Sarajevo u potrazi za radom i boljim životom. Mustafini stariji sinovi Muhamed i Mehmed Dželaludin već ranije došli su u Sarajevo. Oduzimanje zemlje i agrarna reforma bila je glavnim uzrokom selidbe iz Mostara pet muških odraslih potomaka mostarskih Kurta u periodu 1920-1930. Potomci ove grane Kurta koji žive u Sarajevu u postupku restitucije pokrenuli su (2016) povrat ili pravičnu nadoknadu za oduzeta imanja u selima Kutilivač i Potoci kraj Mostara te oduzete kuće u Mostaru. Od 1919. godine krenuo je drugi val iseljavanja Bošnjaka u Tursku. Prema donesenom zakonu, ti iseljenici nisu imali pravo na povratak. Zanimljivo je da je taj zakon važio i za vrijeme nove, socijalističke Jugoslavije koja se formirala 1945. godine.

44 Husnija Kamberović, *Begovski zemljišni posjedi u Bosni i Hercegovini od 1878. do 1918.* str. 219

45 Mustafa Imamović, *Historija Bošnjaka*, Bošnjačka zajednica kulture Preporod, 1997. str. 510

ДРЖАВНА ХИПОТЕКАРНА БАНКА
КРАЉЕВИНЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ
ГЛАВНИ ФИЛИЈАЛ, САРАЈЕВО

Број 1729

Сарајево 25 1, 1939 193
Primljeno 26 1, 1939 193
Mostaru 26 1, 1939 193

Среском суду Моштар

На основу Ваше одлуке бр.: Р400/38 од 14/1-39 послали смо данас

преко Поштом, штедионице гг.	Дин	и
<u>Емину Јашарбеговић, Ситогачу</u>	"	<u>60.-</u>
<u>Мухамеду Куртићу, Моричево</u>	"	<u>60.-</u>
<u>Салку Куртићу, Моштар</u>	"	<u>60.-</u>
<u>Насру Куртићу - 1 -</u>	"	<u>60.-</u>
	"	"
	"	"
	Свега Дин	<u>240.-</u>

на шерић Вашег рачуна **Депозитних капитала** Сл. бр. 2635/38
па Вас молимо за сагласно књижење.

Државна хипотекарна банка
Краљевине Југославије
Главни филијал у Сарајеву

Isplata jednog dijela zaostavštine djeci Devle Kurt, rođene Krpo. Imanje se nalazilo u Župi kod Konjica. Za to su 25. januara 1939. godine dobili 240 dinara za koje se moglo kupiti sedam vreća po pedeset kilograma hljebnog brašna – „petice“. Prosječna odšteta za beglučke zemlje je bila 30 dinara za dunum zemlje.

Generalno za nedovoljan utjecaj muslimana/Bošnjaka u periodu između dva svjetska rata bila je neobrazovanost.

Iz punomoći dr. Cvjetanu Spuževiću, advokatu iz Mostara koju je potpisao jedan od Kurta 10. 8. 1921. godine, vidimo da su od dvadeset četiri advokata svega trojica Bošnjaci.⁴⁶ Tako je 1931. godine tek 107 Bošnjaka pohađalo učiteljske škole, dok je na jugoslavenskim univerzitetima studiralo svega 197 Bošnjaka što je bilo samo 1,3% studentske populacije.

46 Mostar: dr. Cvjetan Spužević, dr. Dominik Mazzi, Dušan Vasiljević, dr. Pero Mandić, dr. Božidar Božić. Isidor Hulles (iz Ljubuškog).

Sarajevo: dr. Josip Fischer, dr. Milan Srškić, dr. Mavro Rothkopf, dr. Ivan Jelinović, dr. Manojlo Knežević, Akif ef. Biserović, dr. Jozo Sunarić, dr. Daniel Salom, dr. Halidbeg Hrasnica, dr. Emanuel Singer, Daniel Dimović, dr. Srećko Peršić, dr. Živko, Nježić, dr. Vlado Andrić, dr. Đorđe Martinović, dr. Maks Feldhaner, dr. Otto Horwitz i dr. Mustajbeg Mutevelić.

U Kalendaru narodne uzdanice⁴⁷ za 1940. i 1941. godinu pobrojana⁴⁸ su 703 bošnjačka intelektualca (vidjeti prilog 4. na kraju knjige, strana 149) u Jugoslaviji među kojima je bilo 247 pravnika, 124 profesora, 85 inženjera, 69 liječnika, 62 oficira vojske Kraljevine Jugoslavije, 48 teologa, 31 ekonomista, 21 veterinara, 19 farmaceuta i 1 matematičar. U ovom spisku intelektualca je i šest Kurta: teolozi Muhamed iz Mostara, te Muhamed Šefket iz Tuzle, kao i Šefketova tri sina pravnika - Enver, dr. Alija i Fadil, kao i sin hadži Muhameda iz Mostara - profesor Husnija Kurt. Pred Drugi svjetski rat, 1939. godine udio muslimana/Bošnjaka u tadašnjoj Jugoslaviji u vrhovima vlasti, odnosno na višim ili rukovodećim mjestima, bio je sasvim neznatan. Te godine Bošnjaci su zauzimali svega 30 takvih mjesta ili 1,2%.

Bošnjaci su osnivali kulturno-prosvjetna društva preko kojih se dobrovoljnim priložima finansiralo školovanje siromašne bošnjačke djece i omladine. Dva najpoznatija društva su bila Gajret i Narodna uzdanica. Jedan od najvećih legatora Narodne uzdanice bio je Smail-aga (sin Mustafe) Kurt koji je poslije razvoda braka sa mostarkom Kadom Mičijević oženio bogatu nasljednicu Hibu iz poznate sarajevske porodice Svrzo. Pošto nisu imali djece, oni su svoju cjelokupnu imovinu, koja se sastojala od više kuća i voćnjaka ostavili na upravljanje i iznajmljivanje društvu *Narodna uzdanica* s tim da se jedna polovina imetka troši na školovanje srednjoškolske bošnjačke omladine, a jedna polovina na školovanje zanatlijskog podmlatka.⁴⁹ Legatori, Hiba i Smail Kurt su se obavezali da će za života za iste namjene odvajati godišnje 1.500 dinara. Tih godina mjesečna radnička plata bila je oko 500 dinara. To je bio najveći legat *Narodnoj Uzdanici* i "ujedno među najvećim hajrima uopće što su ih muslimani od okupacije⁵⁰ ovamo učinili."⁵¹

Poslije Drugog svjetskog rata i dolaska komunističkog režima na vlast izvršena je agrarna reforma 1946. kojom je oduzeta sva zemlja iznad trideset dunuma (tri hektara) onim zemljoposjednicima koji sami ne obrađuju ta imanja. Godine 1948. donesen je novi zakon o nacionalizaciji koji je bio zadnji udarac u borbi protiv "klasnog neprijatelja" - osiromašenih aga i begova, vrijednih zanatlija i trgovaca. U opštem siromaštvu poslije 1945. godine svi oni koji su posjedovali imanje bilo koje veličine nisu mogli primati dječije nadoplatke, pa se tako i Salih Kurt odrekao imanja da bi mogao primati mizerne nadoplatke za svoje četvero malodobne djece.

U Arhivu Hercegovine u Mostaru pronašli smo zemljišne izvatke posjeda pojedinih članova mostarskih Kurta koji su bili prilog ostavinskim raspravama koje su se vodile pred šerijatskim sudovima. Iz ovih i drugih dokumenata može se vidjeti da su Kurti imali posjede u okolini Nevesinja – u selima Kljuna, Sopilja, Bijenja; zapadnoj Hercegovini – Duvno, Broćanac, Biograci i Široki Brig (Brijeg); Stocu – Dabrica i Trijebanj, te u selima sjeverno od Mostara – Potoci, Humi i Lišani, Vrapčići, Goranci, Vihovići, Dobrč, Zijemlja i južno od Mostara – Žulja, Hodbina i Opine. Treba imati u vidu da su neka imanja Kurti dobijali poslije ženidbe, a neka imanja

47 Kulturno-prosvjetno muslimansko društvo Narodna uzdanica osnovano je kao protivteža „Gajretovoj“ prorežimskoj orijentaciji, sa zadatkom da neutrališe njegovo političko djelovanje u bošnjačkom narodu. Opširnije: Ibrahim Kemura, *Cultural and Educational Society of Muslims "Narodna uzdanica/National Hope" 1923-1941*, Open Society Institute, Budapest, mart 1999. str.1-81.

48 Husejn Alić, *Muslimani s fakultetskom spremom*, Kalendar *Narodna uzdanica* za 1940. godinu str. 160-168, te Kalendar N.U. za 1941. godinu str. 154-156.

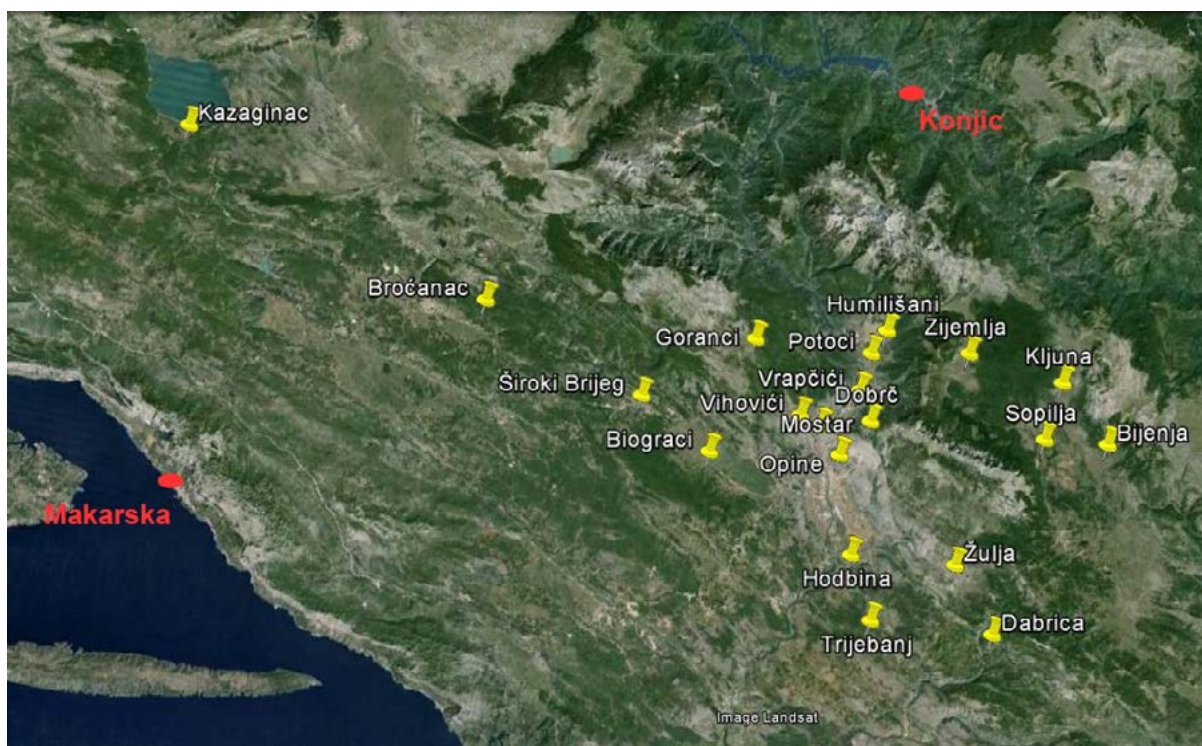
49 *Kalendar Narodna uzdanica* za 1939. godinu god. VII str. 184.

50 Ovdje se misli na austrougarsku okupaciju Bosne i Hercegovine 1878. godine.

51 Društvene vijesti, Glavna godišnja skupština Narodne uzdanice održane u društvenim prostorijama u Ćukovića ulici broj 3, 17. jula 1938. godine, *Kalendar Narodna uzdanica* za 1939. godinu god. VII str. 184-185.

su prelazila u posjed drugih porodica udajom Kurtovih kćerki. Poslije 1920. godine u dokumentima se ne pojavljuju imanja u zapadnoj Hercegovini, Duvno, Broćanac, Biograci i Široki Brijeg, pa čak niti jedno imanje na desnoj obali Neretve – Goranci i Vihovići - koje su Kurti vjerovatno još za vrijeme Austro-Ugarske u sklopu agrarne reforme prodali. Posebno atraktivan položaj imala su imanja Kurta u Bijelom Polju i Humilišanima sjeverno od Mostara. Ona su se nalazila sa obje strane stare osmanske ceste za Sarajevo (Ivan planina – Porim). U osmansko doba trgovački put je skrenuo kod Lipeta u pravcu jugozapada i preko Gornjih Zijemalja, Porima i Bijelog Polja vodio u Mostar⁵².

Kurtova imanja bili su uglavnom begluci (slobodni od kmetova), a u katastarskim izvacima našli smo samo dva kmetska selišta, što ne znači da ih nije bilo više. Tako je 1918. godine u selu Žulja postojalo kmetsko selište površine pet stotina dunuma na kojem je kmetsko pravo imala porodica Puljić. U selu Trijebanj kmetsko pravo na zemljištu od dvije stotine osamdeset dunuma imala je porodica Šakota. U Arhivu Hercegovine čuva se arhiva Sreskog suda u Mostaru, pa budući istraživači mogu pregledati sudske odluke prije Drugog svjetskog rata i vidjeti kome su se dodjeljivali oduzeti begluci i kmetska selišta mostarskih Kurta.

Mjesta gdje su prema zemljišno-knjižnim izvacima mostarski Kurti imali posjede. Makarska i Konjic naznačeni su na karti radi orijentacije.

52 Pavo Anđelić, *Turski put od Ivan-planine do Porima*. Sarajevo: Naše starine, Godišnjak zavoda za zaštitu spomenika kulture i prirodnih rijetkosti N. R. Bosne i Hercegovine, 1957: br. IV, str. 171.

Hadži Muhamed Kurt, muderis u Mostaru, umro je u devedeset prvoj godini 18. januara 1940. kada je oduzimanje zemlje Bošnjacima uglavnom bilo dovršeno, pa je interesantno pogledati njegovu ostavštinu. On je imao vlasništvo na raznim parcelama u raznim dijelovima. Poznati su problemi sa usitnjenim parcelama koje praktično nisu mogle koristiti zahvaljujući striktnoj primjeni šerijatskog prava u nasljeđivanju. Tako je i Muhamed imao dijelove od 1/1, 1/2, 1/6, 1/10, 1/40 do 775.915/1.460.160 dijelova. Ako sve ove dijelove pretvorimo u površine kojima je Muhamed bio stopostotni vlasnik dobivamo da je on imao u Humilišanima kuću sa okućnicom od 1,5 dunum, te 15 dunuma oranice, 13 dunuma livada i pašnjaka i 11 dunuma vinograda i voćnjaka. U selu Kljuna kod Nevesinja imao je kućište od 2 dunuma i 66 dunuma oranica i pašnjaka kao mirie zemlju. U selu Bijenja imao je 10 dunuma, a u selu Sopilja 7 dunuma. Ukupno Muhamed Kurt je ostavio 125 dunuma ženi i djeci, pa su se ti posjedi dalje usitnjavali u dijelovima i to: sinovima 14/88, kćerkama 7/88 i slično. Ako zanemarimo da je većina zemlje oduzeta tokom više agrarnih reformi te da je došlo do promjena udajom i ženidbom, možemo reći da su i potomci ostala tri sina (Salih, Ibrahim i Fadil) hadži Ahmet-age Kurta alemdara imali svaki od njih posjede koji su oko 1940. godine imali površinu oko 120 dunuma.

Kurti u fesu

Slika lijevo: 18. 1. 1940, Husein (Saliha) Kurt 1875-1959 do kraja života nosio je fes.

Mlađim čitaocima može biti neobično vidjeti Kurte na starim slikama, čak i djecu, kako nose fes. Prvo treba reći da oni vjerovatno nisu svakodnevno nosili fes, nego samo u posebnim prilikama, bajramima, vjenčanjima, sahranama ili prilikom fotografisanja. Prije fesa u Bosni i Hercegovini nosili su se turbani, a dolaskom fesa raspodijeljeni su, pa se po izgledu i boji moglo poznati kojeg je statusa, porijekla i vjere osoba koja nosi fes. U tom periodu ljudi su težili ka identifikovanju kroz odjevne predmete. U samoj Turskoj 1922. godine dolaskom na vlast Ataturka nošenje fesa je zabranjeno državnim činovnicima, ali to nije izazvalo bilo kakvu promjenu kod bosanskohercegovačkih muslimana koji su ga i dalje nosili⁵³. Dolaskom komunista na vlast u Jugoslaviji 1945. godine oni se obrušavaju na fes kao na simbol podaništva jednom carstvu koje je vladalo ovim prostorima, i "izrabljivalo ovdašnje seljake i radnike". Fes se zakonski ne zabranjuje, ali onaj koji je fes nosio bio je praktično izopćen iz novog društva.

Poslijeratni jugoslavenski režim naročito se surovo obračunavao sa svim vjernicima, jer su oni u to vrijeme smatrani kao „razbijači bratstva i jedinstva“ i „narodni neprijatelji“.

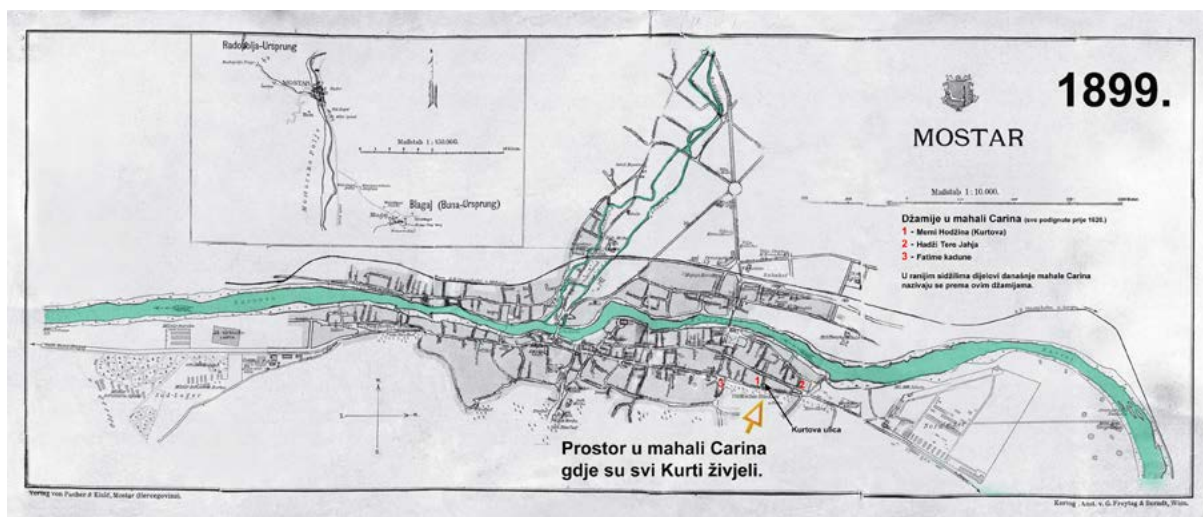
„Iako je po ustavu vjera bila dozvoljena, vjernicima su onemogućavali svaki stručni, društveni uspon ili napredak. Apsolutno je bila isključena mogućnost da se deklarirani vjernik postavi na bilo koju funkciju ili položaj.“⁵⁴ Ipak, ako se odbacio fes nije se odbacilo duboko ukorijenjeno mišljenje da se gologlav u džamiju ne smije, tako da bosanski muslimani u kapi

53 Lockwood, W. G., *Živo nasljeđe otomanskog carstva: Muslimani Bosne i Hercegovine koji govore srpsko-hrvatski*, Međunarodni, interdisciplinarni, dvojezični, online časopis 2. 08. 2014. str. 8-9.

54 Salih Jaliman, *Politički osuđnici u Kazneno-popravnog domu u Zenici 1945-1954*. DRUŠTVENA ISTRAŽIVANJA - Časopis Pravnog fakulteta Univerziteta u Zenici; Godina II (2007); Br. 2, str. 16.

francuzici-beretki nalaze idealnu zamjenu, pogotovo što pri obavljanju namaza ne smeta. Bosanski muslimani su šešir smatrali izrazito nemuslimanskim odjevnim predmetom. Neki su pisali da musliman koji stavi šešir na glavu, makar i u šali, mora ponovo sklopiti brak, jer je izašao iz imana i vjere⁵⁵. Dalje u tekstu, na nekim slikama, vidjet ćemo i neke mostarske Kurte u šeširu, koji su se prilagođavali običajima i stilu oblačenja u novonastalom društvu, rukovođeni pragmatizmom životne egzistencije.

Rodoslov mostarskih Kurta

Svi Kurti stanovali su u mahali Carina. Mostar je 1885. imao 12.665 stanovnika. U tom je bilo: 6.825 muslimanske, 3.369 pravoslavne, 2.359 rimokatoličke vjere, 98 Jevreja, 17 drugih vjera. 7.035 bilo je ledičnih, 4.556 oženjenih, 1.051 obudovljenih i 23 rastavljena. Po staležu 61 svećenik, 57 državnih, 16 općinskih činovnika, 33 učitelja, 9 zdravstvenih osoba, 938 posjednika imanja, 30 slobodnih seljaka, 48 kmetova, 1 161 posjednika kuća i renta, 324 fabrikanta, trgovca i obrtnika, 1.332 pomoćna radnika, nadničara i sluga⁵⁶.

Kao što se vidi na šemi rodoslova postoji pet glavnih grupa mostarskih Kurta. To su potomci četvero sinova hadži Ahmeta alemdara, te potomci Ahmetova brata Mehmeda. Sin Fadil poslije školovanja u Istanbulu postaje muderis u Travniku, tu zasniva porodicu, čiji potomci se kasnije naseljavaju u Tuzli. Potomci tri preostala sina živjeli su u Mostaru. Pet Mustafinih sinova poslije agrarne reforme 1919. godine sele u Sarajevo. Od tih pet sinova danas (2016) ima smo jedan muški potomak koji živi u Visokom. Porodica Kurt je bila najbrojnija početkom 1900-tih godina kad je istovremeno živjelo desetak sinova. Još od hadži Nuhan age alemdara svi Kurti bez izuzetka, imali su svoje kuće u mahali Carina (vidi kartu). Bili su tijesno povezani, a iz raznih dokumenata vidi se da su jedni drugima bili svjedoci, garanti i slično. U ovom radu opisat ćemo svaku od pet glavnih grana mostarskih Kurta.

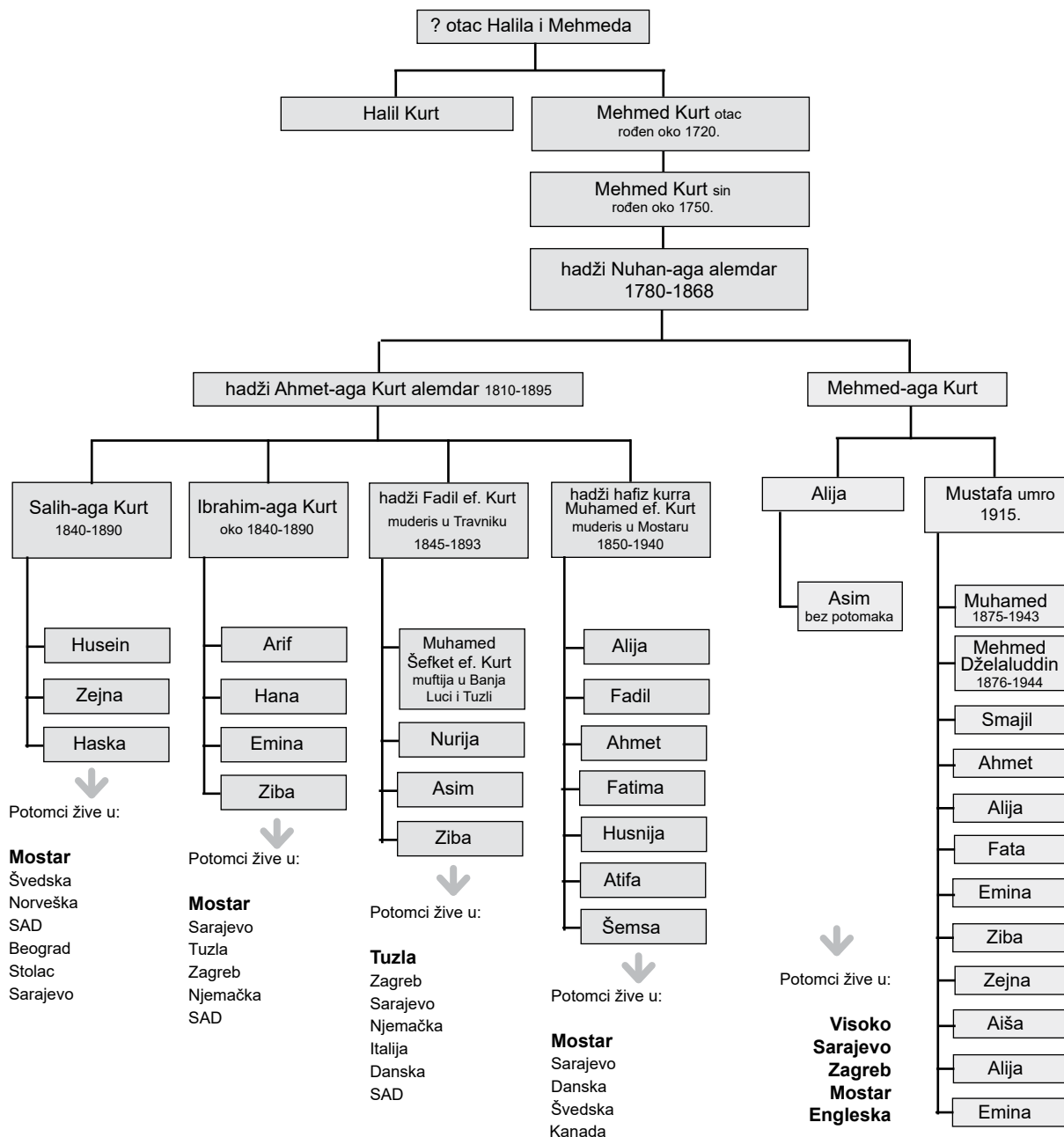
Na mostarske Kurte reflektovale su se sve promjene i sudbine koje su snašle muslimane/Bošnjake poslije odlaska osmanske imperije iz Bosne i Hercegovine.

⁵⁵ Tarik Haverić, *Kritika bosanskog uma*, ECDL, 2016, Biblioteka Polis str. 315.

isto: Sejfullah Proho (1859-1932), <http://www.akos.ba/u-fokusu/bosnjacke-rasprave-o-islam-u-iz-20-st-sesir-feredza-halifat-vakufi-panislamizam#sthash.H4wcBHgM.dpuf>

⁵⁶ Carl Peez, *Mostar i njegova kultura: slika jednog grada u Hercegovini*, 1891. str. 61.

Među Kurtima imamo one koji se nisu snašli kada su 1918. godine begovi i age bili izvlašteni preko noći, nego su nesposobni za novi način privrede i u nemogućnosti da se odreknu naviknutog načina života, prodali i zajeli i ono od čega ih je izvlašćenje poštediti i počeli se proleterizirati. Neki su se, ostavši bez imanja, uključili u trgovinske poslove. Neki su prihvatili tekovine zapadnoevropske civilizacije, a neki se grčevito držali starog. Sinovi vjerskih službenika išli su na fakultete. Početkom 1900-tih godina bilo je i prosrpskih i prohrvatskih Kurta, te članova kulturnog društva Gajreta⁵⁷, ali i članova Narodne uzdanice⁵⁸.

57 Kulturno muslimansko društvo Gajret osnovano 1903. i tokom najvećeg dijela postojanja bilo je prosrpski orijentisano, ali je dosta uradilo na prosvjetnom podizanju muslimanske omladine. / Ibrahim Kemura, *Cultural and Educational Society of Muslims "Narodna uzdanica/National Hope" 1923-1941*, Open Society Institute, Budapest, mart 1999. str.1-81.

58 Narodna uzdanica osnovana je sa zadatkom da neutrališe političko djelovanje u bošnjačkom narodu društva Gajret koje je smatrano prosrpskim./ isto kao 54.

Supruge mostarskih Kurta

Supruge mostarskih Kurta bile su iz familija koje su imale isti materijalni i društveni položaj kao i oni sami. Prema šerijatskom propisu se ženidba isključivo nalagala po principu *ravan s ravnim*. Brak se mogao i poništiti ako svjedoci pred šerijatskim sudom na žalbu porodice potvrde da mlada ili mladoženja nisu *kufw* (prilika) jedno drugom. U praksi to se svodilo na vještačenje da li je mladina porodica ravna imetkom mladoženjinoj ili obratno te da li je muž u stanju lijepo izdržavati ženu kao što je ju otac izdržavao.

Spisak desetak supruga mostarskih Kurta:

- Derviša (oko 1850-1900), otac Hasan-aga Novo, udata za Saliha (Ahmeta) Kurta
- Devla (1887-1925), otac Salih-beg Krpo iz Kljuna, udata za Huseina (Salih) Kurta
- Hamida, rođ. Halilagić umrla 1959, udata za Arifa (Ibrahim) Kurta (1887-1925)
- Hatidža, sestra sudije Salke Slipičevića (1917-2008), udata za Ibrahima (Arif) Kurta
- Fatima, rođ. Telalbašić iz Travnika, udata za hadži Fadila Kurta muderisa iz Travnika (1845-1893)
- Arifa, rođ. Turalić iz Tešnja (1883-1859), udata za muftiju Muhameda Šefket Kurta
- Munira, rođ. Žujo iz Travnika, udata za hadži Muhameda (Ahmet) Kurta, muderisa iz Mostara
- Aiša (1896-1984), otac Salih-aga Brkić, udata za Aliju (Muhamed) Kurta iz Mostara
- Nazifa, rođ. Selimhodžić (1858-1924), udata za Mustafu (Mehmed) Kurta
- Hatidža, (1893-1918) iz porodice Osmana Nuri Hadžića, kći Avdagina, udata za Mehmeda Dželaluddina Kurta (1876-1944)
- Aiša, rođ. Bašagić (iz porodice Savfet-bega Bašagića) iz Nevesinja, udata za Ahmeta (Mustafa) Kurta (1888-1957)
- Ašida, rođ. Karajica, udata za Muhameda (Mustafa) Kurta (1875-1943)

Često se mogu naći romantizirani članci i pripovijetke koje boje ružičastim nijansama familijarne odnose u bošnjačkim porodicama. U tim sagama uvijek se opisuju smjerne i tihe nane/nene koje vode kućanstvo i vaspitavaju djecu, a podnošenje sudbine, na koju se ne može utjecati, je u samom vrhu hijerarhije vrijednosti. To se kao nešto pozitivno i puno romantike ističe da je žena prva koja ustaje u kući, a zadnja koja liježe?! O teškom položaju bošnjačke žene pisali su bošnjački intelektualci još prije Drugog svjetskog rata.⁵⁹ Dokumentacija Šerijatskog suda u Mostaru koja se odnosi na žene Kurta potvrđuje njihov neravnopravan položaj. Tako su početkom XX stoljeća uglavnom sve supruge Kurta bile nepismene, a razne dokumente ovjeravale su „rukoznakom“. Pisar ili sudija povukli bi na mjestu za potpis perom umočenim u tintu nekoliko crta jednu preko druge koje bi onda nepismena supruga malo razmazala prstom. Ovjeravanje dokumenata otiskom prsta za nepismene osobe uvedeno je tek oko 1930. godine. Mnoge supruge Kurta davale su punomoć svojim muževima da slobodno mogu raspolagati, zamijeniti ili prodati imovinu koju su žene naslijedile od svojih roditelja. Kao razlog davanja punomoći navodilo se ženino „slabo zdravlje i nesnalaženje u hodanju po sudovima“. Prema šerijatskom pravu, žene dobivaju polovinu dijela muškarca: “Allah vam naređuje da od djece vaše – muškom pripadne toliko koliko dvjema ženskima”.

59 članak dr sc Edhem Muftić, Putokaz: socijalno-nacionalne tendencije, časopis za kulturu *Divan*, br. 23-24, novembar 2007.

Ako je sestara više od dvije, a samo jedan brat, onda sestrama pripadaju dvije trećine. U spiskovima umrlih u periodu 1900-1940. vidljivo je da se skoro jedna polovina svih smrtnih slučajeva odnosi na smrt novorođenčadi i male djece. Kontraceptivna sredstva nisu se upotrebljavala, sve supruge Kurta rodile su najmanje četvero djece, a mnoge i više. Tako je Nazifa (rođena Selimhodžić), supruga Mustafe (Mehmeda) Kurta rodila dvanestero djece. Iz godina rođenja djece vidimo da su se ona rađala svake godine, jedno za drugim, što je naravno iscrpljivalo njihove majke koje su umirale vrlo mlade. Kao uzrok smrti u smrtnim listovima najčešće je navođena „sušica“⁶⁰ ili „sušica“ kako se tada zvala tuberkuloza za koju nije bilo lijeka.

U slučaju smrti muža, žena i djeca su ostajali bez sredstava za uzdržavanje, te je ona bila primorana da se ponovo uda kako bi obezbijedila budućnost svojoj djeci. Emina, kći Huseina Kurta, koja se udala u Stolac za trgovca Mustafu Jašarbegovića, ostala je bez muža u svojoj dvadeset i devetoj godini i nije se više udavala. Preko noći, sama sa tri dječaka, ostala je bez ikakvih primanja, pa je bila primorana da najmlađeg sina Ismeta preda u dom za nezbrinutu djecu u Sarajevu.

Prema šerijatskim propisima, otac je dužan izdržavati kći do udaje, a poslije toga obaveza uzdržavanja prelazi na muža. Možemo pretpostaviti da su kćerke opterećivale porodičnu ekonomiju, pa se nastojalo da se kćerke što prije udaju. Sklapanje braka nije bio nikakav vjerski čin, to se radilo pred šerijatskim sudijom uz prisustvo dva muška svjedoka-muslimana. Svjedoci nisu mogle biti maloumne osobe i gluhi. Suprug je bio obavezan da isplati supruzi mehri-muedžel. Pod pojmom mehri-muedžel podrazumijeva se materijalna obaveza koju suprug preuzima prema svojoj supruzi prilikom stupanja u brak. Ta materijalna obaveza izražava se u novcu, a može se odnositi i na neki drugi vid darivanja supruge i to se, također, izražava u novčanom ekvivalentu. Taj iznos nije fiksiran i određivan je u sporazumu između supružnika, a u skladu sa njegovim materijalnim mogućnostima. Ta se obaveza podmiruje prema sporazumu odmah, ili, što je najčešće, prilikom razvoda ili smrti supruge. Obaveza isplate supruzi navodi se kao razlog zašto sinovi nasljeđuju kao dvije sestre koje nemaju obavezu uzdržavanja svoje buduće porodice. Brak se razvodio izjavom muža da mu supruga nije više žena. Mogao je ženu tri puta vraćati kući. Poslije razvoda nastupa „iddet“ – vrijeme u kojem se žena nije mogla ponovno udati. To vrijeme je bilo tri ženine mjesečnice, što se u praksi računalo kao tri mjeseca. Za vrijeme iddeta muž je obavezan da plaća ženine troškove za život. U zapisnicima šerijatskih sudova uz imena rastavljenih žena može se vidjeti odrednica „pušćana“, što znači da je ona puštena, otpuštena od muža.

„Ako se muslimanska djevojka zagleda u nekog hrišćanina, njoj preostaje samo da pobjegne od kuće i pokrsti se, kako bi mogla da se uda za njega. Ako je njen izabranik musliman, ali ne onaj koga su joj namijenili roditelji, može da se „ukrade“, tj da pobjegne od kuće i vjenča se sa njim pred kadijom. U siromašnijim porodicama dešavalo se da se djevojka ukrade sa znanjem roditelja kako bise izbjegli troškovi svadbe. Krajnja mogućnost je bila da se djevojka sa svojim izabranikom „osramoti“, tj. da se s njim namjerno nađe u kompromitantnoj situaciji, pa roditelji pristanu da je daju, iako im to nije po volji, kako bi se izbjegla sablazan“⁶¹.

60 Tuberkuloza se nazivala „sušicom“ jer bolesnici ubrzano gube tjelesnu masu, kao da se suše.

61 Tarik Haverić, *Kritika bosanskog uma*, ECDL, 2016, Biblioteka Polis str. 228.

Gemeinde općina општина		<i>Mostar</i>
264		Todtenschein. Prijava o smrti. — Пријава о смрти.
indigkeitsbezirk, Wohnort und aus-Nr. zur Zeit des Todes жност односно становно мјесто i kućni br. i vrijeme smrti ежност односно становно мјесто кућни бр. и вријеме смрти		<i>Mostar</i> <i>Lokacija</i> <i>april 1918</i>
und Zuname des Vorstorbenen Име i презиме умрлог Име и презиме умрлог		<i>Hatidža Kurt</i>
Tag und Jahr des Todes Дан i godina smrti Дан и година смрти		<i>22. 4. 18.</i>
Religion — Vjera — Вјера		<i>musl.</i>
Alter — Doba — Доба		<i>24 god.</i>
Beruf — Zanimanje — Занимање		<i>domaćica</i>
and lež алиск	Ledig — Neženja — Нежења (Neudata — Неудата)	<i>/</i>
	Verheiratet — Oženjen — Ожењен (Udata — Удата)	<i>ja</i>
	Verwitwet Obudovljen — Обудовљен	<i>/</i>
Muthmassliche Krankheit Od koje bolesti umro Од које болести умро		<i>snježica</i>
Datum — Датум		<i>24. 8. 18</i>

Gross-Concept. Lager-Nr. 157/L

Potvrda o smrti Hatidže Kurt, supruge Mehmeda Dželahuddina, koje je umrla 22. aprila 1918. od tuberkuloze u dobi od 24 godine.

Težak položaj žene i gore pomenuti propisi mogu se vidjeti iz tužbe Kade Kurt, supruge Smaila.

Zapisnik od 18. januara 1911.

Sastavljen kod Kotarskog šerijatskog suda u Sarajevu.

Predmet

Nepozvana pristupa pred ovaj šeriatski sud Kada udata za Kurta Smaila rođj. Mičijević iz Mostara (sada u Sarajevu – Gornje Bjelave mahala), te daje u zapisnik slijedeću:

Tužbu

Dne 21/10. 1909. predala sam tužbu naslovljenu na šeriatski sud u Mostaru putem ovog suda proti svom mužu Smailu Kurtu na koju od strane šeriatskog suda u Mostaru nijesam nikakva poziva dobila.

Pošto dakle ni poziva nijesam dobila prinuždena sam bila ponovnu tužbu dati, te sam ponovno dne 8/6 1910. predala. Takogjer ni na ovu tužbu nijesam na raspravu bila pozvana.

Pošto se nalazim u velikoj bijedi i nevolji evo podnosim i treću tužbu za koju molim slavni šeriatski sud u Mostaru, da i mene i muža mi Smaila na raspravu pozove.

Tužbovni su zahtjevi moji ovi:

Ja sam sa istim svojim mužem živjela u Čapljini kako može biti najbolje. Kad je isti prešao u Mostar da živimo rekao mi je ići ćemo u Sarajevo, jer da je tamo bolji rad.

Budući u najboljoj ljubavi spremio me je još kao bolesnu u Sarajevo nekazavši mi kome me šalje niti radi čega me šalje te me je tako na taj način, a uz to mi je samo dao 20 kruna privario i otpravio me u Sarajevo.

Kad sam došla u Sarajevo pribila sam se kod svog zeta Osman ef. Hadžića. Iza kako sam došla u Sarajevo dobila sam pismo od svog muža četvrti dan u kojem mi piše doslovce ovako: „Ot-kazujem ti da više moja nijesi dobićeš crno po bijelu. Sjeti se prošlog muža svoga. Smail Kurt“

Dakle ja sam ovo pismo dobila od svog muža Smaila i pokazala sam ga svom zetu Osman ef., svom bratu Mustafi, njegovu bratu Muhamedu Kurtu, koji će u svako doba ovo moje posvjedočiti. Dakle prema gornjem pismu on je mene pustio i ja se nesmatram više njegovom ženom nego „mutalakom⁶²“ – stoga molim da mi isti plati u ime mehri muedžela 101 kruna i u ime nafakai iddeta dnevno po 2 krune da se odredi. Da je on meni u istinu pismo gornjeg sadržaja poslao posvjedočiće Osman ef. Hadžić, brat mu Muhamed Kurt i Mustafa Mičijević i Muhamed Mičijević, a osim toga ja sam pripravna pod zakletvom to potvrditi.

Eventualno ako bi rečeni Smail Kurt tvrdio da sam ja njegova žena ja sam i to voljna i odmah sam pripravna njemu doći i kao s čovjekom živiti, nu ako me nebi isti primio to molim slavni šeriatski sud da na istog nafaku dnevno po 2 krune odredi.

Kada rođj. Mičijević, umrlog hadži Ibrahima

Trgovac Smail je prešao u Sarajevo, ali se nije vratio ženi Kadi, nego je oženio Hibu, kćerku sa velikim mirazom iz bogate sarajevske porodice Svrzo. Nisu imali djece, pa su muslimanskom društvu Narodna uzdanica zavještali sav svoj imetak u Sarajevu u svrhu školovanja siromašne muslimanske omladine. Za svoga života davali su godišnje 1 500 dinara u iste svrhe. Tih godina mjesečna radnička plata bila je oko 500 dinara. To je bio najveći legat *Narodnoj Uzdancici* i „*ujedno među najvećim hajrima uopće što su ih muslimani od okupacije⁶³ ovamo učinili.*“⁶⁴

Kćerke mostarskih Kurta

Ranije u rodoslovima nisu se upisivali ženski potomci, tako da i ovom rodoslovu nedostaju kćerke mostarskih Kurta. Iz raznih dokumenata šerijatskog suda i sjećanja trenutno najstarijih Kurta donekle smo rekonstruisali ženske potomke. Spisak može koristiti istraživačima porodica u koje su se kćerke mostarskih Kurta udale.

- Kći nepoznatog imena (rođena oko 1850) - kći Ahmeta, sin Nuhana, sin Mehmeda, sin Mehmeda – udata za Mujagu Komadinu, gradonačelnika Mostara, umrla u dvadesetoj godini pri porodu zajedno sa djetetom u Konjicu, odakle su Komadine rodnom.

62 turski: raspuštenica

63 Ovdje se misli na austrougarsku okupaciju Bosne i Hercegovine 1878. godine.

64 Društvene vijesti, Glavna godišnja skupština Narodne Uzdance održane u društvenim prostorijama u Čukovića ulici broj 3, 17. jula 1938. godine, *Kalendar Narodna uzdanica za 1939. godinu* god. VII str. 184-185.

- Kći nepoznatog imena (rođena oko 1850) - kći Ahmeta, sin Nuhana, sin Mehmeda, sin Mehmeda, udata za Žuju u Travniku. Žujina sestra Munira udala se za hadži Muhameda Kurta, muderisa iz Mostara.
- Zejna (1881 - 10. 7. 1911) - kći Saliha, sin Ahmeta, sin Nuhana, sin Mehmeda, sin Mehmeda – udata za Ahmet agu Hasanagića iz Brankovca u Mostaru.

Djeca: sin Smail (1904), kći Hatidža (1906), kći Ćamila (1907)

- Haska (bila živa 1913) - kći Saliha, sin Ahmeta, sin Nuhana, sin Mehmeda, sin Mehmeda, udata za Ćamil agu Mahmutćehajića iz Stoca. Djeca: sin Salko, sin Šerif, sin Alija, kći Pašana, kći Rašida.
- Derviša (1903-21. 12. 1929) – kći Huseina, sin Saliha, sin Ahmeta, sin Nuhana, sin Mehmeda, sin Mehmeda - udata na Carinu za Salku Lakišića, čiji su preci podigli Lakišića džamiju u Ričini. Prehladila se radeći po velikoj zimi i umrla od upale pluća u dvadeset šestoj godini. Iza nje je kao siroče ostao dvogodišnji sin Mehmed (Meho) koji nije imao djece.
- Emina (1906-1982) – kći Huseina, sin Saliha, sin Ahmeta, sin Nuhana, sin Mehmeda, sin Mehmeda – udata za Mustafu Jašarbegovića, trgovca iz Stoca. Djeca: sin Džemo (1923), sin Ismet (1931), sin Omer (1926-2011)
- Hana (rođena oko 1862, bila živa 1908) - kći Ibrahima, sin Ahmeta, sin Nuhana, sin Mehmeda, sin Mehmeda, prvi put bila udata za Memiš agu Buljku. Drugi brak sa Ahmet agom Đikićem (1858–1918) iz Mostara. Djeca iz braka sa A. Đikić: pjesnik Osman Đikić (07.01.1879 - 30.03.1912), Đulba, udata Budimlić, Ferida, udata Šerić, Duda, i još troje djece, od kojih su sin Osman i još dvoje djece su umrli od TBC-a.
- Ziba (umrla prije 1908) - kći Ibrahima, sin Ahmeta, sin Nuhana, sin Mehmeda, sin Mehmeda, majka od Alajbegovića i Tikvine.
- Emina (bila živa 1908) - kći Ibrahima, sin Ahmeta, sin Nuhana, sin Mehmeda, sin Mehmeda, udata za Mehmeda Hadžića.
- Zarifa (1910-1982) - kći Arifa, sin Ibrahima, sin Ahmeta, sin Nuhana, sin Mehmeda, sin Mehmeda, udata za Nadžiba Fazlagića (umro 1989)
- Ziba (1887-1964) – kći Fadila, sin Ahmeta, sin Nuhana, sin Mehmeda, sin Mehmeda, udata za trgovca hadži Mehmed-agu Turalića iz Tešnja. Dobili su sedmero djece: kćerke Fata (1910), Sajda (1912), Paša (1916) i Fadila (1918), te sinove Adil (1904), Hamdo (1921) i Ismet (1924).
- Fadila (1915-1968) - kći Muhameda Šefketa, sin Fadila, sin Ahmeta, sin Nuhana, sin Mehmeda, sin Mehmeda, udata za Safeta Pašića (porijeklom iz Gacka) u Tuzli.
- Halima (1918-1969) - kći Muhameda Šefketa, sin Fadila, sin Ahmeta, sin Nuhana, sin Mehmeda, sin Mehmeda, udata Vučetić u Bosanskoj Kostajnici.
- Fata (rođena između 1875 i 1890), kći Mustafe, sin Mehmeda, sin Nuhana, sin Mehmeda, sin Mehmeda, udata za Alagu Ćurića u Mostaru. Djeca: Ajnija, Taiba, Safet, Muhamed i Burhan.

- Zejna (rođena između 1875 i 1890) - kći Mustafe, sin Mehmeda, sin Nuhana, sin Mehmeda, sin Mehmeda, udata za Salih - agu Ćemalovića iz Mostara.
Djeca: Kći Nađija udata Kolaković u Mostaru.
- Aiša (rođena između 1875 i 1890), kći Mustafe, sin Mehmeda, sin Nuhana, sin Mehmeda, sin Mehmeda, udata za Riđanovića u Mostaru.
Djeca: Mustafa, Muzafer, Sabira, Asija, Kevsera.
- Emina (rođena oko 1902.), kći Mustafe, sin Mehmeda, sin Nuhana, sin Mehmeda, sin Mehmeda – udala se 12. 9. 1919. za Ibrahima ef. Zupčevića, trgovca iz Trebinja. Emina je kao djevojčica u Mostaru čitala Kur'an, mlađoj djeci u mejtefu i tečno govorila arapski jezik. Dobijaju djecu Izetu i Izeta koji umiru kao mala djeca, zatim se rađi kći koja takođe dobija ime Izeta, udata Džumhur, (živjela 96 godina), Ilduza, udata Tadić, Belkisa, udata Viđen, Enisa, udata Šeremet, Rejhana (1932-2014), udata Agić i sina Mustafu-Muju.
- Azra (1913, ubijena u logoru Jasenovac 1945), kći Muhameda, sin Mustafe, sin Mehmeda, sin Nuhana, sin Mehmeda, sin Mehmeda, udata za Hamida Fazlagića, bankara iz Sarajeva.
Djeca: Kemal, Emina, udata Momirski u Zagrebu, Abasa Fazlagić u Mostaru.

Hadži Nuhan-aga Kurt, alemdar, sin Mehmeda (oko 1780-1868)

Nuhan je imao dva sina – Ahmeta i Mehmeda. U Sidžilu mostarskog kadije 1828-1842 koji je pripremio Hivzija Hasandedić, a za objavljivanje uredio Aladin Husić 2015. godine, na dva mjesta, 1828. i 1830, spominje se praotac svih mostarskih Kurta - Nuhan Kurt sin Mehmeda. To su bile burne godine za Bosnu i Hercegovinu. U toku su bili nemiri i pokret za autonomiju Bosne koji je vodio Husein-kapetan Gradaščević. Godine 1828. izbio je rusko-turski rat, te je upućen poziv da svi od 12 do 70 godina pođu u sveti rat protiv Rusa. Iz istog sidžila vidimo da je veliki problem bio neobrađivanje polja što je uzrokovalo nestašicu prehranbenih proizvoda. Cijena jedne oke (1 oka = 1,28 kg) goveđeg mesa 1829. je bila 14 para, a 1832. godine 24 pare. Da bi se „zaštitio narod, a posebno sirotinja,“ cijene namirnica sudski su određene. Posebno velika oskudica je bila u pšenici i ječmu čija je cijena svakodnevno skakala. Da bi se spriječio šverc i izvoz namirnica u susjedne neprijateljske zemlje bez pisane propusnice, ljudi nisu mogli napuštati svoj kadiluk. Po naredbi bosanskog valije ječam koji je bio uskladišten u mostarskoj tvrđavi i „koji nije bio više za stajanje“, izdat je u najam. Oni koji su dobili ječam na zajam bili su dužni isti vratiti poslije žetve, ili kad prilike budu bolje. Ljudi su dobivali uglavnom od trideset do pedeset oka ječma, dok je „Nuhan alemdar Kurt iz Fatime kadun mahale“ dobio tri stotine oka. Ta mahala i šire područje kasnije se zvala Carina.

Slika lijevo: Džamija Fatime kadune na Carini, na uglu današnjeg Kazazića sokaka i Titove ulice, pored Dječije biblioteke. Fatima je vjerovatno bila kći Karadžozbega. Džamija je izgrađena prije 1585. godine, a bila je, također poznata po imenu Kazazića džamija – po Kazazićima, koji su u ovom vakufu vršili neke vjerske funkcije. Džamija je srušena 1947. godine. Danas se na tom mjestu nalazi manje parkiralište.

Po količini koju je dobio, možemo reći da je Nuhan bio etablirani i važan član tadašnje zajednice koji je bio u stanje da vrati pozajmljenu količinu ječma. Još nekoliko viđenijih Mostaraca dobili su od dvije do tri stotine oka, kao Ibrahim-aga Džinović, Ahmet-aga Vejzović, Muharem-aga Žuljević, Hasan Temim, Ismail Glavović, Mustafa Hadžialić, te hadži Ahmet alemdar Huremović. Uz ime Nuhan nosi dodatak alemdar što znači bajraktar. U osmanskoj vojsci računalo se da pedeset vojnika dolazi pod jedan bajrak. Deset bajraka znači pet stotina vojnika. Zanimljivo je da je neki Duran Kurt iz Karađozbegove mahale dobio trideset oka ječma. Ovaj Duran se nikad više ne spominje, pa ne znamo da li je on bio u nekom srodstvu sa Nuhanom, ili je možda to predak Kurta koji su se iselili u selo Glogošnicu blizu Jablanice ili u Bosnu (okolina Jajca ili Foče)? Dvije godine kasnije, 1830. Nuhan je bio zastupnik pri vjenčanju Huseina, sina Zulfikar Alije. Ovdje se navodi da Nuhan stanuje u Tere Jahja mahali, što je također na Carini. Džamija Tere Jahja bila je udaljena samo 150-200 metara od Fatima kadun džamije. Mislimo da je muftija tako upisao znajući gdje Nuhan ima kuću. To je, praktično, bila jedna te ista mahala, pa ta omaška je razumljiva.

Tih godina Nuhan ne nosi titulu hadži. Njegovo ime u spisku mostarskih hadžija pojavljuje se tek kasnije. Ne znamo da li je on lično išao na hadž ili je to za njega obavio bedel⁶⁵. Do 1884. godine ispraćaj mostarskih hadžija se vršio sa "Hadžinske sofe". Lokalitet se nalazio u najjužnijem dijelu Mostara, spram današnje zgrade Fabrike duhana. Na ovoj sofi hadžije bi klanjale po dva rekata "seferije", tu bi se oprostili sa svima i odatle bi krenuli pješice ili na konju u pravcu Metkovića iz kojeg su nastavljali put brodom. Ovdje je za vrijeme Osmanskog carstva bio i ispraćaj ratnika u boj.⁶⁶ Bedeli su najčešće bili Arapi iz Meke i Medine koji su svake godine dolazili u Mostar i, tražeći da za druge idu na hadž, u Mostaru ostajali po više mjeseci, a ponekad i cijelu godinu. Za to vrijeme oni su stanovali i hranili se u Ali Fehmi ef. Džabića i Hasanage Lakišića konaku, mostarskim medresama i drugdje. Bedelima, koji su stanovali u medresama i sobama uz džamije, okolni muslimani su redovito slali hranu i sa svim ih potpuno opskrbljivali. Bilo je i domaćih ljudi koji su za druge išli na hadž u Meku.

Hadži Ahmet-aga Kurt, alemdar, sin Nuhana (1810-1895)

Ahmet, sin Nuhanov bio je također ugledan član mostarskog društva. Nosio je titulu alemdar kao i njegov otac i bio je hadžija. Imao je četiri sina, Saliha, Ibrahima, Fadila i Muhameda, te najmanje dvije kćeri.

Hadži Ahmet-aga prodao je 1845. dio svog imanja na Širokom Brijegu za potrebe izgradnje franjevačkog samostana i crkve. Fra Ante Tomas, zadužen za arhivu Franjevačkog samostana u Mostaru, na našu molbu pretražio je 2015. godine dokumente pokušavši naći neki spis o tome, ali je bilo bezuspješno. Sjedište Provincije sve do početka 1892. bilo je na Brijegu gdje je dokument eventualno mogao biti. Po njegovim riječima, Arhiv samostana u Širokom Brijegu sa svim matičnim knjigama i dokumentima među kojima je bilo mnogo prekrasnih karata iz osmanskog perioda uništen je u požaru⁶⁷ 1947. godine.

⁶⁵ Bedel je ona osoba koja izvršava hadž po želji i oporuci lica koje nije u stanju da lično obavi hadž zbog fizičke slabosti, starosti ili nekog drugog šerijatski opravdanog razloga.

⁶⁶ Hivzija Hasandedić, *Spomenici kulture turskog doba u Mostaru* IKC Mostar, 2005, str. 34.

⁶⁷ "Komunističke vlasti 1947. na Širokom Brijegu su spalile sve knjiško i arhivsko blago franjevačkog samostana zajedno s gimnazijskim arhivom.", fra Ante Marić, *Franjevačka klasična gimnazija na Širokom Brijegu od 1844. do šk. god. 1917./18.* Hercegovačka franjevačka provincija Uznesenja BDM, Mostar 2011, str. 32.

Ipak, u dvije knjige, fra Petra Bakule i fra Radoslava Glavaša, koji je do 1895. bio profesor na Širokom Brijegu, nalazimo podatke o prodaji zemljišta.

Hercegovački franjevci željeli su se odvojiti od provincije Bosne Srebrene. Već od 6. februara 1844. oni imaju dopuštenje generalne uprave Franjevačkog reda i Kongregacije za raširenje vjere u Vatikanu za izgradnju samostana u Hercegovini. Hercegovačkim je franjevcima na ruku išao i Ali-paša Rizvanbegović, u ono vrijeme apsolutni gospodar Hercegovine. On je u pobuni Husein-bega Gradašćevića protiv carske vlasti (1831) stao na stranu carske vojske i sultanovih reformi, pa je za nagradu Hercegovina postala samostalan pašaluk, posve nezavisan o Bosanskom pašaluku (1832), prvi put u svojoj historiji. Stoga je Ali-paši odgovarala i samostalna zajednica hercegovačkih franjevaca, neovisna o Bosni.

Osim toga, bio je prislan prijatelj s fra Nikolom Kordićem koji je kod njega mogao uspješno zagovarati ideju o izgradnji samostana i crkve u Hercegovini te otcjepljenje hercegovačkih franjevaca od bosanskih. Za izgradnju samostana i crkve bilo je potrebno dobiti dozvolu (ferman) iz Istanbula. Fra Bakula o tome piše:

„Stigavši ovamo zamole vezira Ali pašu Rizvanbegovića da im isposluje potrebni ferman. On odmah dragovoljno obeća da će ga besplatno i u najkraćem roku dobiti. Međutim, dolazak fermana otežao se duže nego što je bio običaj. Tada nam neki Turčin dade prijateljski savjet da pružimo vezirovu sinu, Rustan - begu kakav doličan dar i da ćemo odmah imati ferman. Za nevolju primismo savjet uzesmo zlatnike u zajam, kupismo mu pet dobrih mazgi i, pošto smo mu ih darovali, domalo dobismo ferman. I tako je Ali Paša, koji je bio rekao da neće ništa primiti, ipak primio, i to s obzirom na nas, vrlo mnogo. I napokon, kad smo uz sve jade imali obje dozvole, tražili smo gdje bismo graditi samostan. Tražili smo stalno ne bi li koji Turčin prodao kakvo prikladno mjesto, ali ga nismo mogli dobiti ni za kakvu cijenu. Napokon Ahmet-aga Kurt, možda svojoj sljedbi manje privržen prodaje nam brežuljak Široki Brig, šumu i jedan bijedan vrtić uz staro katoličko groblje za samostan i crkvu za 145 zlatnika.“⁶⁸

„Široki Brig je onodobno bio svojevrsna Kurtovina“ - zapisa fra Petar Bakula. Dimenzije prodate zemlje bile su pola talijanske milje sa četvrt milje (1 talijanska milja = 1855 metara. Dimenzije u metrima 927x463 m ili površina oko 40 dunuma).

Šimun Ćorić i fra Ante Marić⁶⁹ napisahu⁷⁰ da je kupljeno zemljište na brežuljku iznad utoka potoka Ugrovače u rijeku Lišticu na kojem se još nalazilo staro katoličko groblje. Oni pogrešno kao vlasnika navode Mehmeda-aga Kurta, brata Ahmet-age alemdara.

U knjizi Spomenica pedesetogodišnjice Hercegovačke franjevačke provincije, koju je 1897. godine napisao fra Radoslav Glavaš, na više mjesta spominje se Ahmet-aga Kurt:

”Dapače mnogi ugledni muhamedanci, rado su i toplo zagovarali i podupirali, neki zborom, a neki tvorom, namisao i poduhvat da se izgradi samostan i crkva svojih zemljaka franjevaca, kao Ćiber, Kurt, Skikić i drugi.”

68 Bakula, fra Petar, *Hercegovina prije sto godina: Topografsko-historijski šematizam franjevačke kustodije i apostolskog vikarijata u Hercegovini*, 1867. str. 38-40.

69 Isto kao 67, str. 40 i 43.

70 Šimun Šito Ćorić, *Antologija pisaca franjevaca iz Hercegovine: od početaka do danas*, Hercegovačka franjevačka provincija Uznesenja BDM : RECIPE knjiga 10, Franjevačka knjižnica,, Mostar 2011. str. 11.

”Koliko su još i tada muhamedanci bili strogi, da se u svrhe kršćanske ne smije prodati zemljište, svjedoči nam to, da je rečeni Ahmet Kurt bio izopćen za dvije godine, niti je smio polaziti džamiju, nit ine obrede, sa svojim suvjernicima.”

”Ko za dužnost držim još zahvalnost izraziti o dobrotvornome činu jednoga takodjer muhamedanca iz Mostara koji nekome osobitom blagovoljom i prijateljstvom spram redovnika, u nuždi se nahodećih, bez ikakova interesa i tajno pozajmi liepu svotu novaca, da mogu posao započimati i da mu samo zajmljeno vrata kad imati budu! Toliko je povjerenje izmedju njih vladalo! I ovde se vidi kako svemoguću srdcem čovječijim vlada!”

Putopisac Carl Peez na strani 44 u knjizi o Mostaru i njegovoj kulturi koja je izdata 1891. godine, a koju je sa njemačkog preveo Miroslav Loose 1946. i 1951. stoji: „Namjesnik Hercegovine, isposlovao je ferman Visoke Porte u kojem se gradnja manastira dozvoljava, a Ahmet Aga Kurt, jedan od najotmjenijih mostarskih Turaka, ustupio je svoj posjed na Širokom Brijegu franjevcima, dakako uz jednu za ona doba vrlo visoku cijenu. Na 23. juna 1846. položen je kamen temeljac zgrade.“

Ahmet Kurt bio je sudionik još jednog historijskog događaja za Mostar i Hercegovinu. Poslije Berlinskog kongresa na kojem je Austro-Ugarska dobila pravo za okupacijom Bosne i Hercegovine u Konaku u Brankovcu u Mostaru su, i nakon pašine smrti i ponovnog uvođenja Hercegovine u Bosanski ejelet, ostale sve zatečene službe, sve do posljednjih dana mjeseca jula 1878, kad su u gradu proključale zebnje od rata i zlokobnog „događanja naroda“, posebno nakon objavljene vijesti u sarajevskoj novini „Bosna“ u drugoj polovici mjeseca jula. Rečeno je, crno na bijelo, „da će austrougarska vojska zaposjesti Bosnu i Hercegovinu“.

U mostarskom Konaku formirano je vojno povjerenstvo, nazvano „Džihadskom komisijom“, a sastavljali su ga, uz muftiju Karabega, i vladika Ignjatije, biskup Kraljević, hadži Šaćir Džabić, Dervišaga Grebo, hadži Ahmet Kurt, Mujaga Hadžiselimović, Mulo Oručević, hadži Muhammed Tikvina i brigadir Ali-paša⁷¹. To je bila neka vrsta „kriznog štaba“. Na brzojav što ga je to Vijeće uputilo carigradskom Generalštabu, pitajući šta im je raditi, odgovoreno je:

„Austrija gelecek isede, dostane gelecek, Yusuf Izzedin“ – u prevodu: „Austrija, iako će doći, prijateljski dolazi, Jusuf Izzedin“.

Buntovnici su tražili da muftija Mustafa Karabeg preuzme vodstvo buntovnika koji su željeli pružiti oružani otpor ulasku austrougarskoj vojsci, što je on odbio. Mustafa ef. Karabeg je završio nauke u Carigradu i njegova sprema je bila nadaleko poznata, pa čak i u samom Carigradu. Uz muftijsko zvanje uzeo je jednu halku učenika u mostarskoj medresi koju je izveo do kraja. Među njegovim najboljim učenicima bila su i dvojica sinova Ahmeta Kurta – Fadil i Muhammed. Bošnjaci su u to vrijeme slali djecu u škole najviše iz potrebe za povećanjem društvenog ugleda ili iz vjerskih osjećanja, pa, shodno tome, najradije i najviše u vjerske škole.

Kada muftija Karebeg nije prihvatio zahtjev buntovnika nastala je pometnja u kojoj je muftija ubijen. Vođe pobune bili su Alijaga Hamzić, Alaga Haljevac, hadži Alaga Drače i drugi.

Među svijetom je bila zavladała velika panika, jer je rulja stalno po gradu urlala i prijetila smrću svakom ko je protiv rata. Ovo bezvlađe potrajalo je sve do ponedjeljka 5. avgusta 1878. U međuvremenu, od 2. do 5. avgusta, ustanici su organizirali samo jedan otpor, ali vidjevši da se nikako ne mogu oduprijeti austrijskoj vojsci, a kamoli ju pobijediti, vratili su se u Mostar bježeći

71 Ibrahim Kajan, *Grad velike svjetlosti, Mostarske vedute*, Muzej Hercegovine, Mostar, 2014. str. 119.

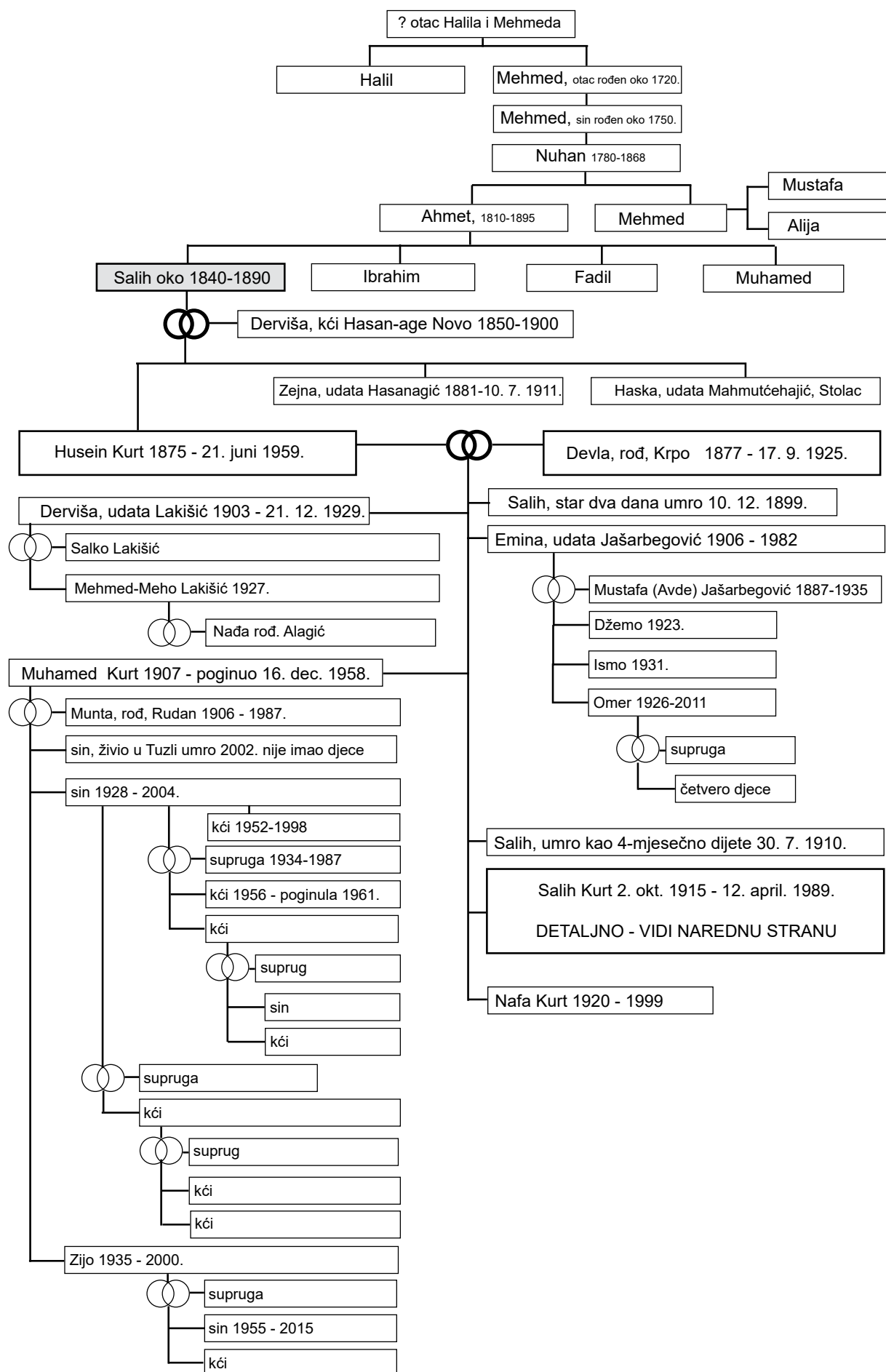
i očajavajući. Glavni komandant austrijske vojske, koji je imao zadatak da zauzme Mostar, uputio je mostarskom narodu proglas sljedećeg sadržaja: „Znajte da ja sutra s vojskom bezuvjetno ulazim u Mostar. Prema naredbi visoke carske vlade, a i zaključku Berlinskog kongresa, mi imamo zadatak da okupiramo Bosnu i Hercegovinu radi popravka i radi sređivanja prilika onih nemuslimanskih naroda, koji žive pod osmanskom upravom. Od vas tražim da mi se pokorite i da ne prouzročite bezpravno prženje grada i uništavanje svijeta. Ako mi se suprotstavite, ratovat ću s vama i spržit ću cijeli grad, zašto ćete vi biti odgovorni. Svakom se zajamčuje sloboda vjere i sloboda privatnog vlasništva. Sve što ste do danas posjedovali, posjedovati ćete sigurno i dalje, jer je to na kongresu zaključeno.“ Po preuzimanju ovog proglasa, Hamzić vođa pobune je pozvao na razgovor buntovnike zatraživši od njih da mu odmah u pogledu ovoga daju svoje mišljenje. Nakon kraće debate svi su se složili da nema drugog načina, nego se bez otpora predati. Zato su se opet u ponedjeljak sastali, gdje su svi zajednički krenuli u susret austrijskoj vojsci. Austrijska vojska, koja je brojala oko 30.000 ljudi, ušla je u Mostar u ponedjeljak, 5. avgusta 1878. u 10 sati ujutro⁷². Ahmet aga alemdar umro je 1895. i sahranjen je u Carinskom haremu⁷³.

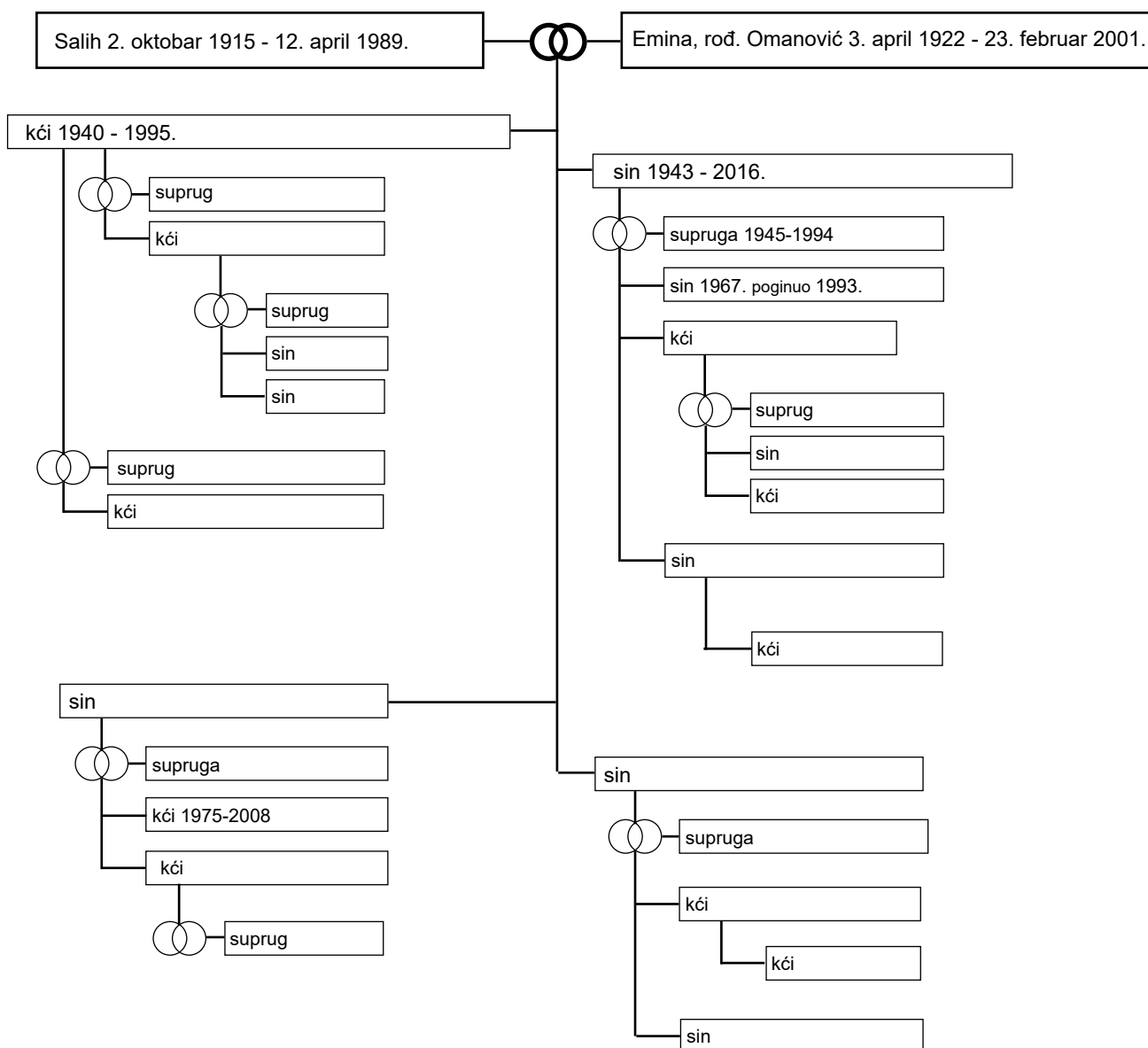
Hadži Ahmet-aga Kurt je prapradjed oko dvadeset pet i praprapradjed trideset pet živućih osoba (2016)

72 Hivzija Hasandedić, *Mustafa-Sidki ef. Karabeg*, Glavni odbor El-Hidaje, Sarajevo, 1944. str. 19-28.

73 Mehmed Mujezinović, *Islamska epigrafika Bosne i Hercegovine, knjige I do III*, Veselin Masleša, Sarajevo, 1982, Knjiga III, str.302.

Salih-aga Kurt, sin hadži Ahmeta (oko 1840-1890) i njegovi potomci

Salih, Ahmetov najstariji sin, rodio se oko 1840. godine, a umro oko 1890. godine. Ženi se sa Dervišom, kćerkom Hasan-age Novo. Pored dvije kćeri, Zejne i Haske, njihov jedini sin je bio Husein.

Kći Zejna (1881 - 10. 7. 1911) se udala za Ahmet agu Hasanagića iz Brankovca u Mostaru. Imala je djecu: sin Smail (1904), kći Hatidža (1906), kći Ćamila (1907). Kći Haska se udala za Ćamil agu Mahmutćehajića iz Stoca i imali su djecu: sin Salko, sin Šerif, sin Alija, kći Pašana i kći Rašida.

Sin Husein rodio se 1875. godine. Kao 15-godišnji dječak ostaje bez oca. Skupa sa rođakom Arifom Kurtom te Huseinom i Fatimom Džinović, udovom Derviša Pajevića iz sela Kruševljani, Husein je bio vlasnik kuće na Carini i vinograda na Mazoljicama. Odlukom Kotarskog Šerijatskog suda od 26. juna 1901. godine u gruntovnim knjigama briše se malodobnost Huseina i Arifa Kurta. U to vrijeme punoljetnost se sticala sa navršene 24 godine života. Ženi se sa dvije godine mlađom Devlom Krpo, kćerkom Muhamed-bega Krpe iz Kljuna kod Nevesinja koji je bio jedan od trideset sedam najvećih zemljoposjednika u Hercegovini. Imali su petero djece; Dervišu, Eminu, Muhameda, Saliha i Nafu. Dobili su još dva sina koja su umrla kao novorođenčad.

Završio je zanat za terziju (krojač građanske narodne odjeće), ali se nije bavio zanatom. Živio je uglavnom od kirija za svoje dućane, te od prodaje svojih imanja koja su uglavnom bila u Bijelom Polju blizu Neretve. Tako iz dokumenata Šerijatskog suda u Mostaru vidimo da je njegova supruga, bogata nasljednica Devla, dala mužu Huseinu 5. maja 1914. punomoć pred sudijom Kotarskog šerijaskog suda Smailom Dadićem i svjedocima Fadilom Kurtom i Mahmutom Ćurićem da može raspolagati sa njenom imovinom kako želi. Devla je umrla 1925. godine od tišike⁷⁴ kako je Husein tada govorio. Potvrdu o smrti svojim muhurom (pečatom) ovjerio je Jovo Stajčić, pomoćni starješina, kmet za mahale Carina, Brankovac i Luka. Ostavinsku raspravu 24. decembra 1925. nije trebalo održati jer umrla nije više imala nekih posjeda. Kćerka Derviša udala se na Carinu za Salku Lakišića, čiji su preci podigli Lakišića džamiju u Ričini. Prehladila se radeći po velikoj zimi i umrla od upale pluća u dvadeset šestoj godini. Iza nje je kao siroče ostao dvogodišnji sin Mehmed (Meho).

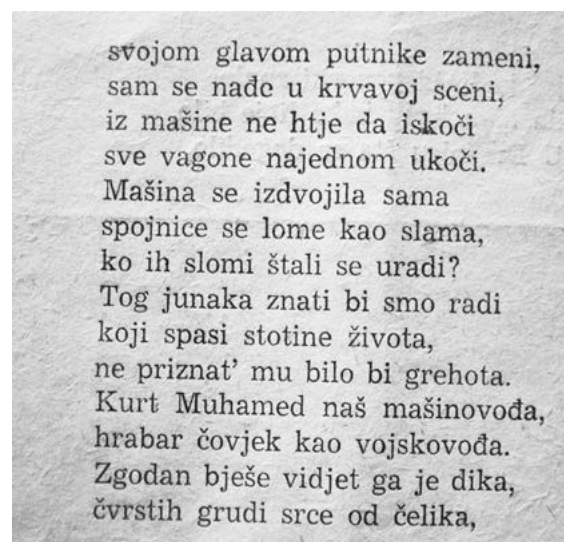
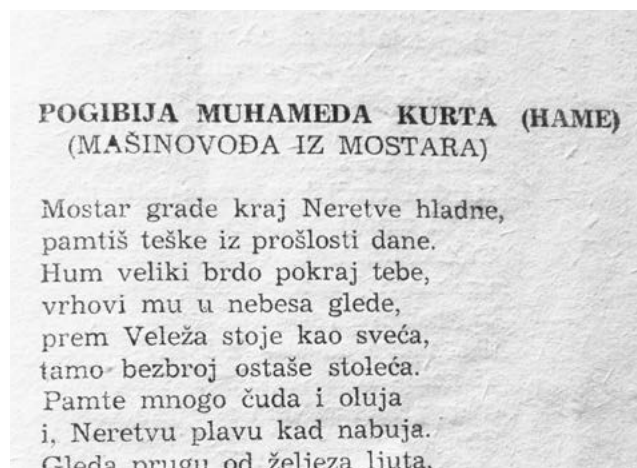
Druga Huseinova kći, Emina (1906-1982) udala se u Stolac 1923. godine za trgovca Mustafu Jašarbegovića. Mustafa je kao pripadnik austrougarske vojske u Prvom svjetskom ratu na ruskom frontu bio zarobljen i proveo u zarobljeništvu više godina. Majka mu je bila od Serdarevića iz Ljubinja. Imao je bezazleni čir na vratu od kojeg je dobio trovanje krvi i umro. Emina je ostala sama sa tri sina. Ismet je kao sedmogodišnje dijete otišao u dječji dom u Sarajevo. Sin Omer je otišao u Zagreb gdje se probijao *od nemila do nedraga*. Po izbijanju rata odlazi u partizane gdje je više puta ranjavan. Poslije rata seli u Sarajevo gdje je radio kao šofer. Džemo je završio limarski i bravarski zanat, a Ismet tokarski u Zenici na koji ga je uputio Husnija Kurt.

74 tišika, tuberkuloza, sušica, posuđenica iz mlet. tisico “infetto di tisichezza”

Poslije oslobađanja Mostara od fašističke okupacije 1945. godine, partizanske vlasti izdavale su nove lične karte.

- „Evo, druže Kurt, nove lične karte – važi četiri godine“ – dodaje Husagi mlada skojevka⁷⁵ njegovu ličnu kartu.
- „Zar ćete vi biti toliko na vlasti!?“ – zaprepašteno će Husaga.

Husein je uzdržavao familiju prodajom svojih imanja. Njegova dva sina, Muhamed i Salih, završili su zanate. Stariji sin Muhamed se školovao za mašinovođu u Mariboru gdje je neko vrijeme radio i vozio međunarodne vozove za Austriju. Poginuo je vozeći uskotračni putnički voz „Ćiru“ u Raškoj Gori u noći 16. decembra 1958. godine. Voz je udario u kamenje koje se odronilo na prugu poslije velike kiše. Lokomotiva je počela vući vagone prema Neretvi. On je naredio ložaču Aliji Šunji da iskoči i spasi se pošto ima malu djecu, a on je sam uspio otkočiti lokomotivu sa kojom se survao prema Neretvi i poginuo. Bilo je nekoliko lakše povrijeđenih putnika i niko od njih nije stradao. Sprovod mašinovođe Muhameda bio je jedan od najvećih poslije Drugog svjetskog rata u Mostaru. Na kamionu, od Stare bolnice do Šarića harema, Muhamedovi posmrtni ostaci voženi su kroz špalir građana sa obje strane ulica. Treba poznavati to poslijeratno vrijeme obnove zemlje. U socijalističkoj ikonografiji lokomotive sa mašinovođama pored rudara i radnika u željezarama bili su sinonimi napretka i bolje socijalističke budućnosti, tako da se herojska smrt mašinovođe Kurta odlično uklapala u tadašnju propagandu kojom se veličao samoprijegorni rad i neustrašivi radnici koji se ne štede u izgradnji zemlje i socijalizma.

Gore: Poslije pogibije Muhameda Kurta izdata je knjižica sa guslarskim stihovima o toj nesreći.

75 Članica SKOJ-a, Saveza komunističke omladine Jugoslavije.

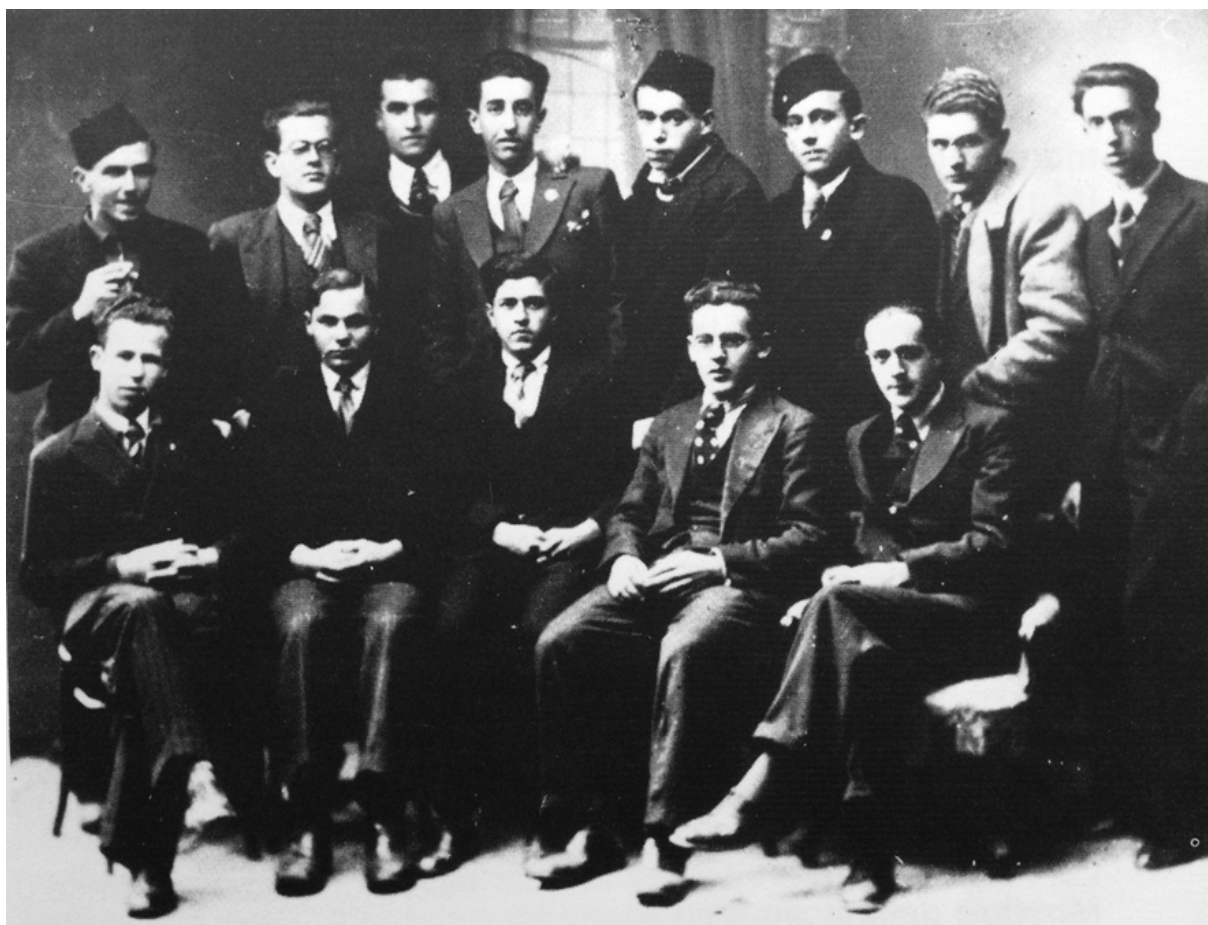
*Ljeto 1958. godine, pet-šest mjeseci prije pogibije Muhameda Kurta.
Na slici tada pedeset jednogodišnji Muhamed sa svojim tada tridesetogodišnjim sinom Mirzom (1928-2004) i
Mirzinom dvogodišnjom kćerkom Adisom (1956-1961). Mirzo je 1961. godine radio kao zubar u Konjicu gdje je
imao saobraćajnu nesreću i zajedno s Adisom vozilom "Fičo" upao u Jablaničko jezero pri čemu se
petogodišnja Adisa utopila.*

Slika lijevo: Muhamed Kurt u Konjicu 1958. godine.

Hadži Mustafa Hakalo
mukhtar
Carina

Prije sina Saliha koji se rodio 1915. godine, Husein i Devla dobili su dva sina koji su također dobili ime Salih. Oba su umrla kao novorođenčad, 1899. i 1910. godine. Prijave smrti prvog Saliha 1899. godine svojim muhrom ovjerio je mukhtar⁷⁶ mahale Carina, hadži Mustafa Hakalo. Salih završava stolarski zanat kod majstora Balića u današnjoj Fejićevoj ulici u Mostaru. Učestvuje u mnogim radničkim protestima i akcijama prije Drugog svjetskog rata koje su organizovali mladi Mostarci. Većina napredne radničke socijalističke omladine i budući borci i partizani protiv fašizma bili su potomci bivših, osiromašenih aga i begova iz raznih mahala Mostara. Oni su u to vrijeme demistifikovali snažno naglašene tendencije i koncepcije po kojima Bošnjaci/muslimani, s obzirom na svoju islamsku identifikaciju, inkliniraju prema autokratskoj svijesti i totalitarizmu. Ta omladina kojoj su pripadali i Huseinovi sinovi, Muhamed i Salih Kurt, su podržavali radničko bratstvo i sve antifašističke pokrete u Evropi.

Mostar 1935. godine, Kurban Bajram

*Zajednički snimak mostarske omladine poslije klanjanja Bajram namaza. Slijeva na desno stoje: Muhamed Grebo (otac prof. Zdravka Grebe), Šefkija Pužić, Ismet Šarić, Džemal Bijedić (1917-1977, predsjednik vlade SFRJ od 1971. do pogibije), **Salih (Huseina) Kurt 1915-1989**, Mustafa Popovac, Mustafa Mišović, Esad Hadžiosmanović. Sjede: Husein Alikalčić, Ahmet Voljevica, Hilmija Pužić, Enes Behlilović, Mustafa Alajbegović. U potpisu ispod ove fotografije u knjizi Džemal Bijedić izdate u Mostaru 1981. od Odbora za obilježavanja životnog puta i djela Džemala Bijedića, Salih je pogrešno potpisan kao Hamo Kurt.*

⁷⁶ Mukhtar ili muhtar je bio starješina mahale ili sela, nešto kao predsjednik mjesne zajednice. Mukhtar je načelno bio indirektno zadužen za red i mir u svojoj mahali (trebao je paziti i upozoravati) kao i za provođenje zakona i naredbi viših vlasti. Kao potvrdu svog službenog statusa, imali su - muhur (pečat), kojim su ovjeravali svoje spise.

Vojsku Kraljevine Jugoslavije Salih služi u Beogradu. On se 3. jula 1939. godine ženi sa Eminom Omanović koja je stanovala u Kresinom sokaku. Njen otac Muharem bio je rodom iz Prozora i držao je mesaru u Ričini u Mostaru. Mehri-muedžel je bio 500 dinara što je tada predstavljalo prosječnu radničku platu. Svjedoci na vjenčanju su bili Sulejman Balić, vlasnik stolarske radnje u kojoj je Salih radio, te Mehmed Koluder sa Carine.

Slika lijevo: Salih Kurt 1939. ili 1940. godine na mostu kralja Petra Karađorđevića (kasnije Titov most) sa svojim šegrtom, srpskim momkom iz istočne Hercegovine, nama nepoznatog imena, koji se u oktobru 1941. zadesio u Kragujevcu gdje je strijeljan od njemačke vojske zajedno sa oko tri hiljade nedužnih civila.

Salih i Emina 1940. godine dobivaju prvo dijete, kći Dervišu. Izbijanjem Drugog svjetskog rata mnoga Salihova "raja" sa Carine odlazi u partizane. Među njima su i kasnija tri narodna heroja – Meho Trbonja, Mladen Balorda i Hasan Zahirović-Laca, kao i brat Salihove supruge Safet Omanović. Poslije napada Njemačke na Jugoslaviju Salih se poslije sloma i okupacije države kao stolar zapošljava u njemačkoj organizaciji Todh⁷⁷. Interesantno je da je Salih sakrivao šuru Safeta koji se bolestan i izranjavan povratio iz partizana na oporavak na tavanu Todhove stolarske radionice. Salih je pričao mnoge događaje iz ratnih godina dok je izvodio razne stolarske radove u okolini Mostara u koji se vraćao pješke.

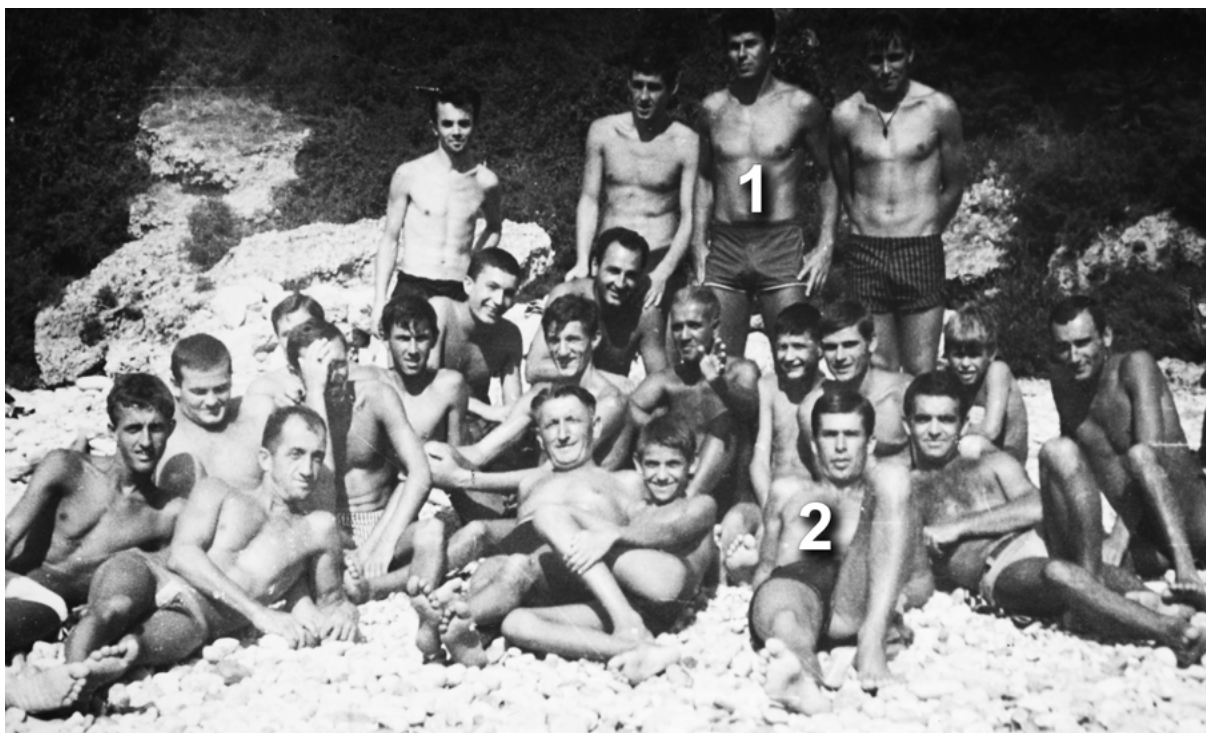

Za dugih zimskih noći čest gost u Salihovoj kući na Carini bio je njegov šura koji je tada radio u UDBI⁷⁸. Uz zavijanje mostarske bure i pucketanje vatre u šporetu "fijakeru" iznosila su se mišljenja koja je bilo nezamislivo reći negdje javno. Salihov šura je bio uvjereni komunista koji je iskreno vjerovao u bolju besklasnu budućnost i bratstvo svih naroda u Jugoslaviji.

"Daj, boga ti, kani se priče, pa na svim položajima pola vam je četnika, a vi ste manji od makova zrna", – kaže Salih svom šuri, usput mu nabrojajući imena četiri-pet osoba koji su tada zauzimali važne položaje u Mostaru, a koji su u ratu bili četnici.

"Šuti, Baja, (tako je on zvao Saliha) hoćeš da te UDBA čuje!"

Takva su vremena bila tih 1950-tih i 1960-tih godina.

Ljeto 1965. godine na carinskom pijesku u Mostaru.

Na slici označen brojem jedan je Ismet Kurt (1943-2016), a brojem dva Ibrahim-Reža Kurt (1946), obojica sinovi Saliha. Vruća ljeta u Mostaru sve do početka 1970-tih godina Mostarci su provodili na mnogobrojnim kupalištima uz Neretvu. Svaka mahala Mostara imala je "svoje" mjesto za kupanje. Na carinski pijesak, kao najveću plažu, dolazili su građani iz svih dijelova grada, a bio je i kao bazno mjesto za carinsku "raju" tokom ljeta. Na kupalištu Sitnica ispod Carinskog mosta tokom ljeta boravio je dio "raje" koja je stanovala u središnjem dijelu ulice Mladena Balorde. Na ovoj slici između ostalih su: Saško-Koka Bakija, Selver Trbonja, Mehmed Meca Behmen, Miralem Đajo, Dragan Kovačić, Mirad Čupina, Jovo Semiz Cojla, Meho Patak, Zlatko Čišić, Suad Suda Čupina, Ahmo Džiho, Ekrem Handžić i dječak (koji čuči) Edhem Edo Omanović.

⁷⁸ UDBA je kratica za Uprava državne bezbjednosti, bezbjednosno-obaveštajna služba i tajna policija za vrijeme Socijalističke Jugoslavije. Nastala je 1946. reorganizacijom OZNE i prestala je djelovati pod tim imenom raspadom SFRJ u 1990-ima.

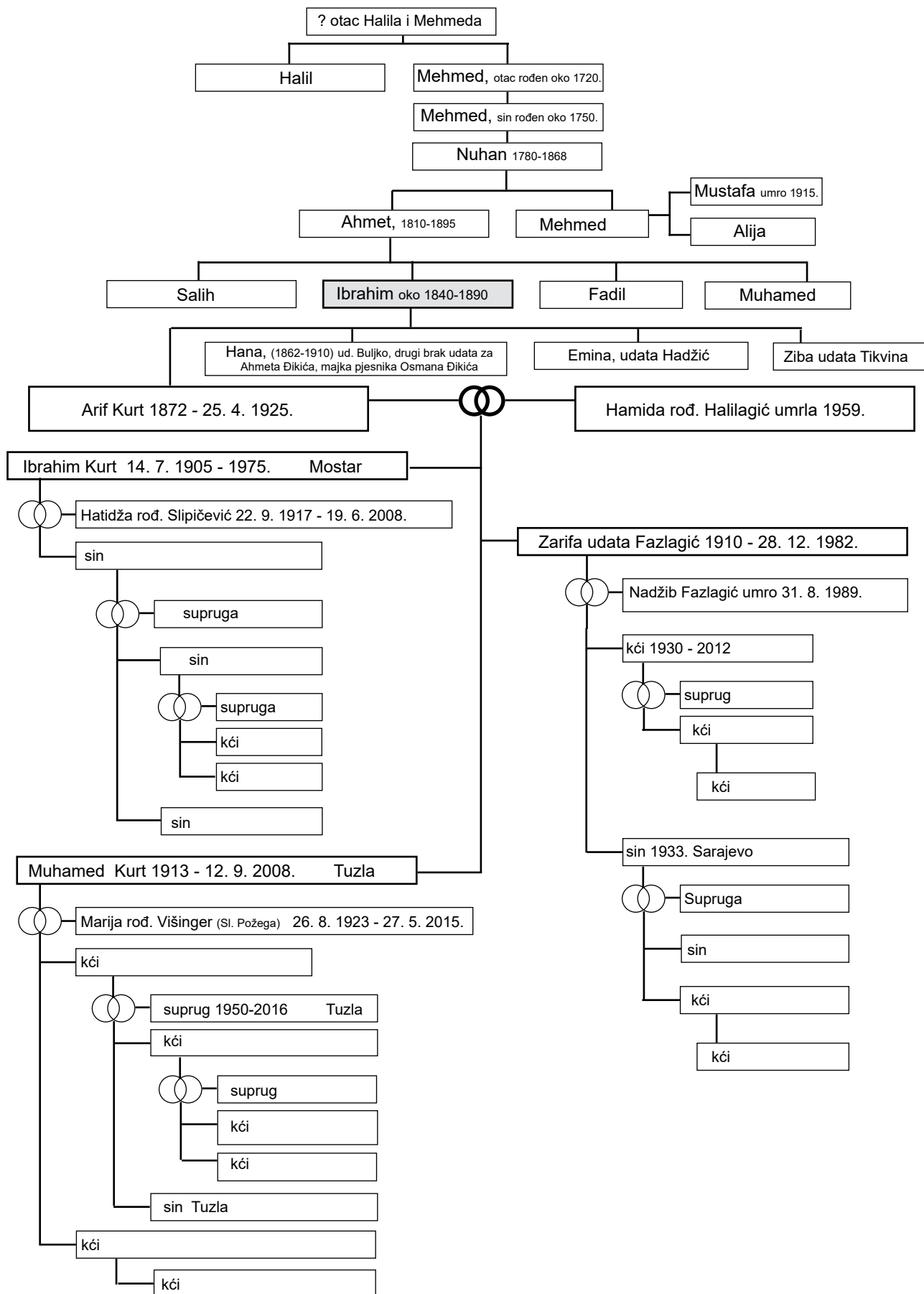

Ismet (Saliha) Kurt (1943-2016), desno na slici, pred svojom umjetničkom radionicom u Potkujundžiluku u Mostaru sa vokalnim solistom Mostar Sevdah Reuniona Ilijasom Delićem (1936-2013) koji je također rođen na Carini.

Radovi u bakru Ismeta Kurta prezentirali su Bosnu i Hercegovinu na Svjetskog izložbi u Šangaju 2010. godine zajedno sa radovima ostalih bosanskohercegovačkih autora. UNESCO je izdao knjigu u kojoj Ismetovi radovi prezentuju tradicionalnu umjetnost Bosne i Hercegovine, a slika njegovog rada je na naslovnoj stranici knjige, slika dolje.

Ibrahim-aga Kurt, sin hadži Ahmeta (oko 1840-1890) i njegovi potomci

O Ibrahimu ne znamo skoro ništa izuzev da je umro relativno mlad, te da je taksa poslije ostavinske rasprave iza njega uplaćena Poreznom uredu 19. decembra 1912. Pored sina Arifa, imao je tri kćerke. Kći Hana (rođena oko 1862, bila živa 1908) prvi put je bila udata za Memiš-agu Buljku. Poslije njegove smrti udaje se za Ahmet agu Đikića (1858–1918) iz Mostara. Djeca iz braka sa A. Đikić: pjesnik Osman Đikić (07.01.1879 – 30.03.1912), Đulba, udata Budimlić, Ferida, udata Šerić, Duda, i još troje djece, od kojih je dvoje umrlo od TBC-a. Za kći Zibu (umrla prije 1908) znamo samo da je ona bila majka od Alajbegovića i Tikvine. Kći Emina (bila živa 1908) bila je udata za Mehmeda Hadžića iz Mostara. Ibrahimov sin Arif rodio se 1872. godine. U momačkoj dobi Arif je ostao bez oca. Iz više dokumenata vidimo da je posebno prisran bio sa svojim rođakom Huseinom, koji je bio nekoliko godina mlađi i koji je takođe ostao bez oca u dječjačkoj dobi. Kao i mnogi drugi Bošnjaci zemljoposjednici, od primanja sa svojih imanja nije mogao uzdržavati porodicu te se bavio trgovinom. Imao je dućan prvo kod Kina, a zatim na Maloj tepi. Iz nekog razloga, Zemaljska vlada u Sarajevu od Šerijatskog suda u Mostaru traži 1904. godine spis o Arifu Kurtu. Iz popisa robe poslije njegove smrti vidimo da su se u dućanu prodavali: šećer, kafa, pirinač, pšenica, grah, ječam, krompir, brašno, so, biber, maslo, zejtin, gaz za lampe, soda za pranje veša, vosak, kanafa, krema za cipele, fildžani, sita za brašno, ekseri, žica, maramice, jašmaci, čarape, opanci, staklene boce, cjedaljke, čakije, držala za pisaća pera, tinta, razne pomade, te četke za ribanje podova. Ženi se sa Hamidom Halilagić. Prije Prvog svjetskog rata dobijaju troje djece: Ibrahim 1905, Zarifa 1910 i Muhamed koji se rađa 1913. godine. Dijete Smail Kurt umro je 9. novembra 1909. godine i to bi mogao biti Arifov ili sin glumca Muhameda (Mustafe).

Slika lijevo, mart 1917. godine:

Prvi svjetski rat je u punom jeku i Arif Kurt u uniformi austrougarske vojske sa činom desetnika (?). Uz njega su njegova djeca, dvanaestogodišnji sin Ibrahim, sedmogodišnja kći Zarifa i četverogodišnji sin Muhamed.

Tragične posljedice ubistva Franca Ferdinanda, koje je 28. juna 1914. godine u Sarajevu izvršio Gavrilo Princip, snažno su se osjetile i na području Mostara. Već sutradan su u gradu otpočele demonstracije, tokom kojih je demolirano više srpskih trgovačkih radnji. U noći 25/26. jula 1914. godine proglašena je mobilizacija. Istovremeno je organizovan novi val demonstracija, i tom prilikom su, između ostalog, napadnute lokalne srpske škole, Pravoslavna crkva i Mitropolija.

Pozitivnu ulogu u ovim burnim dešavanjima odigrao je mostarski tvrđavni zapovjednik general Franz Maudry, koji je odmjerenim nastupom uspio zadržati situaciju pod kontrolom. Austrougarska vojska je napustila grad 4. novembra 1918. godine. U Mostaru su, u skladu sa naredbom Narodne vlade za Bosnu i Hercegovinu, uspostavljeni teritorijalni odbori narodnih vijeća. Na čelu Okružnog narodnog vijeća bio je Pero Šantić. Tokom Prvog svjetskog rata mobilisano je 1.809 vojnika sa područja Mostara. Od 329 obveznika, koliko ih je bilo angažovano u radnim odredima, u sastav operativnih jedinica je nakon završene obuke prebačeno njih 163. U toku rata život je izgubilo 337 vojnika iz mostarskog okruga.⁷⁹ To su uglavnom bili seoski momci iz okoline Mostara. Tako u novembru 1915. godine vojne vlasti šalju Kotarskom šerijatskom sudu u Mostaru obavijest da su poginuli Meho Šemić iz Blagaja, Bećir Kukuruzović iz Dubrava, Duran Fazlić iz Banjdola, Hasan Mušić iz Drežnice, Ibro Bečić iz Drežnice, Alija Lalić iz Dračevica, Ćamil Delić iz Mostara, Mujo Mehić iz Mostara, te Mujo Duraković iz Brotnja. Vojne vlasti iz Győra (Đer, grad u Mađarskoj) šalju obavijest da je iza poginulog Ibri Bečića iz Drežnice ostalo 68 kruna. Jedanaest dana poslije odlaska austrougarske vojske u Mostar 15. novembra 1918. godine po vedrom i sunčanom danu ulazi srpska vojska. "Svi Srbi iz Mostara i okoline su na željezničkoj stanici dočekali dolazak srpske vojske i tada se jasno mogla osetiti veličanstvena identifikacija sopstvenog života sa sudbinom svog naroda. To je bilo opšte osećanje: došlo je do oslobođenja i ujedinjenja srpskog naroda".⁸⁰ Dolazak srpske vojske na željezničku stanicu u Mostaru posmatrao je i Husein Kurt. Po njegovom kazivanju neki Kulidžan iz Zalika pošao je da poljubi „lijepu srpsku mazgu“ koja je izlazila iz teretnog vagona pri čemu mu je izglednula mazga otkinula ruku. Poslije je Kulidžan cijeli život primao penziju kao ratni invalid.

Iznenada, 25. aprila 1925, u svojoj u pedeset trećoj godini života umire Arif Kurt. Iz ostavinske rasprave koja je održana pet dana poslije smrti, vidimo da je imao imanja (mulk i mirie zemlju) u Mostaru, Zijemlju, Vihovićima, Vrapčićima, Dobrču, Kljunima, Sopiljima i Bijenji. Na prijedlog hadži Muhameda Kurta i Huseina Kurta Šerijatski sud je kao tutora malodobnoj djeci Zarifi i Muhamedu odredio njihovu majku Hamidu. 30. aprila 1925. dvadesetogodišnji sin Ibrahim uputio je molbu Kotarskom šerijatskom sudu u kojoj navodi da je on isključivi vlasnik radnje kojoj je formalni vlasnik bio otac Arif. Kao dokaz navodi da je sa trgovačkom radnjom počeo rad 2. februara 1922. godine i da je u te svrhe „digao mjenicu kod Hrvatske centralne banke sa svotom od 6.000 dinara“. Kao svjedoci, pred sudom su to potvrdili njegova majka Hamida kao i amidža njegovog oca hadži Muhamed i amidžić Husein Kurt. Zauzvrat, pošto je „njegov otac Arif sinu Ibrahimu učinio pogodnosti mimo ostale djece“, Ibrahim se pred sudom obavezao i u zapisniku potpisao, da će „majku Hamidu, te malodobnog brata Muhameda i malodobnu sestru Zarifu iz svoje zarade dostojno uzdržavati, te malodobnog Muhameda školovati dok isti ne počne sebi privrijeđivati.“

Ibrahim (1905-1975) ženi se sa Hatidžom Slipičević, sestrom sreskog sudije Saliha Slipičevića također sa Carine, sudijom čije ime nalazimo među 703 muslimanska intelektualca koliko ih je bilo u cijeloj Jugoslaviji 1939. godine⁸¹. Ibrahim i Hatidža dobijaju sina 1956. godine

79 Zijad Šehić, *Prilog istraživanja vojske mostarskog dopunskog okruga u austrougarskoj epohi* (1878–1918. godine), „Hercegovina“, 10, Mostar 1998, str. 152–155.

80 Maja Miljković, *Nacionalni identitet Srba i Hrvata u Mostaru u međuratnom periodu*, Dijalog povjesničara – istoričara, 3, Pečuj, 12-14. maja 2000, (ur. Hans Georg Fleck, Igor Graovac), Zagreb, 2001. str. 109.

81 Husejn Alić, *Muslimani s fakultetskom spremom, Kalendar Narodna uzdanica za 1940. godinu* str. 160-168, te Kalendar N.U. za 1941. godinu str. 154-156 - vidjeti prilog 4. na kraju knjige, strana 149.

Ibrahim i supruga Hatidža radili su kao službenici u Rudniku mrkog uglja Mostar i imali su službeničku knjižicu kao dokaz da se nalaze u državnoj službi.

Šarića harem u Mostaru 2. februara 1960. godine.

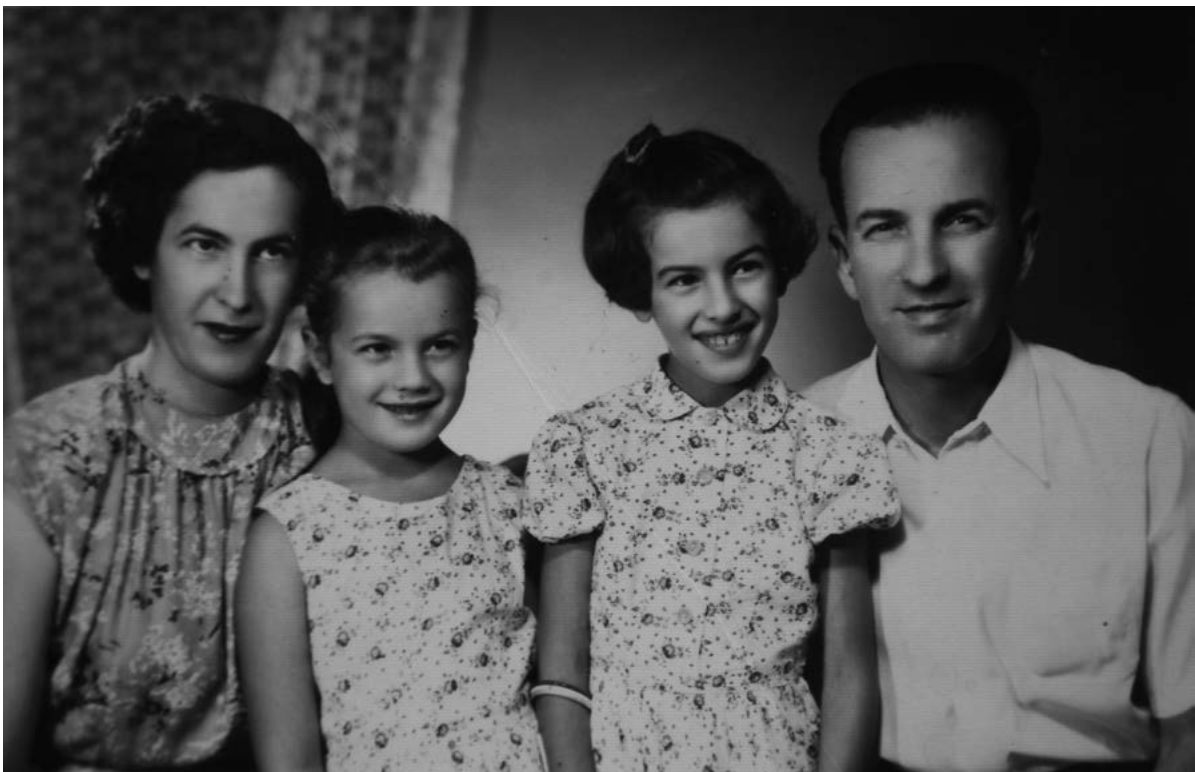
Ibrahim (1905-1975) sa suprugom Hatidžom i trogodišnjim sinom na mezaru Ibrahimove majke Hamide povodom šest mjeseci od Hamidine smrti.

Iza njih na slici se vidi spomenik poginulom mašinovođi Muhamedu Kurtu (1907-1958). Interesantno je napomenuti da je to bio prvi podignuti spomenik u Šarića haremu i isticao se između nišana (bašluka) kojima su bili obilježeni ostali mezarevi. Ovaj spomenik je tada izazvao sablazan među muslimanskim vjernicima.

Slika lijevo: 10. januar 1935. Kći Zarifa (1910-1982) poslala je ovu sliku svojoj majci Hamidi iz Gnjilana gdje je živjela sa mužem Nadžibom Fazlagićem koji je u tom gradu bio na službi kao kadija.

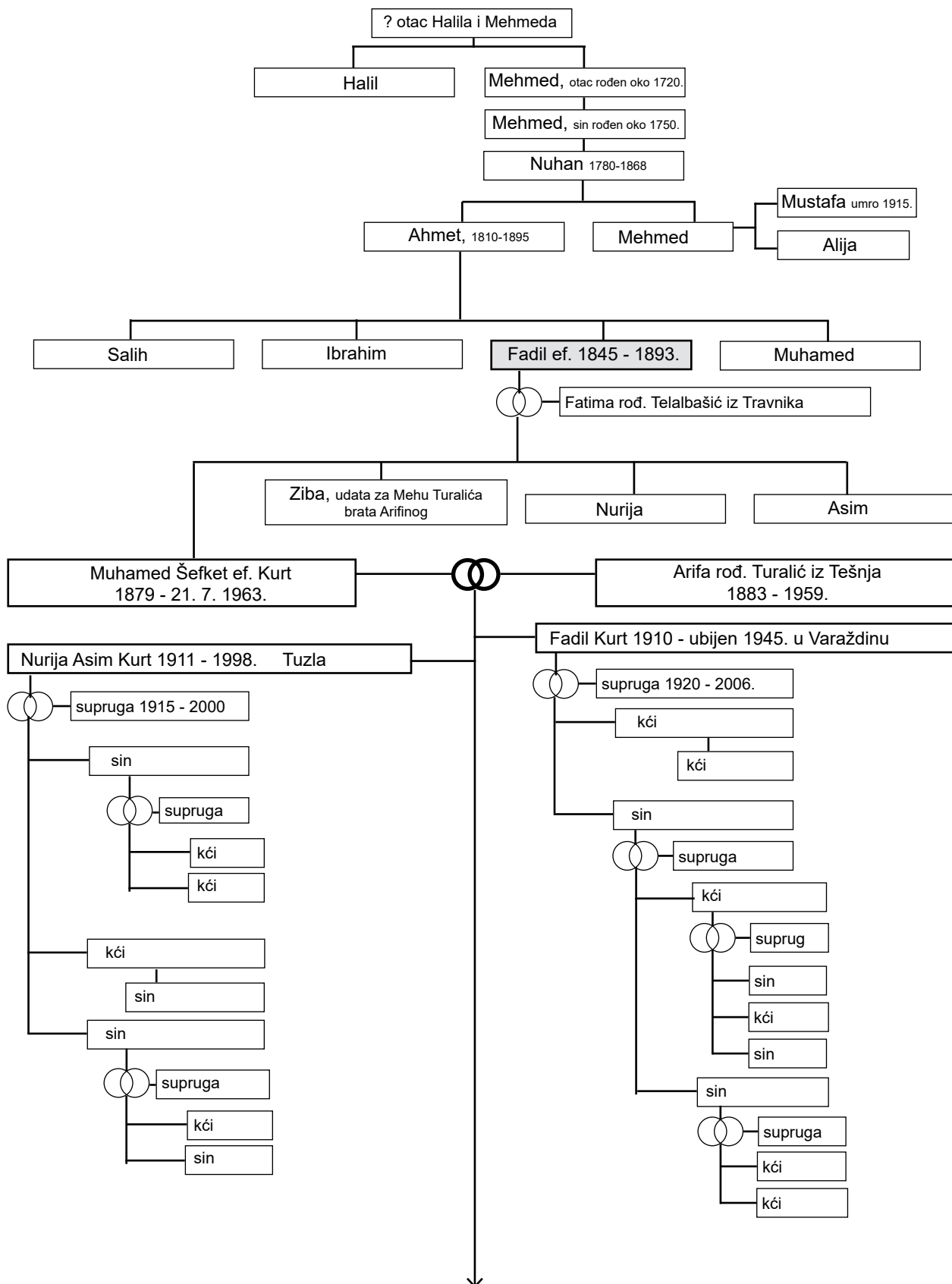
Slika desno: 7. april 1938. Arifovo najmlađe dijete, sin Muhamed (1913-2008) u uniformi vojnika Kraljevine Jugoslavije.

Tuzla 22. avgust 1957. Muhamed (Arifa) Kurt sa kćerkama i suprugom Marijom (1923-2015), rođenom Višinger iz Slavonske Požege. Mariju, koja je bila partizanka ustaše su uhvatile i zatvorile u logor Stara Gradiška. Poslije oslobođenja logora u aprilu 1945. upoznaje se sa Muhamedom koji je ranijih godina iz domobrana prebjegao u partizane. Vjenčali su se 1947. godine. Muhamed je cijeli svoj radni vijek proveo kao profesor, a kasnije kao direktor na srednjoj tehničkoj školi u Tuzli. Marija je radila kao blagajnik u Narodnom univerzitetu Tuzla.

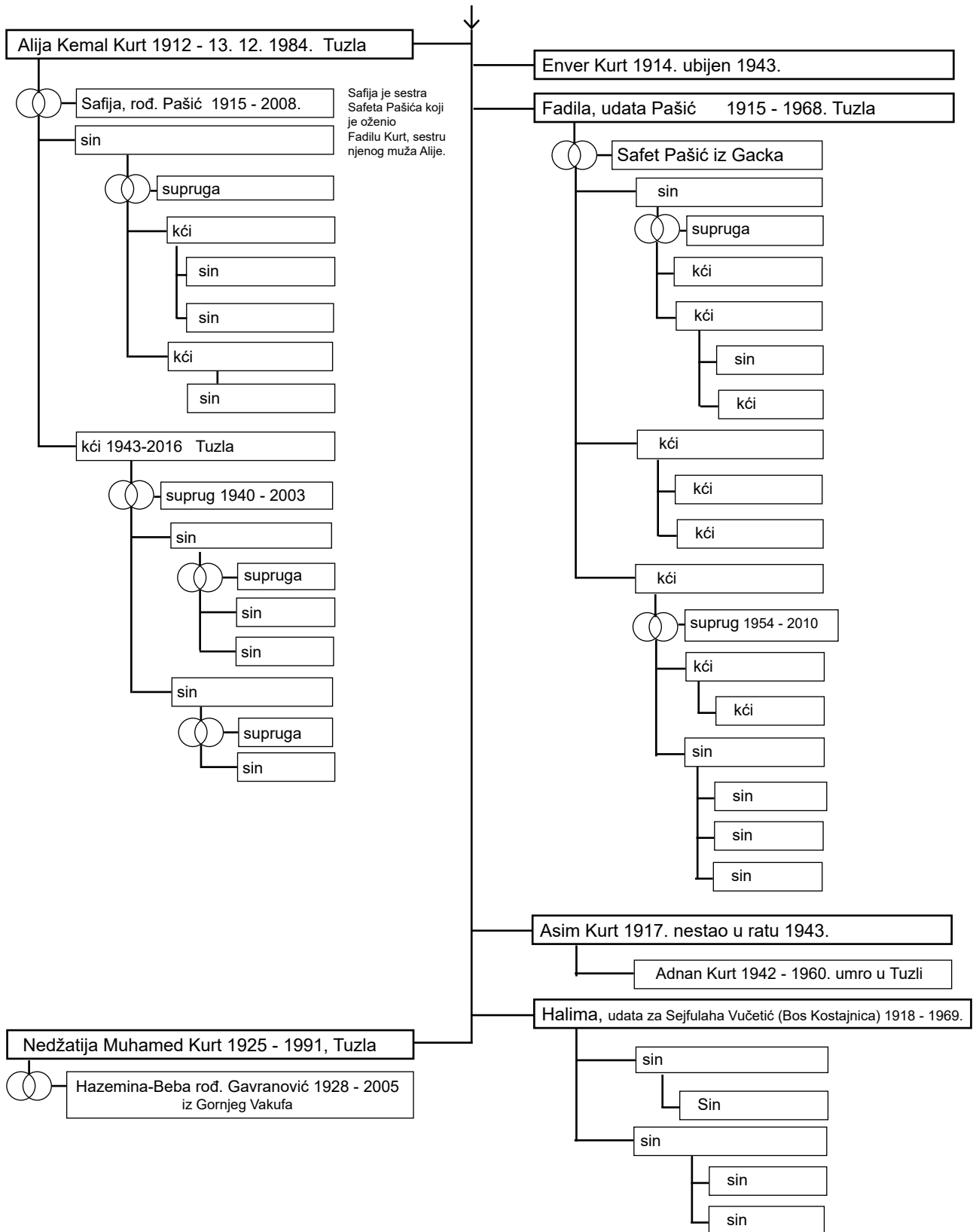
Tuzlanska grana mostarskih Kurta

Hadži Fadil ef. Kurt (1845-1893), muderis u Travniku, sin Ahmeta

Nastavak na sljedećoj stranici

Nastavak sa predhodne stranice

Ime na Fadilovoj diplomi (idžazetnami⁸²) je: Mostari Muhammad Fadil ibn al-hagg Ahmad ibn Nuh (Mostarac Muhamed Fadil sin hadži-Ahmetov, sin Nuhanov)

Hadži Fadil efendija Kurt, sin Ahmet alemdarov, rođen je oko 1845. godine u Mostaru. Početne nauke, zajedno sa svojim mlađim bratom Muhamedom, te sa Muhamedom i Sulejmanom Džabićem, Abdulahom Riđanovićem, Mustafom Hadžimahmutovićem, Ahmetom Hadžialićem, Mustafom Behlilovićem, Salihom i Omerom Muslibegovićem, Salihom Alajbegovićem i Ahmedom Dizdarom slušao je i idžazet uzeo pred muftijom Mustafom Karabegom u Mostaru⁸³. Muftija Karabeg bio je i muderis Karađozbegove medrese i predavao je Fadilu Kurtu i ostalim đacima sve vjerske predmete: tumačenje Kurana (tefsir), islamsku tradiciju (hadis), islamsko pravo (fikh), filozofiju islamskog prava (hikmeti-tešri), apologetiku (akaid), logiku (mantik) i književnost arapskog jezika. Poslije završetka medrese Fadil i još dvojica najboljih đaka (druga dvojica su bila njegov mlađi brat Muhamed i Salih Alajbegović) bivaju upućeni na školovanje u Istanbul gdje su studirali islamske nauke nekoliko godina. Idžazetnamu iz racionalnih i tradicionalnih nauka mu je izdao Muhammad Amin ibn Utman al-Batumi 19. rebiu-l-ahira 1294 (1877) u Hekim Čelebi medresi u Istanbulu⁸⁴. Ispisao ju je kaligrafskim pismom Bosnevi hafiz Hamid. Po povratku sa studija postavljen je za muderisa na medresi Mehmed-paše Kukavice u Travniku na kojoj je predavao sve vjerske predmete.⁸⁵

Hadži Fadil ženi se Fatimom Telalbašić iz Travnika. Dobivaju četvero djece, tri sina i kćer: Muhameda Šefketa, Nuriju, Asima i Zibu, svi rođeni u Travniku. Asim je živio u Sarajevu i imao ugostiteljski objekat. Ženi se sa Maricom, djevojkom iz sarajevske ugledne katoličke porodice. Marica, nažalost, umire mlada tako da nisu imali djece. Mostarski Šerijatski sud dobija molbu 1904. godine iz Erdena (grad u južnoj Turskoj koji se danas zove Adana) od Asima ef. Kurta. To je vjerovatno pomenuti Fadilov sin. Drugi sin Nurija, je studirao veterinu u Istanbulu. Prilikom potapanja broda na Bosforu tragično gine kao pripadnik mladoturaka, turske nacionalističke i reformističke organizacije, osnovane potkraj XIX. stoljeća koja je vodila ustanak protiv apsolutističkog sultana Abdul Hamida II. Bili su privrženi sekularističkoj ideologiji kakva je tada bila moderna u Francuskoj. Nurija je 1908. godine živio u Travniku odakle moli Šerijatski sud u Mostaru o "priposljanju katastarskih izvadaka". Šerijatski sud u Mostaru dobija 1912. godine nalog Zemaljske vlade u Sarajevu o "Nuriji Kurtu, otomanskom časniku". Ne znamo o čemu se radilo. Kći Ziba (1887-1964) udala se za trgovca hadži Mehmed-aga Turalića. Dobili su sedmero djece: kćerke Fata (1910), Sajda (1912), Paša (1916) i Fadila (1918), te si-nove Adil (1904), Hamdo (1921) i Ismet (1924).

Hadži Fadil efendija Kurt umire u Travniku 1893. godine gdje je i sahranjen. Supruga Fatima ostaje sama sa troje djece u dobi od osam do četrnaest godina. Fadilov otac, hadži Ahmet iz Mostara gdje je živio moli 1894. godine Zemaljsko vakufsko povjerenstvo da se dodijeli pomoć nasljednicima njegovog sina, Mehmeda Fadila Kurta, muderrisa u Travniku⁸⁶. Kod njega se u Mostaru poslije smrti oca školovao Fadilov sin Muhamed Šefket. Supruga Fatima također iste godine moli ZVF za isplatu zaostalih muderrisovih plata.

82 Idžazetnama je kao diploma koju izdaje učitelj da je učenik taj i taj savladao dotičnu nauku kojom se može samostalno baviti i prenositi je na svoje učenike.

83 Hivzija Hasandedić, *Mustafa-Sidki ef. Karabeg, Mostarski muftija od 1857. do 1878. i okupacija Mostara*, Glavni odbor El-Hidaje u Sarajevu, 1944. str. 9.

84 Haso Popara, *Idžazetname u rukopisima Gazi Husrev-begove biblioteke u Sarajevu*, 2007. Anali Gazi Husrev-begove biblioteke knjiga XXV-XXVI 2006-2007, str. 23.

85 Hivzija Hasandedić, *Genealoška istraživanja / porijeklo i status, istaknuti pojedinci nekih bošnjačkih porodica*/ Arhiv HNK/Ž Mostar 2008. str. 146.

86 Muhamed Hodžić, *Zemaljsko vakufsko povjerenstvo Bosne i Hercegovine 1890-1895*, Gazi Husrev-begova biblioteka, Sarajevo 2014. broj 2329, str. 397.

Godinu dana poslije njegove smrti Vakufska komisija u Travniku dostavlja Zemaljskom vakufskom povjerenstvu za Bosnu i Hercegovinu molbu Osman-begova džemata za imenovanje Derviša Pihura na mjesto muderrisa i imama, umjesto umrlog Fadila Kurta.

- **Muški potomci hadži Fadila:** Muhamed Šefket Kurt i svi njegovi potomci.
- **Ženski potomci hadži Fadila:** djeca Fadilove kćerke Zibe (1887-1964), udate za trgovca hadži Mehmed-agu Turalića: kćerke Fata (1910), Sajda (1912), Paša (1916) i Fadila (1918), te sinovi Adil (1904), Hamdo (1921) i Ismet (1924).

Travnik oko 1900. godine.

Lijevo na slici vidi se Ali-begova džamija za čijeg je imama i hatiba postavljen Fadilov sin, Muhamed Šefket Kurt poslije povratka sa studija iz Istanbula i Damaska 1908. godine. Bosanski vezir Mehmed-paša Kukavica 1757. godine podiže ovu džamiju u Gornjoj čaršiji. Danas je poznata po imenu – hadži Ali-bega Hasanpašića koji ju je obnovio 1872 godine nakon što je stradala u požaru.

U južni zid džamije uklesan je, u Bosni i Hercegovini jedinstveni, nekada izuzetno precizni sunčani sat. Skloni nepobitnom pokazivanju “alaturka” i “alafranga” vremena, veziri su u XVIII stoljeću podigli i drugu travničku sahat-kulu koja je svojevremeno služila i kao telegrafska stanica. Sat je tipičan primjerak arapske konstrukcije. Pokazivao je vrijeme “a la turka”, što znači da se sati počinju odbrojavati od trenutka zalaska sunca, a ne od ponoći, kao kod savremenog računanja vremena. / Kenan Sarač, Fočanski dani, Travnik: Hadži Ali-begova džamija – džamija Mehmed-paše Kukavice, <https://focanskidani.wordpress.com>

Muhamed Šefket ef. Kurt (1879-1963), muftija u Banja Luci i Tuzli

Muhamed Šefket ef. sin je spomenutog muderisa Fadil efendije. Rođen je u Travniku 1879. godine, gdje završio mekteb i počeo učiti u medresi pred svojim ocem Fadilom. Kad mu je 1893. godine otac umro, otišao je iz Travnika u Mostar djedu hadži Ahmetu gdje je završio ruždiju i jednu godinu slušao predavanja poznatog mostarskog alima Ali Fehmi ef. Džabića, muftije i borca za vjersku autonomiju bosanskohercegovačkih muslimana. Godine 1895, nakon smrti djeda Ahmeta otišao je u Sarajevo i upisao se u Kurumliju medresu iz koje je nakon godinu dana otišao na nauke u Istanbul. Tamo je studirao punih deset godina i otišao u Damask radi učenja arapskog jezika. Po povratku u domovinu 1908. godine postavljen je za imama i hatiba hadži Ali-begove džamije i muderisa njegove medrese u Travniku.⁸⁷

Muhamed Šefket Kurt i sinovi Nurija Asim, Alija Kemal i Fadil u Banja Luci 1915. Na slici vidimo tekst na arapskom i bosanskom koji je napisao sam muftija kao i njegov potpis. Vidimo da neka muftijina djeca, kao i on sam, imaju dvojna imena što je tada bio običaj u ulemanskim porodicama u Bosni i Hercegovini.⁸⁸

Muhamed Šefket Kurt (1879-1963) je oženio Arifu (1883-1959), rođenu Turalić iz Tešnja. Interesantno je da Arifin brat, Meho Turalić ženi Zibu, sestru Muhameda Šefketa. Još jedan takav slučaj desit će se nešto kasnije sa Šefketovom djecom. Porodica živi u Travniku do 1914. godine gdje su rođeni Fadil (1910), Nurija Asim (1911) i Alija Kemal (1912). Muhamed Šefket sa tri sina i suprugom 1914. godine seli u Banja Luku gdje je postavljen na mjesto muftije.⁸⁹ U Banja Luci se rađa četvero djece; Enver (1914), Fadila (1915), Asim (1917) i Halima (1918).

⁸⁷ Hivzija Hasandedić, *Genealoška istraživanja / porijeklo i status, istaknuti pojedinci nekih bošnjačkih porodica*/ Arhiv HNK/Ž Mostar 2008. str. 147.

⁸⁸ Ibrahim Kemura, *Muslimanska imena i njihova značenja*, Starješinstvo Islamske zajednice u SR Bosni i Hercegovini, 1980 - "Potrebno je napomenuti da smo od Turaka preuzeli i običaj nadijevanja tzv. dvojnih imena, koja su sastavljena iz dva dijela. Broj ovih imena je znatno manji i obično su se davala u ulemanskim porodicama."

⁸⁹ Muftija (arap. *مفتي*) je predstavnik vjerske vlasti i pravosudni tumač šerijata, islamskog zakona, priznat zbog svoje čestitosti, vjerskog i pravnog znanja.

Muhamed Šefket Kurt sa svoje sedmero djece u Banja Luci 1923.

Slijeva: Fadil (1910-1945), Enver (1914-1943), Halima u krilu oca (1918-1969, udata Vučetić), Asim u krilu oca (1917-1943), Nuriya Asim (1911-1998), Alija Kemal (1912-1984), i Fadila (1915-1968, udata za Safeta Pašića), porijeklom iz Gacka. Fadilin brat Alija Kemal oženio je Safiju, sestru Fadilinog muža Safeta Pašića. Osmo dijete koje nije na ovoj slici - Nedžad Muhamed (1925-1991), rađa se u Tuzli. Tri sina sa ove slike - Fadil, Enver i Asim, ubijena su tokom Drugog svjetskog rata. Tri sina – Fadil, Alija Kemal i Enver diplomiraju pravo na Zagrebačkom sveučilištu.

1925. porodica seli u Tuzlu gdje se iste godine rađa osmo dijete, Nedžad Muhamed. Nastanjuju se u kvartu Pazar. Tuzlanski muftija bio je sve do 1933. godine kada je izabran za člana Ulema medžlisa u Sarajevu. Penzionisan je 1936. u pedeset osmoj godini života. Iste godine kupuje kuću u mahali Mejdan u kojoj živi sve do svoje smrti 21. juna 1963 godine.

Huk i vjetrovi Drugog svjetskog rata prošli su i kroz muftijinu kuću u Mejdanu odnijevši sa sobom živote trojice njegovih sinova. Muhamed Šefket i supruga Arifa nisu se od toga gubitka nikad oporavili, ali o tome nisu pričali, sa stoičkom mirnoćom nosili su se sa prazninom i boli, doslovno primijenjujući ono što islam propisuje u slučaju smrti najbližih: "Tuga i žalost za umrlim treba da bude samo stanje srca i osjećaja, ali ni jedno ni drugo ne smije poprimiti vidne spoljne znakove."

Prvo od njihovo osmero djece, sin Fadil – rođen 1910. završio je gimnaziju u Tuzli i Pravni fakultet u Zagrebu. Kao pravnik se zapošljava u Bugojnu odakle 1939. odlazi u Varaždin za tajnika župana Podravske banovine. Ubijen je pod nerazjašnjenim okolnostima 1945. tokom završnih ratnih operacija.

Nuriya Asim rađa se 1911. U Tuzli završava dva razreda realne gimnazije, zapošljava se na željeznici gdje je i penzionisan. Najduže je živio u Tuzli, a po pozivu službe jedno vrijeme je živio u Husinu i Gradačcu.

Treće dijete Alija Kemal rođen je 1912. Poslije završetka gimnazije završava Pravni fakultet u Zagrebu (slika gore je iz indeksa 1932) i polaže rigorozu⁹⁰, te postaje doktor pravnih nauka.

Radio je kao pravnik u Čajniču, Jajcu, Kutini, Banja Luci, Tuzli i Lukavcu, Kutini i Goraždu. Umire u Tuzli 1984. godine.

90 Pravni fakultet u Zagrebu je osnovan 1776. u sklopu reforme visokog školstva na Habsburškoj monarhiji. Do 1948. godine studij prava u konačnici je završavao polaganjem tzv. strogih ispita – **rigoroza** – temeljem kojih se stjecao naziv doktora prava i ovlaštenje za obavljanje stručnih poslova u pravosuđu. / web stranica Pravnog fakulteta.

Maturanti tuzlanske gimnazije 1931-32.

Slijeva - stoje: Alija Kemal Kurt, M. Bešlagić, Fadil Kurt. Sjede: R. Bešlagić, Hiba Šerbić, Pašić. Husejn Alić u Kalendaru Narodne uzdanice za 1940. i 1941. godinu objavljuje spisak 703 Bošnjaka sa fakultetskom naobrazbom, koliko ih je tih godina bilo u cijeloj Jugoslaviji. Tri osobe sa ove slike su u tom spisku; pravnici Alija i Fadil Kurt, te liječnica Hiba Šerbić-vidjeti prilog 4. na kraju knjige, strana 149.

Četvrto dijete muftije Kurta je Enver, na slici lijevo. Rodio se 1914. godine. On je muftijin treći sin koji završava pravo u Zagrebu. Zapošljava se u Tešnju. Za vrijeme Drugog svjetskog rata postavljen je za člana Agitpropa⁹¹ Narodno-oslobodilačkog pokreta. Ubijen je 1943. u selu Gračanica kod Živinica od muslimanskih straža-legija.

91 Agitprop je kratica koja je nastala povezivanjem riječi agitacija i propaganda, i označava sva dijela umjetnosti, pamflete, igrokaze, filmove koji su povezani s nekom političkom porukom. Izraz "agitprop" nastao je u SSSR-u i skraćenica je za državni "odjel za agitacije i propagande".

Peto dijete je kći Fadila rođena 1915. Završila je dva razreda realne gimnazije. Udala se za Safeta Pašića porijeklom iz Gacka. Umrula je 1968.

Šesto dijete Asim, na slici lijevo, rođen je 1917. Završava nižu gimnaziju i radi kao obračunski službenik u rudniku Kreka. Kao pripadnik NOB-a dobiva pjegavi tifus i nestaje u ratnom vihoru na nepoznatoj lokaciji 1943.

Halima, sedmo dijete rođena je 1918. Završava nižu gimnaziju i stručnu žensku školu. Udaje se u Bosansku Kostajnicu za Sejfulaha Vučetića gdje i umire 1969. Uvijek je žalila što je otišla tako daleko od svoje porodice.

Osmo, posljednje i jedino dijete koje se rodilo u Tuzli, je Nedžad Muhamed (1925). U Tuzli završava osnovno i srednje obrazovanje. Tokom Drugog svjetskog rata priključuje se NOB-u kao vođa saniteta brigade. Nakon rata studira medicinu u prvoj generaciji Medicinskog fakulteta u Sarajevu. Radi kao ljekar u Kladnju i Mramoru, a zatim kao specijalista interne medicine na Grudnom odjeljenju u Slavinovićima. Ženi se sa Azeminom Bebom Gavranović koja je također bila ljekar. Nisu imali djece.

Jedna herojska misija muftije Kurta na spašavanju srpskih komšija i Sabornog hrama u Tuzli januara 1942. zabilježena je u više dokumenata i web stranica. Za taj svoj poduhvat poslije 1945. godine odlikovan je "Ordenom bratstva i jedinstva prvog reda".

Početkom rata 1941. godine 108 najviđenijih sarajevskih Bošnjaka usvojilo je rezoluciju u kojoj se konstatuje teško stanje i progon srpskog stanovništva i traži da se to prekine. Slične rezolucije su donesene u Banja Luci, Prijedoru i Bijeljini. U Mostaru takva rezolucija je usvojena 21. oktobra 1941. godine. 11. decembra 1941. izglasana je i Tuzlanska rezolucija. Njen prvobitni tekst bio je napisan u izuzetno oštrom tonu, pa je odlučeno da se tekst ne šalje, nego da u Zagreb ode delegacija od jedanaest Bošnjaka i tri Hrvata i da usmeno protestuje u vladi Nezavisne države Hrvatske zbog zločina. Same rezolucije nisu postigle veći uspjeh, a progoni, ubistva i mučenja su nastavljani.

Početkom januara 1942. godine saznalo se da ustaše spremaju pokolj tuzlanskih Srba, kao odmazdu za likvidaciju grupe ustaša zarobljenih kod Doboja, koje su četnici strijeljali na Ozrenu.

Tajni ustaški odbor za istrebljenje Jevreja i Srba u Tuzli pozvao je zloglasnog Vječeslava Montanija⁹², kotarskog predstojnika za Brčko, koji se već proćuo po krvavim nedjelima, da dođe sa svojim ustašama u Tuzlu i da se, uz njegovu pomoć, izvrši odmazda nad Srbima, i to tako da

92 / više o Montanijevim zločinima: Pinto, Avram, *Jevreji Sarajeva i Bosne i Hercegovine*, Veselin Masleša, Sarajevo, 1987.

se u pravoslavnu crkvu punu vjernika postavi eksploziv, i da se zatim razori srpska varoš u tom gradu i kompletno stanovništvo pobije i otjera u logore.

Pošto se saznalo za ovaj plan, organizovana je konferencija uglednih Bošnjaka Tuzle. Odlučeno je da tročlana delegacija, na čelu s muftijom Muhamedom Kurtom, ode Hohbajeru njemačkom komandantu tog mjesta, i njegovom zamjeniku potpukovniku Vistu, te traži od njih da navedeno spriječe. Kad je saznala koliko je protivljenje Bošnjaka ovakvim akcijama, njemačka komanda je pismenom naredbom zabranila ustašama da poduzimaju bilo kakve mjere odmazde bez njenog odobrenja. Istovremeno su slične akcije poduzimali i ugledni Hrvati, kao što su Jure Begić, Ante Kamenjašević i drugi. Zbog svega toga, ustaše se nisu usudile da provedu svoj plan. Njemačka komanda je, iz svojih interesa, odmah istakla plakat sa tekstom upozorenja da, „niko ne smije nikoga zlostavljati, oduzimati ili rušiti tuđu imovinu i dirati živalj koji slavi“. U nastojanju da učvrsti demarš kod njemačkog komandanta, muftija Kurt sa grupom uglednih Tuzlaka odlazi u Zagreb i traže da ih Ante Pavelić, poglavnik NDH primi. On to nije učinio, ali ih je primio ministar Andrija Artuković od kojeg delegacija traži da ustaše ne diraju mirno srpsko stanovništvo. Zahvaljujući angažmanu muftije Kurta, u Tuzli nije bilo masovnih zločina.

Ustaški režim u Tuzli u jednoj dojavi od 9. juna 1943. godine negativno je gledao na nacionalnu „pasivnost“ uleme koja je postajala vidljivijom što je sudbina NDH bila neizvjesnija. Muhamed Šefket ef. Kurt označen je u toj dojavi kao „potajni neprijatelj današnjeg poretka“ i „stari bizantinac – Srbin.“⁹³

Kada je efendija Kurt preminuo, **prota Đorđe Jovanović** održao je govor na njegovoj dženazi, kojoj je prisustvovalo preko deset hiljada ljudi. Uslišena je intimna i neuobičajena molba prote Jovanovića, da on bude taj koji će u efendijin grob sići prije njega, dočekati tabut s efendijinim tijelom i položiti ga u kabur.

U nastavku se navodi nekoliko sjećanja na muftiju Kurta iz raznih historijskih dokumenata.

Meša Selimović: „S dubokim poštovanjem mislim i na tuzlanskog muftiju Muhameda ef. Kurta, dinamičnog, plemenitog, neustrašivog čovjeka. Svoj zaista veliki ugled muftija je založio da bi spasavao ljude iz ustaškog zatvora. (...) Kad je umro, na sahranu je došlo desetak hiljada ljudi, među kojima najviše Srba – seljaka iz okoline Tuzle. Potresan govor nad grobom održao je pravoslavni sveštenik Đorđe Jovanović, „crveni pop“, koji je cijeli rat proveo u koncentracionom logoru Dahau i čudom ostao živ.“

Vera Mujbegović: „U Tuzli se otpor protiv terora nad Srbima, posle prvog talasa koji je odneo desetine života – vezuje za ime i svetli lik tuzlanskog muftije, Muhameda Kurta koji je sav svoj ugled založio za presjecanje krvavog kola...“

Mirzet Ibrišimović: „Taj planirani zločin, kao i istovremeni plan likvidacije većeg broja porodica u Srpskoj varoši i plan masovne deportacije Jevreja u Jasenovac, spriječio je muftija Kurt sa nekolicinom uglednih tuzlanskih Bošnjaka, tražeći od Nijemaca da se ustašama ne dozvoli miniranje crkve, likvidacije i deportacije. (...) U Tuzli nigdje nema ni spomen ploče u čast ovog antifašističkog velikana.“

93 ATK, *Radnički pokret i NOB u sjeveroistočnoj Bosni 1920. – 1945.* [zbirka digitalizirane arhivske građe] (dalje: RP-NOB), 3-OJ64-316. Potajni neprijatelji današnjeg poretka u Tuzli.

Momčilo Peleš: "Preko istaknutih tuzlanskih Muslimana, kao što je bio muftija Kurt, Tuzla je bila spasena da ne postane poprište masovnog zločina koji je ustaški režim namjeravao da izvrši. (...) Hrabro, patriotsko djelovanje muftije Kurta imalo je utjecaja kako na ustaške vlasti koje nisu željele da se sukobljavaju sa uvaženim muftijom, tako i na muslimansko stanovništvo u Tuzli i okolini. Stavljeni van zakona Srbi su u stavovima i djelovanju muftije Kurta i njegovih istomišljenika nalazili potvrdu u uvjerenju da nisu prepušteni na milost i nemilost fašizmu..."

Vladimir Marković: "Nekoliko uglednih Muslimana, na čelu sa tuzlanskim muftijom Muhamedom eff. Kurtom, posjetili su njemačkog komandanta grada Hohbajera i potpukovnika Wista izrazivši negodovanje tuzlanskih Muslimana protiv ustaškog plana. Tom prilikom muftija Kurt je istakao istorijsku istinu da stanovnici Tuzle: Srbi, Hrvati i Muslimani stotinama godina žive zajedno i da se sličan zločin nikada nije dogodio. Sagledavši mogućnost teških posljedica Nijemci i ustaše su odustali od svojih namjera."

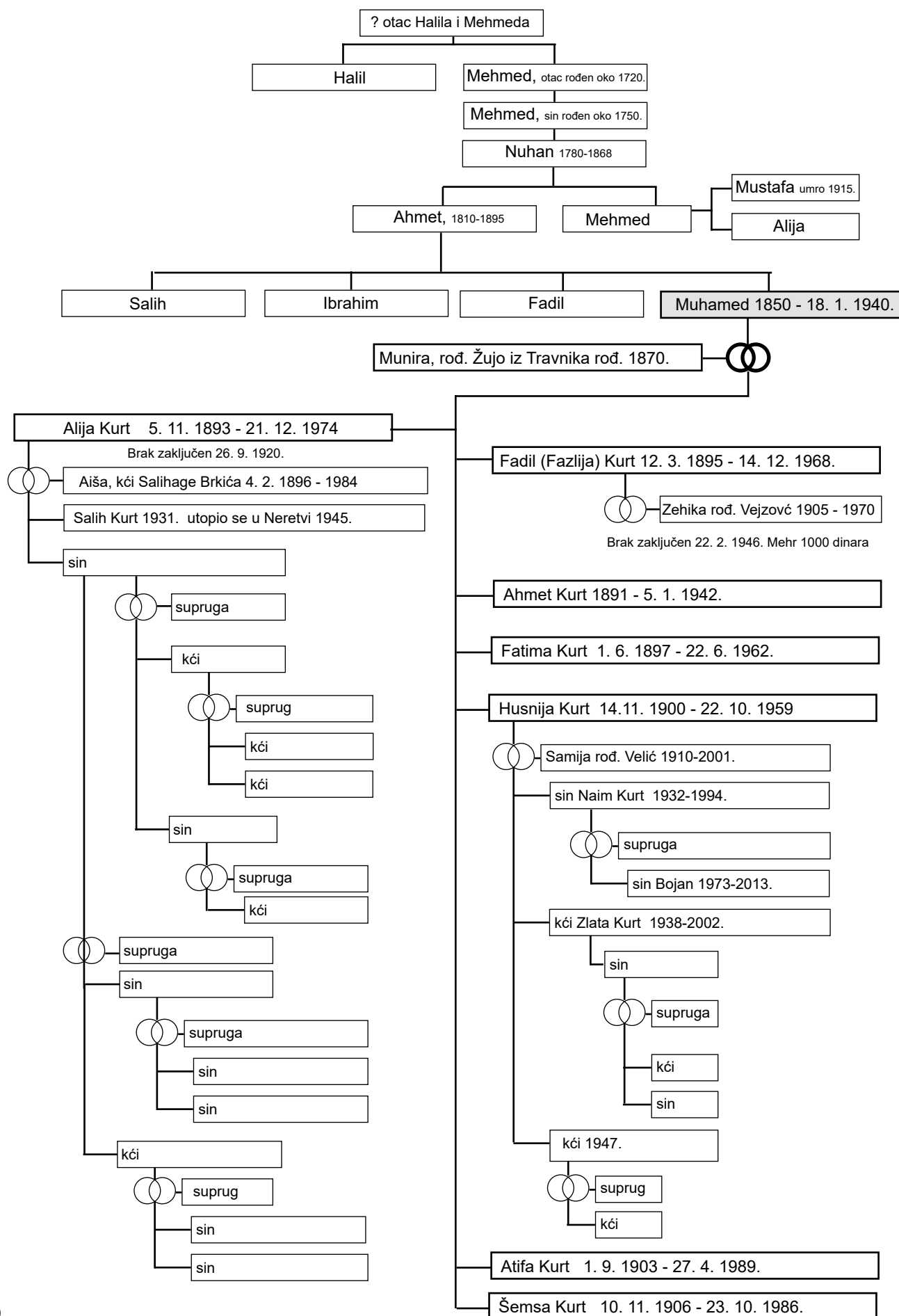
Jusuf Arnautović: "Muftija Kurt je bio veliki pobornik bratstva i jedinstva među tuzlanskim građanstvom svih nacionalnosti. Sakupio je delegaciju, poslao potpukovniku Wistu i energično ga upozorio na sve posljedice takvog nedjela, ističući da je to suprotno raspoloženjima tuzlanskih Muslimana. Time je, bez sumnje, učinjen veliki doprinos sprječavanju bratoubilačke borbe koja bi imala svoje implikacije i na razvoj snaga NOP-a u samom gradu..."

Prof. dr Mustafa Šehović: "Ima ličnosti koje u kriznim situacijama reaguju ljudski, nevođeni nikakvom ideologijom osim svog ličnog poštenja. Takav je bio muftija Kurt. (...) Najveća nesreća je zaprijetila njegovim Tuzlacima Srbima – potpuno uništenje Srpske varoši i Pravoslavne crkve. Otišao je u Gestapo i po cijenu svog života zaprijetio da će svi Muslimani u šumu ako bude odmazde nad Srbima. Uspio je. Nije pakleni plan ustaša i Nijemaca ispunjen. Njemu to nije bilo teško, jer je govorio uvijek u Aljinoj kafani da je loš čovjek za koga ne postoji nešto zbog čega je spreman da umre. Ostavio je za sobom neizbrisiv trag dobrog i poštenog čovjeka. On je bio častan primjer koji treba da služi, a dobrim djelima da se pomogne drugima. Sa ovog svijeta otišao je čista obraza."

Muhamed ef. Lugavić: "Muftija Kurt je ostao sinonim ovog grada. Mogu vas podsjetiti da je prota Jovanović, kad je umro rahmetli muftija Kurt, molio da ga i on spusti u mezar. "

Ličnu biblioteku Muhameda Šefketa poslije smrti njegov sin dr Alija Kemal poklonio je Gazi Husrev-begovoj biblioteci u Sarajevu.

Hadži hafiz kurra Muhamed Kurt (1850-1940), sin hadži Ahmeta

Muhamed se rodio 1850. godine. Njega i starijeg brata Fadila otac hadži Ahmet je školovao. Po završetku mekteba i ruždije prelaze u Karađozbegovu medresu. Poznati muftija Mustafa Sidki Karabeg pored muftijskog zvanja uzeo je jednu halku (razred, grupa đaka) i izveo ih do kraja. Najbolji đaci u toj grupi su bili Abdulah ef. Riđanović, Ahmed ef. Dizdar, Salih ef. Alajbegović, Fadil ef. Kurt i hadži hafiz Muhamed ef. Kurt. Posljednja trojica odoše u Istanbul, gdje su i stroge (ruus) ispite položili i sva trojica muderisi bili: Fadil ef. Kurt u Travniku, a brat mu H. hafiz Muhamed ef. i Alajbegović u Mostaru⁹⁴. U Istanbulu je slušao predavanja istaknutih alima, podvrgao se strogom ispitu i dobio »ruus« titulu. Tamo je položio i dobio diplomu na »kiraeti seb'u« i postao kurra hafiz⁹⁵.

Po završetku studija, otišao je u Meku i hadž obavio. Pred okupaciju Bosne i Hercegovine 1878. godine vratio se u Mostar i stupio na dužnost u Roznamedži Ibrahim efendijinu medresu gdje je kao muderis predavao razne predmete iz islamistike sve do 1924. godine kada je ova medresa zatvorena. Godine 1890. moli Zemaljsko vakufsko povjerenstvo da mu se dodijeli dekret za mujezinsku službu. Bio je učen i pred njim je mnogo talebe završilo nauke, naročito iz okoline Nevesinja gdje je u Kljunima imao kulu i posjede. Ženi se sa dvadeset godina mlađom Munirom Žujo iz Travnika. 1909. godine Munira daje punomoć Muhamedu Šefketu Kurtu koji je tada bio muderis u Travniku, vjerovatno za obavljanje njenih imovinsko-pravnih poslova. Dobivaju sedmero djece: Aliju, Fazliju, Ahmeta, Fatimu, Husniju, Atifu i Šemsu. Muhamed je imao i dvije sestre kojima ne znamo imena. Jedna se udala u Travnik za brata Muhamedove žene Munire Žujo. Po udaji i preseljenju u Mostar, odnosno Travnik, ove dvije nevjestice izvršile su i uzajamnu zamjenu imanja koja su njima po nasljedstvu pripadala. Druga Muhamedova sestra udala se vrlo mlada za Mujagu Komadinu koji je bio gradonačelnik Mostara od 1909. pa do kraja Prvog svjetskog rata 1918. godine. Ta Mujagina žena otišla je u Konjic odakle su Komadine bile rodom da se porodi. Tamo je u dvadesetoj godini umrla na porodu zajedno sa djetetom. Iz nekog razloga Muhamed je za smrt sestre krivio Mujagu Komadinu i sa njim je prekinuo svaki kontakt mada su se često službeno sretali, što možemo vidjeti iz više zapisnika⁹⁶.

94 Hasan Nametak, *Mostarska ulema zadnjih sto godina, Kalendar Narodna uzdanica za 1941*, godina IX str. 75-78.

95 Kurra hafiz je hafiz koji zna Kur'an napamet na sedam, odnosno, deset mutevatir kiraeta - arapskih dijalekata i narječja koja su bila prisutna u vrijeme Objave.

96 Naprimjer, 23. marta. 1894. održan je sastanak Gradskog kotarskog ureda u Mostaru na kojem su bili prisutni: Džabić Ali efendija, mostarski kadija hafiz Hasan, hadži Ahmed efendija Džabić, **hadži Muhamed efendija Kurt, Mujaga Komadina**, hadži Mustafa Behlilović, Hasanbeg Lakišić, Ahmed efendija Karabeg, hadži Husaga Kajtaž, Ahmedbeg Hadžiomerović, Alaga Dizdar, hadži Muhamed Efica, hadži Jusufbeg Bakamović, Hamza efendija Pužić, Fazil Mahmutaga, Avdaga i Muhamed efendija Čemalović./ Enisa Marić, *Rad mostarskih mualima i imama, HERCEGOVINA*, časopis za kulturno i historijsko naslijeđe, br 11-12. 2000. godine, str. 127.

Kada je 86-šestogodišnji Mujaga Komadina 1925. godine bio na samrtničkoj postelji, poručio je Muhamedu da, ako može, dođe i halali (oprosti) Mujagi sve eventualne grijeha. Muhamed je došao i halalio mu. Muhamed je bio zadnji imam Memi hodžine džamije na Carini sve do njenog zatvaranja 1940. godine.

Javljamo svoj rodbini, prijateljima i poznanicima da je
naš mili suprug i otac

Hadži Muhamed ef. Kurt
muderis

nakon dugog bolovanja noćas u 2 $\frac{1}{2}$ sata u 91-oj godini života na ahiret preselio.

Dženaza kreće danas u četvrtak 18. ov. mj. u 2 $\frac{1}{2}$ sata poslije podne iz rahmetlijeve kuće Kurtova ul. br. 3 -- Carina.

Dženaza će se klanjati pred Tarjahijinoj džamiji na Carini

Rahmetullahi alejhi rahmeten vasia!

MOSTAR, 18 januara 1940

Porodica

Tisak D. Gordić, Mostar

Prije noći u kojoj će umrijeti, pozvao je sve ukućane i rekao im da će on noćas umrijeti i poručio im da ne smiju plakati. U ratnom vohoru 1992-95. godine nestale su najstarije knjige i diploma (idžazetnama) iz njegove biblioteke iz kuće u Kurtovoj ulici na Carini. Zahvaljujući Dejanu Spaiću idžezetnama je pronađena i nalazi se (2017) u arhivi Gazi Husrev begove biblioteke u Sarajevu.

18. januar 1940. godine, tri sata poslije podne, padao je prvo snijeg, a zatim kiša. Dženaza hadži Muhameda Kurta kreće se prema glavnom ulazu u Carinski harem koji se nalazio preko puta ulaza u baštu gostione „Lira“ (vide se stepenice i ograda bašte). U dubini slike vidi se munara Tera Jahja džamije gdje je dženaza klanjana. Na slici označeni brojevima su: 1. Salih - unuk Muhameda i sin njegovog sina Alije (1931-1945). Broj 2. Džemil-Džemo, Salihov brat rođen 1934. Pošto je padao snijeg ukućani su šestogodišnjem Džemi sakrili cipele da ne ide na dženazu, ali ih je on ipak pronašao i otišao na sahranu. Broj 3. Salih (Huseina) Kurt (1915-1989). Broj 4. Husein (1875-1959), Salihov (3) otac. Broj 5. Brat Salih-age Brkića, oca Aiše, majke dječaka Saliha (1) i Džemila (2).

ne listine Извадак из кућне листине
(види поуку на другој страни).

O porodici *kuća Muhameda Kurta* kućni broj *1538*
O porodicini *Muhameda Kurta* kućni broj
u selu *Muhameda Kurta* općine *Muhameda*
u općini

Tekući broj Tekući broj	Ime i prezime obiteljskog člana Име и презиме обитељског члана	Srodstvo Сродство	Godina rođenja дан Godina rođenja с дан	Zvanje (zanimanje) obrt Звање (заниманье) обрт	Den i godina rođenja дан и година рођења дан и година рођења	Opaska Опска
1	2	3	4	5	6	7
1	<i>M. Muhamedov. vlast.</i> <i>Kurta</i>	<i>сина</i>	<i>23</i>	<i>/</i>	<i>/</i>	<i>/</i>
2	<i>" - Muhamed</i>	<i>аг 1</i>	<i>53</i>	<i>/</i>	<i>/</i>	<i>/</i>
3	<i>" - Ahmet</i>	<i>аг 1 и 2</i>	<i>33</i>	<i>/</i>	<i>/</i>	<i>сакант</i> <i>код Куће мач.</i>
4	<i>" - Alija</i>	<i>-0-</i>	<i>1893.</i>	<i>писар</i>	<i>/</i>	<i>/</i>
5	<i>" - Fazlija</i>	<i>-0-</i>	<i>29</i>	<i>инженер</i>	<i>/</i>	<i>/</i>
6	<i>" - Husnija</i>	<i>-0-</i>	<i>13</i>	<i>инженер</i>	<i>/</i>	<i>/</i>
7	<i>" - Alija</i>	<i>аг 4</i>	<i>1896.</i>	<i>/</i>	<i>/</i>	<i>/</i>
8	<i>" - sraha</i>	<i>аг 1 и 2</i>	<i>1902.</i>	<i>/</i>	<i>/</i>	<i>/</i>
9	<i>" - Ahmet</i>	<i>-0-</i>	<i>1903.</i>	<i>/</i>	<i>/</i>	<i>/</i>
10	<i>" - Mehmed</i>	<i>-0-</i>	<i>1906.</i>	<i>/</i>	<i>/</i>	<i>/</i>
11						
12						
13						
14						

Potvrđuje se, da ovaj izvadak odgovara stanju sa današnjim danom.
Потврђује се, да овај извадак одговара стању са данашњим даном.

Muhamed дне, *13. 11.* 1923.
дне,

Za tačan prenos iz liste o popisu naroda:
За тачан пренос из листе о попису народа:

Војарски предстојник:
Војарски предстојник

Kućna lista hadži Muhameda Kurta od 13. marta 1923. godine koja je rađena za potrebe opštinskog vojnog odjeljenja. Na spisku vidimo suprugu Muniru i sedmero djece, kao i Aišu, suprugu sina Alije. Kao Alijino zanimanje navedeno je „pisar“, Fazlijino „činovnik“, a Husnijino „študent“. Sin Ahmet koji je bolovao od „španske groznice“ je označen kao nesposoban za vojsku.

Hadži Muhamed Kurt, muderis u Mostaru, umro je u devedesetoj godini 18. januara 1940. godine i sahranjen je u Carinskom haremu⁹⁷. 1940-tih godina oduzimanje zemlje je Bošnjacima uglavnom bilo dovršeno, pa je interesantno pogledati njegovu ostavštinu. On je imao vlasništvo na raznim parcelama u raznim dijelovima. Ako sve ove dijelove pretvorimo u površine kojima je Muhamed bio stopostotni vlasnik, dobivamo da je on imao u Humilišanima kuću sa okućnicom od 1,5 dunum, te 15 dunuma oranice, 13 dunuma livada i pašnjaka i 11 dunuma vinograda i voćnjaka. Imao je kućište od 2 dunuma i 66 dunuma oranica i pašnjaka kao mirie zemlju u selu Kljuna kod Nevesinja. U selu Bijenja imao je 10 dunuma, a u selu Sopilja 7 dunuma. Ukupno, Muhamed Kurt je ostavio 125 dunuma ženi i djeci, pa su se ti posjedi dalje usitnjavali u dijelovima od 14/88 sinovima, a kćerkama 7/88 i slično.

Tri sina hadži Muhameda Kurta, slijeva: Alija (1893-1974), Fadil/Fazlija (1895-1968) i Husnija (1900-1959)

26. septembra 1920, u dvadeset sedmoj godini, sin Alija se ženi 24-godišnjom Aišom, kćerkom Salih-age Brkića. Na osnovu posebne molbe, Šerijatski sud je dozvolio vjenčanje kod kuće. Alija je radio kao službenik na Rudniku mrkog uglja u Mostaru. Poslije jedanaest godina braka rađa se sin Salih, a tri godine kasnije (1934) sin Džemil. Salih se u ljeto 1945. godine kupao na Neretvi u Bijelom Polju. Plivajući na suprotnu obalu umorio se i utopio u svojoj četrnaestoj godini. Sedam dana kasnije njegovo tijelo je pronađeno prije Skakala, desetak kilometara nizvodno od mjesta nesreće. Dugo vremena poslije gubitka sina Saliha, otac Alija se povlačio sam u sobu i u tišini plakao.

Fazlija je radio kao službenik u Fabrici duhana u Mostaru na obuci procjenitelja duhana. 22. februara 1946. u svojoj pedeset prvoj godini ženi se četrdeset jednogodišnjom Zehikom Vejzović iz Bijelog Polja sjeverno od Mostara. Nisu imali djece.

Fazliju (Fadila) i Aliju više puta u svojoj knjizi *Sarajevske uspomene* spomenuo je pisac Alija Nametak. Godine 1967. dva brata su Islamskoj vjerskoj zajednici uplatili po 50 novih dinara za opravku mostarskih harema (mezarišta).

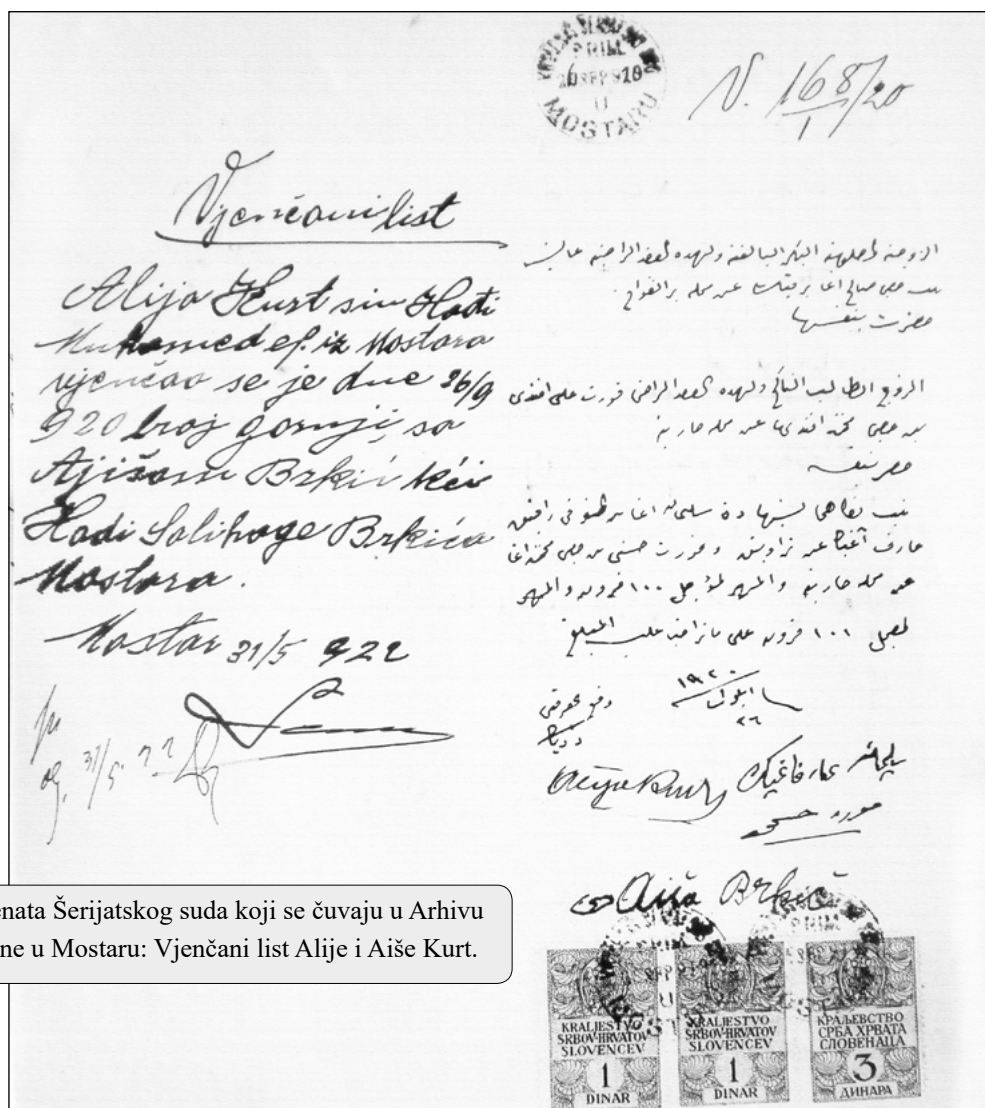
Sin Ahmet umire 5. januara 1942. u pedeset drugoj godini od zapaljenja pluća i njegovo nasljedstvo je pripalo njegovoj majci Muniri pošto isti nije imao djece niti suprugu. Munira je

⁹⁷ Veliki i Mali carinski harem se nalazio na mjestu današnje željezničke i autobuske stanice i sastojao se od dvije parcele. Harem je ekshumiran 1965 godine. Najstariji obilježeni nišani su iz 1725. godine. Tu se nalazilo veoma mnogo lijepo oblikovanih i ukrašenih nišana visokih i preko tri metra. Tu su rahmetlije mnogih mostarskih porodica kao npr: Kurta, Serdarevića, Balića, Dizdara, Džinića, Ćumurija, Ćemalovića, Milića, Muslibegovića, Dajidžića, Ćišića, Brkića, Lakišića, Alikalifića, Alibegovića, Vejzića, Džinovića, Dizdarevića, Ramića, Dadića, Rizikala, Komadina, Kazazića i mnogih drugih. / Časopis Hercegovina, br 13 i 14, 2001. str. 354.

pred Kotarskim šerijatskim sudom 24. marta 1942. godine pred svjedocima Osmanom Maslom i Mehmedbašić Hatidžom izjavila da se odriče nasljedstva iza umrlog sina koje se sastoji od mulk-zemljišta 1/6 i mirije-zemljišta 1/1 u korist svojih kćerka Atife i Šemse.

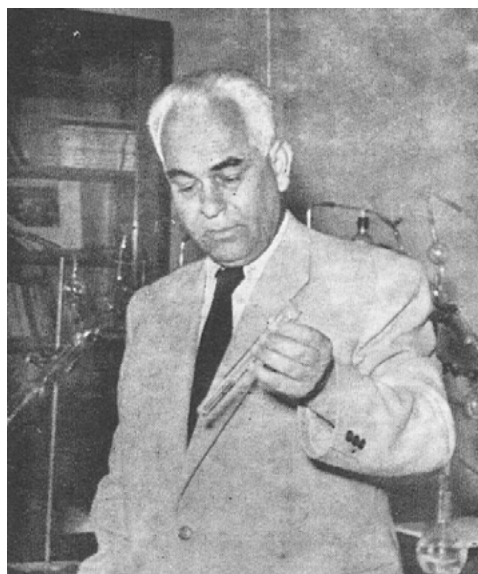

Supruga hadži Muhameda, Munira rođena Žujo iz Travnika. Na slici desno Muhamedove kćerke Atifa i Šemsa koje se nisu udavale pošto nisu mogle napustiti svoga oboljelog brata Ahmeta kojemu je bila potrebna svakodnevna njega. Atifa je bila član ženskog odbora Kulturno-prosvjetnog društva Gajret u Mostaru koji je osnovano 1919. godine.

Iz dokumenata Šerijatskog suda koji se čuvaju u Arhivu Hercegovine u Mostaru: Vjenčani list Alije i Aiše Kurt.

Husnija Kurt (1900-1959), sin hadži Muhameda

Peto dijete hadžije Muhameda, sin Husnija, na slici lijevo, rodio se 14. novembra 1900. godine u Mostaru. Interesantno je vidjeti kako su se za vrijeme socijalističke Jugoslavije 1950-tih godina pisale biografije istaknutih komunista koji nisu imali radničko ili seljačko porijeklo, što se automatski uzimalo kao prednost. Tako u biografiji Husnije Kurta, čiji je otac završio vjerske škole koje su bile u rangu teološkog fakulteta i koji se nalazio na spisku 703 muslimanska intelektualca u cijeloj Jugoslaviji prije izbijanja Drugog svjetskog rata, stoji: „Rodio se u Mostaru u malograđanskoj porodici. Otac Muhamed bio je hodža i mali posjednik, a majka Munira domaćica. U ovoj sredini uzrastao je Husnija i razvio se kasnije na studijama u čovjeka naprednih nazora“.

Osnovnu školu i šest razreda gimnazije završio je Husnija u Mostaru, a sedmi i osmi razred u Trećoj muškoj gimnaziji u Beogradu, gdje je i maturirao 1921 godine. Husnija je bio i član Muslimanskog kulturno-prosvjetnog društva *Gajret*. Iste godine upisao se na Medicinski fakultet, a školske 1922/23. godine na Filozofski fakultet u Zagrebu, gdje je četiri godine studirao hemiju, kao glavnu struku, a matematiku i fiziku, kao sporedne struke. Univerzitetske studije završio je 1925 godine i iste je godine bio postavljen za nastavnika Gimnazije u Mostaru. Državni stručni profesorski ispit položio je 1928. godine. U Mostaru je uskoro postao jedan od najomiljenijih profesora, kako među kolegama, tako i među svojim đacima. U Gimnaziji u Mostaru bio je profesor do 1936 godine, kada je premješten u Beograd na VI mušku gimnaziju, a 1940 godine na II mušku gimnaziju, također u Beogradu gdje ga je zatekao rat. Na početku napada Njemačke na Jugoslaviju 6. aprila 1941. godine bombardovan je Beograd u kojem je uništena zgrada gdje je Husnija imao stan. Poslije kapitulacije Jugoslavije u junu 1941. godine vratio se u Mostar gdje je imenovan za profesora Gimnazije, a u septembru iste godine za direktora škole. Za vrijeme rata postaje član Komunističke partije, te je izabran za prvog predsjednika Mjesnog narodnooslobodilačkog odbora. Ustaše i Talijani više puta ga zatvaraju, a početkom 1943. godine prebacuju u zatvor na ostvro Mamula blizu Dubrovnika, a poslije u koncentracioni logor Visco u pokrajini Udine u Italiji. Odmah poslije kapitulacije Italije probio se do partizana u Sloveniji gdje je stupio kao borac u Šercerovu brigadu XIV slovenačke divizije. Pješke je iz Slovenije krenuo u Bosnu. Odmah po dolasku zauzima značajna mjesta u političkom životu. U mjesecu novembru 1943. godine biran je u Jajcu, na drugom zasjedanju AVNOJ-a, za člana Predsjedništva AVNOJ-a. U Mrkonjić Gradu izabran je i za člana Predsjedništva ZAVNOBIH-a.

Od oslobođenja 1945. godine Husnija je obavljao više političkih funkcija i prelazi da živi u Sarajevo. Kao dugogodišnjeg profesora privlači ga pedagoški rad, pa je u septembru 1948. godine biran za redovnog profesora na novoosnovanom Poljoprivredno-šumarskom fakultetu u Sarajevu. Od početka školske 1948./49. godine nalazi se na dužnosti profesora Organske hemije i šefa Zavoda za hemiju i poljoprivrednu tehnologiju.

Husnija se ženi sa Samijom, Ibrahima, Velić iz Mostara (1910-2001). Dobivaju sina Naima-Naju (1932-1994) i kćerke Zlatu (1938-2002), udatu za Mirzu Idrizovića i Nadu (1947).

Dobiva stan u zgradi na broju 2 u Radićevoj ulici u Sarajevu. Mnogi Mostarci koji su poslije rata studirali u Sarajevu rado se sjećaju Husnije koji je svima izlazio u susret. Tako je petnaestogodišnji Ismet, sin Emine Jašarbegović iz Stoca, kćerke Huseina Kurta, zajedno sa vršnjakom Hrlom takođe iz Stoca, proveo više dana kod Husnije u stanu u Radićevoj br. 2. Igrali su se sa Naimom sa pravim pištoljima i mašinkom. U toj igri Naim je pukom srećom ostao živ. Meci iz puške zarili su se kraj njegove glave u dovratnik. Kasnije se Husnija pobrinuo da Ismet i njegov drug Hrle odu u Željezaru Zenica na izučavanje tokarskog zanata.

Zgrada u Radićevoj ulici u Sarajevu gdje je stanovao Husnija Kurt sa porodicom.

Izvor: <https://goo.gl/maps/WXxUsnSdvB2>, foto: Šikalo Ramiz

U istoj zgradi je živio Predrag Debevec koji je na svom blogu⁹⁸ opisao Husnjinu porodicu:

„Porodica Kurt. Šarmantni i bučni profesor Husnija koji je mene i Dušana-Duju Kecmanovića, često sačekivao iza ugla na stepeništu i iznenada nas prepadao kao da je i on dječak naš vršnjak, ili nešto stariji od nas, uživljavajući se u uloge vuka, medvjeda ili neke druge šumske opasne životinje dok nas je plašio, ili nas je pak, zamišljeno tiho, mahinalno, pozdravljao, vidljivo odsutan u sferi svojih profesorskih razmišljanja, sa „Zdravo” ,pa kad bi vidio i onog drugog, onda bi rastreseno i profesorski dodao jos samo „Zdravo na kvadrat”, što nas je posebno uveseljavalo.

Njegova divna, tiha supruga Samija sa djecom Naimom-Najom, Zlatom i Nadom koji su stanovali na drugom spratu preko puta stana i ateljea Voje Dimitrijevića sa mnogo prave materinske ljubavi, odgajala je brižno; kako svoju djecu, tako i nas koji smo se tu zatekli rado se igrali u njihovom stanu, i koji smo je od samog početka spontano zavoljeli kao svoju rođenu majku.

Zlata, starija kćerka je nebičnog nježnog prefinjenog lika bila uvijek nasmijana i vesela i zanimljiv sagovornik, što je od rane mladosti pokazivalo njen interes za sve. Posebno za film i književnost. Druga sestra Nada je mnogo kasnije rođena i bila je potpuno drukčija od svoje starije sestre.

Brat Najo, kako smo iz milja zvali nešto starijeg od nas Naima, je bio veseo i bučan, vrlo sličan u tome svom ocu Husniji, pa je njega, svoga oca, profesora, koga je u svom posebnom humoru i oponašanju često potpuno i do te mjere uspješno „skidao” i imitirao, da je to za nas predstavljalo pravu poslasticu, ravnu pozorišnoj komediji.“

Zlata Kurt, kći Husnije, rođena 1938. godine u Beogradu, novinarka Radio Sarajeva, scenari-
stkinja, urednica i filmska kritičarka. Preko svog supruga Mirze Idrizovića je bila upućena u sve
teškoće produkcije filma, pa je zbog toga znala da cijeni sve segmente stvaranja nekog filma.
Napisala je scenario za film Azra (1988). Umrla je 2002. godine u Sarajevu.

Aleš Kurt, rođen 1966. je sin Zlate i jedan od najpoznatijih bosanskohercegovačkih reditelja.
Nakon studija režije na beogradskoj Akademiji za pozorište, film i televiziju 1992. spakovao je
svoje stvari i otišao na put po Evropi. U Sarajevo se vratio 1996. predstavama "Pad i Macblet-
tes". Iste godine režirao je dokumentarni film "Portret reditelja", priču o životu Mirze Idrizovića,
a od tada, uglavnom, radi u teatru. Njegove predstave "Stop-mašina", "Dijalog u paklu", "Pu-
canje duše", "Kad bi ovo bila predstava", "Koncert ptica", "Teferič", "Elizabeta Bam" publika
i kritika dočekali su kao prvorazredna osvježenja. Oženjen je glumicom Belmom Lizde-Kurt.

Režirao je slijedeća filmska i tv djela, a za neke od njih je napisao i scenario:

2011. Akumulator (kratki film)

2009. Hranoljupci (TV serija)

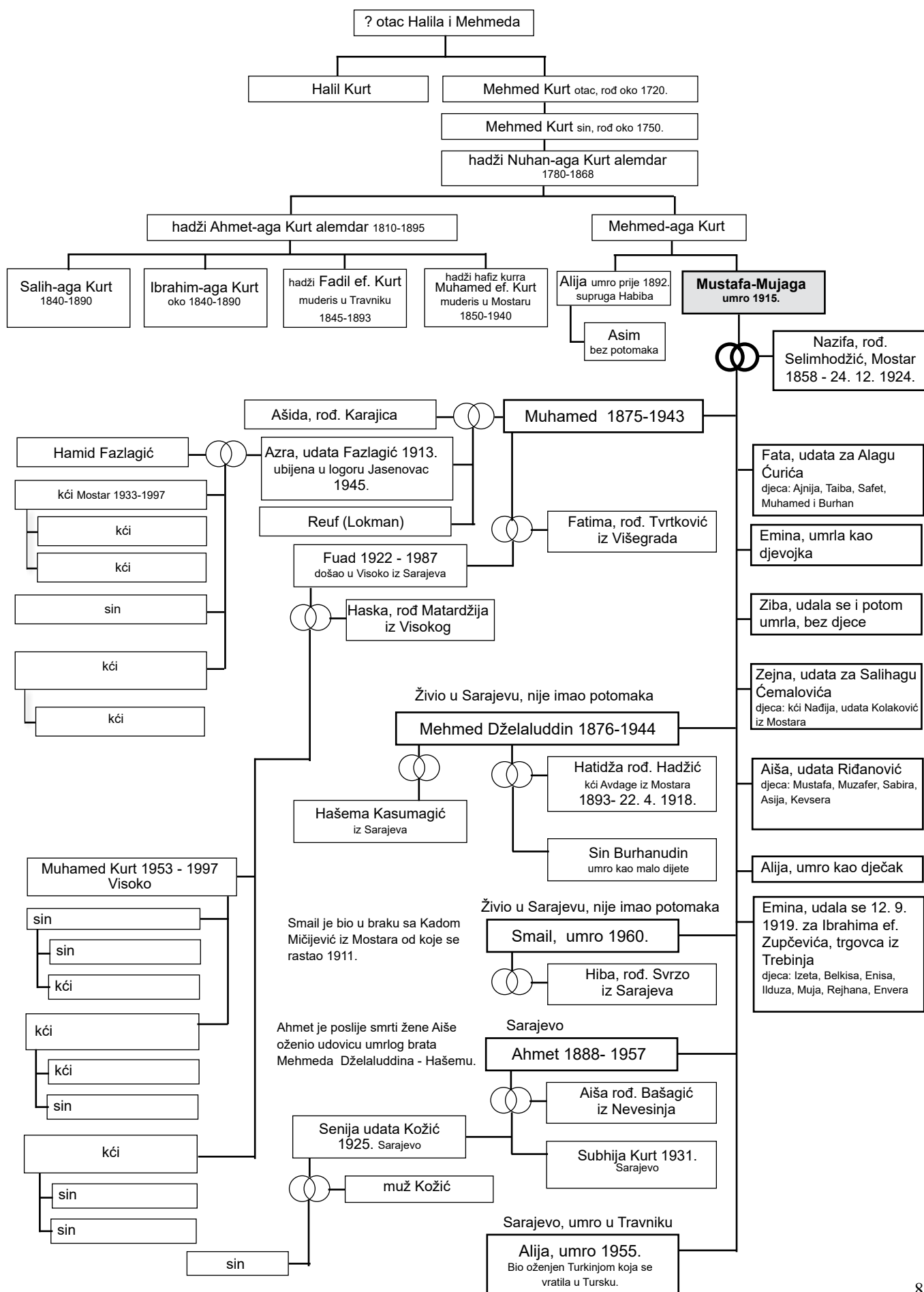
2008. Rolo Koster (TV serija)

2001. Lutkokaz (TV serija)

1992. Prokleta je Amerika (segment "Ružina osveta")

1990. Istočno od istoka

Sarajevska grana mostarskih Kurta

Mehmed-aga Kurt bio je brat hadži Ahmet-age alemdara Kurta. Imao je dvojicu sinova, Aliju i Mustafu (vidi rodoslov). Sin Mustafa se ženi Nazifom Selimhodžić iz Mostara. Dobivaju dva-naestero djece, od kojih je troje umrlo kao mlado. 7. decembra 1910. godine ovjerava Mustafa kod Šerijatskog suda u Mostaru potpis na "založno očitovanje". Poslije njegove smrti Hamid-beg Isabegović iz Tuzle traži 5. aprila 1915. od mostarskog Šerijatskog suda potvrdu o nasljedstvu iza Mustafe Kurta. Od pet sinova Mustafe danas ima samo jedan muški potomak koji živi u Visokom. Od 1900. do 1920. godine svi ovi Kurti su se iz Mostara iselili u Sarajevo u potrazi za poslom i boljim životom. Najpoznatiji od ovih petero braće su Muhamed i Mehmed Dželaluddin. Sin Smail je radio u Čapljini i bio oženjen sa Kadom Mičijević od koje se rastao 1911. godine. Prelazi u Sarajevo gdje se ženi bogatom nasljednicom iz poznate sarajevske familije Svrzo. Bavio se trgovinom i bio je poznat kao veliki gurman. Pošto nisu imali djece, svu imovinu su za potrebe školovanja muslimanske omladine ostavili Muslimanskom društvu *Narodna uzdanica*. Svoju ostavinu - "Kurtovinu", u selima Kljuna i Pridvorci kod Nevesinja Smail ostavlja ženi svog brata Mehmeda Dželaludina - Hašemi, rođenoj Kasumagić. Sin Ahmet (1888-1957) ženi se Aišom Bašagić iz poznate nevesinjske porodice iz koje potiče i Savfet beg Bašagić. Dobijaju dvije kćerke, Subhiju i Seniju. Radio je kao opštinski službenik. Poslije smrti žene Aiše Ahmet ženi udovicu svoga brata Mehmeda Dželaluddina – Hašemu. Sin Alija se 1921. ženi Turkinjom sa kojom nije imao djece. Od nje se rastao i ona se vratila u Tursku. Umro je 1955. godine u staračkom domu u Travniku u naručju svoje bratične Subhije.

Muhamed Kurt (1875-1943), sin Mustafe

Muhamed, na slici lijevo, je bio prvi profesionalni glumac iz Mostara koji je svoj glumački profesionalni angažman proveo u Hrvatskom narodnom kazalištu u Zagrebu⁹⁹ u periodu od 1903. do 1909. godine. Kakav je bio njegov glumački angažman poslije Zagreba, za sada nije poznato. Zna se samo da je umro u Sarajevu tokom Drugog svjetskog rata gdje je i sahranjen. I njegov brat, hafiz Mehmed Dželaluddin Kurt, bio je često angažiran u zagrebačkom Hrvatskom narodnom kazalištu kao savjetnik u dramskim djelima sa bosanskom i islamskom tematikom. Muhamedova prva žena bila je Ašida, rođena Karajica. Sa njom je dobio kći Azru (1913) i sina Reufa. Druga žena mu je bila Fatima, rođena Tvrtović, iz Višegrada. Dobivaju sina Fuada (1922-1987) koji se ženi sa Haskom, rođena Matardžija, iz Visokog. Fuad prelazi iz Sarajeva u Visoko gdje započinje svoj bračni život.

Sin iz prvog braka, Reuf bio je veliki boem, zabavljač i umjetnik na gitari. Ženio se više puta i živio u nekoliko gradova u Bosni, najduže se zadržao u Travniku. Muhamedova kći Azra (1913-1945) bila je, prema sjećanjima njene rodice Subhije Kurt, jedna od najljepših sarajevskih djevojaka tog vremena. Udaje se za bankara Hamida Fazlagića iz Sarajeva i dobivaju troje djece; Kemala (Njemačka), Eminu (udata u Zagrebu) i Abasu (udatu u Mostaru). Azra je radila ilegalno za Narodnooslobodilački pokret. Pred sam kraja rata, u proljeće 1945. godine ustaše je u Sarajevu hapse i šalju u logor Jasenovac gdje je ubijena¹⁰⁰ u svojoj trideset drugoj godini. Iza nje je ostalo troje male djece: Abasa, Kemal i Emina.

99 Salko Šarić, *Prvi dramski umjetnici iz Mostara*, "Most" br 206 (117 n.s.) januar 1997.

100 vidi: <http://www.jusp-jasenovac.hr/Default.aspx?sid=7618>

Sarajevo pred Drugi svjetski rat. Azra Fazlagić kći glumca Muhameda Kurta sa suprugom Hamidom, bankarem iz Sarajeva.

Hrvatsko zemaljsko

kazalište u Zagrebu.

U subotu 30. studenoga 1907.

Predstava 79.

Serija II.

Par 72.

37-mi put:

H A M L E T.

Tragedija u pet činova od Shakespeara, preveo August Harambašić.

Redatelj: g. Fijan.

O S O B E:

Klaudij, kralj danski	G. Savić.
Hamlet, sin prijašnjega, a sinovac sadašnjega kralja	G. Fijan.
Polonij, kraljev komornik	G. Dimitrijević.
Horac, Hamletov prijatelj	G. Rašković.
Laertes, Polonijev sin	G. Štefanac.
Rosenkranz } dvorani {	G. Barbarić.
Güldenstern }	G. Dević.
Osrick, dvoranin	G. Mitrović.
Marcel } časnici {	G. Gerašić.
Bernardo }	G. Kirin.
Francesko	G. Šmid.
Duh Hamletova oca	G. Sotošek.
Gertruda, kraljica danska a Hamletova mati	Gdjica. Grbić.
Ofelija, Polonijeva kći	Gdjica. Rückova.
Prvi } glumac {	G. Borštnik.
Drugi }	G. Velić.
Treći }	Gdja. Savić.
Prvi } grobar {	G. Grund.
Drugi }	G. Stipetić.
Prolog	Gdjica. Merc.
Plemić	G. Kurt.
Svećenik	G. Toplak.

Dvorske gospodje i gospoda. Časnici. Vojnici. Puk. — Čin biva u Hølsingeru u Danskoj.

Medju trećim i četvrtim činom podulja stanka.

U slučaju, da se zakazana predstava otkaže, vrijedi kupljena ulaznica i za predstavu, kojom s ova nadomještava ili se može povratiti istoga dana najkasnije do **5 sati poslije podne** kod blagajnice. Inače joj se gubi vrijednost. — Ako su se samo glumci izmijenili u komadu, ne misli se, da se je time zamijenio komad. Isto se tako ulaznica ne može zamijeniti, ako se samo jedan komad od dvaju ili triju zakazanih zamijeni drugim. U drugim slučajevima donijet će glumišni oglašiti posebne odredbe.

Nedjelja 1. prosinca. U 2 $\frac{1}{2}$ sata poslije podne uz snižene operetne cijene „Lukavi služnik“. Izv. predbr. — Na večer „Ekvinocijo“. Nepar **73**.

Ponedjeljak 2. „Čar Valcera“. Par. **74**.
Utorak 3. „Dalila“. Nepar **75**.

Dramske cijene.

Proscen. loža u prizemlju za 4 osobe	14 K.	— f.	Parquet II. i III. red	2 K.	40 f.
Loža u mezzaninu za 4 osobe	9	—	Parquet IV.—VIII. red	1	80
Loža u I. katu za 4 osobe	7	—	Parquet IX.—XIV. red	1	40
Loža u II. katu za 4 osobe	4	—	Balkon I. red	1	30
Sjedalo u proscenium-loži	3	50	Balkon II.—IV. red	—	90
Sjedalo u loži u mezzaninu	2	50	Balkon V. red dalje	—	70
Sjedalo u loži u I. katu	2	—	Stajanje u parteru	—	60
Sjedalo u loži u II. katu	1	—	Djaci i vojnici	—	40
Parquet I. red	2	70	Otvorena galerija	—	30

Blagajna se otvara u 7, početak u 7 $\frac{1}{2}$, a svršetak u 10 $\frac{1}{2}$ sati.

K.R. KEMALPAK TIRKANA

Plakat za predstavu Hamleta 30. novembra 1907. u kojoj je nastupao i Muhamed Kurt u ulozi plemića.

Mehmed Dželaluddin Kurt (1876-1944), sin Mustafe

Mehmed Dželaluddin Kurt rođen je u Mostaru gdje je završio mekteb, ruždiju i medresu. U Sarajevu završava Šerijatsku sudijsku školu. Poslije odluke hrvatsko-slavonske Zemaljske vlade 1892. godine da se „svršenicima sarajevske šerijatske sudačke škole dozvoli upis na Pravni fakultet i polaganje državnih ispita“, upisuje se na studije prava u Zagrebu. Tako je Mehmed Dželaluddin postao drugi Bošnjak koji je iskoristio to pravo. Prvi je bio njegov sugrađanin Osman Nuri Hadžić koji se upisao 1893. godine. Boravak u Zagrebu prvih muslimana iz Bosne i Hercegovine, krajem XIX i početkom XX stoljeća, u književnom, kulturnom i političkom smislu usko je povezan s Antom Starčevićem i Strankom prava. „Starčevićev liberalni nacionalizam, oslobođen svih konfesionalnih natruha, doktrinarno oporbenjaštvo, turkofiliya i izrazita sklonost prema islamu, magnetski su privlačili prvi postosmanski bosanski muslimanski intelektualni naraštaj, zaokupljen idealom harmonizacije islamske tradicije i glavnih tekovina europske modernosti“¹⁰¹. Nakon dolaska u Zagreb Mehmed Dželaluddin je počeo objavljivati prepjeve i prevode s turskog i perzijskog jezika u književnom listu *Pobratim*, potpisujući se kao Hafiz Mostari. Privukao je pažnju odlaskom banu Kuenu Hedervariju obučen u učeničko odijelo sa sabljom i fesom. U Zagrebu je bio član odbora i opunomoćenik Hrvatskog potpornog društva *Napredak* za Hrvatsku i Slavoniju. „Odbor je sa povjerenikom, g. Kurtom, koji je požrtvovno svoj posao vršio, skrupulozno obračune svidao“¹⁰². Nakon povratka u Mostar objavljuje knjigu „Hrvatske narodne ženske pjesme (muslimanske)“ koje je posvetio „neumrlom hrvatskom otadžbeniku doktoru Anti Starčeviću, prijatelju islamskog naroda.“ Zbirka sadrži 88 pjesama koje je Dželaluddin čuo od svoje majke Nazife, kćerke hadži Mehmed-age Selimhodžića iz Mostara¹⁰³. Knjiga je štampana u Hrvatskoj dioničkoj tiskari u Mostaru na dvanaest araka velikog formata. Izlazi u novembru 1902. godine sa cijenom od jedne krune i šezdeset helera. Mehmed Dž. Kurt je morao štampati na kraju knjige ispravke „Štamparske pogriješke“ jer je urednik, ne poznavajući dovoljno izvorni bosanski jezik, ispravio njegove riječi nena u neva, pobiže u pobježe, sevdahluk u sevdaluk, safun u sapun, pivaše u pjevaše, i tako dalje.¹⁰⁴

101 Zlatko Hasanbegović, *Muslimani u Zagrebu 1878-1945*, BEHAR br 74-75, novembar-decembar 2005.

102 fra Andrija Nikić, *Utemeljenje hrvatskoga potpornoga društva (Napretka)*, CCP 52 (2003), str. 145.

103 Knjiga se može preuzeti na web-adresi: <https://porodica-kurt.com/narodne-zenske-pjesme>

104 Alija Isaković, *Vid bosanskog jezika*, Anali Gazi Husref begove biblioteke u Sarajevu, knjiga 19-20, 2001. str. 301-306.

U knjizi Zlatka Hasanbegovića "Muslimani u Zagrebu 1878. – 1945", na strani 35 pogrešno je napisano da je on unuk Ahmed-age Kurta koji je hercegovačkim franjevcima ustupio svoju zemlju za gradnju širokobriježskog samostana. Istina je da je njegov djed Mehmed brat Ahmeta-age koji je franjevcima prodao pomenutu zemlju. Mehmed Dželaluddin je također bio jedan od osnivača Hrvatskog pjevačkog društva Hrvoje u Mostaru.

Velika je greška gledati nacionalne pokrete na kraju XIX i početkom XX stoljeća današnjim očima kada su nacije na prostoru bivše Jugoslavije već formirane. Muslimanski modernisti, u prvom redu Savfet-beg Bašagić, Osman Nuri Hadžić, Mehmed Dželaluddin Kurt i drugi, bili su protivnici panislamizma i vezivanja sudbine Bošnjaka za Tursku. Svjedoci su tragike svojih sunarodnjaka Bošnjaka koji su se iseljavali u Tursku, za njih potpuno stranu zemlju čiji jezik nisu ni znali. Vidjeli su dekadenciju begovata koji se grčevito protivio promjenama i školovanju svoje djece. Na primjer školske godine 1900/1901. godine u cijeloj Bosni i Hercegovini brojčano stanje muslimanskih učenika je bilo:

- u sve tri gimnazije u Bosni i Hercegovini 133
- u Nadbiskupskoj gimnaziji u Travniku 4
- u Realci u Banjoj Luci 18
- u Srednjoj tehničkoj školi u Sarajevu 5
- u Darul-mualliminu 35
- u Učiteljskoj školi u Sarajevu 38
- u svih devet trgovačkih škola u Bosni i Hercegovini 61
- u svim osnovnim školama u Bosni i Hercegovini 3.965,

što ukupno iznosi svega 4.259 učenika. Mostarac Osman Nuri Hadžić navodi da je, što se tiče muslimana, „na jedan potpis dolazilo devet otisaka palaca ili kažiprsta“ ili da je „više katoličkih mladića svršilo srednja i viša učilišta samo iz jedne travničke mahale iz Dolca, nego li nas muslimana iz cijele Bosne i Hercegovine.¹⁰⁵”

Muslimansko pitanje i nacionalna određenja na razmeđu devetnaestog i dvadesetog stoljeća najkraće i najbolje je opisao prof. Ivo Banac u svojoj knjizi "Nacionalno pitanje u Jugoslaviji", Globus, Zagreb, 1988, odjeljak Muslimani Bosne i Hercegovine: "Premda je broj muslimanskih intelektualaca, koji su se izjasnili kao Hrvati u prvoj polovici XX stoljeća, premašio broj onih koji su sebe smatrali Srbima, možda u omjeru deset prema jedan, barem trećina muslimanskih intelektualaca i velika većina običnih Muslimana izbjegavala je da bude zahvaćena bilo kojim procesom nacionalizacije. Bosanske muslimanske mase nagoni su osjećale da zahtjevi za njihovim nacionalnim određenjem bilo na hrvatsku ili na srpsku stranu cijepaju njihovu zajednicu, osobito stoga što je hrvatsko srpski spor bio neobično žestok u Bosni i Hercegovini. Biti Srbin-Musliman značilo je zapravo biti anti Hrvat, i obrnuto. To ne znači da muslimanski seljaci, gradski obrtnici i mase te pripadnici niže ilmije nisu davali prednost jednoj ili drugoj strani u velikoj bosanskoj igri. Prije aneksije (1908) oni su općenito bili skloni suradnji sa Srbima, braneći nominalni otomanski suverenitet nad Bosnom i Hercegovinom, premda, dakako, iz drugacijih razloga nego Srbi, koji su željeli spriječiti definitivno uključivanje Bosne i Hercegovine u Austro-Ugarsku, čime su zapravo pripremali tlo za njeno uključivanje u Srbiju."

Vidimo iz raznih spisa da je Mehmed svoje drugo ime Dželaluddin pisao sa duplim suglasnikom „d“ – takozvanim geminatom, što su upotrebljavali obrazovani Bošnjaci koji u izvjesnoj mjeri poznaju arapski ili turski jezik¹⁰⁶.

105 Osman Nuri Hadžić, *Muslimansko pitanje u Bosni i Hercegovini*, Prvi dio, preštampano iz Obzora, Tisak dioničke tiskare Zagreb, 1902. str. 95.

106 dr Ismet Smailović, *Muslimanska imena orijentalnog porijekla u Bosni i Hercegovini*, Sarajevo, 1990. str. 63.

Poslije osnivanja Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca, 1918. godine povukao se iz javnog života, te radio kao advokat u Sarajevu gdje je i umro. 11. marta 1919. godine vlasti Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca hapse¹⁰⁷ Mehmeda Dželaluddina radi navodne krivnje u antisrpskim demonstracijama koje su nastale 1914. godine poslije ubistva Franca Ferdinanda u Sarajevu.

U više dokumenata koji se nalaze u Digitalnoj zbirci Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti ime Dželaluddina Kurta piše se, pogrešno, Džebahudin.

U Mostaru je bio oženjen sedamnaest godina mlađom Hatidžom Hadžić, kćerkom Avdage i bogatom nasljednikom. Iz iste familije je i Osman Nuri Hadžić koji je sa Mehmedom Dž. Kurtom zajedno studirao pravo u Zagrebu. Dobili su sina Burhanudina koji umire kao novorođenče. Hatidža također umire 22. aprila 1918. godine od tuberkuloze u svojoj dvadeset petoj godini života. Rano preminula Hatidža bila je vlasnica zemljišta u više hercegovačkih sela ukupne površine preko osam stotina dunuma. Hatidžina majka Duda, rođena Tikvina, u ime svoja tri, tada malodobna sina, Mehmeda, Ahmeta i Mustafe Hadžića sudski se spori sa svojim zetom, udovcem Mehmedom Dželaluddinom Kurtom. Predmet spora je bila imovina koju treba obuhvatiti ostavinskom raspravom. Parničenje je trajalo više godina. Na kraju je Mehmed Dž. Kurt dobio 1/4 (jednu četvrtinu), a majka njegove umrle žene 3/4 (tri četvrtine) posjeda umrle Hatidže. Suprug je dobio jednu četvrtinu u skladu sa šerijatskim pravom gdje stoji: "A vama (muževima) pripada polovina od onoga što ostave žene vaše – ako ne budu imale djeteta, a ako budu imale dijete – onda četvrtina onoga što su ostavile, pošto se izvrši oporuka."

Iz ovog sudskog spisa ima više interesantnih popisa imovine, što produbljuje saznanja o tadašnjoj (1918) opremi jednog naprednijeg bošnjačkog domaćinstva, te običajima i načinu oblačenja.

Mehmed se ženi sa Hašemom Kasumagić sa kojom nije imao djece. Umire u Sarajevu 1944. u svojoj šezdeset šestoj godini. Njegovu udovicu Hašemu ženi njegov mlađi brat Ahmet (1888-1957) kada je ostao udovac poslije smrti svoje žene Aiše, rodnom iz Nevesinja iz porodice poznatog Savfet-bega Bašagića.

Popis stvari u kući Mehmeda Dželaluddina Kurta 1921. godine

Spisak je Kotarskom šerijatskom sudu u Mostaru dostavio Mehmed Dž. Kurt.

Vrlo je teško odrediti današnje vrijednosti stvari koje je Mehmed Dž. Kurt 1921. godine navodio u krunama. Od 1892. godine pa do kraja Prvog svjetskog rata u čitavoj Austro-Ugarskoj korištena je jedinstvena valuta - kruna, vrijednosti 304,88 mg zlata, koja se dijelila na 100 halera (filira). Prema gruboj računici vrijednost jedne krune 1892. je bila 10,2 eura (2016) U periodu 1908-1912. kruna je vrijedila 5 eura, a 1914. godine 2 eura. Poslije nestanka Austro-Ugarske u novosnovanoj Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca 1919. godine, započelo je žigosanje austrougarskih kruna (nostrifikacija), nakon čega je u opticaju mogla biti jedino ovjerena tzv. jugoslavenska kruna. Zbog slabe kontrole nad prvim žigosanjem, provedeno je drugo žigosanje, uz ljepljenje posebnih markica na novčanice. Kasnije je kao sredstvo plaćanja uveden dinar. Novac je mijenjan na početku nostrifikacije u omjeru 1 dinar za 2 krune, a od 20.1.1920. u omjeru 1 dinar za 4 krune iako su te dvije valute imale istu kupovnu moć.

107 Novine *Narodna Sloboda* broj 21 od 12. 3. 1919. Pored Mehmeda Dželaluddina Kurta uhapšeni su Šćepo Smoljan, Stjepan Čolić, Ivan Bebek, Rafo Palandžić, Marijan Vujica, Drago Doko, Vlado Bauk, Mustafa Bajrović, Muharem Puzić, Nazif Efić i Ibro Krčenda.

Sa pomiješanim osjećajima mogu se čitati spiskovi stvari koji su pripadali njegovoj umrloj ženi i umrlom sinu. Mehmed Dželaluddin sa hladnom objektivnošću jednog pravnika navodi između ostalih „nožice za kidanje noktiju“ i „svežanj spuža za zabavu“ djeteta, te između ostalog, prebrojava čarape i maramice umrle supruge.

Iza manje poznatih riječi, u spisku između uglatih zagrada, navedeno je značenje.

„Slavni kotarski šerijatski sude,

Pošto su niže navedeni predmeti isključivo vlasništvo moje, to molim, da se pri ostavinskoj raspravi iza umrle moje supruge Hatidže rođ. Hadžić udate za me, koja će se obdržavati dne 20.decembra ov. god. iste stvari isključe iz dotične ostavine“.

1. Mushaf u vrijednosti	100
2. DVIJE NARODNE Junačke Pjesme Hermanove	200
3. dva sveska Hrvatskih Narodnih Junačkih pjesama Muslimanskih od Matice Hrvatske vrijedne	200
4. Roman Benhur u vrijednosti tvrdo vezana	100
5. Dnevnik za kućanstvo i druge stvari	150
6. jedna velika gvozdena kasa 4 gent. teška	12.000
7. jedan bukovi krevet	4.000
8. jedan bukovi ormar	3.000
9. bukovi umivaonik sa šlifanim ogledalom okolo porcelan sa velikom mramornom pločom s velikom bokalom i lavrom od porcelana, te dvije plitice za safun u vrijednosti od	6.000
10. jedan bukovi noćnik s tutom	1.000
11. jedan pisaći lakirani stol sa sedam ladica	4.000
12. jedan veliki zidni sat u vrijednosti od	3.000
13. tri kratke zelene zavjese od pliša sa karnišima od drveta u vrijednosti od	1.500
14. tri kratke zavjese od platna bijelog	600
15. crveni stambolski makat [platno, čoha ili ćilim] viš kreveta vrijedan	4.000
16. koža od divlje koze pred krevetom	200
17. velika drvena klinčanica	600
18. pirotski ćilim	5.000
19. jedan divan bukovi	1.000
20. stambolski makat po divanu zeleni	4.000
21. jedno brušeno lakirano ziano ogledalo	1.500
22. šest žutih stolica bukove vrijedne	1.800
23. dva nova bukova pisaća stola sa sedam ladica	8.000

24. jedan krevet javorov u zelenoj boji s bakrenom žicom i madracima od trave vrijedno	4.000
25. jedno brušeno veliko zidno ogledalo u secesiji vrijedno	2.000
26. veliki štitobran od mjedi žute vrijedan	1.000
27. jedan budavac sat sa dva zvona	250
28. jedan budavac sat sa jednim zvonom	150
29. jedan srebreni muški sat štaf	600
30. jedna kapa od gale s perzijskom janjetinom	500
31. jedne muške čizme od laka nove vrijedne	1.500
32. tri skupe tintarnice za stolove	600
33. tri gvozdena bijela posušila	150
34. tri gvozdena liniala	90
35. fino 21 mastilo rukatke	420
36. na stolu gvozdeni orao za poklapanje knjiga	100
37. jedan šah za igru vrijedan	400
38. pletena kanapa orahova	1.000
39. mali četveronožni stol od orahovine	1.500
40. šest okruglih stolica sa naslanjačima	3.000
41. perzijski stolnjak	3.000
42. jedna velika perzijska sergjada	12.000
43. jedna anadolska tanka sergjada	6.000
44. veliki zidni sat od orahovine vrijedan	4.000
45. jedan velik stakleni ormar sa tri staklena kanata za knjige	4.000
46. jedna velika zelena bečka najbolja halija [persijski ćilim]	5.000
47. jedna mala zelena halija	1.000
48. četiri duga zelena zavjesa od pliša sa orahovim karnišima	4.000
49. četiri duga od špitzna zavjesa vrijedno	2.000
50. četiri prozorske od platna zavjese	800
51. kadifeli [od baršunaste svilene tkanine, samta] velikih 12 jastuka vrijedni	6.000
52. dva mala vezena zlatna jastuka	500
53. četiri kadifeli šilte s konjskom dlakom vrijedno	4.000
54. jastukbezi od svilene ćereće [tanko domaće platno] povrh 12 jastuka	1.200
55. jastukbezi povrh 12 jastuka od patiske	300
56. pamučna dva mindera po sećijama	1.000
57. dva pokrivača po istim minderima od patiske	600

58. dva duga komada skupog borgeta po sećijama	600
59. obični bukovi pisaći stol sa okolicom	1.000
60. dvanaest običnih bukovih stolica	1.200
61. garnitura za čišćenje cipela sa četiri velike kefe [četke]	300
62. velika carigradska žuta mangala	4.000
63. velika pisaća lampa	2.000
64. dvije stolne lampe br. 11. sa staklenim poklopcem vrijedno	400
65. vezeni kefnjak za zida	200
66. dvije kefe za odijela od dlake	200
67. dvije kefe za kosu	100
68. jedna pegla	100
69. mavena okrugla peć sa tabakom i sulunarima	4.000
70. magjarski kupovni ćilim slaba vrsta	500
71. dvije cerade po 3 m. duge za hodanje	300
72. tri velika od patiske s fijokama dvostruka zara	900
73. garnitura za jelo za 12 osoba od kineskog srebra 36 komada	3.600
74. dva velika tabaka od kineskog srebra	1.000
75. rukom vezeni bakreni okrugli tabak [tacna, poslužavnik]	400
76. dva drvena duga tabaka	300
77. okrugli drveni tabak	200
78. 24 čaše za limunatu sa zlatnim slovima	720
79. 12 okruglih bijelih čaša	240
80. 12 crvenih sa zlatnim obrubom za limunatu čaša	480
81. 12 žutih sa zlatnim rubom za limunatu čaša	480
82. 6 pepelnjača u obliku ruke s prstima	120
83. dugi jasemin čibuk [od jasminovog drveta]	50
84. dva stambolska pakovana baola za ženske haljine	1.600
85. četiri zelena sanduka	600
86. gvozdeni porculan čajluk	100
87. od porculana čajnak s gjevgirom	100
88. 72 razne vrste šolje za crnu kafe s pliticama	1.440
89. dvanaest bijelih šolja za kafu s pliticama	600
90. garnitura za bijelu kafu 3 kom.	300
91. staklena šećernica sa srebrenim poklopcem i srebrenom dvostrukom kašikom za šećer	300
92. garnitura za rakiju sa šest čašica bom i staklenim tabakom	150
93. četiri obične kafane i šećerne kutije	160

94. dva svilena jorgana od duple svile	6.000
95. dva od bijele svilene ćereće čašafa	2.000
96. dva od roza ćereće čašafa za jorgane	2.000
97. dva od žute svilene ćereće čašafa za jorgane	2.000
98. jedan krevetni od žute ćereće čašaf	1.000
99. jedan krevetni čašaf od roza ćereće	1.000
100. jedan čašaf krevetni od bijele ćereće	1.000
101. dva čašafa za krevet od patiske	400
102. dva čašafa za krevet od meleza	400
103. dva krevetna vunena jastuka	300
104. četiri moderne od patiske jastučnice	1.000
105. dva vezena kupovna jorgana	2.000
106. dva velika od parheta jorgana	1.500
107. dva od patiske čašafa za jorgane	400
108. dva od meleza [jače platno] čašafa za jorgane	400
109. dva dušečna od meleza čašafa	400
110. dva dušečna obična svilena čašafa	2.000
111. dva dušekluka samo platno	1.000
112. jedaćih tanjura 50 komada	1.500
113. dvije velike duge činije [porcelanske zdjele za serviranje hrane]	200
114. dvije velike ćase od porculana	200
115. dvanaest savatli [gravirani bakreni i kalajisani tanjir] sahana i ćasa sve pod kapkom	3.000
116. dva savatli ibrika	600
117. dva savatli legjena [leđen, lavor]	600
118. 4 velika bakrena lengjera	1.000
119. četiri velike bakrene tevsije	1.000
120. tri manje bakrene tevsije	450
121. osam tengjera [šerpa]	2.400
122. jedni joltasi [sudovi za nošenje hrane, tasi]	200
123. jedan sać za pecivo	200
124. jedan pržanj za kafu	50
125. jedan vareški livani šporet	1.500
126. jedna mašina za špirt	100
127. jedna mašina za mljeti meso	300
128. bakrenih 12 pepelnjaća okruglih	240
129. jedna šprica za polijevanje avlije	200

130. jedna kanta za petroleum sa žutom pipom	100
131. jedan otarak [otirać] pred hajatom	100
132. sergjada za klanjanje obična	300
133. jedan okrugli jelovi stol za jelo	200
134. bijeli stolnjak sa šest salveta	400
135. crveni stolnjak sa šest salveta	400
136. velika pletena korpa	600
137. velika okrugla erenda	100
138. mavena ručica za ostavu safuna	10
139. veliki stambulski mlin za kavu	400
140. četiri ibrika za kafu	400
141. dvanaest širokih boca po 5 lit.	480
142. maše i lopata	20
143. jedno lovačko odijelo od engleskog štofa	2.000
144. šest muški vezanih donjih gaća od platna i šest bijelih košulja	3.000
145. dvanaest metara meleza za gaće	600
146. dva muška šlafroka i jedna kapa	850
147. tri muška velika fesa	150
148. pet muških košuljaka	1.000
149. šest muških čarapa	240
150. dvoje muške vunene čarape	100
151. dvanaest muških novih rubaca svilenih	600
152. jedan cigarluk od jildustaša [slonovače]	1.500
153. carigradski havlie [od frotira] peštemaji [veliki peškiri za kupanje] za čovjeka i ženu	1.500
154. jedna lugasta krevetna deka sa bijelim obrubom	600
155. jedan maveni [pocinkovani lim] duboki gjevgjir	100
156. jedan veliki škaf maveni	200
157. jedna feršana za smetlje	50
158. dva taluta	40
159. žuti okrugli stambulski ibrik	200
160. dvije duge nove teće za hljeb	300
161. dvije velike email rajnjike	400
162. dvije srednje email teće	300
163. jedna staklena cjeđiljka za limunove	40
164. dva okrugla šibičnjaka od poruculana	60

165. dvije okrugle flaše za vodu	150
166. dva dupla dvolitra	100
167. jedan dupli litar	40
168. jedne muške šlake nove žute odozdo kanafa	100
UKUPNA VRIJEDNOST	35.680

Nadalje isključivo vlasništvo moje je nakit, koji sam umrloj supruzi pred svjedocima Ahmetom Kurtom trgovcem iz Sarajeva i Hamdi ef. Hasanefendićem posjednikom i imamom iz Mostara amanetom predao i to:

1. jedna velika dijamantna grana u vrijednosti od	12.000
2. jedan dijamantni gjerdan Kolier	6.000
3. jedna gužva ogra bisera od 30 diza [niska, nanizani red]	21.000
4. tri dize krupnog bisera sa zlatnom kopćom	6.000
5. jedan sat i lanac sa staklenom fjomkom	5.000
6. dva zlatna lahala sa 14 diamanata	7.000
UKUPNA VRIJEDNOST	57.000

Isto je isključivo moje vlasništvo jedna carigradska briljantna grana koja je kod mene u pohrani u vrijednosti 6.000 kruna.

Isto su niže navedene stvari isključivo moje vlasništvo koje sam iz vlastitih svojih sredstava bio nabavio svome umrlom sinu Burhanudinu i to:

1. jedna bešika u vrijednosti od	400
2. dva svilena jorgana bešična od duple svile sa svilenim čašafima od ćereće	2.000
3. jedna bankovna šparkasa br. 1066 uz knjižicu pod brojem 12.731 na koju je uloženo	5 k. i 70 h.
u kasi se je nalazilo 2 zlatne desetice i dvije zlatne petice u vrijednosti	1.200
4. šest švabskih pvoja u vrijednosti od	300
5. tri domaća vunena pvoja	90
6. dvanaest modernih pelena	600
7. tri domaće pelene i četiri podmetka	130
8. tri pamuklije	450
9. dva jastučića	100
10. jedna zlatna vezena navlaka	150
11. dvije svilene navlake	60

12. dvanaest kupovnih košulja	240
13. crvena i bijela runjava zapa	200
14. tri od gume cerade za bešiku	300
15. kaput od bijelog pliša	150
16. opanci za svilenim zehom	200
17. jastuk u bešiki veliki od vune	100
18. jedna dječija fanela veća	100
19. jedna staklena krava	80
20. drveni konj	50
21. svežanj spuža za zabavu	100
22. mali štap	50
23. pletena korpa za haljine	150
24. bešična deka	200
25. tri bešična čaršafa	150
26. četiri jastučnice od patiske	80
27. mala ručna korpa	5
28. bijeli veliki lavor za kupanje	50
29. osam novih ćantaliya [duža haljina za bebe]	800
30. šest kupovnih pletenih kapa	120
31. šest pletenih rekla	120
32. jedan siperak od cerade	10
33. jedan mali srpić crveni i bijeli koralj na kapi	50
34. dugi santur sa slovima	30
35. šest običnih mantaka	180
36. jedno veliko orlovo pero	20
37. dvije male nožice za rezanje noktiju	50

Niže navedene stvari su isključivo vlasništvo moje umrle supruge Hatidže Hadžić udata za Mehmeda Dž. Kurta pa stoga molim, da se iste prigodom ostavinske rasprave dne 20. 12. 1920. izvole uvrstiti u njezinu ostavinu i to:

jedan zlatni pihal sa zlatnim satom vrijedan	4.000
jedan veliki zlatni broš u obliku počesnjaka 14 karata zlatno s mjesecom i zvijezdom za slike	2.500
jedan zlatni broš sa zefirom	1.500
jedan zlatni broš sa biserom	1.500

jedan zlatni broš sa bijelim kamenom	1.500
jedan zlatni broš prepleten kao zmija	1.000
tri dize čistih koralja crvenih sa zlatnom sponom	1.000
jedna struka 36 komada jilduztaša	2.000
jedne zlatne naušnice s briljantima	3.000
jedne zlatne naušnice s dijamantima naokolo a u sredini crveni kamen	1.500
jedne zlatne naušnice obične s bijelim kamenom	200
jedne zlatne naušnice po tri zlatne halke	500
jedna zlatna medalja s lancem okrugla	200
jedna zlatna medalja s lancem u obliku badema za slike s dva poklopca	600
jedan srebreći ežder pozlaćen	2.500
jedne srebrene pafte 24 kom. na morastoj kadifi	1.500
jedan prsten s grančicom i dijamantom	1.500
jedan prsten sa zelenim kamenom	1.500
jedan obični zlatni prsten	600
prsten sa sadafom naokolo biser	1.500
tri srebrene vitice	60
jedna crna feregja	2.000
jedan polovan zar na barjake	600
četiri carigraske nove vale	1.600
tri polovne vale	600
jedan zeleni svileni štit s pucama	1.000
jedan svileni roza štit	500
dvije posve nove kožnate rukavice	600
troje polovne kožnate rukavice	300
troje uzruku pletene rukavice	600
četiri obične polovne rukavice	200
maca oko vrata	600
jedna kožnata tašna	300
jedna vezena tašna	500
zar od skupog pepita	1.500
zar od grau štofa	1.500
zar od teget svile na bijele štreifne	2.000
zar od debele lugaste svile na grane	2.000

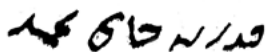
zar od kahvaji štofa	1.500
zar od mavi štofa na bijele štraifne	1.500
zar od lugastog štofa	1.500
zar od običnog kaveza	500
zar od vunice	600
jedan čurak od mavi kadišebijelom oko ruke i oko vrata	4.000
dugi od kahvaji pliša kaput posve nov	3.000
kratki od kahvaji pliša kaput polovan	300
veliki sarajski kahvaji šal s lozom naokolo posve nov	1.000
lugasti pleteni od ibrišima šal	800
bijeli pleteni vuneni šal	200
bijela od burungjuka zavijuša	300
plavo svilena zavijuša	300
bijela svilena zavijuša	300
posve novih carigraskih 16 keranih jamenija	4.800
keranih domaćih sedam novih jamenija	700
običnih naših bez kita 17 jamenija	850
običnih domaćih polovnih 11 jamenija	220
dva burungjuka za glavu	200
patent novih 11 pari čarapa	550
patent nošenih 7 pari čarapa	140
šest pari lastika	120
treger lastike za čarape	100
polovan vezeni zlatni fermen	500
šivaća velika Singer mašina	4.000
dimije od duple mavene svile iz Turske	3.000
jedna bluza od duple solunske rukom vezene svile	1.500
dimije i bluza od bijele svile	2.000
dimije i bluza od mavi svile	2.000
dimije i bluza od bijelog štofa	1.500
dimije i bluza od pepita	1.000
dimije i bluza od kahvaji štofa	1.200
dimije i bluza od lugaji duplog štofa	1.500
dimije i bluza od štofa sa štreifama	1.200
tri kata od vunice	1.800
dva kata od behara	1.000

osam katova od basme	1.600
dva kata od špicenštofa	2.000
tri svilena šlafroka	3.000
jedan šlafrok od mavi štofa	600
jedan šlafrok od špicenštofa	1.000
dva šlafroka od vunice	1.200
jedan šlafrok od behara	500
jedan šlafrok od krepa	500
tri šlafroka od obične basme	600
šest unteroka od patiske	1.200
četiri leiba [grudnjaka] sa štrikerajom	400
tri leiba bez štrikeraja	150
deset modernih gaća	1.500
deset modernih košulja	1.500
četiri tiliprične [tkano platno od dvostruko upredenog pamučnog konca] gaće	800
pet tilipričnih košulja	750
dvije nove od atlasa kecelje	300
običnih ženskih šarenih rubaca 15 kom.	200
jedan nov dugi ženski mider	500
dvije tanke vunene ženske fenele	800
jedne uznogu žute cipele	500
jedne kratke žute cipele	300
od laka visoke cipele	600
dvoje crne kratke cipele	600
visoke bijele cipele	400
otvorene bijele cipele	250
tahta papuče srebrom odozgor vezene	300
šivače papuče	200
papuče od kadife	200
tri carigradska češlja za u kosu sa pticama od staklenog kamena	600
dva fildišli [od slonovače] carigradska češlja	600
dva duga češlja	100
mali žuti ručni kufer	200
okruglo stolno ogledalo	100
dvije brene	20

tri fine čakije	150
dvoje nožice	60
šest srebrenih za kafu kašika u drvenom sanduku	300
oprane vune 30 oka za dva dušeka	1.500
četiri potpuna boščaluka	2.800
četiri oke oprane vune za jastuka	200
dvoje velike ženske tiliprične gaće	600
jedna muška duga svilena košulja	600
šest jednogranih čevrma	300
dvije s 4 grane čevrme	400
osam u četiri nite zavijaćih bošča	800
besofra u 4 nita crvenim pamukom	1.200
sofra mahrame od bijelog pamuka 12 aršina duge sa svilenim krajem	500
dvanaest tkanih svilenih mahrama	1.200
četiri šarena peščira	200
šest kom. restlova behara po 3 m.	1.260
šest met. tilipričnog beza	300
dvije velike zlatne navlake	2.000
velika zlatna mahrama od bijele svilene ćereće sa zlatnim kitama	800
dvije mahrame od bijele ćereće sa roza svilama vezena podkićena bijelim svilenim kitama	500
četiri jastučnice	200
dva dušečna svilena čašafa	1.500
dva tiliprična čašafa	800
dva jorganska svilena čašafa	1.500
dva jorganska tiliprična čašafa	800
dva jastukbeza od bijele ćereće	300
dva jastukbeza od žute ćereće	300
deset mirisavih safuna	200
jedne harmonike	200
tri mala jastučića vunicom vezena	300
Šest metara roza momt...	1.200
Pletenih	480
bijelog	300
Ukupno kruna:	144.940

Potpisi nekih mostarskih Kurta

Ima nečeg fascinantnog gledati potpise svojih predaka na požutjelim starim dokumentima koji su nekada bili važni za njih i njihove najbliže. Vjenčani listovi, ostavinske rasprave, punomoći... Čovjek tako snažno osjeti svu prolaznost života u susretu sa ovim papirima.

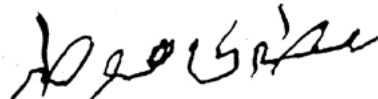

Potpis svjedoka na molbi

hadži hafiz kurra
Muhamed (hadži Ahmeta) Kurt
1850-1940
muderis u Mostaru

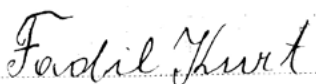

Potpis hadži Muhameda Šefketa Kurta
(1879– 1963)
muftije u Banja Luci
oktobar 1915.

Potpis na punomoći 23. 6. 1908.

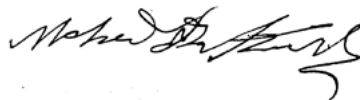
Mustafa (Mehmeda) Kurt, otac
Muhameda, Mehmeda-Dželaluddina
i drugih.

Potpis Fadila Kurta kao svjedoka
na ovjeri punomoći koju svom suprugu
Huseinu daje žena Devla
5. maj 1914.

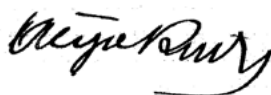

Potpis Alije Kemala Kurta, sina
Muhameda Šefketa, na svom indeksu
Pravnog fakulteta u Zagrebu
1932.

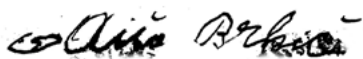
Potpis na prijavi duga 21. 5. 1918.

Mehmed Dž. Kurt (Mustafe) Kurt
1876-1944

Potpis na vjenčanom listu 26. 9. 1920.

Alija (Muhameda) Kurt 1890-1974
iz Mostara

Potpis na vjenčanom listu 26. 9. 1920.

Aiša, (1892-1984) žena Alije Kurta
kći hadži Salihage Brkića iz Mostara

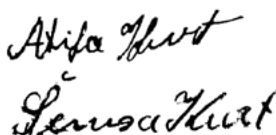
Potpis svjedoka na punomoći

Ahmet (Mustafe) Kurt
1888-1957
praunuk hadži Nuhan-age Kurta
alemdara

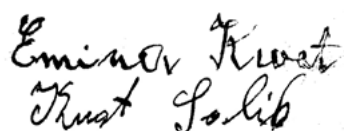

Potpis svjedoka na punomoći

Arif (Ibrahima) Kurt
1872-1925
unuk hadži Ahmet-age Kurta
alemdara

Potpisi sestara Atife i Šemse Kurt
na odluci šerijatskog suda kojom
prihvataju nasljedstvo njihove majke.
24. 3. 1942.

Potpisi u knjizi vjenčanih šerijatskog
suda u Mostaru prilikom sklapanja
braka 3. 7. 1939.
Salih (Huseina) Kurt (1915-1989) sa
Eminom rođ. Omanović (1922-2001)

Sažetak o mostarskoj porodici Kurt

Poslije svih istraživanja i dostupnih izvora o članovima porodice Kurt iz Mostara, a na osnovu njihovog tadašnjeg položaja u društvu, možemo reći da su njihovi preci u XVI, XVII i XVIII stoljeću bili pripadnici vojske Osmanskog carstva. Za vršenje vojne službe dobivali su timare tj. feudalne lenove koji su uživaocu donosili prihode. Poslije osvajanja dijelova današnje Hrvatske i Mađarske dobili su posjede u tom dijelu carstva, vjerovatno zahvaljujući svojim ratničkim ili nekim drugim zaslugama. Kasnije prelaze u Liku, mjesto Perušić. Nadimak ili prezime bilo im je Kasumović. Poslije zauzimanja Like od Austrije, izbjegli su u Bosnu. Oko 1700. godine dolaze u Mostar i uzimaju nadimak/prezime Kurt. Imali su više kuća u mahali Carina u Mostaru, gdje su svi Kurti i stanovali. Zahvaljujući prvenstveno svojim vojnim zaslugama, dobivaju timare koje kasnije kupovinom i ženidbom uvećavaju u okolini Nevesinja (sela Kljuna, Sopilja, Bijenja), zapadnoj Hercegovini (Duvno, Broćanac, Biograci i Široki Brijeg), Stocu (Dabrica i Trijebanj) te u selima sjeverno od Mostara (Potoci, Humi i Lišani, Vrapčići, Goranci, Vihovići, Dobrč, Zijemlja) i južno od Mostara (Žulja, Hodbina i Opine). Ova imanja kasnije postaju nasljedna. Vjenčavaju se članovima porodica koje pripadaju istom društvenom sloju kao i oni.

Početkom XIX stoljeća, zahvaljujući svojim prihodima i sposobnostima stekli su mjesto i ugled u Mostaru, te postepeno prelaze u ulemanski¹ sloj društva. Početak industrijske ere dočekali su pasivno. Vrijednost svojih nepokretnih imanja nisu ulagali u stvaranje novih vrijednosti. U periodu od 1908. do 1965, u toku raznih agrarnih reformi, uglavnom su ostali bez svojih imanja, a time izgubili mjesto i utjecaj u novonastalim društvima.

Za vrijeme Osmanskog carstva pripadali su vladajućoj, prvo vojno-feudalnoj klasi, a zatim ulemanskom sloju; za vrijeme Austro-Ugarske monarhije pripadali su sloju manjih zemljoposjednika i vjerske inteligencije. Uspostavom Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca mostarski Kurti dijele sudbinu ostalih Bošnjaka, te dolaze u podređeni položaj i ostaju bez svojih imanja. Neki Kurti, završivši zanate, postaju dio radničke klase koja se u Bosni i Hercegovini počinje formirati između dva svjetska rata. Drugi Kurti se školuju te zauzimaju mjesta u društvu u skladu sa svojom strukom i znanjem.

Nekoliko poznatijih osoba iz porodice mostarskih Kurta su:

Hadži Ahmet - aga Kurt alemdar (1810 – 1895)

Hadži Ahmet – aga je sin hadži Nuhan - age Kurta alemdara. Omogućio je izgradnju franjevačke crkve i samostana na Širokom Brijegu prodavši svoj posjed za izgradnju istih 1845. godine. Svjedok je i učesnik burnih događaja u Konaku – sjedištu mostarske vlade, neposredno prije ulaska trupa Austro-Ugarske monarhije u Mostar 1878. godine.

Hadži Fadil ef. Kurt, muderis u Travniku (1845 – 1893)

Sin je hadži Ahmeta, studirao je Islamske nauke nekoliko godina u Istanbulu. Po povratku sa studija postavljen je za muderisa u medresi u Travniku, u kojoj je predavao sve vjerske predmete.

Hadži hafiz kurra Muhamed ef. Kurt, muderis u Mostaru (1850 – 1940)

Mlađi je sin hadži Ahmeta. Oko 1870. godine otišao je na studije u Istanbul odakle se vratio u Mostar pred okupaciju Bosne i Hercegovine 1878. godine. Bio je muderis Roznamedži Ibrahim ef. medrese u Mostaru.

1 Duhovna inteligencija

Muhamed Šefket ef. Kurt, muftija u Banja Luci i Tuzli (1879 – 1963)

Sin je hadži Fadila. Bio je veoma progresivan vjerski radnik i stalno je biran za člana Vrhovnog vakufskog sabora. Za vrijeme Drugog svjetskog rata radio je na zaštiti Srba u Tuzli i njihovih vjerskih objekata pa je za taj rad odlikovan poslije 1945. godine.

Muhamed Kurt (1875 – 1943)

Najstariji je sin Mustafe koji je opet bio sin Mehmed age, brata hadži Ahmet age Kurta alem-dara. Prvi je profesionalni glumac iz Mostara koji je svoj glumački profesionalni angažman proveo u Hrvatskom narodnom kazalištu u Zagrebu u periodu od 1903. do 1909. godine.

Mehmed Dželaluddin Kurt (1876 – 1944)

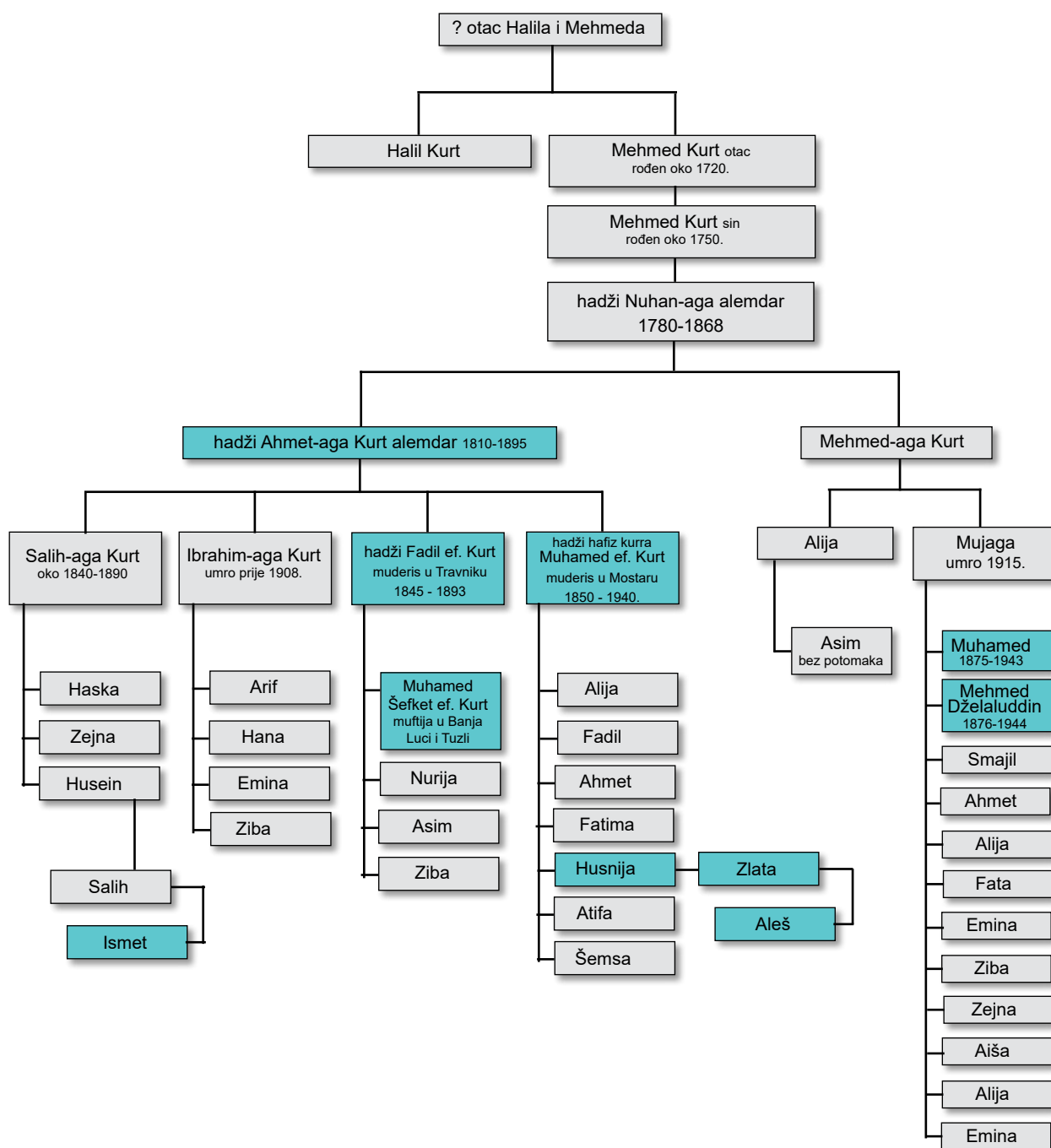
Mlađi je brat glumca Muhameda, pisac i advokat. Jedan je od dvojice prvih Bošnjaka koji su se upisali na neki univerzitet u Zagrebu. Prvi je bio Osman Nuri Hadžić 1893. godine. Mehmed Dželaluddin je jedan od osnivača Hrvatskog pjevačkog društva *Hrvoje* u Mostaru. U Zagrebu je bio član odbora i opunomoćenik Hrvatskog potpornog društva *Napredak* za Hrvatsku i Slavoniju. Pisac je knjige sa zbirkom sevdalinki izdate 1902. godine.

Husnija Kurt (1900 – 1959)

Peto je dijete hadži hafiza kurre Muhameda, muderisa u Mostaru. Bio je profesor mostarske Gimnazije i učesnik stvaranja nove Jugoslavije i Bosne i Hercegovine tokom Drugog svjetskog rata. Član predsjedništva AVNOJ-a i ZAVNOBiH-a 1943. godine u Jajcu i Mrkonjić Gradu.

Od Kurta sa umjetničkim sklonostima mogu se izdvojiti **Zlata Kurt**, scenaristkinja iz Sarajeva, kći Husnije, kao i Zlatin sin **Aleš Kurt**, redatelj iz Sarajeva, te **Ismet Kurt**, sin Saliha iz Mostara. Ismetovi radovi u bakru predstavljali su Bosnu i Hercegovinu na Svjetskoj izložbi u Šangaju 2010.

Mjesta deset pomenutih osoba markirana su plavom bojom (tamnija nijansa sive) na rodoslovu koji se nalazi na narednoj strani.

Porodica je dala, posebno potomci Muhameda Šefketa iz Tuzle, desetine doktora, pravnika, inženjera i profesora.

Početkom XXI stoljeća postoji pet glavnih grana Kurta iz Mostara nejednake veličine - članovi tri grane žive u Mostaru, jedna u Tuzli i Zagrebu, a jedna u Sarajevu i Visokom.

Summary of Mostar Kurt family

Book: Kurt, Ahmet, Kurt Family from Mostar, history and genealogy

After all the research and resources available for Kurt family members from Mostar, on the basis of their position in society then, we can say that their ancestors in the sixteenth, seventeenth and eighteenth century were members of the army of the Ottoman Empire. For carrying out military service they were given tymars i.e. feuds which generated income. After the conquest of parts of today's Croatia and Hungary, they were received properties in that part of the empire, probably due to their warrior or other merits. They later moved to Lika, Perusic. Their nickname or surname was Kasumović. After taking Lika by Austria they fled to Bosnia. Around 1700, they came to Mostar and took the nickname / surname Kurt. They had several houses in the mahalle Carina in Mostar, where all Kurt family members lived. Thanks primarily to their military merits, they were received tymars which they later, either by purchase and marriage, increased around Nevesinje (villages Kljuna, Sopilja, Bijenja), in West Herzegovina (Duvno, Broćanac Biogranci and Široki Brijeg), Stolac (Dabrica and Trijebanj) and in the villages north of Mostar (Potoci, Humi and Lišani, Vrapčići, Goranci, Vihovići, Dobrč, Zijemlja) and south of Mostar (Žulja, Hodbina and Opine). These properties later became hereditary. They used to marry members of the families belonging to the same social class.

At the beginning of the nineteenth century, thanks to their incomes and abilities, they gained a place and reputation in Mostar, and gradually transformed into an ulema¹ social class. They accepted the beginning of the industrial era passively. The value of their immovable properties were not invested in the creation of new value. In the period from 1908 to 1965, during the various agrarian reforms, they generally lost their properties, and thus lost a place and influence in the new societies.

During the Ottoman Empire they belonged to the ruling class, firstly the military-feudal, and then the ulema class; during the Austro-Hungarian monarchy they belonged to the class of small landowners and religious intelligence. With the establishment of the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes, Mostar Kurt family shared the fate of other Bosniaks, and came in a subordinate position and lost their properties. Some Kurt family members learned trades and became part of the working class, which in Bosnia and Herzegovina began to form between the two world wars. Other Kurt family members were educated and took their places in society according to their professions and skills.

Some famous people from Mostar Kurt family are:

Hajji Ahmet - aga Kurt alemdar (1810 - 1895)

Hajji Ahmet – aga was a son of Hajji Nuhan - aga Kurt alemdar. He made it possible for the Franciscan church and monastery to be constructed in Široki Brijeg by selling his property in 1845. He was a witness and participant in the tumultuous events in Konak - the seat of the government of Mostar, just before entering of the troops of the Austro-Hungarian monarchy in Mostar in 1878.

1 Spiritual intelligence

Hajji Fadil ef. Kurt muderis in Travnik (1845 - 1893)

The son of Hajji Ahmet studied Islamic Studies for several years in Istanbul. After returning from his studies, he was appointed the muderis² of the madrasah in Travnik, where he taught all the religious subjects.

Hajji hafiz kurra³ Muhamed ef. Kurt muderis in Mostar (1850 - 1940)

He was the younger son of Hajji Ahmet. Around 1870 he went to study in Istanbul and returned to Mostar before the occupation of Bosnia and Herzegovina in 1878. He was the muderis of Roznamedži Ibrahim ef. madrasah in Mostar.

Muhamed Šefket ef. Kurt mufti of Banja Luka and Tuzla (1879 - 1963)

The son of Hajji Fadil was a very progressive religious worker. He was constantly elected a member of the Supreme Waqf Parliament. During the Second World War he worked to protect the Serbs in Tuzla and their religious sites and was awarded for his work after 1945.

Muhamed Kurt (1875 - 1943)

He was the oldest son of Mustafa who was a son of Mehmed aga, a brother of Hadji Ahmet –aga Kurt alemdar. He was the first professional actor from Mostar who spent his career at the Croatian National Theatre in Zagreb in the period from 1903 to 1909.

Mehmed Dželaluddin Kurt (1876 - 1944)

The younger brother of actor Muhamed was a writer and lawyer. He was one of the first two Bosniaks who enrolled at the university in Zagreb. The first was Osman Nuri Hadžić in 1893. Mehmed Dželaluddin was one of the founders of the Croatian singing club *Hrvoje* in Mostar. In Zagreb he was a member of the committee and commissioner of the Croatian Relief Association *Napredak* for Croatia and Slavonia. He was the author of a book with a collection of sevdalinkas issued in 1902.

Husnija Kurt (1900 - 1959)

He was the fifth child of Hajji hafiz kurra Muhamed, a muderis in Mostar. He was a teacher in the Mostar High School and participant to create a new Yugoslavia and Bosnia and Herzegovina during the Second World War. He was also a member of the presidency of AVNOJ and ZAVNOBiH in Jajce and Mrkonjić Grad in 1943.

Kurt family gave some artists: **Zlata Kurt**, a screenwriter from Sarajevo, a daughter of Husnija, and her son **Aleš Kurt**, a film and theater director from Sarajevo, and **Ismet Kurt**, a son of Salih from Mostar. Ismet's copper engravings represented Bosnia and Herzegovina at the World Expo in Shanghai in 2010.

The family, especially the descendants of Muhamed Šefket from Tuzla, gave dozens of doctors, lawyers, engineers and teachers.

At the beginning of the twenty first century there are five main branches of Mostar Kurt family of unequal size - three branches live in Mostar, one in Tuzla and Zagreb, and one in Sarajevo and Visoko.

2 School principal

3 Who knows the Koran by heart in ten Arab dialects

Recenzija knjige Porodica Kurt iz Mostara – historija i rodoslov autora Ahmeta Kurta

Knjiga "Porodica Kurt iz Mostara - historija i rodoslov" pažnje je vrijedan istraživački prilog autora Ahmeta Kurta. U fokusu Kurtovog interesovanja je historija i rodoslov njegove porodice. Autor ide tragom porodičnog stabla i sačuvanih predanja. Sve to kritički sagledava i provjerava pomoću dostupnih historijskih izvora i relevantne literature. Pored bogate građe Arhiva HNK, te Arhiva i biblioteke Franjevačkog samostana u Mostaru, Kurt se pri istraživanju koristio svjedočenjima, intervjuima, a konsultovao je i brojne geneaološke baze podataka. Pritom je napravljen jasan otklon od raznih nepouzdanih internetskih portala i foruma koji se uglavnom na nestručan i tendenciozan način bave porijeklom stanovništva u Bosni i Hercegovini.

Kurtovi istraživački rezultati su konkretni i jasni. Oni ponekad koriguju određena pogrešna tumačenja koja su se vremenom uvriježila u domaćoj historiografiji. Autor pažljivo prati razvoj svoje porodice kroz razne historijske mijene. Dolazi do zaključka da je porodica Kurt domaćeg, autohtonog bošnjačkog porijekla, te da su njeni pripadnici tokom duge osmanske epohe, svojom sposobnošću i vojničkim zaslugama, sticali visoka zvanja, položaje i posjede.

Autor iznosi i mišljenje po kojem bi se Kurti u geneaološkom smislu mogli dovesti u vezu sa uglednom begovskom porodicom Kopčić iz Rame. Smatramo da bi bilo značajno uložiti i dodatni istraživački napor da se ta osnovana pretpostavka i definitivno potvrdi kao tačna. Prema autorovom mišljenju, preci Kurta su se tokom XVI stoljeća, u doba kontinuirane osmanske teritorijalne ekspanzije, iz Bosne iselili negdje u Panonsku niziju (Undžurovinu). Kasnije su jedno vrijeme (tokom XVII st.) službom bili vezani za mjesto Perušić u Krčko-Ličkom sandžaku, i tada su se prezivali Kasumović. Prema sačuvanom predanju, a koje se uklapa u historijski kontekst, dio porodice Kasumović (kasniji Kurti) se nakon habsburškog osvajanja osmanskih ličkih tvrđava (1689. godine), povukao ka istoku i naselio u grad Mostar u Hercegovačkom sandžaku. Od tada datira i novi naziv porodice, čiji se članovi prvi put sa prezimenom Kurt spominju u sidžilu blagajskog kadije iz prve polovine XVIII stoljeća.

Autor knjige vrlo precizno prikazuje kasniji uspon Kurta i njihovu afirmaciju u sklopu vojničkog i ulemanskog staleža (XVIII i XIX stoljeće). Na jedan odmjeren način Ahmet Kurt je rasvijetlio biografije istaknutih predstavnika svoje porodice iz kasnog osmanskog i austrougarskog perioda (1878-1918), te iz razdoblja monarhističke (1918-1941) i socijalističke Jugoslavije (1945-1992). Iz svega toga jasno se ocrtavaju i sva tragična iskušenja XX stoljeća, u toku kojeg sudbina porodice Kurt po mnogo čemu podsjeća na sudbinu cijelog bošnjačkog naroda. U svakom slučaju, čitaocima je približena prošlost jedne ugledne porodice, koja u protekla tri stoljeća aktivno sudjeluje u društvenom životu grada Mostara. Uz to, autor u knjizi prati i Kurte koji su se slijedom različitih životnih okolnosti iselili iz Mostara, te postepeno formirali porodične ogranke širom Bosne i Hercegovine i regiona.

Rukopis "Porodica Kurt iz Mostara – historija i rodoslov" plod je velikog entuzijazma autora Ahmeta Kurta, kojim su bitno proširena bosanskohercegovačka geneaološka saznanja. Naravno, rukopis donosi i nove crtice iz historije Mostara, te će sigurno poslužiti kao polazna osnova za neka buduća istraživanja. Zbog svega toga, skora pojava štampane verzije ove knjige bit će prvorazredni kulturni događaj.

Mostar, 22. juni 2016.

Doc. dr. Faruk Taslidža

Univerzitet "Džemal Bijedić" u Mostaru
Fakultet humanističkih nauka, Odsjek za historiju

Univerzitetski kampus bb, 88104 Mostar

prazna stranica

Literatura

1. Aličić, S. Ahmed, *Popis bosanske vojske pred bitku na Mohaču 1526. godine*. Prilozi za orijentalnu filologiju, XXV, 1976. str. 171-202
2. Aličić, S. Ahmed, *Sumarni popis sandžaka Bosne i Hercegovine iz 1468/69. godine*, Islamski kulturni centar Mostar, 2008
3. *Anali Gazi Husref begove biblioteke u Sarajevu*, knjige 1-34 (1972-2012)
4. Bakula, fra Petar, *Hercegovina prije sto godina: Topografsko-historijski šematizam franjevačke kustodije i apostolskog vikarijata u Hercegovini*, 1867. Prevod na hrvatski fra Vencel Kosir pod naslovom „Hercegovina prije sto godina”, 1970.
5. Banac, Ivo, Nacionalno pitanje u Jugoslaviji, Porijeklo, povijest, politika, Globus, Zagreb, 1988.
6. Bašagić, Safvet beg, *Kratka uputa u povijest Bosne i Hercegovine*, Vlastita naklada, Sarajevo, 1900.
7. Besarović, Risto, *Iz kulturne i političke istorije Bosne i Hercegovine*, Svjetlost, Sarajevo, 1966.
8. Bešlić, Šefik, *Nišani XV i XVI vijeka u Bosni i Hercegovini*, Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine, Sarajevo, 1978.
9. Bojić, Mehmedalija, *Historija Bosne i Hercegovine*, TKD Šahinpašić, Sarajevo, 2001.
10. Branković, Jasmin, *Historiografska djela o Mostaru i njihov značaj za razumijevanje prilika u Bosni i Hercegovini za vrijeme austrougarske uprave*, Gračanički glasnik, časopis za kulturnu historiju, Gračanica, 32 XVI, 2011.
11. Cvijić, Jovan, *Balkansko poluostrvo i južnoslovenske zemlje: osnove antropogeografije*, Zavod za izdavanje udžbenika, Beograd, 1966.
12. Ćišić, Husein, *Mostar u Herceg-Bosni*, Preporod, gradski odbor u Mostaru, 1991.
13. Ćorović, Vladimir, *Bosna i Hercegovina*, Srpska književna zadruga, Beograd, 1925.
14. Dedijer, Jefto, *Hercegovina i Hercegovci*, Slobodna knjiga, Beograd, 2003.
15. Dedijer, Jefto, *Hercegovina [antropogeografske studije]* Srpska kraljevska akademija, Beograd, 1909.
16. Dedijer, Jefto, *Nova Srbija*, Srpska književna zadruga, Beograd, 1913.
17. Dedijer, Vladimir i Miletić, Antun, *Genocid nad muslimanima 1941-1945*. Svjetlost, Sarajevo, 1990.
18. Đurđević, Martin, *Memoari sa Balkana (1858-1878)*, Naklada samog pisca, Sarajevo, 1910.
19. Efendić, Semiz, Dženana, *Srpska agrarna reforma i kolonizacija 1918. godine*, Hrvatska matica iseljenika i Hrvatski informativni centar

20. Glavaš, fra Radoslav, *Spomenica pedesetogodišnjice Hercegovačke franjevačke provincije*, 1897.
21. Hadžić, Nuri Osman (Anonimus), *Muslimansko pitanje u Bosni i Hercegovini*, Preštampano iz Obzora, Zagreb, 1902.
22. Hadžijahić, Muhamed, *Porijeklo bosanskih Muslimana*, OSNA, Sarajevo, 1990.
23. Handžić, Adem, *Opširni popis Bosanskog sandžaka iz 1604. godine*, Bošnjački institut Ciriš – odjel Orijentalni institut u Sarajevu, 2000.
24. Handžić, Mehmed, *Islamizacija Bosne i Hercegovine*, Islamska dionička štamparija, 1940.
25. Hangi, Antun, *Život i običaji muslimana u Bosni i Hercegovini*, Naklada Daniela A. Kajona, Sarajevo, 1907.
26. Hasanbegović, Zlatko, *Muslimani u Zagrabu 1878–1945 Doba utemeljenja*, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb, 2007.
27. Hasandedić, Hivzija, *Mustafa-Sidki ef. Karabeg, Mostarski muftija od 1857. do 1878. i okupacija Mostara*, Glavni odbor El-Hidaje u Sarajevu, 1944.
28. Hasandedić, Hivzija, *Genealoška istraživanja /porijeklo i status, istaknuti pojedinci nekih bošnjačkih porodica/* Arhiv HNK/Ž Mostar, 2008.
29. Hasandedić, Hivzija, *Muslimanska baština Bošnjaka II: Herceg Novi i okolina, Vrgorac i okolina, Imotska krajina, Makarsko primorje, Zapadna Hercegovina*, Islamski kulturni centar Mostar, 1999.
30. Hasandedić, Hivzija, *Muslimanska baština Bošnjaka u južnoj (srednjoj) Hercegovini*, Islamski kulturni centar Mostar, 1997.
31. Hasandedić, Hivzija, *Sidžil Blagajskog kadije: 1728-1732. godine : regesta*, Islamski kulturni centar, Mostar, 2009.
32. Hasandedić Hivzija, *Sidžil mostarskog kadije fragmenti iz 1044-1207. h. god / 1635-1793. godine (regeste)*, Mostar, 2011.
33. Hasandedić, Hivzija, *Sidžil mostarskog kadije: fragmenti iz 1179-1182. h.g. / 1765-1769. g. (regesta)*, Štamparija Mostar, 2014.
34. Hasandedić, Hivzija, *Sidžil mostarskog kadije 1828-1842*, Muzej Hercegovine, Mostar, 2015.
35. Hasandedić, Hivzija, *Sidžil nevesinjskog kadije : 1767-1775. godine (regesta)* Arhiv HNK/Ž, Mostar, 2009.
36. Hasandedić, Hivzija, *Spomenici kulture turskog doba u Mostaru*, Veselin Masleša, 1980.
37. Haverić, Tarik, *Kritika bosanskog uma*, ECDL, Biblioteka Polis, Sarajevo, 2016.
38. Hickok, Michael Robert, *Ottoman Military Administration in Eighteenth-Century Bosnia*, Brill, Leiden, New York, Köln, 1997.

39. Imamović, Enver sa grupom autora, *Bosna i Hercegovina od najstarijih vremena do kraja Drugog svjetskog rata*, Bosanski kulturni centar, Sarajevo, 1998.
40. Imamović, Mustafa, *Historija Bošnjaka*, Bošnjačka zajednica kulture Preporod, 1997.
41. Jalimam, Salih, *Bošnjaci – politički osuđenici u kazneno-popravnom domu u Zenici 1945. – 1954*. Društvena Istraživanja - Časopis Pravnog fakulteta Univerziteta u Zenici; Godina II (2007); br. 2, 2008.
42. Jukić, Ivan Frano, *Putopisi i istorijsko-entografski radovi*, Svjetlost, Sarajevo, 1953.
43. Kajan, Ibrahim, *Grad velike svjetlosti, Mostarske vedute*, Muzej Hercegovine, Mostar, 2014.
44. Kamberović, Husnija, *Begovski zemljišni posjedi u Bosni i Hercegovini od 1878. do 1918*. drugo izdanje, Sarajevo, 2005.
45. Kamberović, Husnija, *Mehmed Spaho (1883-1939) Politička biografija*. Sarajevo, Vijeće kongresa bošnjačkih intelektualaca, 2009.
46. Karović, Merisa, *Muslimanska milicija u Bosni i Hercegovini 1941. – 1945*. Glasnik broj 11-12, 2006.
47. Kemura, Ibrahim, *Muslimanska imena i njihova značenja*, Starješinstvo Islamske zajednice u SR Bosni i Hercegovini, 1980.
48. Kemura, Ibrahim, *Cultural and Educations Society of Muslims "Narodna Uzdanica"/ National Hope 1923-1941*, Open Society Institute, Budapest, Hungary, 1999.
49. Kisić, Kolanović Nada, *Muslimanska inteligencija i islam u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj*, *Časopis za suvremenu povijest*. 36 (2004) , 3; 901-938, Hrvatski institut za povijest, Zagreb, 2004.
50. Klaić, Vjekoslav, *Bosna: Podatci o zemljopisu i povijesti Bosne i Hercegovine*, Nakladnik "Matice Hrvatske", Zagreb, 1878.
51. Kovačević, Kojić, Desanka, *Gradski život u Srbiji i Bosni XIV-XV*, Istorijski institut Beograd, 2007.
52. Kovačević, Tomo, *Opis Bosne i Hercegovine*, Štamparija N. Stefanovića i druga, Beograd, 1879.
53. Kreševljaković, Hamdija, *Izabrana djela I*, Veselin Masleša, Sarajevo, 1991.
54. Kurdić, Šefik, *Muslimanska imena i njihova značenja*, El-Kelimeh, Novi Pazar, 2008.
55. Kurt, Mehmed Dželaluddin, *Hrvatske narodne ženske pjesme (muslimanske)*, Hrvatska dionička tiskara, Mostar, 1902.
56. Malcolm, Noel, *Bosna – kratka povijest*, BuyBook, 1996.
57. Moačanin, Nenad, *Stanovništvo Bosanskog ejaleta u 18. stoljeću prema popisima glavarine*, Rad Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, Razred za društvene znanosti – izvorni znanstveni članak, 50=516 (2013) : str. 93-119

58. Mehmed Mujezinović, *Islamska epigrafika Bosne i Hercegovine*, knjige I do III, Veselin Masleša, Sarajevo, 1982.
59. Mujić, A. Muhamed, *Sidžil mostarskog kadije 1632-1634*, Prva književna komuna Mostar, 1987.
60. Mulić, Jusuf, *Hercegovina, feudalna oblast srednjovjekovne bosanske države*, Muzej Hercegovine Mostar, 2004.
61. Mulić, Jusuf, *Velika Srbija, muslimani i Bosna od početka Prvog srpskog ustanka 1804. do početka Drugog svjetskog rata 1941. godine*, Sarajevo, 2006.
62. Nametak, Alija, *Islamski kulturni spomenici turskog perioda u Bosni i Hercegovini*, Državna štamparija u Sarajevu, 1939.
63. Nametak, Alija, *Sarajevske uspomene*, Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb, 1997.
64. Odić, Slavko i Komarica, Slavko, *Partizanska obavještajna služba*, Centar za informacije i publicitet, Zagreb, 1988.
65. Peez, Carl, *Mostar i njegova kultura: slika jednog grada u Hercegovini, 1891*. Prevod sa njemačkog Miroslav Loose 1946. i 1951. Crkva na kamenu, 2002.
66. Prelog, Milan, *Povijest Bosne u doba osmanlijske vladavine 1739-1878*, Sarajevo naklada J. Studničke i druga, Fortuna, Sarajevo, 2009.
67. Puljić, Borislav, *Mahale grada Mostara*, znanstveni članak 19 [2011] 1 [41], Prostor, znanstveni časopis za arhitekturu i urbanizam, 2011.
68. Smailović, Ismet, *Muslimanska imena orijentalnog porijekla u Bosni i Hercegovini*, Sarajevo, 1990.
69. Smajlović, Ahmed, *Islam i Muslimani u Bosni i Hercegovini*, Sarajevo, 1977.
70. Stojković, Marijan, *Podgora u 17. stoljeću*, Zbornik za narodni život i običaje Južnih Slavena. Knj. 29, sv. 1 (1933). - str. 95-145.
71. Šehić, Zijad i Tepić, Ibrahim, *Povijesni atlas Bosne i Hercegovine*, Šejtanija društvo, Sarajevo 2002.
72. Šljivo, Galib, *Bosna i Hercegovina 1813- 1826*, Institut za istoriju, Banja Luka, 1988.
73. Šljivo, Galib, *Povijest, Bosna i Hercegovina u XIX stoljeću u spisima stranih izvještača*, knjiga IX, Planjax Group, Tešanj, 2008.
74. Truhelka, Ćiro, *Uspomene jednog pionira 1942-1992*, Azur journal, 1992.
75. Truhelka, Ćiro, *Studije o podrijetlu, etnološka razmatranja iz Bosne i Hercegovine*, Matica Hrvatska, 1941.
76. Zbornik radova, Znanstveni skup o ulozi Husage Ćišića u razvoju i afirmaciji Bošnjaka i Bosne i Hercegovine, Bošnjačka nacionalna zajednica za grad Zagreb i Zagrebačku županiju, 2009.
77. Zlatar, Behija, *O nekim feudalnim porodicama u Bosni u XV i XVI stoljeću*, Prilozi Instituta za istoriju, godina XV, br 14-15, Sarajevo, 1978.

Šta je sidžil?

Sidžil je sudska knjiga koju je vodio kadija. Kadija je u Osmanskom carstvu bio nosilac sudske i djelomično izvršne vlasti. U sidžil su evidentirani svi predmeti građanskopravne prirode, kupoprodaje, ometanja posjeda, utjerivanja dugova, nagodbe, itd, te predmeti porodičnog prava, kao što su vjenčanja, razvodi brakova, podjela ostavštine na nasljednike, postavljanje staratelja i slično. Sidžil se pisao arapskim pismom na staroturskom jeziku.

Original: Mujić, A. Muhamed, Sidžil mostarskog kadije 1632-1634, IKRO Prva književna komuna 1987. Mostar

Prevod Sidžila nastao je u Orijentalnom institutu u Sarajevu, gdje se original i čuva.
Prevod sa staroturskog, uvod i bilješke Muhamed A. Mujić

[Registracija prodaje maloljetnikove imovine]

(Povod pisanju ove isprave) je ovo:

Nuh spahija, koji je postavljen za vasiju (staratelja) maloljetnoj Amini, kćeri umrlog

Mustaf-baše iz sela Sarajlija u nahiji Duvno, a pred šerijatskim sudom u prisustvu Mehmed-bega, sina Mustafe ćehaje, i Mustafe spahije dao je ovu izjavu: "Više dana su na pazaru u Mostaru licitirani proizvodi sa erazi-mirije tri vinograda u selu Kruševu u nahiji Blato, koji su pripali spomenutoj maloljetnici u nasljedstvo od njenog oca. Na kraju je ostalo na spomenutom Mehmed-begu i Mustafi spahiji za 6.050 akči. Ja sam to prodao kao vasi za 6.050 akči.

Pošto su spomenuta lica u njegovoj prisutnosti to potvrdila, na traženje je upisano.

Šuhud-ul-hal: Osman-baša, Mustafa muhzir, **Kurt-beg** te Ibrahim.

[17 - Vjenčanje u Mostaru]

Suprug Mahmud, sin Abdulaha. Njegov opunomoćenik hadži **Kurt Alija**. Supruga Selima, kći Abdulaha. Njen opunomoćenik hadži Sulejman-efendija, muderis. Na osnovu svjedočenja Husein-čelebije trgovca i Pijale hafafa.

Mehr muedžel - iznos: 2.000 (dvije hiljade).

[20 Vjenčanje u kasabi Mostaru]

Suprug Hasan, sin Ibrahima. Njegov opunomoćenik Hasan halifa, mujezin. Supruga Zak:ira, kći Huseina. Njen opunomoćenik Ahmed, sin **Kurta**. Na osnovu svjedočenja Saliha berbera i Ahmeda, sina Mehmeda.

Mehr muedžel - iznos: 4.000 (četiri hiljade).

[25 - Vjenčanje]

Suprug Mumin, sin **Kurta**. Njegov opunomoćenik spomenuti **Kurt**. Supruga Kamina, kći Mehmeda. Njen opunomoćenik Hasan, sin Mehmeda. Na osnovu svjedočenja Mehmeda i Ibrahima.

Mehr muedžel - iznos: 1000 (hiljadu)

[33 - Uknjižavanje vlasništva]

(Povod pisanju ovog dokumenta) je ovo:

Fatima, kći Hasana, iz mahale hadži-Jahja, pred časnim šerijatskim sudom očitovala je ovo:

”Moj otac, navedeni Hasan dao je u zalog kuću, u kojoj ja stanujem u spomenutoj mahali, vakufu hadži-Jahja. Poslije toga mutevelija Ibrahim i hadži Memija isplatili su dug vakufu, i navedeni Ibrahim hadži Memija poklonili su mi spomenutu kuću.” Pošto su Isa kapudži, Husein, sin Mahmuda, i Mustafa ćurčija ovo posvjedočili i izjavili, na traženje upisano je.

Šuhud-ul-hal: Ishak, sin **Kurta Alije**, Saban halila, Mustafa-baša i drugi.

[37 - Vjenčanje u selu Rakitnu]

Suprug **Kurt Alija**, sin Mehmeda. Njegov opunomoćenik Mahmud, sin Alije. Supruga Aiša, kći Oruča. Njen opunomoćenik Uveis, sin Pervana. Na osnovu svjedočenja Ibrahima, sina Jusufa, i Turhana, sina Alije.

Mehr muedžel - iznos: 1.000 (hiljadu).

[42 - Registracija jamstva za lice]

(Povod pisanju ovog dokumenta) je ovo:

Registrovano je da je Derviš jamčio za **Kurta**, sina Alije, iz sela Dragičine i obavezao se da će ga dovesti (na sud) kad se zatraži.

U drugoj dekadi rebia II 1042 (26. oktobra - 4. novembra 1632).

[43 - Utvrđivanje isplate duga]

(Povod pisanju ovog dokumenta) je ovo: **Kurt**, sin Memije, iz sela Gradnića, pred šerijatskim sudom, u prisutnosti terzije Ahmeda i kasapa Hasana, dao je ovu izjavu:

”Umrli Kodža Ferhat dao mi je zajam od 600 akči. Ja sam mu isplatio dug. Međutim, spomenuta dvojica kao nasljednici traže ponovo od mene naznačenu svotu novca.”

Kad je zatražen dokaz da je on to isplatio, muslimani Oruč kapudži i Mustafa Trepalo-oglu pristupili su časnom šerijatskom sudu i pošto su posvjedočili da je spomenuti **Kurt** isplatio naznačeni iznos navedenom Kodži Ferhatu, na traženje upisano je u sidžil, spomenutog datuma.

[74 - Utjerivanje duga]

(Povod pisanju dokumenta) je ovo: **Kurt**, sin Hasana, iz mahale Nezir-age, pred šerijatskim sudom, u prisutnosti mutevelije Mehmeda, dao je ovu izjavu:

”Ja sam dužan 1.000 akči. vakufu sarača Sulejmana.”

Presuda je izdata o isplati duga i na traženje upisano je, spomenutog datuma.

Šuhud-ul-hal: Gore spomenuti.

[76 - Registracija pristanka pacijenta na amputiranje noge]

(Povod pisanju dokumenta) je ovo:

Zimija Prano, sin Nenada, nastanjen u selu Vinjanima u Posušju, koje pripada imotskom kadliluku, pred časnim šerijatskim sudom u prisutnosti džeraha Hasana, sina Osmana, i Kulendera, sina Abdulaha, od svoje dobre volje dao je ovu izjavu i očitovao:

”Već nekoliko godina bolujem od gangrene. Lijeva mi je noga ispod gležnja izjedena. Ostalo je beskorisno sve što su mi (ljudi) savetovali. Medutim, ehli vakuf se složio da se u slučaju da mi se odsiječe ispod gležnja. bolest ne bi dalje širila. Zato smatram za uputno i dajem svoj pristanak da mi se (noga) odsiječe ispod gležnja. Od danas, ma što bude, preuzimam odgovornost i nikoga neću teretiti.”

Pošto su dvojica spomenutih lica potvrdila njegove navode u njegovoj prisutnosti, na traženje upisano je što se dogodilo, spomenutog datuma.

Šuhud-ul-hal:

Mustafa-čelebi hatib, Jusuf-aga muteferika, **hadži Kurt Alija**, Ibrahim-čelebi Mumin, Kodža-beg i Muslija sluga.

[78 - Registracija isplate vakufskih potraživanja]

(Povod pisanju dokumenta) je ovo:

Mustafa, sin **Kurta**, nastanjen u selu Lisama, predao je muteveliji vakufa hadži-Memije u Mostaru 3.000 akči na ime duga i murabehe spomenutom vakufu, On je primio taj iznos i dao priznanicu sa pečatom spomenutom Mustafi, a onda ga doveo na šerijatski sud. Kad je (priznanica) data na uvid, upisano je na određeno mjesto.

U prvoj dekadi džumada I 1042 (14-23. novembra 1632).

[83 - Vjenčanje u selu Cimu]

Šaban, **Kurta Alije**. Njegov opunomoćenik hadži Muslija-čelebi, Supruga Aiša kći Mehmeda. Njen opunomoćenik je njen otac Mehmed. Na osnovu svjedočenja Šabana, sina Mehmeda, i Velija-bega dundije.

Mehr muedžel - iznos: 1.600

[84 - Vjenčanje u Mostaru]

Suprug Osman, sin Abdulaha. Njegov opunomoćenik Mustafa, sin Sefera. Supruga Kamer, kći Osmana. Njen opunomoćenik Mustafa, sin Sefera. Na osnovu svjedočenja Alije, sina Rizvana, i **Hasana, sina Kurta**.

Mehr muedžel - iznos: 2.000 (dvije hiljade).

[88 - Vjenčanje u selu Jasenici]

Suprug Mehmed, sin Ahmeda. Njegov opunomoćenik hadži Muharem. Supruga **Fatima, kći Kurta**. Njen opunomoćenik Abdija, sin Ahmeda. Na osnovu svjedočenja Oruča, sina Jusufa i **Mahmuda, sina Kurta**, Ibrahim-beg i Mustafa-beg.

Mehr muedžel - iznos: 1.800 (hiljadu osam stotina).

[94 - Registracija ortačkih odnosa]

(Povod pisanju dokumenta) je ovo: **Durak, sin Kurta**, u prisutnosti Memije dao je ovu izjavu:

”Ja sam u zajednici sa spomenutim Memljom kupio neke vrtove i vinograde Napola.”

Upisano spomenutog datuma.

[102 - Utjerivanje duga]

Vjerovnik Derviš spahija. Dužnik Ibrahim sin Omera. Iznos duga: 300 akči. Dug utvrđen na osnovu dužnikove izjave. Donesena je presuda o isplati i predat havalu radi utjerivanja duga, spomenutog datuma.

Šuhud-ul-hal: Mustafa-čelebi, **hadži Kurt Alija**, Osman čehaja i drugi.

[111 - Vjenčanje u selu Rakitno]

Suprug Memija, sin Pervane. Njegov opunomoćenik Bali sin Bajrama. Supruga **Vahida, kći Kurta**. Njen opunomoćenik Hasan, sin Husrefa. Na osnovu svjedočenja **Mustafe, sina Kurta**, i Alije, sina Abdulaha.

Mehr muedžel - iznos: 1 200 (hiljadu dvije stotine).

[112 - Vjenčanje]

Suprug Mustafa, sin Tursuna. Njegov opunomoćenik: Šaban, sin Hasana. Supruga Kamer, kći Ferhata. Njen opunomoćenik Sellm, sin Memije. Na osnovu svjedočenja **Kurta, sina Ferhata**, i Mehmeda, sina Memije.

Mehr muedžel - iznos: 2.000 (dvije hiljade).

Šuhud-ul-hal: Ahmed kapudži, Osman čehaja i Mehmed Abdulah

[117 - Vjenčanje u selu Gnojnicama]

Suprug Omer, sin Osmana. Njegov opunomoćenik Jusuf, sin Hasana. Supruga Kamer, kći Oruča. Njen opunomoćenik Ahmed. sm Velije. Na osnovu svjedočenja **Kurta Alije, sina Ahmeda**, i Omera, sina Oruča.

Mehr muedžel - iznos: 1.800 (hiljadu osam stotina).

[144 - Vjenčanje u Mostaru]

Suprug Šaban, sin Kurta Alije. Njegov opunomoćenik Velija, sin Ahmeda. Supruga Kerima, kći Pirije. Njen opunomoćenik Gazija, sin Memije. Na osnovu svjedočenja Jusufa, sina Abdulaha, i Ibrahima, sina Džafera.

Mehr muedžel - iznos: 2.000 (dvije hiljade).

[145 - Registracija otkaza braka]

(Povod pisanju dokumenta) je ovo:

Pošto su hadži Mahmud i Duran, sin Einhana, posvjedočili da je **Kurt, sin Mehmeda**, iz sela Kričana prije izvjesnog vremena pustio svoju vjenčanu suprugu Rukiju "talaki selasom", ovo je upisano.

Šuhud-ul-hal: Gore spomenuti.

[154 - Registracija krađe]

(Povod pisanju dokumenta) je ovo:

Kara Deli-oglu Omer, nastanjen u Šurmancima, koji pripadaju mostarskom kadiluku, pred časnim šerijatskim sudom, u prisutnosti zimije Nikole, sina Ivana, nastanjenog u selu Vionici, koje pripada spomenutom kadiluku, od svoje volje dao je ovu izjavu i ovo očitovao:

"Ja, Stipan Vekić, Nikola Marko, Juraj Bonožić, **Memija, sin Kurta**, i Mihajlo uzeli smo na našoj ispaši tri ovce spomenutog Nikole. Pošto smo ih zaklali i skuhalo, pojeli smo ih. Niko drugi osim nas nije bio tu." Kad je spomenuti Nikola, u čiju je korist data izjava, potvrdio navode u prisutnosti (Kara Deli-oglu Omera), na traženje upisano je u sidžil, spomenutog datuma.

Šuhud-ul-hal: Mustafa-čeleb hatib, Šaban halifa musteid, Osman čehaja. Ibrahim-baša muhzir i drugi.

[169 - Postavljenje staratelja]

(Povod pisanju dokumenta) je ovo:

Pošto je potrebno da se maloljetnoj djeci Mustafi, Ahmedu, Safiji i Hatidži poslije smrti njihova oca Jusufa, koji je bio nastanjen u mahali Kanber-age u gradu Mostaru, postavi staratelj koji bi čuvao imovinu što im je pripala od oca i o njima se starao, a nosilac ovog dokumenta Saliha, majka spomenutih maloljetnika, sposobna je da obavlja tu dužnost kako treba, to je od šerijatskog suda postavljena i imenovana za staratelja. Pošto je prihvatila starateljstvo, to je na traženje upisano što je riješeno, spomenutog datuma.

Šuhud-ul-hal: Osman-efendija, Sulejman-efendija, **hadži Kurt Alija**, Osman čehaja i drugi.

[185 - Registracija isplate prava iza umrlog]

(Povod pisanju dokumenta) je ovo:

Gospođe Fatima, kći Abdulaha, i Saliha. kći Sulejmana, starateljice maloljetnoj svojoj djeci iza umrlog Ibrahima, koji je bio nastanjen u selu Gorancima, koje pripada mostarskom kadiluku, u prisutnosti

Kurta Alije, koji je svoje dobre volje izjavile su i očitovalo sljedeće;

“Mi smo primile i preuzele u cijelosti imovinu i ostalo što je pripalo našoj djeci. čiji smo staratelji, od njihova oca spomenutog Ibrahima, kao naša prava koja nam pripadaju od danas kod navedenog **Kurta Alije**, u vezi s tim ne nalazi se ni jedna akča, niti ima šta sporno.” Pošto je lice, u čiju je korist data izjava, istovremeno poštovalo tačnost gornjih navoda, na traženje upisano je što je ustanovljeno navedenog datuma.

Šuhud-ul-hal: Gore navedeni.

[187 - Prepis vakufname]

Hvala onome kome pripada zahvalnost i blagodarnost. Blagoslov Njegovom vjerovjesniku Muhamedu, najčasnijem među ljudima i njegovom rodu, i drugovima. zvijezdama - putokaz!

Dobrotvor i dobročinitelj, osoba koja želi da čini dobročinstva i da daje u dobrotvorne svrhe, **hadži Mahmud, sin Sofi Kelimana, nastanjenog u mahali hadži-Memije**, u kasabi Mostaru - neka je sačuvana od nevolja - pristupio je časnom šerijatskom sudu i uzvišenom forumu vjere Muhamedove i u prisutnosti Sijami-balie, imama, kojeg je postavio za muteveliju u svrhu registracije u momentu kad je mogao da daje očitovanja u smislu šerijata i kad su njegove izjave imale snagu, od svoje dobre volje dao je sljedeće očitovanje i priznanje:

”Ja sam iz čiste namjere i plemenite pobude, Allaha velikog radi, u želji da izbjegnem njegovu bolnu kaznu, izdvojio iz svoga najčistijeg imetka i od najboljeg što imam 31.000 akči koje su u opticaju i uvalu ih i izuzeo iz prometa i odredio sam sljedeće:

Neka se naznačena svota, rukom navedenog mutevellje, daje na interes da se od datih 10 akči svake godine dobije po 11 akči i 2 pula. Neka se daje licima koja rade da zarade i koja su spremna isplatiti dug 1 to uz jak zalog i pouzdana jamca. (Međutim) neka se ne daje licima koja odlaze u boj i na putovanja i uopće licima za koja postoji vjerovatnoća da bi kod njih novac propao.

Neka od dobiti (ribh) i drugih prihoda (galla) što ih iz godine u godinu bude davao Uzvišeni Allah kojem nema slična ni ravna, 2 akće dnevno budu namijenjene za obavljanje dužnosti mutevelije.

Navedeni vakif - neka Allah koji prašta primi njegova dobročinstva - odredio je sljedeće:

Neka se svakog dana pred jutarnju molitvu prouči tri puta časna (kur’anska sura) Al-Ihlas i po Jedanput (sura) Al-Fatiha, glasno, za vakifovu dušu, uz 1 akču dnevno. Neka. dužnost mutevelije kao i navedeno učenje (sura) pripadne spomenutom Sijami halifi koji je imam u mesdžidu Memije hodže u spomenutoj mahali. Nakon njega neka te dužnosti obavi lice koje bude imam u navedenom mesdžidu. Isto tako, spomenuti imam će po obavljenoj jutarnjoj molitvi, glasno, proučiti časnu (suru) Jasin, te suru Al-Hašr, te tri puta (suru) Al-Ihlas i sevab od toga pokloniće za vakifovu dušu.

Lice koje bude mujezin u navedenom mesdžidu proučiće tri puta časnu (suru) Al-Ihlas i jedanput (suru) Al-Fatiha, i to pred večernju molitvu za dušu vakifova oca Sofi Kelimana i za to će dobivati 1 akču dnevno.

Hadži Osman koji je mujezin u časnoj džamiji hadži-Jahja proučiće glasno, poslije obavljene večernje molitve, tri puta časnu (suru) Al-Ihlas i jedanput suru Al-Fatiha i sevab od toga pokloniće za dušu majke navedenog vakifa, Zahide-hatun. Poslije smrti hadži-Osmara svako lice koje bude mujezin u mesdžidu hadži-Jalijaša učiće na objašnjeni način. Neka se na ime takalifa isplati 48 akči koje su dužni platiti stanovnici spomenute mahale. Međutim, u godini kad ne budu dužni platiti tekalife, neka se (ta svota novca) podijeli sirotinji spomenute mahale, prema njihovim stanjima. Neka imamu i mujezinu navedene mahale pripadnu po 44 akče za vršenje podjele svote od 400 akči među siromahe. Navedeni vakif je

odredio svotu od 500 jedek akči u svrhu izmirivanja (dospjele obaveze} tekalifa.

Spomenuti vakif je odredio sljedeće:

Da on bude nazir (svoga vakufa), uz jednu akču (dnevno), dok bude živ, da uči po tri puta (dnevno) časno (kur'ansko poglavlje) Al-Ihlas za dušu svoga **djeda Kurta Alije** uz jednu akču (dnevno), a da poslije njegove smrti to pripadne njegovoj djeci, a onda djeci njegove djece i tako s koljena na koljeno i iz generacije u generaciju, a poslije (izumiranja njegova potomstva) da to pripadne nablžim njegovim rođacima. Međutim, ako dođe do izumiranja (svih njih) - ne dao Allah uzvišeni - u tom slučaju neka svaka osoba koja bude imam (u mesdžidu) Memije hodže, nakon obavljene povećernje molitve, a prije nego se prouči ejatul kursi, prouči tri puta časno (kur'ansko poglavlje) Al-Ihlas i neka sevab od toga pokloni za dušu spomenutog **Kurta Alije**. Neka se nakon izumiranja svih njegovih potomaka navedena dužnost nazira ustupi osobi koja bude mujezin u spomenutom mesdžidu, te da se isplaćuje 135 akči iz vakufskih sredstava na ime troškova za vođenje sidžila, a u vezi sa poslovanjem vakufa.

(Navedeni vakii je svoje odredbe) zaključio riječima: "Neka stanovnici navedene mahale budu nazir-hasbi (njegova vakufa)".

Potom je 31.000 akči predao spomenutom muteveli, a ovaj ih primio i preuzeo. Pošto je potvrđena izjava spomenutog vakifa, data na izloženi način, vakif je izjavio je da je uvakfljenje novca kod većine šerijatskopравnih autoriteta ništavno i prema tome su i odredbe koje su postavljene u vezi sa uvakufljenjem ništavne i nevažeće. Zato je odustao od spomenutog uvakufljenja rekavši:

"Tražim da mi se povрати taj moj imetak !"

Na to mu je, istog momenta, odgovorio spomenuti mutevelija:

"Uvakfljenje novca je dozvoljeno prema mišljenju imama Zufera - neka mu se Allah smiluje - pa prema tome i odredbe koje proističu iz toga su valjane."

Pošto je (vakif) zatražio da se izda odluka (o njegovom uvakufljenju) u smislu stava navedenog imama, to je kadija koji je potpisao ovu ispravu, donio odluku o valjanosti spomenutog uvakufljenja. A potom je navedeni vakif svoju repliku usmjerio u drugom pravcu, rekavši:

"Tačno je da je prema mišljenju navedenog imama uvakufljenje novca legalno. Međutim, kako to (uvakufljenje) nema djeystvo obaveznosti. to je moguće od njega odustati. Zbog toga tražim naznačenu sumu novca"

Na to je navedeni mutevelija dodao:

"Tačno je da (takvo uvakufljenje), prema pravnoj školi imama Zufera, ne povlači za sobom i obavez-nost uvakufljenja, ali prema mišljenjima dvojice velikih imama. Abu Jusufa Jakuba, bin Ibrahima Al-Ansarija i Muhameda bin Hasana Al-Šajbanija - neka se na njih dvojicu (izlije) božanska dobrota - takvo uvakufljenje ima djeystvo obaveznosti i valjanosti i ono je neraskidljivo, posebno nakon što (predmetni novac) bude predat muteveliji i na osnovu toga tražim šerijatsku odluku o tome."

Potom je navedeni kadija, koji je svjestan i koji zna za razmimoilaženja koja postoje među mudžtehidima u pogledu čina uvakufljenja i pošto je uvidio da je na strani mutevelije jak dokaz, donio valjanu i na šerijatu zasnovanu odluku o valjanosti (uvakufljenja) navedenog novca i njegovoj obaveznosti, s tim da se vodi računa da se u vakuf ne bi unijela neka preinaka i to je upisano u sidžil.

-Onaj ko to izmijeni a zna kako glasi. pa grijeh za to pada na one koji to mijenjaju - Allah zaista sve čuje i sve zna. Vakifu nagrada će pripasti od Živoga, Darežljivog i Štedrog!

U vezi s tim obavljeno je pozivanje svjedoka i njihovo svjedočenje i napisano u prvoj dekadi mjeseca redžepa (12-21. januara 1633).

Na margini folije 22 r stoji ovaj tekst:

Spomenuti hadži Mahmud, koji je prije izvjesnog vremena uvakufio 31.000 akči, još pridodaje 1.000 akči tako da je ukupno uvakufio 32.000 akči. Odredio je da se od dobiti (rih) koja se bude dobila na dati vakufski novac (na interes) isplaćuju troškovi iz registracije vakufskog poslovanja (sicil akčesi) da se svake godine sačinjava obračun. Novac koji bi pretekao od tih troškova neka se isplati licu koje tada bude kadija u Mostaru za njegovo vršenje funkcije nadzornika. Pošto bude pogledao mutevelijin obračun, neka mu se isplati i za stavljanje njegovog potpisa na taj obračun.

Napisano u trećoj dekadi zilkadeta 1042 (30. juna - 8. jula 1633).

Napisao ponizni Ali Kamili, kadija u Mostaru.

Na margini folije 2 2v stoji ovaj tekst:

Nakon svega toga (gore naznačenoj svoti) pridodan je iznos od 25.000 akči, tj. ukupno je uvakuiljeno 57.000 akči.

Napisao ubogi hadži Hasan, kadija u Mostaru.

Neka mu se oprost! Slijedi muhur kadije.

Svjedoci čina: Mesib-beg dundi, Abdi-baša, Ismail-čelebi mujezin, hadži Hasan mutevelija, Hasan halila mujezin, Mehmed hajjat, Husein-čelebi, sin Mehmeda, Husein, sin Pervane, **Belhir, sin Kurta**, hadži Osman, Nešir, sin Abdulaha,

[190 - Registracija vjenčanja iz sela Podveležja]

Suprug Omer, sin Huseina. Njegov zastupnik Oruč, sin Ibrahima. Supruga Šaha kći **Kurta**. Njen zastupnik **Ibrahim, sin Kurta**. Na osnovu svjedočenja Huseina, sina Abdulaha, i **Malkoča, sina Kurta Alije**.

Mehr muedžel - iznos: 3.000 akči (tri hiljade).

[196 - Registracija jamstva za osobu]

(Povod pisanju dokumenta) je ovo:

Na traženje baždara Jusuf-baše upisano je da je ćurčija **Kurt** nastanjen u mahali hadži-Memije, jamčio za zimiju Nikolu i (obavezao se) da će ga dovesti na šerijatski sud kad se to zatraži.

Šuhud-ul-hal: hadži Osman zerger, Murat zager, Osman éehaja i drugi.

[215 - Kupoprodajni ugovor]

(Povod pisanju dokumenta) je ovo:

Mustafa spahija, nastanjen u Klisu, pred šerijatskim sudom, koji treba poštovati, u prisutnosti nosioca ovog dokumenta Ahmed-baše, nastanjenog u selu Istrabovini, koje pripada mostarskom kadiluku, dobrovoljno je dao ovu izjavu i priznao:

”Prodao sam bej i katom i ustupio 1/4 polovice baštine, poznate pod nazivom Neltilovina, u selu Orah-Dol, u nahiji Rakitno, koja mj je pripala po šerijatu i po običaju od moga oca, sa guvnom i čairima, te gajem i svim što uz to ide, a uz odobrenje gospodara zemlje (sahibi arza) navedenom Ahmed-baši, uz 3.100 akči koje su u opticaju, kao protuvrijednost za ovo ustupanje i u cijelosti sam primio naznačenu svotu. Od danas je spomenuta baština sa svim što joj pripada njegova prava imovina i neka njome raspolaže po svojoj volji.”

Pošto je potvrdio (navode), na traženje je upisano.

šuhud-ul-hal: Mustafa halifa, Nezir ćehaja, **Kurt Alija hajjat**, Hasan Ibrahim, Omer-čelebi i drugi.

[217 - Vjenčanje u Mostaru]

Suprug Hasan, sin Alije. Njegov opunomoćenik Mustafa, sin Sefera. Supruga razvedena žena Atija, kći Huseina, čiji je idet istekao. Njen je opunomoćenik **Ibrahim, sin Kurta Alije**, na osnovu svjedočenja Abdi-bega i njegova brata Sulejmana.

Mehr muedžel - iznos: 1.600 (hiljadu šest stotina).

Šuhud-ul-hal: Ibrahim-baša, Saban halifa i Muslija sluga.

[219 - Utjerivanje duga]

Vjerovnik Selim-čelebi, mutevelija vakufa Jahja-hodže. **Dužnik Kurt, sin Alije**. Iznos duga: 3.000 akči, što je utvrđeno na osnovu njegove izjave, izdata presuda o isplati i predan havalu.

Šuhud-ul-hal: Mustafa-čelebi, Osman ćehaja, Ibrahim-baša i Mustafa muhzir.

[244 - Registracija zamjene zemlje]

(Povod pisanju dokumenta) je ovo:

Abdi Husein, Omer, sin Memije i Grgur, sin Pavla, iz sela Blizanaca, pred časnim šerijatskim sudom, u prisutnosti nosioca ovog dokumenta Ahmed-baše, nastanjenog u spomenutom selu, od svoje dobre volje dali su ovu izjavu:

”Mi smo trampili našu zemlju, zvanu Mehmedovica, koju su do momenta trampe uživali u spomenutom selu i čije su granice poznate susjedima, mulk-njivu pomenutom Ahmed-baši, koja je poznata pod nazivom Veliki vinograd i ustupili je uz odobrenje gospodara zemlje za 1400 akči. Mi smo njemu predali našu njivu i on je preuzeo. On je nama predao svoju njivu i naznačenu svotu, i mi smo to primili. Od danas je njiva vlasništvo i pravo spomenutog Ahmed-baše i neka njome raspolaže po svojoj volji.”

Pošto je Ahmed-baša potvrdio njegove navode, na traženje je upisano u Sidžil.

Šuhud-ul-hal: Husein-baša, Bali, sin Ibrahima, **Dursun Kurt**, Husein Volić i drugi.

[249 - Popis zaostavštine]

Iz zaostavština umrlog Mehmed-efendije, sina hadži Ibrahima potrebno je isplatiti dug hadži **Kurtu Aliji** od 23 akče.

[263 - Registracija isplaćenih dugova]

(Povod pisanju dokumenta) je ovo:

Kurt staratelj maloljetne djece umrlog Ibrahima, pred časnim šerijatskim sudom, u prisutnosti Mustafe i Šabana, seljana iz Orlaca. od svoje dobre volje dao je ovu izjavu:

”Spomenuti Mustafa je dužan 1.030 akči navedenim maloljetnicima, a Šaban 730 akči. Kao staratelj primio sam navedenu svotu u cijelosti od spomenuta dva lica”

Pošto su potvrdili (njegove navode), na traženje je upisano.

[274 Postavljenje staratelja]

(Povod pisanju dokumenta) je ovo:

Pošto je neophodan staratelj koji bi se starao o imovini maloljetnog **Kurta Alije, što mu je pripala od njegova oca umrlog Ibrahima**, koji je bio nastanjen u Raškaj Gori, koja pripada mostarskom kadiluku, to je od šerijatskog suda nosilac ovog dokumenta Aiša, majka spomenutog maloljetnika, postavljena za staratelj. Ona je prihvatila starateljstvo i preuzela na sebe sve (poslove) koji iz tog proistječu.

Na traženje upisano je u sidžil što je odlučeno.

Spisak novca koje je mutevellja vakufu umrlog Mehmeda čehaje Omer-čelebi nezakonito uzeo od spomenutog vakufa i objašnjenje na koji su se način podmirili dugovi umrlog Omer-čelebije.

Sulejman-beg je dužan 6000 akči

Selim kovač je dužan 1000 akči

Derviš Balić je dužan 500 akči

Hasan Konac je dužan 1000 akči

Hadži Salih i Omer tabak su dužni 2000 akči

Ahmed iz tvrđave Ljubuški je dužan 1000 akči

Mehmed Tomaš je dužan 1400 akči

Derviš-čelebi je dužan 1000 akči

Vukašin, sin Grgura, dužan je 2400 akči

Milan iz sela Žitomislića je dužan 1200 akči

Mihovil Udovičić je dužan 1000 akči

Kurt Alija tabak je dužan 1000 akči

Jusuf čelengi je dužan 500 akči.

Ibrahim Dragić je dužan 1000 akči

Babajić dernirdžija je 1000 akči

Buljan i Marko su dužni 1100 akči

Sefer, sin Memije, dužan je 200 akči

[294 - Utjerivanje duga]

Vjerovnik Memija, sin Velije. Dužnik Lauš. Iznos duga: 180 akči što je utvrđeno na osnovu svjedočenja Baliće. sina Mehmeda, i **Kurta, sina Osmana**.

Izdana je presuda o isplati duga i predat havalu radi utjerivanja duga.

Šuhud-ul-hal: Mustafa-čelebi naib, Salih-beg, Mustafa sluga i drugi.

[333 - Utjerivanje duga]

(Povod pisanju dokumenta) je ovo:

Mahmud spahija, nastanjen u Blagaju, u prisutnosti Muhibe, nastanjene u selu Kosoru, podnosi ovu tužbu protiv nje:

”Ja sam dao 1.000 akči suprugu spomenute Muhibe, **Kurtu Aliji**, i od toga sam dobio natrag 500 akči. Još su mi dužni 500 akči. Pošto je Muhiba nasljednica **Kurta Alije**, tražim da se naznačeni iznos isplati.”

Poslije saslušanja i osporavanja tužbe, te pošto su svjedoci Zurko Mehmed spahija i Mustafa, sin Abdulganija, posvjedočili, izdata je presuda o isplati duga. Na traženje upisano je u sidžil spomenutog datuma.

(334 - Registracija zakletve]

(Povod pisanju dokumenta) je ovo:

Kad je predloženo spomenutoj Muhibi da se zakune da njen muž **Kurt Alija** nije dužan 200 akči Zurki Mehmedu spahiji, ona se zaklela uzvišenim Allahom, i to je upisano u sidžil spomenutog datuma.

Šuhud-ul-hal: Gore spomenuti.

[357 - Prepis valkufname]

Hvala Allahu, koji zna sve, a blagoslov Muhamedu, koji suzbija nevjerstvo i zabludu, i njegovim drugovima i rodbini, koja ga je slijedila - neka je božje zadovoljstvo na njih sve i na one koji ih budu slijedili do Sudnjeg dana. Potom, povod za pisanje (ove) šerijatske isprave i sastavljanje ovog dokumenta kojeg se treba pridržavati je ovo:

Đula, kći **Skendera, nastanjena u mahali Karadoz-bega** u gradu Mostaru - neka je pošteđen od nesreća i nedaća - koja želi činiti dobra djela, pred časnim šerijatskim sudom, u prisutnosti hadži-Saliba, nastanjenog u mahali Jahje hodže, kojeg je postavila za muteveliju za registrovanje dolje navedenog vakufa, dala je ovu izjavu:

”Zbog velikog Allaha i u želji za postizanjem njegovog časnog zadovoljstva, a da bi izbjegla njegovu bolnu kaznu na dan kad neće koristiti ni imetak ni potomstvo, nego će (se spasiti) samo onaj koji dođe Allahu sa čistim srcem, izdvojila sam iz svog najčistijeg imetka 20.000 akči koje su u opticaju i Allaha radi uvakufila ih i izuzela iz prometa za bogougodna djela, a onda ih predala spomenutom muteveliji. Pošto je on primio (novac), odredila sam sljedeće:

Lice koje bude mutevelija neka daje naznačenu svotu od 20.000 akči na šerijatom dopušteni način na interes (murabehu) tako da se na 10 datih akči (godišnje) dobije 11 akči i 2 pula, uz jak zalog i pouzdana jamca, odnosno uz jedno od ovo dvoje. Neka se od novca koji se dobije od dobiti isplaćuju 3 akče dnevno za učenje kur’anskog poglavlja Ihlas, devet puta svakog dana. Neka se sevab od tri učenja pokloni za dušu vakifa, a sevab od druga tri učenja za dušu moga oca Iskendera, a sevab od preostala tri učenja za dušu moje majke Šahe. Neka se takođe uči poglavlje Al-Ihlas tri puta dnevno uz nagradu od jedne akče i neka se sevab od toga pokloni za dušu moga supruga hadži-Sefera. Neka se, isto tako, uči poglavlje Al-Ihlas tri puta dnevno uz jednu akču i neka se sevab od toga pokloni za dušu roditelja spomenutog Sefera.”

Vakif je takođe odredio sljedeće:

”Dok god ona bude na ovom prolaznom svijetu, neka uči sve gore spomenuto i neka Uživa nagradu (određenu za to), a poslije njene smrti neka **Kurt Alija, koji je nastanjen u mahali Karadoz-bega, i njegova supruga Kamera** uče gore navedeno poglavlje Al-Ihlas za dušu vakifa i za dušu njene majke uz tri akče dnevno i neka sevab od toga poklone onima kojima je to određeno. Neka se potom odredi da poslije njihove smrti (to) prelazi na njihovu djecu i njihove potomke, s koljena na koljeno i iz generacije na generaciju. Poslije izumiranja (potomstva) - bože sačuvaj - neka se to ustupi jednom od najboljih službenika časne džamije, koju je sagradio Ibrahim-aga, uz prethodno dobiveno mišljenje kadije. Neka hadži Salih, a poslije njega njegova djeca i njihovo potomstvo, dok ne izumru, uče tri puta kur’ansko

poglavlje Al-Ihlas za dušu hadži-Sefera i tri puta poglavlje Al-Ihlas za dušu njegovih roditelja uz po dvije akče dnevno i neka sevab od toga poklone kako je to određeno. Neka bude određeno da se poslije izumiranja potomstva - bože sačuvaj - to ustupi imamu i mujezinu džamije Bajezida hodže. Neka lice koje bude mutevelija vakufa uživa dnevno dvije akče. Neka bude određeno da dužnost mutevelije (vrši) hadži Salih, a poslije njega njegova djeca i daljnje potomstvo s koljena na koljeno, iz generacije u generaciju. Poslije izumiranja potomstva- bože sačuvaj - neka se (to) prepusti cijenjenom nahođenju tadašnjeg Kadije.”

Time je završeno očitovanje.

Pošto je predala novac i pokretni imetak hadži-Salih, kojeg je postavila za muteveliju, dobrotvorka je izjavila da je uvakufljenje novca prema časnom šerijatu lišeno pravovaljanosti i obaveznosti (vakufa). Time je namjeravala da odustane i odlučila da novac uzme natrag. Na to je navedeni mutevelija dao zadovoljavajući odgovor rekavši da smatra da treba postupiti po mišljenjima eminentnih šerijatskih pravnika i istaknutih autoriteta, koji zastupaju gledište da je uvakufljenje novca valjano i obavezno. Nakon te izjave, a pošto se oteгла rasprava o tome, a dvije strane donosile protudokaze, sudu je ostalo da stvar riješi i donese presudu. Pošto je pomno ispitao i detaljno proučio neslaganja i utvrdio da na strani mutevelije postoji jak dokaz i očita prednost, donio je valjanu šerijatsku presudu o pravovaljanosti i obaveznosti vakufa i njegovih posebnih i općih uslova prema mišljenju najeminentnijih šerijatskih presuda - neka je uzvišeni Allah zadovoljan s njima - to je vakuf registrovan i postao punovažan. Prema tome (poslije toga) svaka promjena. prenos i izmjena biće nevažeći. Ko god ga bude mijenjao, nakon što je ovo saznao, grijeh će pasti na one koji ga budu promijenili. Zaista Allah sve čuje i sve zna. A živi i darežljivi nagradiće vakifa.

Napisano u trećoj dekadi ramazana 1042 (1-10. aprila 1633).

Šuhud-ul-hal: Hasan-čelebi mujezin, hadži Ahmed, Abdi-čelebi, Hasan džabija, Salih kafedžija, Mehmed usta, Halil berber i Ali Mehmed.

[376 - Spor zbog nasljedstva]

(Povod pisanju dokumenta) je ovo:

Kurt-beg iz Pive, pred šerijatskim sudom u prisutnosti hadži-Hurema, dao je ovu izjavu:

”Poznato je da sam nasljednik Zahide, koja je umrla prije izvjesnog vremena dok je stanovala u svojoj kući. Međutim, hadži Hurem je prisvojio zaostavštinu navedene žene i stavio ruku na nju. Tražim da se (to) ispita i da se provede šerijatski postupak. Pošto je hadži Hurem osporio nasljedstvo spomenute žene i pošto je zatražen dokaz koji bi potkrijepio njegove navode, vjerodostojni ljudi Oruč halifa i Bal-beg pristupili su šerijatskom sudu radi svjedočenja. Kad je zatraženo dasvjedoče, oni su izjavili:

”Tačno je da je Zahida za života rekla: ”**Kurt** je moj bratić. Ne znam da bi neko drugi mogao da me naslijedi.” To je izjavila u našem prisustvu. To tvrdimo i svjedočimo.

Pošto je prihvaćeno (svjedočenje), presudeno je da zaostavština spomenute Zahide pripadne **Kurt-begu**.

Šuhud-ul-hal: Mustafa-čelebi, Ismail-čelebi, Šahman hafaf, Ibrahim-baša drugi

[387 - Vjenčanje u selu Grabovici]

Suprug Osman, sin Abdulmenana. Njegov opunomoćenik berber Ahmed. Supruga Zulejha, kći Tejmura. Njen opunomoćenik **Bekir sin Kurta**. Na osnovu svjedočenja Bekira, sina Džafara, i Osmana, sina Tejmura.

Mehr muedžel - iznos: 1.000 (hiljadu akči).

(431 - Vjenčanje]

Suprug Derviš, sin Kanbera, pristupio je lično. **Supruga Kamina, kći Kurta. Njen opunomoćenik Kurt, sin Pervane.** Na osnovu svjedočenja Omera, sina Balijs, i Mustafe, sina Alijs.

Mehr muedžel - iznos: 1.000 (hiljadu akči).

Šuhud-ul-hal: Mustafa-čelebi, Ahmed-čelebi mujezin. Zaifi-čelebi, Ibrahim-baša i drugi.

[450 - Tužba u vezi s napadom]

(Povod pisanju dokumenta) je ovo:

Pekar Memija iz mahale Hafiza hodže u Mostaru u prisutnosti janjičara Kare, te Mahmuda, sina Habiba, i Ismaila, sina hadži-Ahmeda, podnio je ovu tužbu:

”Spomenuta lica su noću napnla moju kuću i razbila vrata.”

Poslije saslušanja i osporavanja tužbe, pošto su zatraženi svjedoci, Ibrahim pazar-baša, Husein-baša. i išeri **Husein, sin Kurta Alijs**, posvjedočili su navode tužitelja. Na traženje upisano je u sidžil spomenu-tog datuma.

[464 - Utjerivanje duga]

(Povod pisanju dokumenta) je ovo:

Čurčija Alija, sin Halila, iz Mostara, u prisutnosti kapudžije Sulejmana, dao je ovu izjavu:

”Prodao sam konja Sulejmanu za 1.500 akči. Međutim. on je odustao od toga i vratio mi konja. Dužan sam Sulejmanu 1.000 akči.” Izdata je presuda o isplati i na traženje (to) je upisano.

U drugoj dekadi časnog zilhizeta 1042 (19-28. juna 1633).

Šuhud-ul- hal: hadži Sulejman-efendija, Osman-efendija muderis, **hadži Kurt Alija**, Nezir čehaja.

[4.80 - Prepis vakufname]

Bezgranična zahvalnost i najveća blagodarnost Gospodaru sedam nebesa, onome koji hrani sve živo na svijetu, neka je uzvišena njegova veličina i neka se veliča njegova slava; onome koji je ljudski rod stvorio od četiri elementa u najljepšem obliku i dao mu najprijazniji izgled; onome koji je neke svoje robove za razliku od drugih, odlikovao čestitošću i savršenstvom u smislu časnog ajeta. On vas po položajima jedne iznad drugih izdiže - onome koji je neke svoje robove, za razliku od drugih odlikovao moću i ugledom i upozorio iz svoje ogromne dobrote da čine dobra djela riječima: I čini drugima dobro, kao što je Allah tebi dobro učinio. Velika zahvalnost i neograničena blagodarnost onome koji kaže: A malo je zahvalnih među robovima mojim. - Neka blagodati onoga koji mnogo prašta obuhvate sve, tako da su tijela mnogih od položaja i slave i onih od imetka i zarada, koji koriste njegove obilne sofere i njegove trpeze bogate - obuhvaćena sa stotinu pažnja; onome koji ih je iz sna nemara probudio i svojim upozorenjem: a za dobro koje za sebe pripremite naći ćete nagradu kod Alaha.”

Blagoslovi i pozdravi mnogi onome kome je povjerena vjerovjesnička misija i koji je kruna u knjizi viteštva; središte poslaničke misije i ishodište zvijezda vodilja. koji zaposjeda Kabikawsajn, mislim na Poslanika oba svijeta, na vjerovjesnika oba svetište i zagovornika za sve u ovozemnom i u onozemnom svijetu i na Njega koji je sunce što svijet grije s neba nepobitne istine, koji je poslan (od Allaha) riječima: A tebe smo samo kao milost svjetovima poslali. Obilna zahvalnost Njegovom rodu hvaljenom i njegovim drugovima koji su dobili hvale, a koji su slijedili put božanske stvari i pravac od Uzvišenog određen, onima koji upućuju one koji idu putem jasne vjere i svakom onom koji štiti čvrsti kurs šerijata - neka je zadovoljstvo Allaha na sve njih. Potom, ova listina valjana, sa šerijatskom sadržinom i isprava lijepa, čijeg svake osobe. Najzad. gol golcat (nejasan dio teksta) i mjesto gdje on spava postaje mu pod zemljom. Nemoguće je bilo kakvom borbom od smrti se sa svim što posjeduje i ima spasiti i apsurdno je iščupati se iz ruku anđela smrti. Nema sumnje da je razuman i sretan čovjek, uljudan i razborit čovjek onaj koji spozna ovaj svijet i stanje u njemu. koje je puno strahota, i koji spozna smisao ovog vremena puno dosadnog blještavila, koji smatra za dobit iskoristiti priliku koju mu daje ovaj svijet i koji smatra dobitkom steći zadovoljstvo Gospodara moćnog, dok je u snazi da ustrajno obavlja tjelesne obrede i dok je u mogućnosti da ustrajno vrši materijalne obaveze vjerske prirode. Na osnovu svih slučajeva jasno dokazanih i izvršenih priprema koje će zasigurno biti (kod Boga) primljene, vlasnik ove šerijatske isprave i ovog teksta, kojeg se treba držati, uzor dobrotvora, birano društvo dobročinitelja koje se uzda u Gospodara koji neizmjereno daje dobro, **hadži Jusuf, sin Kelimanov**, nakon što je razmišljao koliko je god mogao i došao do spoznaje da je nemoguće pobrojiti i precizirati darove jasne i poklone uzvišene kojima ga je obasuo Gospodar Bog - neka je uzvišena Njegova riječ i neka je uzvišena Njegova moć - a koje on uživa u svom stanju i u svojim imovinskim prilikama, i da nije čovjek u stanju da Mu izrazi svoju zahvalnost za njegove mnoge blagodati i velika dobročinstva, to je u smislu časnog hadisa da ti nemaš ništa od toga: što pojedeš to uništiš, što obučeš to pohabaš, a što daš u dobrotvorne svrhe tim se ovjekovječiš i da ti tako ta dobra djela rastu i nikad im neće doći kraj, jer dobra djela koja teku (vakuf) moraju biti trajna. On je pred časnim šerijatskim sudom, u prisutnosti Sijamudina Oruča halife, kojeg je postavio za muteveliju, u svrhu registracije (vakufa), od svoje dobre volje i u prisustvu tadašnjeg kadije dao ovo očitovanje:

”Neka se pedeset i jedna hiljada akči daje na interes rukom Oruča halife, kojeg sam postavio za muteveliju, tako da se svakih deset akči obračunava kao jedanaest. Prihod, koj se dobije od interesa na dati novac, neka se ovako troši: - po tri akče (dnevno) muteveliji Oruču halifi za obavljanje dužnosti mutevelije;

- jednu akču (dnevno) istome za učenje tri puta sure Al-Ihlas, s tim da nagradu od toga pokloni za duše **vakifove braće Mehmeda, Kurta Alije, Oruča, Šabana, Mustafe i Osmana**. Poslije njegove smrti neka tu jednu akču uživa svako lice koje bude mutevelija i neka nagradu od tog učenja pokloni za dovu navedene njegove braće; - dvije akče dnevno neka budu za vršenje dužnosti džabije, s tim da dužnost džabije il naznačene dvije akče pripadnu Muzaferu, sinu Mahmudovu;

- neka jedna akča (dnevno) također pripadne Muzaferu za učenje tri puta (dnevno) sure Al-Ihlas, s tim da nagradu od toga pokloni za vakifovu dušu;

- jedna akča neka pripadne, isto tako, Muzaferu i da on za to u (blagoslovene) noći: Lejlet. ul-kadar, Lejlet-ul-berat i Lejlet ul-regaib prouči časno kur’ansko poglavlje Jasin za duše vakifove braće.

Kad izumru Muzaferovi potomci, neka te dužnosti pripadnu njegovom bratu Mustafi, a poslije njegove smrti neka ta jedna akča pripadne imamu Husein-hodžina mesdžida, a jedna akča imamu Bajezid-bodžine (džamije), a jedna akča Fatimi, kćeri Hasanovoj, a (poslije njihove smrti) njihovoj djeci i djeci njihove djece. Neka ona za to prouče svaki dan po tri (puta) časnu suru Al-Ihlas i neka nagradu od toga poklone za dušu pokojne fiasa-hanume, majke vakifove. Poslije njene smrti neka to pripadne imamu džamije Fatime-kadun; - neka jedna akča pripadne također Jusufu j neka. on za to svaki dan prouči po tri puta časnu suru Al-Ihlas i nagradu od toga pokloni za dušu moga oca, pokojnog Kelmana. I neka to isto vrše i njegova djeca i djeca njegove djece. Nakon njihova izumiranja neka to vrši lice koje bude imam u džumi u džamiji Ibrahim-age;

- neka jedna akča (dnevno) pripadne **Mahmudu, sinu Kurtovu**, i neka za to svaki dan uči po tri puta časnu suru Al-Ihlas i nagradu od toga neka pokloni vakifovoj djeci. Kad on umre, neka to pripadne imamu (mesdžida) ćurčije Ahmeda;

- jedna akča (dnevno) neka pripada Huri hanumi i neka za to ona svaki dan prouči po tri puta časnu suru Al-Ihlas i nagradu od toga neka pokloni za duše djece vakifove braće, a poslije nje neka to pripadne njenoj djeci i djeci njene djece. Poslije njihova izumiranja neka to pripadne imamu hadži-Memijine (džamije);

- jedna akča (dnevno) neka pripadne njegovoj supruzi Kamer-hanumi i neka ona za to svaki dan prouči po tri puta (suru) Al-Ihlas i nagradu od toga neka pokloni za dušu njegovu. Nakon njene smrti neka to pripadne djeci oca njegove žene. Kad oni izumru, neka to pripadne imamu džamije Mehmedu ćehaji;

- jedna akča neka pripadne Amini hanumi i neka ona za to svakog dana uči po tri puta Al-Ihlas i neka nagradu od toga pokloni pokojnoj mojoj ženi Muhibi hanumi. Poslije njene smrti neka to pripadne djeci pokojnog Šaban-baše i njihovim potomcima, a kad oni izumru, neka to pripadne mujezinu mesdžida Memije hodže;

- neka se da tadašnjem kadiji četrdeset akči za stavljanje njegova časnog potpisa kad se na početku svake sedmice unese u sidžil popis vakufskih potraživanja; - neka se ostatak od dvadeset akči od dobiti koja je dobijena na šerijatom dozvoljeni način isplaćuje za popravak i konzerviranje jednog primjerka Kur'ana časnog;

- u čast duše Božjeg poslanika - neka je i blagoslov i mir na njega - siromasima koji nemaju svoga mus-hafa da uče u njemu. Neka se (mutevelija) Oruč halife stara (o provođenju) ovoga i neka (iz tog primjerka) uče oni koji su toga dostojni i tom prilikom neka dovu prouče (za dušu) vakifa. U vezi sa svim tim odredbama određujem da pridržavam pravo, dok budem živ, da donosim izmjene i promjene knje su u vezi s mojim vakufom sa glavnicom od 51.000 akči i kad god budem imao namjeru da izvršim neku isplatu, neka me niko u tome ne sprečava j ne ometa.”

Tako je vakif u prisutnosti mutevelije Oruča halife završio određivanje svojih odredaba (u vezi s njegovim vakufom).

”-Kako je uvakufljenje dirhema i dinara, prema mišljenju većine šerijatskopравnih autoriteta (ulema). ništavno, to su, i odredbe koje su sadržane u uvakufljenju također nevažeće, te ja tražim povraćaj u moje privatna vlasništvo cjelokupne (naznačene) svote.”

Na to je mutevelija, istom tom prilikom, dao ovaj odgovor:

”Ako po mišljenju velike uleme - neka Allah da da ih što više bude sve do Dana proživljenja - uvakufljenje novca nije po šerijatu dozvoljeno (gaiz), ipak po mišljenju imama Zufera, koji je jedan od velikih šerijatskopравnih kapaciteta hanefijske pravne škole, kako to prenosi gospodin imam Al-Ansari, uvakufljenje novca je valjano i na šerijatu zasnovano .. , te je zatražio od navedenog kadije odluku, te je kadija izdao odluku o valjanosti uvakufljenja novca, zasnovanu na verziji navedenog imama. Na to je vakif usmjerio svoje izlaganje u drugom pravcu rekavši: ”Ako postoji verzija navedenog imama, prema kojoj je (uvakufljenje) novca valjano i dozvoljeno po Šerijatu, to još iz toga ne proističe obaveznost izvršivosti i nema prepreke za povraćaj novca.”

Pristupivši da preuzme naznačeni novac, mutevelija je ovako ustvrdio:

” Pošto je uslijedila kadijina presuda i pošto postoji saglasnost mišljenja o valjanosti uvakufljenja, to je nakon predaje novca muteveliji uvakufljenje nerazdvojno od izvršnosti, pa tražim presudu na osnovu mišljenja one vjerske uleme koja zastupa takav stav.”

Kadija je, opredjeljujući se za uvakufljenje, donio presudu o valjanosti i izvršivosti uvakufljenja, a u smislu stava časnih imama hanefijske šerijatskopравne škole, koji kažu: ”Ako je valjan, on je i izvršiv.”

Presuda je valjana i na šerijatu zasnovana i spomenuti vakif je u prisutnosti mutevelije legalizirao i te se legalizacije treba pridržavati.

Tako je bilo. Sačinjena je (vakufnama) kako je on htio i izdata je od njega pa ko bi ga izmijenio nakon što to bude čuo, grijeh će pasti na one koji to mijenjaju. Zaista Allah sve čuje i sve zna.

Šuhud-ul-hal: Sulejman-efendija, Mustafa-čelebi naib, Jusuf-dede, Selim-čelebi hatib Jusuf halifa imam, Ismail halifa mujezin. Ibrahim-baša. Alija, sin Mehmedov: Mustafa, sin Alijin, Oruč, sin Abdulmenanov, i drugi.

[528 - Nagodba]

Isa, sin Memije, i Husein, sin Turbana, iz sela Trnovnice, koje pripada fočanskom kadiluku, pred sudom, u prisutnosti Hasana, sina Turbana, **Oruča, sina Kurta**, Muharema, sina Turbana, hadži-Huseina, sina deli Ahmeda. Ibrahima, sina Kara Ahmeda, Sinan-efendije, Atli Timurhana, njegova brata.

Gazije, Sejdina, sina Iskendera, Mustafa-bega, sina hadži-Duraka, Mustafa-baše i drugih lica, nastanjenih u blagajskom kadiluku, izjavio je za svakog od njih pojedinačno: -Mi smo se mnogo sporili oko ljetnog pašnjaka Perinice. Od nas je uzeto 18.000 akči za naplatu ucreti kadema od ljudi mir-mirana. Došlo je do spora među nama zbog toga što je ponovo tražen naznačeni iznos. Posredstvom miritelja postignuta je nagodba na 6.000 akči. Primio sam od njih tu svotu i oslobodio ih svake obaveze. Ako bi se podigla tužba koja bi bila u suprotnosti sa sadržinom ovog dokumenta, neka ne bude uvažena kod sudija.”

Poslije potvrđivanja (tih navoda) upisano je u sidžil spomenutog datuma. Šuhud-ul-hal: Gore spomenuti.

[530 - Spor zbog prodatog vinograda]

Omer-baša, sin Kurta, iz blagajskog kadiluka, pred sudom, u prisutnosti mutevelije vakufa hadži-Memije u Mostaru, Ahmeda čelebije, sina Murata, dao je ovu izjavu:

”Mehmed, koji nije prisutan ovdje, prodao je svoj vinograd u mjestu zvanom Kori spomenutom vakufu za 2.300 akči. Mehmed je i meni prodao taj vinograd za 3.000 akči. Ako ne dođem na mostarski sud do idućeg pazara, ja ću jamčiti za naznačenih 2.300 akči.”

Na traženje mutevelije upisano je u sidžil.

Dana 22. rebia I 1043 (26. septembra 1633).

Šuhud-ul-hal: hadži Muharem bevab, Ibrahim-baša, Hasan džabija i Ebu Bekir džabija.

[563 - Vjenčanje]

Suprug Ibrahim, sin Osmana. Njegov opunomoćenik je otac. Supruga Fatima, kći Huseina. Njen opunomoćenik je Pijale sin Abdulaha. Na osnovu svjedočenja Hasana, sina Ferhata, i **Mustafe, sina Kurta**. Dana 2. džumada I 1043 (4. novembra 1633). Mehr muedžel - iznos: 2.000 dirherna.

Šuhud-ul-hal: Ibrahim-baša, Hasan-baša i Sefer, sin Mustafe.

[568 - Utjerivanje duga]

Vjerovnik hadži Memi, sin Abdulaha. Dužnik Četko, sin Stipana, dulger. Iznos duga poslije obračuna 1.252 (akče), što je utvrđeno na osnovu njegova priznanja. Donesena je presuda o isplati duga i na traženje je upisano.

Dana 5. džumada II 1043 (7. decembra 1633).

Subud-ul-hal:

hadži Muharem, hadži Mehmed, Redžep-baša, **Kurt Alija**, Jusuf-čelebi, sin Mustafe, Ibrahim spahija Cernica i drugi.

[577 - Vjenčanje u selu Cernici]

Suprug Omer, sin Ferhata. Njegov opunomoćenik Memija, sin Nesuha. Supruga Halima, kći Mehmeda. iz sela Cernice, koje pripada Mostaru. Njen opunomoćenik **Kurt, sin Huseina**. Na osnovu svjedočenja Hasana, sina Abdulaha, i Halila, sina Timura.

Dana 12. džumada I 1043 (14. novembra 1633).

Mehr muedžel - iznos: 1.000 (hiljadu dirhema).

Šuhud-ul-hal: Abdulah-baša, sin hadži-Junusa, Nezir čehaja i Hasan, sin Ahmeda.

[585 - Vjenčanje u selu Šurmancima]

Suprug Osman, sin Abdulaha. Njegov opunomoćenik Hasan, sin Sejdina. Supruga Ruvejda, kći Mustafa, iz sela Šurmanaca, čiji je prvi muž Alija umro, što je utvrđeno izjavom svjedoka Mahmuda, sina Abdulaha, i **Memije, sina Kurta**. Njen opunomoćenik Osman, sin Abdulaha. Na osnovu izjave svjedoka Memije, sina Kurta. i Mahmuda, sina Abdulaha.

1. džumada II 1043 (3. decembra 1633).

Mehr muedžel - iznos: 800 (osam stotina akči).

Šuhud-ul-hal: hadži Hasan, hadži Muharem, Mustafa-čelebi i drugi

[588 - Vjenčanje u Mostaru.]

Suprug Ismail, sin Abdulaha. Njegov opunomoćenik Mustafa-aga. Sin hadži-Jusufa. Supruga **Latifa, kći Kurta Alije**, iz mahale Nezir-age. Njen opunomoćenik Ahmed-čelebi, sin Ismaila, čije je punomoćstvo utvrđeno na osnovu izjave svjedoka Muruveta, sina Alije, i Ibrahima, sina Osmana.

29. džumada I 1043 (1. decembra 1633). Mehr muedžel - iznos: 6.000 (šest hiljada akči).

Spor zbog vlasništva

(Povod pisanju dokumenta) je ovo:

Rahila, kći Mahmuda, nastanjena u mahali Derviš-paše u Mostaru, u prisustvu nosioca ovog dokumenta Hasan-dede, sina Sulejmana, podnijela je protiv njega ovu tužbu:

”Hasan-dede je nezakonito uzurpirao moju kuću koju sam dobila u nasljeđe i koja se nalazi u mahali hadži-Alije u tom gradu, čije su granice poznate susjedima. Zahtijevam da se ispita i da mu se naredi da odustane od toga .”

Prilikom saslušanja Hasan-dede je izjavio:

”**Tu kuću je kupio Hasan, sin Kurta**, od Muhameda čelebije, sina Mustafe čehaje, zakonskog opunomoćenika tužiteljice, za 6.500 akči i predao novac opunomoćeniku prije osamnaest godina od datiranja ovog dokumenta a već deset godina stanuje u njoj. Kasnije je kuću prodao mom ocu Sulejmanu za 12.000 akči. On je kao vlasni (malikane) stanovao sedam godina i potom umro. Poslije njegove smrti meni je pripalo nasljedstvom. Međutim. punomoćstvo Muhameda čelebije upisano je u sidžil koji se čuva .”

Kad je izvršen uvid u sidžil koji je sačuvan i koji je u skladu s očitovanjem Hasan-dede i kada je zatražen dokaz od Hasan-dede, korektni svjedoci, čija se imena nalaze na kraju sidžila, Alija-čelebi, sin Murteze, i Omer-beg, sin Ali-džana đundija, pristupili su časnom šerijatskom sudu radi svjedočenja. Kad je zatraženo do posvjedoče, izjavili su:

”Istina je da je opunomoćenik Muhamed-čelebi došao na sud prije osamnaest godina. Kad su korektni svjedoci Mehmed i Ahmed sinovi Abdulaha posvjedočili i pošto je utvrđeno da je tužiteljica opunomoćila navedenog da proda njenu kuću koja se nalazi u pomenutoj mahali, te da primi novac, isplati dugovanja i ostatak njoj doznači, tadašnji sudija Murteza-efendija registrovao je punomoć i kupoprodaju. Svjedočimo da je to sadržina tog sidžila i to potvrđujemo.”

Poslije provjeravanja njihove ispravnosti primljeno je svjedočenje i izdato upozorenje da Rahila ne može tražiti od Muhameda čelebije, koji je njen opunomoćenik, da pokreće postupak u vezi s navedenom kućom, te je donesena odluka da kuću zadrži Hasan-dede. Na traženje je upisano što je riješeno.

1. džumada I 1043 (3. novembra 1633).

Šuhud-ul-hal: Sefer-efendija, sin Veli-efendije, hatib, Sefer, sin Ibrahim-age, Osman-efendija muderis, Ibrahim-baša mujezin i Ismail-čelebi.

[595 - Utjerivanje duga]

Vjerovnik hadži Hasan. mutevelija vakuta umrlog Karađoz-bega. Dužnik Hasan, sin Osman-baše. Iznos duga poslije obračuna 2.000 akči. što je utvrđeno na osnovu svjedočenja **Isa-bega, sina Kurta**. Donesena je presuda o isplati duga i na traženje je upisano.

Šuhud-ul-hal: hadži Muharem, Hasan-baša, Nezir čehaja, Ibrahim sluga drugi.

[609 - Kupoprodajni ugovor]

(Povod pisanju dokumenta) je ovo:

Pošto je dokazano da je Omer-beg, sin Memije, po muškoj lozi jedini nasljednik Latife, majke oca umrlog Ahmeda, sina Abdurahmana, koji je bio nastanjen u mahali hadži-Memije, koja pripada gradu Mostaru, i da dva dijela koja su pripala Latifi od njene djece pripadaju njenoj rođenoj kćeri Rabiji i sinu njene sestre Emine, Mustafi čelebiji, to je hadži Mehmed, Sin Memije, postavljen za opunomoćenika od Rabije, da Mustafa čelebija i Omer-beg spomenutu kupoprodaju prime i doznače novac od dijela koji im pripada, a čije je punomoćstvo utvrđeno u prisutnosti druge strane, na osnovu izjave svjedoka Oruč-baše, sina Mustafe, i Ahmeda, sina Alije, te svjedočenjem hadži-Hasana, sina Abdulaha, i **Redžepa, sina Kurta Alije, kazandžije**.

Pred sudom, u prisutnosti nosioca ove isprave, Mustafa-bega, sina Velije, svaki od njih dao je svoje puno očitovanje:

”Mi smo na osnovu punomoćstva punovažno prodali kuću koja nam je pripala od ostavitelja i koja graniči s jedne strane s mulkom hadži-Balijske, sina Jusufa, s druge s mulkom hadži-Alijske, sina Balijske s treće s mulkom hadži-Hamze i s četvrte strane s javnim putem, a sastoji se od jedne odaje u prizemlju i jedne sobe na katu, ćilera i voćaka i drugih stabala, sa svim što joj pripada, Mustafa-begu za 18.000 akči. Pošto je on kupio i preuzeo, od njega smo u cijelosti primili naznačenu svotu kao prodajnu vrijednost.”

Pošto je to potvrđeno u prisutnosti spomenutih lica, na traženje je upisano

u sidžil 21. džumada n 1043 (23. decembra 1633).

Šuhud-ul-hal: Veli-efendija. Ibrahim-aga, Mahmud-aga, Ismail-beg, Ahmed-čelebi bebab, Mehmed-čelebi hatib, Isa-beg bebab, hadži Muharem bebab, Mehmed-čelebi-beg, Šaban-beg, Hasan-čelebi i drugi.

[612 - Vjenčanje u Mostaru]

Suprug Nezir, sin Abdulaha. Njegov opunomoćenik Mahmud, sin Abdulaha. **Supruga Fatima, kći Kurta**, iz mahale Kanber-age. Njen opunomoćenik Mahmud, sin Abdulaha, čije je punomoćstvo utvrđeno na osnovu izjave svjedoka Mehmeda, sina Alijske, i Mahmuda.

Dana 3. redžepa 1043 (3. januara 1634).

Mehr muedžel - iznos: 2.000 akči.

Šuhud-ul-hal: Jusuf-baša baždar, Sulejman-beg baždar, Nezir ćehaja, Hasan-baša i drugi.

[614 -Vjenčanje u Mostaru]

Suprug Ibrahim, sin Mustafe. Njegov opunomoćenik Ahmed, sin Pirijske. Supruga Rahima, kći Mehmeda, iz mahale Ibrahim-efendije. Njen opunomoćenik Hasan, sin Oruča , čije je punomoćstvo utvrđeno na osnovu svjedočenja **Memije, sina Kurta**, i Nesuha, sina Mustafe.

Dana 4 . redžepa 1043 (4. januara 1634). Mehr muedžel - iznos: 2.000 ak čL

Šuhud-ul-hal: Omer-beg handžari, Osman-čajuš, Šaban-beg i Mustafa.

[615 - Vjenčanje u selu Tepčićima]

Suprug Durak, sin Mustafe. Njegov opunomoćenik Memija, sin Balijske. Supruga Kamina, kći Sulejmana, iz sela Tepčića. Njen opunomoćenik Hurem, sin Velije i čije je punomoćstvo utvrđeno na osnovu svjedočenja Mehmeda, sina Hasana, i **Mahmuda, sina Kurta**.

Mehr muedžel -iznos: 1.000 akči. Šuhud-ul-hal: Gore spomenuti.

[625 - Registracija punomoćstva]

(Povod pisanju dokumenta) je ovo:

Jusuf-čelebi, sin Hasana, koji je očuh djevojci Emini, rođenoj kćeri umrlog Ibrahima, sina Mehmeda, koji je bio nastanjen u mahali Fatime kadun u gradu Mostaru, a koji je opunomoćen u vezi sa dolje spomenutom tužbom, i muslimani Redžep-beg, sin Turahana, i Hasan-čelebi. sin Memije, koji lično

poznaju Eminu, koja je i priznala da je punoljetna, a u skladu sa šerijatskim odredbama o tome, pristupili su sudu radi svjedočenja i u prisutnosti šerijatskog staratelja spomenute Emine, ponosa vršnjaka, hadži-Hasan-age sina Ahmeda, izjavili:

”Svjedočimo da je Emina opunomoćila Jusufa čelebiju da preuzme i njoj dostavi dio koji joj pripada po šerijatu iza umrlog oca. Punomoć se nalazi kod staratelja hadži-Hasan-age.”

Upisano je što je izjavljeno.

1. redžepa 1043 (1. januara 1634).

Šuhud-ul-hal: Mehmed-čelebi imam, hadži Muharem, Mustafa-čelebi, Bali-zade tabak, Omer hajjat, hadži Bali, **Kurt**, Derviš-čelebi, sin Mustafe odoša, Jusuf-baša baždar, Hasan-baša i Ibrahim-baša.

[626 - Kupoprodaja baštine]

(Povod pisanju dokumenta) je ovo:

Ivan iz sela Pribinovića, koje pripada Mostaru, pred sudom, u prisutnosti nosioca ove isprave **Mustafe, sina Kurta**, Alije, sina Memije, Gazije, sina Memije, i Simona, sina Nikole, iz sela Lisa, dao je ovu izjavu:

” Sedam godina prije datiranja ove isprave sam u zajednici sa Ibrahimom, sinom Memije, koji je pristupio sudu, zemlje koje su mulk-baštine u selu Lisama od Mahmuda, sina Abdulaha, koji ih je posjedovao. Dok smo ih zajednički uživali, ustupljena mi je i druga polovina od mog ortaka Ibrahima. Pošto su te zemlje izmiješane sa zemljom stanovnika spomenutog sela, to smo mi podigli parnicu. Novac što sam ga ranije dao Mahmudu i novac što sam ga dao za dio mom ortaku Ibrahimu stanovnici spomenutog sela su povratili i ja sam ga primio.”

Pošto je Ibrahim potvrdio tačnost navoda, na traženje je upisano što je riješeno.

Dana 8 . uzvišenog šabana 1043 (7. februara 1634).

Šuhud-ul-hal: Jusuf-baša baždar, Pijale. sin Abdulaha, Husein, sin Abdulaha, Mehmed, sin Abdulaha, Mehmed Šaban i Ebu Bekir.

[639 – Sudski uviđaj]

(Povod pisanju dokumenta) je ovo:

Sulejman-čelebi, sin Balijs iz mahale hadži-Huseina u Mostaru, pristupio je sudu i dao ovu izjavu:

”Od vjetra noću srušio se krov kuće ponosa vršnjaka Mehmed-age, sina Veli-bega, u selu Gnojnicama, i tom prilikom poginuo je rob (abd memluk) **Kurt, sin Abdulaha**, koji se nalazio u kući. Također je stradalo mnogo stoke. Neka se iziđe na lice mjesta i izvrši uviđaj.” Od svijetlog šerijatskog suda na lice mjesta je izišao muhzir Ibrahim, sin Memije, sa muslimanima, čija su imena navedena na kraju ove isprave. Kad je izvršen uviđaj, oni su posvjedočili:

”Istina je da je ... pala i udarila u glavu **Kurta** i on je podlegao, a tom prilikom stradalo je jedno-dvoje grla stoke. Mi smo očevici.” Muslimani. čija su imena navedena na kraju isprave, pristupili su sudu i izvijestili o tome.

Na traženje upisano je u sidžil. Dana 5. šabana 1043 (6. februara 1634).

Šuhud-ul-hal: Mehmed Mrkva, **Kurt, sin Ahmeda, Ibrahim, sin Kurta**, Šaban, sin Balijske, Alija, sin Sulejmana. Omer, sin Bajezida, Sulejman. sin Džafera, Jusuf, sin Huseina i drugi.

[642 - Registracija zaloga]

Založen je vinograd **Omer-bega Handžara, sina Kurta**. iz mahale Nezir-age, od 22 motike loze. koji se nalazi u Viragli u nahiji Broćnu, za dug Sulejman-begu, sinu Einehana, u iznosu od 10.000 akči.

Dana 1. blagoslovenog ramazana 1043 (1. marta 1634).

Šuhud-ul-hal: Ismail-čelebi mujezin, Hubijer-aga, Šaban, sin Kurta, Hasan, sin Abdulaha, Durak, sin Hurema, Hurem i drugi.

[649 - Nagodba]

Kamer, kći Pirijske, iz sela Kružnja, koje pripada Blagaju, pred sudom, **u prisutnosti svoje braće, nosilaca ove isprave Balijske i Kurta Alijske iz sela Svinjarine**, koje pripada mostarskom kadiluku, od svoje dobre volje dala je ovu izjavu:

”Ustupila sam njima trideset grla ovaca i jedno goveče koje nam je pripalo u nasljedstvo iz zaostavštine našeg umrlog oca Spomenuti su tražili više. Pošto je među nama bio spor, izmiritelji su posredovali i mi smo se nagodili da dobijem 1.000 akči za moj dio koji mi je pripao po šerijatu u svom emlaku i akaru. Primila sam naznačenu svotu od 1.000 akči od svoje **braće Balijske i Kurta Alijske**. Ako bi od danas bio pokrenut spor s moje strane direktno ili preko opunomoćenika. neka ne bude uvažen kod časnih sudija.”

Poslije potvrđivanja (tih navoda) upisano je u sidžil

Dana 1. džumada II 1043 (3. decembra 1633).

Šuhud ul hal: Hasan, Mehmed-čajuš, Oruč Memi, Ibrahim-baša i Mehmed-baša.

[652 - Spor zbog čaira na Mostarskom blatu]

{Povod pisanju dokumenta) je ovo:

Ibrahim-dede iz mahale Ibrahim-efendlije u Mostaru, koji ... u selu Kruševu, doveo je na sud Mehmed-agu, sina Mustafe čehaje. Mustafa-agu, Ahmeda čelebiju, sina hadži-Jusufa, Veliju, sina Huseina, hadži-Mustafu, Omera. sina Balijske, Ibrahima, sina Mehmeda, Ibrahima, sina Džafera, Huseina, **Kurta**, Petra Bilušića, Vučetu, Nikolu i druge seljane iz spomenutog sela, i u njihovoj prisutnosti protiv njih podnio ovu tužbu:

.. Dok je umrli Oruč uživao jednu baštinu u spomenutom selu, ustupio je (meni) svoju baštinu uz tapiju sahibi-arza. Međutim, u zemljama, koje se nalaze na Blatu, u polju, u spomenutom selu, ortaci su svi stanovnici sela i svaki od njih je vlasnik hisa tih zemalja prema svojoj baštini. Neka i meni odrede hisu prema mojoj filuridžijskoj.”

Prilikom saslušanja oni su izjavili:

”Istina je da je popisivač prije 60-70 godina upisao filuriju na dvije njive umrlog Oruča i drugih vlasnika u mjestu Podgori, ispod okućnice, koju nije potrebno preciznije određivati. Osim toga spomenuti vlasnici nisu bili vlasnici hise na Blatu i nijedan od njih, prema onom što je upisano, nije bio uživatelj.”

Pošlo je od tužitelja zatražen dokaz koji bi odgovarao njegovim navodima, a on ga nije mogao pridonijeti stanovnicima spomenutog sela predloženo je da se zakunu i svaki se pojedinačno zakleo velikim Allahom. Na traženje upisano je u sidžil.

Dana 1. redžepa 1043 (1. januara 1634).

Šuhud-ul-hal: Ismail-čelebi, Hasan-beg Šemrd-zade, Abdurahman-beg bebab, Nezir čehaja, Ibrahim-baša.

[674 - Registracija zaloga za dug vakufu]

Založene su kuće i vinogradi **Balije, sina Kurta**, iz sela Huma, za dug (vakufu Sulejman-efendije, koji zastupa Osman-dede) u iznosu od 1.600 akči. Jamci su Hurem i Hera. Najamnina kuća i prihodi od vinograda iznose 193 akče.

Šuhud-ul-hal: Gore spomenuti i drugi.

[682 - Registracija zaloga za dug vakufu]

Založen je vinograd Saliha, sina Hasana, iz sela Opličića za dug (vakufu hadži-Memije tabaka) u iznosu od 1.000 a.kči. Jamci su Ahmed, iz mahale Zahum i **Kurt Alija, iz mahale Kose hodže**. Prihod od vinograda iznosi 125 akče.

Šuhud-ul-hal: Memi hajjat, Ahmed hajjat, Bekir-baša i drugi.

(691 - Registracija gotovine vakufa]

Vakufi hadži-Kurta imali su gotovinu od 17.000 akči 1. džumada 1042 (14. novembra 1632). Njome je raspolagao mutevelija hadži Osman.

[692 - Registracija zaloga za dug vakufu]

Založen je mladi vinograd od 8 motika loze, vlasništvo Andrije, sina Matijaša, iz sela Blizanaca, za dug (**vakufu hadži-Kurta**) u iznosu od 1.700 akči. Jamac mu je brat Sladoje. Prihodi od vinograda iznose 170 akči.

Šuhud-ul-bal: Mustafa-čelebi, Bekir džabija, Ahmed i drugi.

[693 - Registracija zaloga za dug vakufu]

Založena je bašča Ahmeda, sina Mehmeda, koja se nalazi uz njegovu kuću u mahali Nezir-age, za dug (**vakufu hadži-Kurta**) u iznosu od 1.000 akči. Najamnina kuće iznosi 1.000 akči.

Šuhud-ul-bal: Gore spomenuti.

[694 - Registracija prodaje radi isplate duga vakufu]

Derviš sin Einehana, iz mahale Vihovića prodao je vinograd od 4 motike loze vakufu (**hadži-Kurta**) za dug od 500 akči i prihvatio se da drži taj vinograd pod godišnji zakup. Prihodi od vinograda iznosi 50 akči.

Šuhud-ul-hal: Hasan spahija, Ali-hodža, Osman čehaja i Ibrahim-baša.

[695 - Registracija zaloga za dug vakufu]

Založena je kuća Sulejmana čelebije, sina hadži-Balije, u kojoj stanuje vlasnik, za dug (**vakufu hadži-Kurta**) u iznosu od 7.000 akči. Jamac je njegov sin Alija. Najamnina kuće iznosi 700 akči.

Šuhud-ul-hal: Mustafa-čelebi, Bekir džabija, Mustafa muhzir i drugi.

[696 - Registracija zaloga za dug vakufu]

Založena je kuća gospođe Kerime, kćeri Ešeka iz mahale Čejvan-begove, za dug (**vakufu hadži-Kurta**) u iznosu od 1.000 akči. Jamac je Zijai, brat Jusufa čelebije. Najamnina kuće iznosi 100 akči.

Šuhud-ul-hal Mehmed-čelebi hatib, Bali-hodža i hodža Osman

[697 - Registracija zaloga za dug vakufu]

Založen je vinograd Stipana, sina Ratka, iz sela Blizanaca, za dug (**vakufu hadži-Kurta**) u iznosu od 1.000 akči. Jamac je Mađar-oglu Omer. Prihodi od vinograda iznose 100 akči.

Šuhud-ul-hal: hadži Osman, Pijale Abdulah, Mustafa, sin Huseina, i Šaban kalfa.

[698 - Registracija zaloga za dug vakufu]

Hasan, sin Mehmeda, iz sela Blizanaca, prodao je svoj vinograd vakufu (**hadži-Kurta**) da bi otplatio dug vakufu u iznosu od 550 akči i uzeo ga pod godišnji zakup. Prihodi od vinograda iznose 550 akči.

Šuhud-ul-hal: Mustaia-čelebi, Ismail-čelebi, Ahmed-čelebi softa i drugi.

[709 - Registracija zaloga za dug vakufu]

Založena je kuća Šabana, sina Huseina, u mahali Karađoz-bega, i vinograd od 8 motika loze za dug (vakufu hadži-Nezira) u iznosu od 2.000 akči. Zakupnina vinograda iznosi 25 akči. Jamac je Hasan, sin Iskendera.

Šuhud-ul-hal: Mustafa-beg, Jusuf-baša, **Ahmed, sin Kurta**, i drugi.

[738 - Registracija zaloga za dug vakufu]

Založena je kuća Mehmeda, sina Alije, iz sela Cima, za dug (vakufu Aiše hatun) u iznosu od 1.000 akči. Jamac je Mehmed, sin Jusufa. Najamnina kuće i prihodi od vinograda iznose 125 akči.

Šuhud-ul-hal: **hadži Kurt Alija**, Omer tabak, hadži Ibrahim, Ahmed tabak Ibrahim.

[747 - Registracija zaloga za dug vakufu]

Založen je dućanski alat u tabhani Mehmeda tabaka, šegrt **hadži-Kurta**, za dug (vakufu Rahime batun) u iznosu od 1.000 akči. Zakupnina dućanskog alata iznosi 125 akči.

[772 - Registracija zaloga za dug vakufu]

Založena je kuća Baliye, sina Derviša, u kojoj stanuje, u mahali Jahje hodže, za dug (vakufu Memije hodže) u iznosu od 3.000 akči . Jamac mu je supruga. Najamnina kuće iznosi 375 akči.

Šuhud-ul-hal: Musta!a-čelebi, imam Bilušina, Jusuf-baša Skrado, Pazar-baša, **hadži Kurt Alija**, Jusuf kalajdzija i Mustafa-čelebi.

[794 - Registracija prodaje za dug vakufu]

Mehmed-čelebi, sin Alije čehaje, nastanjen u Gabeli, prodao je beji-vefaom (vakufu hadži-Osmana kujundžije) za dug od 15.000 akči kuće u kojima je stanovao i čifluke koje je kupio od Mehmeda-spahije, sa znanjem sahibi-čifluka, i uzeo ih pod godišnji zakup od 1.875 akči.

Šuhud-ul-hal: hadži Mehmed Lag-zade, deli Velija, Mustafa-beg, Velija Mahmud hajjat, Abdurahman-čelebi i **hadži Kurt Alija**.

[795 - Registracija vakufske gotovine]

Vakuf hadži-Kurta Alije Karaldži-zade imao je gotovinu od 15.150 akči 1. muharema 1042 (19. jula 1632). Njome raspolaže Ahmed-baša Šahin-oglu.

(Napomena autora knjige Ahmeta Kurta: - U knjizi Hamdije Kreševljakovića *"Esnafi i obrti u Bosni I Hercegovini(1463—1878), II. Mostar"* , Serija Zbornik za narodni život i običaje, Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb, 1951, strana 105, preneseno iz Man. turcica, broj 964, list 111, pisac navodi da se hadži Kurt Alija zvao Kazandži-zade ili Kazandžić, te zaključuje da je bio kazandžija.)

[796 - Registracija zaloga za dug vakufu koji se nalazi u (?)]

Založen je vinograd zvani Bilišić, vlasništvo supruge Sladoja, za dug (**vakufu hadži-Kurta Alije**) u iznosu od 1.000 akči. Jamac joj je sin Jovan. Prihodi od vinograda iznose 125 akči.

Šuhud-ul-hal: hadži Mustafa, Hasan halifa, Mustafa-čelebi i drugi.

[797 - Registracija zaloga za dug vakufu]

Založen je vinograd, zvani Hrastovača, vlasništvo Memije, sina Hasana čurčije Zur-zade, za dug (**vakufu hadži-Kurta Alije**) u iznosu od 1000 akči. Jamac je Sulejman, imam mesdžida u Gnojnicama. Zakupnina vinograda iznosi 120 akči.

Šuhud-ul-hal: Jusuf sarač, Hurem trgovac i drugi.

[798 - Registracija zaloga za dug vakufu]

Založen je vinograd Kelimana, iz sela Gnojnica, u mjestu Zagrad, za dug (**vakufu hadži-Kurta Alije**)

u iznosu od 1.000 akči. Jamac je Jusuf-baša. Prihodi od vinograda iznose 125 akči.

Šuhud-ul-hal: Alija hajjat, Husein hajjat i Ališan berber.

[805 - Registracija zaloga za dug vakufu]

Založena je kuća, bašča i vinograd **Omer-baše, sina Kurta**, za dug (vakufu Sulejman-efendije). Najamnina kuće iznosi 125 akči.

Šuhud-ul-hal: Husein hajjat, Jusuf trgovac, Mehmed hajjat i drugi.

[829 - Registracija vakufske gotovine]

Vakuf Baba-Bešira imao je gotovinu od 23.700 akči u prvoj dekadi ševala 1041 (21-30. aprila 1632). Njome raspolaže **mutevelija Kurt-beg**.

[838 - Registracija duga]

Šaban, sin **Kurta Alije**, dužan je 2.250 akči (maloljetnom Duraku) iz sela Svinjarine. Jamac je Hasan hajjat. Šuhud-ul-hal: Gore spomenuti.

[864 - Registracija zaloga za dug vakufu]

Založeni su vinograd i kuća **Turhana, sina Kurta**, iz sela Vrapčića. za dug (vakufu hadži-Mehmeda) u iznosu od 1.000 akči. Zakupnina vinograda iznosi 100 akči.

Šuhud-ul-hal: Husein hajjat, Mehmed Kalfa-oglu i Omer spahija Koteli.

[876 - Registracija zaloga za dug vakufu]

Založena je kuća ćurčije Osmana iz mahale Nezir-age za dug (vakufu Kamer-hatun) u iznosu od 2.000 akči. **Jamac je Kurt Alija**, ćurčija. Najamnina kuće iznosi 250 akči.

Šuhud-ul-hal: Derviš spahija, Abdi-čelebi, Piri hafaf i Sulejman Vojo

[885 - Registracija zaloga za dug vakufu]

Založen je vinograd, zvani Sad, u Gnojnicama. vlasništvo Jusufa, sina Bešira, iz sela Gnojnica, za dug (vakufu Safije hatun) u iznosu od 500 akči. Jamac je Sulejman, sin Džafera.

Šuhud-ul-hal:

Mustafa kalajdzija, **Kurt, sin Ahmeda**, Osman ćehaja i Mustafa muhzir.

[888 - Registracija vakufske gotovine]

Vakuf Ibrahima, sina hadži-Kurta, imao je gotovinu od 20.000 akči na dan 1. redžepa 1042 (12. ja-

nuara 1633), kojom raspolaže hadži Mustafa.

[889 - Registracija zaloga za dug vakufu]

Založen je mlin na jedno okno na Bunici, vlasništvo Omera ... , za dug vakufu **Ibrahima, sina hadži-Kurta Alije**. Jamac je Ibrahim bazar-baša. Prihodi od mlina iznose 375 akči.

Šuhud-ul-hal: hadži Ahmed, Omer jašmakdžija, **hadži Kurt Alija** i Piri hafaf.

[690 - Registracija prodaje zbog duga vakufu]

Mehmed iz mahale hadži-Memije prodao je kuću **vakufu Ibrahima, sina hadži-Kurta Alije** (zbog duga tom vakufu u iznosu od 2.000 akči) i uzeo je pod godišnji zakup. Jamac mu je brat Jusuf taba. Zakupnina kuće iznosi 250 akči.

Šuhud-ul-hal: hadži Šaban, hadži Alija, Piri džabija i drugi.

[891 - Registracija zaloga za dug vakufu]

Založena je kuća Petra, sina Mihajla, iz mahale hadži-Alije, za dug (**vakufu Ibrahima, sina hadži-Kurta Alije**) u iznosu od 1.000 akči. Jamac je Miloš, sin Tome. Najamnina kuće iznosi 125 akči.

[892 - Registracija zaloga za dug vakufu]

Založena je kuća i bašča Cvetka, sina Andrije, iz mahale hadži-Alije, za dug (**vakufu Ibrahima, sina hadži-Kurta Alije**) u iznosu od 1.000 akči. Jamac je Petar, sin Mihajla. Najamnina kuće iznosi 125 akči.

Šuhud-ul-hal: Hasan spahija, Hasan hafaf, Piri trgovac i drugi.

[893 - Registracija zaloga za dug vakufu]

Založen je vinograd Hasana Odobaša-zade i Osmana, sina Oruča, za dug (**vakufu Ibrahima, sina hadži-Kurta Alije**) u iznosu od 1.900 akči.. Uzajamno su jamčili jedan drugome. Prihodi od vinograda iznose 238 akči.

Šuhud-ul-hal: hadži Alija, Velija telal, Kasim tabak i drugi.

[894 - Registracija zaloga za dug vakufu]

Založen je vinograd Jusufa tabaka za dug (**vakufu Ibrahima, sina hadži-Kurta Alije**) u iznosu od 2.000 akči. Jamac je Mustafa hafaf. Prihodi od vinograda iznose 250 akči.

Šuhud-ul-hal: Derviš-čelebi, hadži Šaban i Piri trgovac.

PRILOG 2 - manje poznate riječi koje se spominju u sidžilu

abd memluk – bivši rob koji je prešao na islam i postao vojnik

aga – manji zemljoposjednik, veleposjednik, gazda, gospodin
akča – turski novac
baša – pripadnik lokalne janjičarske, a ujedno i esnafske organizacije
baždar – službenik koji je kontrolisao razne mjerne uređaje za zapremninu i težinu
Bilušina – ikavski, Bjelušine, mahala u Mostaru
čair – zemljišni posjed, livada
čauš – vođa straže
čurčija – zanatlija krznar
čehaja – starješina esnafa, visoki službenik
čelebi – otmen čovjek, gospodin, intelektualac
dede - djed
dirhem – srebreni novac, drahma
džabija – ubirač vakufskih prihoda
džerah – vidar, bolničar
efendija – učeni čovjek, gospodin
erazi-mirija – zemlja u vlasništvu države, daje se na obradu uz plaćanje tapije
filurija – porez koji su plaćali stočari (Vlasi)
hafaf - obučar
hajjat - krojač
halifa – onaj koji slijedi učenje četiri halifa
hatib – propovjednik u džamiji
havala – dati nekom ili povjeriti nešto na čuvanje
iddet – period od tri mjeseca u kojem žena ne može sklopiti brak poslije smrti muža ili rastave
jašmakdžija – zanatlija koji pravi jašmake, šalove
kadija – sudija koji je sudio na osnovu šerijatskog zakona
kapudži – vratar, službenik
mehr muedžel – otpremnina ženi u slučaju razvoda ili smrti muža
mesdžid – višenamjenska građevina za molitvu ili okupljanje naroda
muderis – nastavnik, profesor u vjerskoj školi
muhzir – sudski izvjestitelj
mujezin - osoba koja u džamijama zove vjernike na molitvu ezanom

mulk – nepokretno privatno vlasništvo, obično kuća sa okućnicom
murabeha – posuđivanje novca uz kamatu, obično 10-15 %
muteferik - službenik
mutevelija – osoba koji vodi računa o poslovanju vakufa
naib – zastupnik, zamjenik
nazir-hasbi – nadzornik bez plaće
oglu – turski, dodatak ličnom imenu, kao ić kod naših prezimena
sahibi-arz – vlasništvo nad zemljom
softa – učenik medrese
spahija – konjanik turske vojske koji je dobijao zemljište na korištenje od carstva
šuhud-ul-hal – svjedoci čina (na sudu)
tabak – zanatlija kožar
talaki selasom – trostruko puštanje žene, definitivni razvod
tekalife - dažbine
usta - glavni majstor
vakif – osoba koja daje zadužbinu, vakuf
vakufname – isprava o zadužbini, vakufu
zade – persijski, dodatak ličnom imenu, kao kod nas nastavak ić
zerger - zlatar
zimija – kršćanin, štićenik

PRILOG 3 - dokumenti u Arhivu Hercegovine o osobama sa prezimenom Kurt

(303 lista formata A4)

OSTAVINE K/3 1894 - 1900

35 - smrtovnica - Salih (Husejin) Kurt iz Mostara

130 - zapisnik o ovjeravanju potpisa Nazife, rođene Selimhodžić, udate Kurt iz Mostara

-133 - zapisnik o ovjeravanju potpisa Muhameda eff. Kurta iz Mostara

OSTAVINE K/7 1907-1908.god.

263 - ovjera potpisa Hane, rođene Kurt, udate Buljko iz Mostara

OSTAVINE K/9 1908.god.

878 - ovjera potpisa Emine, rođene Kurt, udate Hadžić

877 - ovjera potpisa Dude, rođene Kurt, udate Hadžić iz Mostara

767 - ovjera potpisa Zibe, rođene Kurt, udate Tikvina iz Mostara

OSTAVINE K/10 1908.god

1001 - ovjera potpisa Mujage Kurta iz Mostara

OSTAVINE K/11 1908.godina

- molba Mehmeda eff. Kurta za legalizaciju punomoći

- ovjera potpisa Naze Kurt iz Mostara

OSTAVINE K/14 1910.godina

1382 - smrtovnica - Salih (Huso) Kurt iz Mostara

OSTAVINE K/15 1911.godina

265 - tužba Kade, rođene Mičijević, protiv Smaila Kurta

OSTAVINE K/17 1911.godina

1938 - smrtovnica - Zejna, rođena Kurt. udata Hasanagić iz Mostara

OSTAVINE K/22 1914.godina

832 - molba Husage Kurta za legalizaciju punomoći

OSTAVINE K/36 1917.godina

1095 - molba Mehmeda Kurta za legalizaciju punomoći

OSTAVINE K/45 1918.godina

1031 - smrtovnica - Hatidža Kurt iz Mostara

OSTAVINE K/30 1925.godina

31 - ostavina iza Nazife Kurt iz Mostara

87 - ostavina iza Arifa Kurta iz Mostara

OSTAVINE K/31 1925.godina

280 - ostavina iza Devle Kurt iz Mostara

OSTAVINE K/62 1939.godina

29 - smrtovnica - Devla Kurt iz Mostara

OSTAVINE K/63 1940.godina

70 - urudžbena isprava Muhamed Kurt iz Mostara (12 listova)

Kotarski šerijatski sud Mostara K/64

1941.godina (47-319)

1942.godina

196/42 - imamat džemata Mostar - š.s. Mostar - izvadak iz matice umrlih Duda Metiljević, Rukija Šišić, Nuriya Mehmedbašić, **Ahmet Kurt**, Abdulah Rebac, Fadila Krpo, Emina Gosto, Mustafa Hadrović, Salih Krčenda, Šaban Bucman, Mustafa Salčić, Meho Fajić, Ahmed Kotlo, Jusuf Lasohan, Ibrahim Peco, Hakija Kljako, Emina Hadžioman, Fatima Pašić, Hana Bešagić, Fatima Kazazić.

KOTARSKI ŠERIJATSKI SUD - VJENČANJA

1919,1920.GODINA I 1943-1945.GODINA

279/19 - Ibrahim Zupčević i Emina Kurt

KOTARSKI ŠERIJATSKI SUD - VJENČANJA

1919,1920.GODINA I 1943-1945.GODINA

168/20 - Alija Kurt i Ajiša Brkić iz Mostara

KOTARSKI ŠERIJATSKI SUD MOSTARA K/3 1942.godina

- 64/42 - urudžbena isprava - Kurt Ahmet iz Mostara (13 listova)

PRILOG 4 - spisak Bošnjaka koji su 1939. godine imali akademsko obrazovanje

Nizak procenat bosanskohercegovačkih muslimana, današnjih Bošnjaka, sa visokom školskom spremom pred Drugi svjetski rat treba promatrati u široj historijskoj perspektivi.

Dok je bila u sastavu Osmanskog carstva (1467-1878), Bosna i Hercegovina je dala značajan broj velikih ljudi koji su se istakli na naučnom, kulturnom, političkom i vojnom polju. U tom ogromnom carstvu koje se na vrhuncu svoje moći prostiralo na tri kontinenta i na čijim je ruševinama, kasnije, nastalo dvadeset i pet država, nije bilo položaja, uključujući i one najviše (osim sultana), a da ga nisu zauzimali Bosanci i Hercegovci. Među njima je bio veliki broj naučnika, sufijskih šejhova, pjesnika, književnika, muftija, kadija, kadiaskera, paša, beglerbegova, vezira i velikih vezira.

Od 1821, do 1922, više od milion muslimana bilo je protjerano s Balkana, uključujući i teritorije koji će se kasnije naći unutar granica Kraljevine Jugoslavije. Utjecaj tih poremećaja bio je veoma veliki. Povlačenje Osmanskog carstva, a zatim i Austro-Ugarske iz Bosne i Hercegovine najavilo je novo poglavlje u historiji bosanskohercegovačkih muslimana. Nema sumnje da je državna vlast bila glavnim uzročnikom teškog položaja bošnjačkog naroda, naročito u prvim godinama Kraljevine SHS/Jugoslavije. Kako iznose mnogi autori (npr. F. Muhić, A. Jahić), država je stalnim tolerisanjem nasilja i zločina, nepravичnom agrarnom reformom, diskriminacijom u upravi i administraciji, nejednakim plaćanjem vjerskih službenika – nesporno doprinosila nepovoljnom stanju Bošnjaka u međuratnom razdoblju. Ali tom i takvom stanju su nesporno doprinosili i sami Bošnjaci. U samoj Islamskoj zajednici bilo je svijesti da se sa postojećom ulemom, često priučenim seoskim hodžama, ne može kročiti naprijed u smjeru moralnog i kulturnog podizanja Bošnjaka. Tuzlanski profesor Adem Bise pisao je 1937. godine o hipokriziji bosanskohercegovačke uleme koja je slala svoju djecu u svjetovne škole, a istovremeno, udaljavala vjernike od savremene naobrazbe i evropskih vrijednosti.

1939. godine u cijeloj tadašnjoj monarhističkoj Jugoslaviji je bilo oko osam stotina živih Bošnjaka koji su završili neki fakultet. Husejn Alić je u časopisu Kalendar Narodne uzdanice za 1940. godinu (strana 160-167) i za godinu 1941. (strana 154-156) objavio spisak Bošnjaka koji su 1939. godine imali fakultetsko obrazovanje. Tačnije, to je spisak "muslimana koji vrše svoja zvanja po cijeloj Jugoslaviji, a rodом su iz Bosne i Hercegovine".

U godinama poslije Prvog svjetskog rata i uspostavljanjem Kraljevine Jugoslavije bošnjačko stanovništvo je provođenjem agrarne reforme izgubilo svoje posjede i naglo osiromašilo, a bez školskog obrazovanja gubi utjecaj u društvu. Tako je 1931. godine tek 107 Bošnjaka pohađalo učiteljske škole, dok je na jugoslavenskim univerzitetima studiralo svega 197 muslimana što je bilo samo 1,3% studentske populacije. Pred Drugi svjetski rat, 1939. godine udio muslimana/Bošnjaka u tadašnjoj Jugoslaviji u vrhovima vlasti, odnosno na višim ili rukovodećim mjestima, bio je sasvim neznatan. Te godine Bošnjaci su zauzimali svega 30 takvih mjesta ili 1,2 posto. Neuki bošnjački sinovi su iz neznanja bacali u vatru ili zakopavali u zemlju vrijedne knjige pisane arapskim pismom koje su ostale iza njihovih učenih očeva i djedova.

Alić je objavio spisak onako kako je zapisivao imena, a grupisanje je obavio prema zanimanjima. Pobrojao je 732 "muslimanska intelektualca u Jugoslaviji". Pregledali smo njegove spiskove u dva broja "Narodne Uzdanice" te ih sortirali prema abecednom redu i zanimanjima.

Pronašli smo više grešaka. 29 istih osoba pobrojane se u dvije ili više kategorija zanimanja, tako da je tačan broj 703, a ne 732 osobe. Po zanimanjima u spisku ima 245 pravnika, 124 profesora, 84 inženjera, 68 liječnika, 62 oficira vojske Kraljevine Jugoslavije, 48 teologa, 31 ekonomist, 21 veterinar, 19 farmaceuta i 1 matematičar. U spisku postoje još dva-tri vjerovatna duplikata gdje je možda ista osoba računata dva puta pod različitim zvanjima (vidi naprimjer pod Mahić Hasan ili Udvarlić dr Salih), ali radi sigurnosti to nismo brisali. U spisku je četrnaest žena ili dva posto.

Poslije dolaska Austro-Ugarske monarhije počele su se otvarati osnovne i srednje škole koje su pohađali i bošnjački đaci. Poslije završetka srednje škole neki su odlazili na visoke škole, prvenstveno u Beč i Zagreb. Uglavnom su se odlučivali na dvije struke, pravo i medicina, pa ih Alić naziva "muslimanskim strukama". Medicina se učila redovno u Beču, a pravo u Beču i Zagrebu. Poslije odluke hrvatsko-slavonske Zemaljske vlade 1892. godine da se „svršenicima sarajevske šerijatske sudačke škole dozvoli upis na Pravni fakultet u Zagrebu i polaganje državnih ispita“, povećava se upis Bošnjaka na studije prava. Zagreb je takođe bio privlačniji zbog poznavanja jezika. Do početka Prvog svjetskog rata, 1914. godine Bosna i Hercegovina nije imala ni jednog Bošnjaka potpuno diplomiranog inženjera građevinske ili mašinske struke.

Bošnjaci su 1900. godine imali svega deset potpuno akademski obrazovanih ljudi, a to su Ćamil Karamahmedović, dr Ahmed i Ibrahim Defterdarević, dr Halid, Abduselam i Mahmud Hrasnica, Muhamed Kulenović, Hašim Badnjević, dr Safvet Bašagić i Šemso Salihbegović. Od njih 10 prvih osam su pravnici, deveti je filozof, a deseti veterinar.

Na kraju Alić, procjenjuje da spiskom nije obuhvaćeno oko 100 osoba, tako da bi spisak trebao imati oko 800 Bošnjaka sa univerzitetskim obrazovanjem. Naprimjer u spisku nema poznatog mostarskog intelektualca Saliha Bakamovića (1892-1940) koji je studirao u Carigradu, Beču i Budimpešti gdje diplomira na Orijentalnoj akademiji, na kojoj kasnije predaje turski i francuski jezik. Govorio je više jezika - francuski, njemački, turski, arapski, mađarski, italijanski, esperanto i perzijski jezik.

Alić zaključuje da "na svakih 1.000 živih muslimana dolazi po jedan živi fakultetlija, jer u Bosni i Hercegovini ima oko 800.000 muslimana", što iznosi jedan promil.

Najviše bošnjačkih intelektualaca tih godina je bilo iz porodice Kulenović – 15, Muftić – 12, Aganović – 8, Filipović – 8, Hadžić – 8, Kadić – 7, Bišćević – 6, Kurt – 6, Badnjević - 5, Bajraktarević - 5, Balić – 5, Džinić – 5, Gavrankapetanović – 5, itd

Alić je takođe izrazio želju da netko napravi spisak Bošnjaka koji su završili srednju školu i smatra da bi taj spisak sadržavao od 4.000 do 5.000 osoba sa srednjoškolskom maturom.

1. Abadžić, Ahmet, ljekar
2. Abdurahmanović, Rešad, pravnik u ministarstvu saobraćaja
3. Ademović, Ejub, pravnik, pom. bana
4. Adžem, Ćemal, oficir žandarmerije Kraljevine Jugoslavije, žand. kapetan I klase
5. Aganović, dr Daut, advokat
6. Aganović, Dževad, oficir vojske Kraljevine Jugoslavije, pješ. poručnik
7. Aganović, h. Alija, član Ulema-medžlisa, teolog sa carigradskom ili kairskom diplomom

8. Aganović, h. Sabit, imam, teolog sa carigradskom ili kairskom diplomom
9. Aganović, Muhamed, sudija sreskog suda
10. Aganović, Muharem, oficir žandarmerije Kraljevine Jugoslavije, žand. potpukovnik
11. Aganović, Nurudin, ekonomist
12. Aganović, Salih, mašinski inženjer
13. Agić, Hakija, pravnik u ministarstvu saobraćaja
14. Agić, Salih, sudija sreskog suda
15. Ajanović, Junuz, oficir vojske Kraljevine Jugoslavije, potpukovnik
16. Ajanović, Mustafa, srednjoškolski profesor
17. Alajbegović, Ahmet, oficir vojske Kraljevine Jugoslavije, pješ. kapetan I klase
18. Alajbegović, dr Mehmed, sudija okružnog suda
19. Alajbegović, Mehmed, oficir vojske Kraljevine Jugoslavije, int. poručnik
20. Alajbegović, Osman, ekonomist
21. Alečković, dr Sulejman, advokat
22. Alić, Husejn, direktor, srednjoškolski profesor
23. Alihodžić, Asim, sudija okružnog suda
24. Alikadić, Kasim, pravnik u ministarstvu saobraćaja
25. Alikadić, Salko, oficir vojske Kraljevine Jugoslavije, pješ. potpukovnik
26. Alikalfić, Alija, ljekar
27. Alikalfić, Fazlija, šumarski inženjer
28. Alikalfić, Mustafa, srednjoškolski profesor
29. Alimajstorović, Sulejman, teolog, (prvo kolo Visoke Isl. Šerijatsko-Teološke škole, Sa.)
30. Amautović, Fadila, srednjoškolski profesor
31. Arifhodžić, Sead, ekonomist
32. Arifhodžić, Sejfudin, pravnik
33. Arnaut, Nadija, sudija sreskog suda
34. Arnautović, Ferid, šumarski inženjer
35. Arslanagić, Mušan, srednjoškolski profesor
36. Asimović, Abdulah, sudija sreskog suda

37. Avdić, Ćamil, teolog, (prvo kolo Visoke Isl. Šerijatsko-Teološke škole, Sarajevo)
38. Azapagić, dr ing Fuad, ekonomist
39. Azapagić, N., oficir mornarice Kraljevine Jugoslavije, poručnik bojnog broda
40. Azapagić, Teufik, mašinski inženjer
41. Babajić, Ahmet, sudija upravnog suda
42. Babić, Muhamed, pravnik u državnoj upravi
43. Badnjević, Abdurahman, sudija okružnog suda
44. Badnjević, Bakir, veterinar
45. Badnjević, dr Ešref, sudija okružnog suda
46. Badnjević, Hašim, pravnik u penziji
47. Badnjević-Pašalić, Zija, advokat
48. Bahtijarević, Fikret, veterinar
49. Bahtijarević, N., farmaceut
50. Bahtijarević, Omer, ljekar
51. Bajraktarević, dr Fehim, sveučilišni profesor
52. Bajraktarević, Hasan, ekonomist
53. Bajraktarević, Ibrahim, rudarski inženjer
54. Bajraktarević, Mahmut, srednjoškolski profesor
55. Bajraktarević, Suljo, ekonomist (industrijalac)
56. Bajramović, Asim, šumarski inženjer
57. Bajramović, Hasan, sudija okružnog suda
58. Bajrović, Redžep, sudija sreskog suda
59. Bakarević, Hilmija, pravnik u ministarstvu saobraćaja
60. Balagija, Abduselam, sudija okružnog suda
61. Balić, dr Šefkija, sudija sreskog suda
62. Balić, Fehim, srednjoškolski profesor
63. Balić, Hilmija, farmaceut
64. Balić, Mahmud, upr. stoč. stanice, agronom
65. Balić, Mehmed, direktor š. d., šumarski inženjer

66. Balta, Arif, pravnik u državnoj upravi
67. Baljić, Salih, srednjoškolski profesor
68. Bašagić, Hamdija, sudija sreskog suda
69. Bašagić, Husnija, šumarski inženjer
70. Bašagić, Mustafa, oficir vojske Kraljevine Jugoslavije, pukovnik
71. Baščelija, Fahrudin, srednjoškolski profesor
72. Bašić, Hakija, veterinar
73. Bašić, Mustafa, teolog sa carigradskom ili kairskom diplomom
74. Bašić, Salih, sveučilišni profesor
75. Bećiragić, Rasim, šumarski inženjer
76. Bećirević, Šerif, pravnik u državnoj upravi
77. Begić, Alija, ljekar
78. Begić, Midhat, profesor u Ministarstvu trgovine i industrije
79. Begić, Nail, nastavnik na Građanskoj školi sa Višom pedagoškom školom
80. Begić, Nurudin, sudija okružnog suda
81. Begović, dr Mehmed, sveučilišni profesor
82. Behmen, dr Šefkija, pravnik
83. Behmen, Hilmija, sudija okružnog suda
84. Behmen, Munib, upravitelj, nastavnik na Građanskoj školi sa Višom pedagoškom školom
85. Behmen, Sadik, šumarski inženjer
86. Bekić, Edhem, nastavnik na Građanskoj školi sa Višom pedagoškom školom
87. Berberović, Uzeir, nastavnik na Građanskoj školi sa Višom pedagoškom školom
88. Berbić, Muhamed, sudija okružnog suda
89. Berbić, Osman, sudija sreskog suda
90. Berbić, Salih, sudija sreskog suda
91. Bešlagić, Abdulah, pravnik u državnoj upravi
92. Bešlagić, Hasan, oficir vojske Kraljevine Jugoslavije, pješ. poručnik
93. Bešlagić, Hilmija, građ. inženjer

94. Bešlagić, Šerif, nastavnik na Građanskoj školi sa Višom pedagoškom školom
95. Bibić, Ćazim, veterinar
96. Bićakčić, Vejsil, ljekar
97. Bilal, Salih, veterinar
98. Bilal, Vehbija, oficir vojske Kraljevine Jugoslavije, pješ. potporučnik
99. Biogradlić, Hamdija, sudija sreskog suda
100. Biser, Uzeir, inspektor, agronom
101. Biserović, Razija, ljekar
102. Bišćević, Adem, mašinski i vazduhoplovni inženjer
103. Bišćević, Derviš, mašinski inženjer
104. Bišćević, Hrustem, mašinski inženjer
105. Bišćević, Husein, oficir vojske Kraljevine Jugoslavije u penziji, kapetan
106. Bišćević, Ibrahim, oficir vojske Kraljevine Jugoslavije, pješ. poručnik
107. Bišćević, Mustafa, sudija okružnog suda
108. Borić, Ahmet, pravnik u banskoj upravi
109. Borić, Asko, ljekar
110. Bostandžić, Agan, matematičar
111. Branković, Safvet, pravnik u državnoj upravi
112. Branković, Sinan, sudija sreskog suda
113. Bravo, Hamdija, ljekar
114. Brekalović, Omer, mašinski inženjer
115. Brkić, Husein, direktor, srednjoškolski profesor
116. Brkić, Ibrahim, ljekar
117. Bubić, Muhamed, srednjoškolski profesor
118. Bubić, Nazif, advokat
119. Bubić, Šefkija, profesor u Ministarstvu trgovine i industrije
120. Bubić, Šerif, agronom
121. Bujukalić, Hajrudin, šumarski inženjer
122. Bukvica, Abdulah, ljekar

123. Buljina, dr Seid, pravnik
124. Buljina, Halid, teolog, (prvo kolo Visoke Isl. Šerijatsko-Teološke škole, Sarajevo)
125. Bunić, Ahmet, profesor u Ministarstvu trgovine i industrije
126. Burek, Ahmet, upravitelj Gazijine medrese, teolog sa carigrad. ili kairskom diplomom
127. Burina, Ragib, srednjoškolski profesor
128. Burina, Safvet, srednjoškolski profesor
129. Busuladžić, Mustafa, teolog, (prvo kolo Visoke Isl. Šerijatsko-Teološke škole, Sarajevo)
130. Bušatlić, Asim, pravnik
131. Bušatlić, N, ljekar
132. Buturović, Adem, srednjoškolski profesor
133. Buturović, Hamdija, sudija sreskog suda
134. Buzaljko, Abdulah, sudija sreskog suda
135. Cepić, Omer, veterinar
136. Cerić, Abdulah, agronom
137. Cerić, Šefik, oficir vojske Kraljevine Jugoslavije, int. potporučnik
138. Cico, Salih, direktor fabrike duhana, inženjer
139. Čadordžić, Hfz. Ibrahim, teolog sa carigradskom ili kairskom diplomom
140. Čamo, Edhem, veterinar
141. Čampara, Sabit, pravnik u državnoj upravi
142. Čaršimamović, Sabija, pravnik
143. Čaršimamović, Sidik, pravnik u ministarstvu saobraćaja
144. Čelebić, Mehmed, ljekar
145. Čemerlić, dr Hamdija, sveučilišni profesor
146. Čerimagić, Rasim, ekonomist
147. Čohadžić, Hasan, veterinar
148. Čohadžić, Ismet, pravnik u ministarstvu saobraćaja
149. Čohadžić, N., ekonomist
150. Čokić, Adil, srednjoškolski profesor

151. Čokić, Ćamil, šef ložionice, mašinski inženjer
152. Čokić, h. Ibrahim, pen. muftija, teolog sa carigradskom ili kairskom diplomom
153. Čomara, Ismet, ekonomist
154. Čustović, Junuz, ljekar
155. Ćatić, Salim, srednjoškolski profesor
156. Ćehajić, Enver, pravnik
157. Ćehajić, Sadik, sudija sreskog suda
158. Ćejvan, Naim, srednjoškolski profesor
159. Ćemerlić, Asim, ljekar
160. Ćerimović, Ahmet, elektro inženjer
161. Ćesović, Hilmija, oficir vojske Kraljevine Jugoslavije, art. kapetan II klase
162. Ćirić, Derviš, oficir vojske Kraljevine Jugoslavije, pješ. kapetan II klase
163. Ćišić, Salih, srednjoškolski profesor
164. Ćurić, Hajrudin, srednjoškolski profesor
165. Dadić, Ibrahim, ljekar
166. Dajdžić, Edhem, pravnik u državnoj upravi
167. Dautbegović, Džafer, veterinar
168. Delić, Smail, sudija sreskog suda
169. Demirović, Fahrudin, pravnik u banskoj upravi
170. Denić, Zamil, oficir vojske Kraljevine Jugoslavije, art. kapetan I klase
171. Denišlić, Mustafa, šumarski inženjer
172. Denišlić, Mustafa, ljekar
173. Denišlić, Sulajman, ekonomist
174. Deronja, Osman, ljekar
175. Dervišević, Abdulah, srednjoškolski profesor
176. Dilić, Said, pravnik
177. Dizdar, Džemal, veterinar
178. Dizdar, Muhamed, rektor, sveučilišni profesor
179. Dizdarević, Abdurezak, sudija sreskog suda

180. Dizdarević, Mahmut, sudija okružnog suda
181. Dobrača, Kasim, srednjoškolski profesor
182. Dobrača, Seid, sudija
183. Drače, Alija, farmaceut
184. Draganić, Mensur, oficir vojske Kraljevine Jugoslavije, pješ. poručnik
185. Drljević, Alija, pravnik
186. Drljević, Mustafa, srednjoškolski profesor
187. Dubinović, dr Riza, advokat
188. Dubravić, Hilmija, šumarski inženjer
189. Dubravić, Husejn, srednjoškolski profesor
190. Duraković, Hasan, pravnik
191. Durmić, Hajdar, sudija sreskog suda
192. Džaferbegović, Ibrahim, oficir vojske Kraljevine Jugoslavije, vazd. kapetan II klase
193. Džananović, Hajrudin, ljekar
194. Džananović, Izudin, ljekar
195. Džidić, Ali Kjamil, advokat
196. Džinić, Bakir, farmaceut
197. Džinić, dr Asim, advokat
198. Džinić, Fadil, ljekar
199. Džinić, Mustafa, srednjoškolski profesor
200. Džinić, Salih, veterinar
201. Džino, Muhamed, farmaceut
202. Džudža, Muhamed, farmaceut
203. Džudža, Omer, srednjoškolski profesor
204. Džulepa, Mustafa, šumarski inženjer
205. Džumrukčić, Nazija, srednjoškolski profesor
206. Đemidžić, Alija, oficir žandarmerije Kraljevine Jugoslavije, žand. potpukovnik
207. Đerzić, Salih, šumarski inženjer
208. Đikić, Salih, šumarski inženjer

- 209. Đozo, Husejn, teolog sa carigradskom ili kairskom diplomom
- 210. Đulbegović, Fehim, šumarski inženjer
- 211. Đulić, Osman, profesor u Ministarstvu trgovine i industrije
- 212. Đumišić, Osman, elekto inženjer
- 213. Đumišić, Sadija, farmaceut
- 214. Đumrukčić, Husnija, sudija okružnog suda
- 215. Efendić, Fehim, srednjoškolski profesor
- 216. Efendić, Hašim, oficir vojske Kraljevine Jugoslavije, art. kapetan I klase
- 217. Efendić, Safvet, agronom
- 218. Farizović, Sadik, sudija
- 219. Fazlagić, Mehmedalija, agronom
- 220. Fazlić, Osman, sudija okružnog suda
- 221. Fejzagić, Abduselam, oficir vojske Kraljevine Jugoslavije, đen.-štabni major
- 222. Fidahić, Mehmed, apelacioni sudija
- 223. Filipović, M. Sulejman, oficir vojske Kraljevine Jugoslavije, pješ. potpukovnik
- 224. Filipović, Bakir, oficir vojske Kraljevine Jugoslavije, maš. potporučnik
- 225. Filipović, dr Islam, advokat
- 226. Filipović, Hamdija, farmaceut
- 227. Filipović, Hamid, profesor u Ministarstvu trgovine i industrije
- 228. Filipović, Mahmut, sudija okružnog suda
- 229. Filipović, Nedim, srednjoškolski profesor
- 230. Filipović, Rešid, pravnik u državnoj upravi
- 231. Firdus, dr Osman, sudija okružnog suda
- 232. Fočak, Muhamed, srednjoškolski profesor
- 233. Gagić, Muhamed, srednjoškolski profesor
- 234. Gavrankapetanović, dr Hifzija, advokat
- 235. Gavrankapetanović, Džemil, ljekar
- 236. Gavrankapetanović, Hakija, pravnik u penziji
- 237. Gavrankapetanović, Ismet, pravnik u penziji

238. Gavrankapetanović, Šemsudin, sudija okružnog suda
239. Gavranović, Ibrahim, veterinar
240. Glavović, Abdulah, tužilac
241. Gluhbegović, Dževad, ekonomist
242. Gradašćević, dr Smail, sudija sreskog suda
243. Granov, Jusuf, upravitelj, nastavnik na Građanskoj školi sa Višom pedagoškom školom
244. Grebo, Muhamad, pravnik
245. Habul, Alija, oficir vojske Kraljevine Jugoslavije, art. potporučnik
246. Hadžiabdić, Ragib, sudija okružnog suda
247. Hadžialić, Abdulah, ekonomist
248. Hadžialić, dr Salih, ekonomist
249. Hadžialić, Safvet, inženjer hemije
250. Hadžiavdzić, Ibrahim, ekonomist
251. Hadžibegić, Hamid, srednjoškolski profesor
252. Hadžibegić, Vejsil, oficir vojske Kraljevine Jugoslavije, sudski kapetan II klase, pravnik
253. Hadžić, dr Atif, inspektor, profesor u Ministarstvu trgovine i industrije
254. Hadžić, Hakija, pom.ministra, pravnik
255. Hadžić, Hasib, pravnik u državnoj upravi
256. Hadžić, Muhamed, pravnik
257. Hadžić, N., oficir vojske Kraljevine Jugoslavije u penziji, kapetan
258. Hadžić, Nadžida, sudija sreskog suda
259. Hadžić, Rabija, srednjoškolski profesor
260. Hadžić, Zineta, pravnik
261. Hadžidedić, Ćamil, oficir vojske Kraljevine Jugoslavije, pješ. kapetan I klase
262. Hadžidedić, Zaim, veterinar
263. Hadžiefendić, dr Hamid, advokat
264. Hadžihalilović, Abdulah, profesor u Ministarstvu trgovine i industrije
265. Hadžihasanović, Hakija, mašinski inženjer
266. Hadžihasanović, Hamdija, pravnik u Finansijskoj upravi

267. Hadžimehanović, Faik, srednjoškolski profesor
268. Hadžimulić, Smail, ljekar
269. Hadžimusafić, Kasim, nastavnik na Građanskoj školi sa Višom pedagoškom školom
270. Hadžioman dr Ibrahim, pravnik
271. Hadžiomerović, Ibrahim, pravnik u penziji, pom. bana
272. Hadžiomerović, Nezir, imam, teolog sa carigradskom ili kairskom diplomom
273. Hadžiomerović, Šefkija, sudija
274. Hadžiomerspahić, Kemal, srednjoškolski profesor
275. Hadžiomerspahić, Riza, agronom
276. Hadžiselimbegović, dr Husein, advokat
277. Hadžiselimbegović, Šefkija, mašinski inženjer
278. Hadžiselimović, Rasim, ekonomist
279. Hafizadić, Sulejman, ljekar
280. Hafizović, Sadik, sudija okružnog suda
281. Hajrović, dr Mehmed, sudija sreskog suda
282. Hajdarević, Mustafa, ljekar
283. Hajdarević, Rašid, teolog, (prvo kolo Visoke Isl. Šerijatsko-Teološke škole, Sarajevo)
284. Hajrić, Omer, nastavnik na Građanskoj školi sa Višom pedagoškom školom
285. Hajrović, Fadil, oficir vojske Kraljevine Jugoslavije, pješ. poručnik
286. Hakirević, N., agronom
287. Halepović, Abas, advokat
288. Halilbašić, dr Osman, pravnik u državnoj upravi
289. Halilbašić, Ragib, farmaceut
290. Halilović, Šaćir, rudarski inženjer
291. Handžić, Adem, teolog, (prvo kolo Visoke Isl. Šerijatsko-Teološke škole, Sarajevo)
292. Handžić, H. Mehmed, sveučilišni profesor
293. Handžić, hadži hafiz Akif, imam, teolog sa carigradskom ili kairskom diplomom
294. Handžić-Hodžić, Sabrija, sudija
295. Hasanagić, Omer, inženjer hemije

296. Hasanbegović, Ćamil, pravnik u državnoj upravi
297. Hasanbegović, dr Abdullah, pravnik
298. Hasanbegović, Husnija, ljekar
299. Hasanbegović, Kasim, pravnik u državnoj upravi
300. Hasandedić, Hifzija, teolog, (prvo kolo Visoke Isl. Šerijatsko-Teološke škole, Sarajevo)
301. Hasandedić, Šefket, oficir vojske Kraljevine Jugoslavije, đen.-štabni major
302. Hasandedić, Šemsudin, šumarski inženjer
303. Hasanefendić, Hasan, teolog, (prvo kolo Visoke Isl. Šerijatsko-Teološke škole, Sarajevo)
304. Hodžić, Džemail, oficir vojske Kraljevine Jugoslavije, art. poručnik
305. Hodžić, Mehmed, ljekar
306. Hodžić, Omer, oficir vojske Kraljevine Jugoslavije, pješ. kapetan II klase
307. Hodžić, Šaban, srednjoškolski profesor
308. Hot, Hasan, oficir vojske Kraljevine Jugoslavije, pješ. poručnik
309. Hrasnica, dr Halid, pravnik
310. Hrasnica, Fahrudin, agronom
311. Hrelja, Muhamed, elekto inženjer
312. Hrnjičević, Halil, direktor rud. škole, rudarski inženjer
313. Hromalić, Hamid, ekonomist
314. Hromić, dr Sead, inženjer hemije
315. Hromić, Muhamed, oficir mornarice Kraljevine Jugoslavije, kapetan bojnoga broda
316. Hujdurh Alija, pravnik
317. Humoh Salih, šumarski inženjer
318. Huremović, Azem, sudija sreskog suda
319. Huremović, Orhan, pravnik
320. Husedžinović, Besim, sudija
321. Husedžinović, Seid, direktor fabrike ćilima, inženjer hemije
322. Husić, Mehmed, sudija sreskog suda
323. Husić, Muhamed, profesor u Ministarstvu trgovine i industrije

- 324. Iblizović, Muhamed, ljekar
- 325. Iblizović-Zildžić, Ševala, ljekar
- 326. Ibrahimbegović, h. Abdul-Gani, muderis, teolog sa carigradskom ili kairskom diplomom
- 327. Ibrahimbegović, Jašar, oficir vojske Kraljevine Jugoslavije, pješ. kapetan II klase
- 328. Ibrahimpašić, dr Ibrahim, sudija sreskog suda
- 329. Ibruljević, Mulo, oficir vojske Kraljevine Jugoslavije u penziji, pukovnik
- 330. Idrizbegović, Alija, inženjer geodezije
- 331. Idrizbegović, Ekrem, ljekar
- 332. Idrizbegović, Fuad, ljekar
- 333. Imamović, Fadil, advokat
- 334. Imamović, Halid, profesor u Ministarstvu trgovine i industrije
- 335. Imamović, Ibrahim, srednjoškolski profesor
- 336. Izetbegović, Šukrija, sudija
- 337. Jahić, Hašim, sudija sreskog suda
- 338. Jajčanin Šaćir, sudija okružnog suda
- 339. Jašarević, Jusuf, sudija sreskog suda
- 340. Javorić, Alija, oficir vojske Kraljevine Jugoslavije, pješ. poručnik
- 341. Jugo Mustafa, pravnik u ministarstvu saobraćaja
- 342. Jusufbegović, Ahmet, farmaceut
- 343. Jusufbegović, Murat, farmaceut
- 344. Kabil, Ejub, teolog, (prvo kolo Visoke Isl. Šerijatsko-Teološke škole, Sarajevo)
- 345. Kadić, dr Bahrija, advokat
- 346. Kadić, Husejn, pravnik u penziji
- 347. Kadić, Irfan, mašinski inženjer
- 348. Kadić, Muhamed, arhitekt
- 349. Kadić, Mustafa, ljekar
- 350. Kadić, Reuf, arhitekt
- 351. Kadić, Šefkija, advokat

- 352. Kadragić, Alija, ekonomist
- 353. Kajtaz Omer, šumarski inženjer
- 354. Kamarić, Ćamil, pravnik
- 355. Kamberović, Ahmed, pravnik u ministarstvu saobraćaja
- 356. Kamenica Atif, pravnik
- 357. Kamerić, Mustafa, pravnik u državnom savjetu
- 358. Kantardžić, Muhamed, profesor u Ministarstvu trgovine i industrije
- 359. Kapetanović, Hajrudin, ljekar
- 360. Kapetanović, Hilmi-beg, pravnik (penz.),
- 361. Kapetanović, Mustafa, teolog sa carigradskom ili kairskom diplomom
- 362. Kapetanović, Osman, ekonomist
- 363. Kapetanović, Salih, pravnik u ministarstvu saobraćaja
- 364. Kapić, Mustafa, šumarski inženjer
- 365. Kapić, Šefkija, sudija
- 366. Kapidžić, Hamdija, srednjoškolski profesor
- 367. Kapidžić, Murat, apelacioni sudija
- 368. Kapidžić, Šefkija, advokat
- 369. Karabasanović, Alija, ljekar
- 370. Karabeg, h. Ahmet, teolog sa carigradskom ili kairskom diplomom
- 371. Karabeg, h. Alija, teolog sa carigradskom ili kairskom diplomom
- 372. Karabeg, Ibrahim, sudija okružnog suda
- 373. Karahasanović, Alija, profesor u Ministarstvu trgovine i industrije
- 374. Karahasanović, Munira, srednjoškolski profesor
- 375. Karamehmedović, dr Hamdija, pravnik
- 376. Karamehmedović, Sabrija, ljekar
- 377. Karavdić, Abdulah, srednjoškolski profesor
- 378. Karić, Asim, oficir žandarmerije Kraljevine Jugoslavije, žand. kapetan II klase
- 379. Karić, Sejid, teolog, (prvo kolo Visoke Isl. Šerijatsko-Teološke škole, Sarajevo)
- 380. Karović, Vejsil, srednjoškolski profesor

381. Kasumović, Ahmet, srednjoškolski profesor
382. Kazaferović, Ragib, imam, teolog sa carigradskom ili kairskom diplomom
383. Kazazović, dr Salih, advokat
384. Kemura, Ahmet, ekonomist
385. Kolaković, Ragib, šumarski inženjer
386. Koluder Ahaz, sudija
387. Komadina, Edhem, pravnik
388. Komadina, Salih, ljekar
389. Komadina, Šefkija, ljekar
390. Konjhodžić, Sadija, sudija
391. Konjhodžić, Šaćir, sudija okružnog suda
392. Konjhodžić, Zejna, sudija
393. Kopčić, Ibrahim, šumarski inženjer
394. Kopic, Šefkija, pravnik u ministarstvu saobraćaja
395. Korkut, A. Derviš, imam, teolog sa carigradskom ili kairskom diplomom
396. Korkut, Abdulah, sudija
397. Korkut, Besim, srednjoškolski profesor
398. Korkut, Derviš, kustos, srednjoškolski profesor
399. Kosović, Derviš, sudija okružnog suda
400. Kotlo, Salim, agronom
401. Kovačević, Adem, farmaceut
402. Kozarčanin, Sulejman, teolog sa carigradskom ili kairskom diplomom
403. Krajina, Mehmed-Fadil, oficir vojske Kraljevine Jugoslavije, vazd. kapetan I klase
404. Krajišnik, Mustafa, šumarski inženjer
405. Kreso, Muhamed, pravnik u ministarstvu saobraćaja
406. Kreso, Zija, sudija okružnog suda
407. Kreševljaković, Hamdija, srednjoškolski profesor
408. Krivošić, Muhamed, sudija sreskog suda
409. Krupić, Ibrahim, veterinar

410. Krupić, dr Mehmed, sudija okružnog suda
411. Krupić, Safet, srednjoškolski profesor
412. Krzić, Enver, pravnik
413. Kučukalić, dr Safvet, ekonomist
414. Kučukalić, Dževdet, pravnik u ministarstvu saobraćaja
415. Kučukalić, Zehra, pravica
416. Kudović, Sulejman, šumarski inženjer
417. Kulenović, Asim, ljekar
418. Kulenović, Bećir, oficir vojske Kraljevine Jugoslavije, konjički potpukovnik
419. Kulenović, dr Muhamed, advokat
420. Kulenović, dr Osman, advokat
421. Kulenović, Džafer, pravnik u ministarstvu saobraćaja
422. Kulenović, Fahrija, pravnik u ministarstvu saobraćaja
423. Kulenović, h. h. Mustafa, penz. muftija, teolog sa carigradskom ili kairskom diplomom
424. Kulenović, Mehmed, ekonomist
425. Kulenović, Mustafa, sudija okružnog suda
426. Kulenović, Osman, ljekar
427. Kulenović, Osman, pravnik
428. Kulenović, Rifat, pravnik u ministarstvu saobraćaja
429. Kulenović, Rifat, sudija
430. Kulenović, Seid, oficir vojske Kraljevine Jugoslavije, pješ. kapetan I klase
431. Kulenović-Šenigdžić, Hakija, srednjoškolski profesor
432. Kulišić, Sead-Spiro, srednjoškolski profesor
433. Kulović, dr Salih, pravnik
434. Kundurović, Muhamed, ljekar
435. Kurbegović, Fehim, apelacioni sudija
436. Kurjaković, Ešref, oficir vojske Kraljevine Jugoslavije, pješ. poručnik
437. Kurt, dr Alija, pravnik
438. Kurt, Enver, pravnik

- 439. Kurt, Fadil, pravnik
- 440. Kurt, h. hafiz kurra Muhamed muderis, teolog sa carigradskom ili kairskom diplomom
- 441. Kurt, h. Muhamed Šefket, penzionisani muftija, teolog sa carigr. ili kairskom diplomom
- 442. Kurt, Husnija, srednjoškolski profesor
- 443. Kurtagić, dr Rešid, advokat
- 444. Kurtagić, Faik, agronom
- 445. Kurtović, Adem, oficir vojske Kraljevine Jugoslavije, pješ. poručnik
- 446. Lakišić, Ibrahim, pravnik u državnoj upravi
- 447. Loga, ing Halil, profesor u Ministarstvu trgovine i industrije
- 448. Loga, Teufik, ekonomist
- 449. Lokmić, Husejn, sudija sreskog suda
- 450. Lukačević, Islam, sudija sreskog suda
- 451. Ljubunčić, Salih, nastavnik na Građanskoj školi sa Višom pedagoškom školom
- 452. Ljuca, Derviš, oficir vojske Kraljevine Jugoslavije, pješ. kapetan II klase
- 453. Ljutović, Ibrahim, sudija sreskog suda
- 454. Ljutović, Sulejman, ljekar
- 455. Maglajlija, Hasan, veterinar
- 456. Maglajlija, Husejn, pravnik u državnoj upravi
- 457. Mahić, Hasan, ljekar
- 458. Mahić, Hasan, veterinar
- 459. Mahmutagić, Abdulah, srednjoškolski profesor
- 460. Malkić, Hakija, oficir vojske Kraljevine Jugoslavije, art. kapetan II klase
- 461. Mašić, dr Husejn, sudija sreskog suda
- 462. Mehić, Mustafa, šumarski inženjer
- 463. Mehić, Mustafa, teolog, (prvo kolo Visoke Isl. Šerijatsko-Teološke škole, Sarajevo)
- 464. Mehmedagić, Aliosman, ljekar
- 465. Mehmedagić, dr Džafer, advokat
- 466. Mehmedagić, Junuz, ekonomist
- 467. Mehmedbašić, Ahmet, direktor, srednjoškolski profesor

- 468. Mehmedbašić, dr Alija, advokat
- 469. Mehmedbašić, dr Mahmut, načelnik u penz., agronom
- 470. Mehmedbašić, dr Osman, advokat
- 471. Mehmedović, Ejub, teolog, (prvo kolo Visoke Isl. Šerijatsko-Teološke škole, Sarajevo)
- 472. Mesihović, Šaćir, član ulema medžlisa u. penz. teolog sa carigradskom ili kairskom diplomom
- 473. Midžić, Fuad, inženjer kemije
- 474. Midžić, Galib, ekonomist
- 475. Midžić, Muharem, ljekar
- 476. Midžić, Sead, ljekar
- 477. Milavić, Ismet, sudija okružnog suda
- 478. Miralem Reuf, oficir vojske Kraljevine Jugoslavije, art. major
- 479. Muftić, dr Hazim, sudija okružnog suda
- 480. Muftić, Enver, srednjoškolski profesor
- 481. Muftić, Halid, građ. inženjer
- 482. Muftić, Lutfo, farmaceut
- 483. Muftić, Mukdim, veterinar
- 484. Muftić, N., inženjer geodezije
- 485. Muftić, N., oficir vojske Kraljevine Jugoslavije u penziji, poručnik
- 486. Muftić, Omer, advokat
- 487. Muftić, Ragib, pravnik
- 488. Muftić, Salih, ljekar
- 489. Muftić, Salih, pravnik u ministarstvu saobraćaja
- 490. Muftić, Sejfudin, građ. inženjer
- 491. Muhamedagać h. Hasan, teolog sa carigradskom ili kairskom diplomom
- 492. Muhamedagić, Hilmija, pravnik
- 493. Muhamedagić, Ibrahim, advokat
- 494. Muharemagić, Muharem, srednjoškolski profesor
- 495. Muharemagić, Salem, pravnik u ministarstvu saobraćaja

- 496. Muhedinović, Sabit, oficir vojske Kraljevine Jugoslavije, art. poručnik
- 497. Muidović, dr Munib, pravnik
- 498. Muidović, Zehra, pravnica
- 499. Mujadžić, Omer, srednjoškolski profesor
- 500. Mujagić, Alija, pravnik u državnoj upravi
- 501. Mujagić, Džafer, pravnik u državnoj upravi
- 502. Mujagić, Sulejman, sudija sreskog suda
- 503. Mujbegović, Mustafa, ljekar
- 504. Mujezinović, Ibrahim, nastavnik na Građanskoj školi sa Višom pedagoškom školom
- 505. Mujezinović, Mahmut, agronom
- 506. Mujezinović, Mehmed, teolog, (prvo kolo Visoke Isl. Šerijatsko-Teološke škole, Sarajevo)
- 507. Mujić, Safvet, ljekar
- 508. Mulabećirović, Mustafa, pravnik
- 509. Mulabegović, Esad, ekonomist
- 510. Mulabruč, Edhem, srednjoškolski profesor
- 511. Mulahalilović, Ahmet, srednjoškolski profesor
- 512. Mulalić, Ahmet, teolog, (prvo kolo Visoke Isl. Šerijatsko-Teološke škole, Sarajevo)
- 513. Muminagić, Adil, srednjoškolski profesor
- 514. Muminagić, Hasan, ljekar
- 515. Muradbegović, Ahmet, srednjoškolski profesor
- 516. Muratbegović, Hasib, sudija okružnog suda
- 517. Mursel, Ekrem, srednjoškolski profesor
- 518. Mursel, Enver, sudija okružnog suda
- 519. Musakadić, Asim, ljekar
- 520. Musakadić, Fehim, pravnik u državnoj upravi
- 521. Mušanović, Sinan, ljekar
- 522. Mušić, Omer, srednjoškolski profesor
- 523. Mutevelić, dr Mustafa, advokat

- 524. Nametak Abdurahman, srednjoškolski profesor
- 525. Nametak Alija, profesor u Ministarstvu trgovine i industrije
- 526. Nazečić, Salih, srednjoškolski profesor
- 527. Nikšić, Sadija, agronom
- 528. Novo, Bećir, ljekar
- 529. Nožić, Ćazim, srednjoškolski profesor
- 530. Nuhić, Asim, ljekar
- 531. Okić, Tajib, srednjoškolski profesor
- 532. Omanović, Salih, šumarski inženjer
- 533. Omerhodžić, Ahmet, nastavnik na Građanskoj školi sa Višom pedagoškom školom
- 534. Omerhodžić, Salih, ljekar
- 535. Omerović, Derviš, pravnik
- 536. Omersoftić, Alija, sudija sreskog suda
- 537. Omersoftić, Bećir, sudija sreskog suda
- 538. Opijač, Asim, ljekar
- 539. Osmanefendić, dr Fehim, pravnik u državnoj upravi
- 540. Pašalić, Esad, srednjoškolski profesor
- 541. Pašić, Ahmet, pravnik u državnoj upravi
- 542. Pašić, Muhamed, srednjoškolski profesor
- 543. Pašić, Mustafa, sudija sreskog suda
- 544. Pašić, Nuriya, elekto inženjer
- 545. Pečenković, Jusuf, nastavnik na Građanskoj školi sa Višom pedagoškom školom
- 546. Pelja, Osman, srednjoškolski profesor
- 547. Pilav, Vezira, srednjoškolski profesor
- 548. Pletilić, Šefik, oficir vojske Kraljevine Jugoslavije, pješ. potporučnik
- 549. Polić, dr Ahmet, srednjoškolski profesor
- 550. Popovac, Ismet, ljekar
- 551. Potogija, h. Mehmed, imam, teolog sa carigradskom ili kairskom diplomom
- 552. Poturović, Omer, pravnik u ministarstvu saobraćaja

- 553. Pozderović, Enver, srednjoškolski profesor
- 554. Pračić, Esad, ljekar
- 555. Prašo, Latif, nastavnik na Građanskoj školi sa Višom pedagoškom školom
- 556. Prohić, Abdulah, ljekar
- 557. Prohić, Husejin, apelacioni sudija
- 558. Puzić, Mehmed, sudija sreskog suda
- 559. Puzić, Mustafa, sudija sreskog suda
- 560. Raljević, Husejn, ljekar
- 561. Raljević, Šefkija, srednjoškolski profesor
- 562. Ramić, Ekrem, pravnik
- 563. Redžić, Muhamed, sudija
- 564. Redžić, Smail, pravnik u ministarstvu saobraćaja
- 565. Repičić, Alija, mašinski inženjer
- 566. Repovac, Nasih, sudija sreskog suda
- 567. Resulović, Nijaz, srednjoškolski profesor
- 568. Riđanović, Muhamed, ljekar
- 569. Rizvanbegović, Ahmet, ljekar
- 570. Rizvanbegović, Ćemal, šumarski inženjer
- 571. Rustempašić, Rustem, teolog sa carigradskom ili kairskom diplomom
- 572. Ruždić, dr Ibrahim, inženjer hemije
- 573. Ruždić, dr Mehmed, advokat
- 574. Ruždić, dr Muhamed, pravnik u državnoj upravi
- 575. Ruždić, Zija, srednjoškolski profesor
- 576. Sabalić, Alija, ljekar
- 577. Sabrihafizović, Muhamed, pravnik
- 578. Sadiković, Ahmet, veterinar
- 579. Sadiković, Asaf, veterinar
- 580. Sahačić, h. hfz. Mustafa, imam, teolog sa carigradskom ili kairskom diplomom
- 581. Sahinović, Medžid, farmaceut
- 582. Salčić, Ahmet, pravnik

583. Salihagić, Sulejman, građ. inženjer
584. Salihbegović, Šemsudin, veterinar
585. Salihbegović, Abdullah, advokat
586. Salihbegović, dr Behaudin, sudija sreskog suda
587. Salihbegović, dr Hifzija, ekonomist
588. Salković, Husejn, ekonomist
589. Samić, Midhat, srednjoškolski profesor
590. Saračević, Hasan, nastavnik na Građanskoj školi sa Višom pedagoškom školom
591. Saračević, Mehmedalija, pravnik
592. Sefić, Šefik, pravnik u državnoj upravi
593. Sefić, Šefkija, ljekar
594. Selimović, Mehmed, srednjoškolski profesor
595. Selimović, Derviš, oficir vojske Kraljevine Jugoslavije, pješ. poručnik
596. Selmanagić, N., arhitekt
597. Selmanović, Mustafa, oficir vojske Kraljevine Jugoslavije, pješ. poručnik
598. Selmanović, Smail, sudija sreskog suda
599. Semiz, Muhamed, advokat
600. Serdarević, Izet, agronom
601. Sijerčić, Ahmet, srednjoškolski profesor
602. Sijerčić, Ibrahim, oficir vojske Kraljevine Jugoslavije, vazd. kapetan II klase
603. Sikirić, dr Šaćir, sveučilišni profesor
604. Sikirić, Osman, sudija sreskog suda
605. Sikirić, Sirija, teolog, (prvo kolo Visoke Isl. Šerijatsko-Teološke škole, Sarajevo)
606. Silahić, Teufik, oficir vojske Kraljevine Jugoslavije, pješ. kapetan I klase
607. Silajdžić, Alija, pravnik
608. Simitović, Alija, profesor u Ministarstvu trgovine i industrije
609. Simitović, Hamid, ljekar
610. Sirbubalo, Asim, ekonomist
611. Sivčević, hafiz Salih upravnik medrese, teolog sa carigradskom ili kairskom diplomom
612. Skokić, Husnija, penz. sudija

- 613. Skopljak, Asim, pravnik
- 614. Slipičević, Mustafa, elekto inženjer
- 615. Slipičević, Salih, sudija sreskog suda
- 616. Slipičević, Fuad, srednjoškolski profesor
- 617. Smailbegović, Muhamed, pravnik u državnoj upravi
- 618. Smailbegović, N., mašinski inženjer
- 619. Smailović, hfz. Hasan, teolog sa carigradskom ili kairskom diplomom
- 620. Softić, dr Ešref, oficir vojske Kraljevine Jugoslavije, sanitetski major, ljekar
- 621. Sokolović, Adil, profesor u Ministarstvu trgovine i industrije
- 622. Sokolović, Asim, pravnik u ministarstvu saobraćaja
- 623. Sokolović, Osman, pravnik u penziji
- 624. Spahalić, Sulejman, sudija sreskog suda
- 625. Sudžuka Muhamed, sudija sreskog suda
- 626. Sulejmanpašić, Mahmut, farmaceut
- 627. Sultanović, Aziz, pravnik
- 628. Suruliz N., šumarski inženjer
- 629. Šabanović, Hazim, teolog, (prvo kolo Visoke Isl. Šerijatsko-Teološke škole, Sarajevo)
- 630. Šaćiragić, Ibrahim, direktor rudnika, rudarski inženjer
- 631. Šahinpašić, Šahin, srednjoškolski profesor
- 632. Šarac, Asaf, upravnik bolnice, ljekar
- 633. Šarac, dr Zaim, advokat
- 634. Šaranović, Sulejman, advokat
- 635. Šarić, Džemšid, srednjoškolski profesor
- 636. Šehić, Ahmet, oficir vojske Kraljevine Jugoslavije, pješ. kapetan II klase
- 637. Šehić, Ibrahim, rudarski inženjer
- 638. Šehović, N., oficir mornarice Kraljevine Jugoslavije, poručnik fregate
- 639. Šerbić, Hiba, ljekar
- 640. Šerbić, Nusret, šumarski inženjer
- 641. Šeremet, Asim, agronom

- 642. Šerić, Hašim, inspektor, veterinar
- 643. Šerifović, Razija, srednjoškolski profesor
- 644. Šerifović, Šerif, agronom
- 645. Šeta, Abdulah, pravnik u ministarstvu saobraćaja
- 646. Šeta, Mustafa, pravnik u ministarstvu saobraćaja
- 647. Šiljić, Hadžija, teolog sa carigradskom ili kairskom diplomom
- 648. Škaljo, Muhamed, pravnik
- 649. Škapur, Hasan, teolog, (prvo kolo Visoke Isl. Šerijatsko-Teološke škole, Sarajevo)
- 650. Šljivo, Mehmed, muderis, teolog sa carigradskom ili kairskom diplomom
- 651. Šuljak, Alija, profesor u Ministarstvu trgovine i industrije
- 652. Šuljak, Omer, nastavnik na Građanskoj školi sa Višom pedagoškom školom
- 653. Tafro, Derviš, načelnik Banske uprave, srednjoškolski profesor
- 654. Tafro, Muhamed, pravnik u državnoj upravi
- 655. Tahmišćija, Hamdija, sudija okružnog suda
- 656. Tanković, Abdullah, srednjoškolski profesor
- 657. Tanović, Asim, oficir vojske Kraljevine Jugoslavije, pješ. potpukovnik
- 658. Tanović, dr Jusuf, advokat
- 659. Tataragić, Hasan, sudija okružnog suda
- 660. Tatarević, Ahmet, farmaceut
- 661. Tatarević, Salih, ljekar
- 662. Tatlić, Mehmed, ljekar
- 663. Tefterdarević, Rešad, sudija upravnog suda
- 664. Terzimehić, Ismet, sudija okružnog suda
- 665. Teskeredžić, N., monopol, inženjer
- 666. Teskeredić, Fadulah, oficir vojske Kraljevine Jugoslavije, pješ. poručnik
- 667. Tihić, Hamdija, pravnik
- 668. Tjuhović, Šukrija, ekonomist
- 669. Tolić, Husein, pravnik u državnoj upravi
- 670. Tomić, Alija, ljekar

- 671. Topuzović, Omer, pravnik u ministarstvu saobraćaja
- 672. Torlić, Ilijas, oficir vojske Kraljevine Jugoslavije, pješ. poručnik
- 673. Torlić, Sulejman, oficir vojske Kraljevine Jugoslavije, pješ. major
- 674. Trebinjac, Ibrahim, teolog, (prvo kolo Visoke Isl. Šerijatsko-Teološke škole, Sarajevo)
- 675. Turčinhodžić, Mustafa, farmaceut
- 676. Turković, dr Kasim, pravnik
- 677. Tutić, Muhamed, srednjoškolski profesor
- 678. Tuzlić, Ahmet, srednjoškolski profesor
- 679. Udvarlić, dr Salih, ekonomist
- 680. Udvarlić, dr Salih, pravnik
- 681. Ugljen, Asim, sudija okružnog suda
- 682. Ugljen, Ćazim, direktor rudnika, rudarski inženjer
- 683. Uveys, Muhamed, pravnik u Finansijskoj upravi
- 684. Uzunović, Sakib, pravnik u državnoj upravi
- 685. Varešlija, Halid, pravnik u državnoj upravi
- 686. Vatrenjak, Ismet, pravnik u Finansijskoj upravi
- 687. Vehabović, Mustafa, sudija okružnog suda
- 688. Vilović, Osman, pravnik
- 689. Viteškić, Husejn, teolog, (prvo kolo Visoke Isl. Šerijatsko-Teološke škole, Sarajevo)
- 690. Viteškić, Osman, pravnik u penziji
- 691. Voljevica Fatima, nastavnica na Građanskoj školi sa Višom pedagoškom školom
- 692. Vrebac, Jusuf, oficir vojske Kraljevine Jugoslavije, pješ. kapetan I klase
- 693. Zahirović, Ahmet, tužioc
- 694. Zec, Avdija, oficir vojske Kraljevine Jugoslavije, pješ. poručnik
- 695. Zečević, Abdulah, srednjoškolski profesor
- 696. Zečević, dr Safvet, advokat
- 697. Zildžić, dr Mehmed, profesor u Ministarstvu trgovine i industrije
- 698. Zildžić, Nezir, ekonomist
- 699. Zildžić, Nura, pravnik

- 700. Zjajo, Rasim, farmaceut
- 701. Zlatar, Dželiba, sudija sreskog suda
- 702. Zlatar, Mehmed, farmaceut
- 703. Žunić, Ismet, teolog, (prvo kolo Visoke Isl. Šerijatsko-Teološke škole, Sarajevo)

Spisak izostavljenih intelektualaca čija smo imena dobili od njihovih predaka:

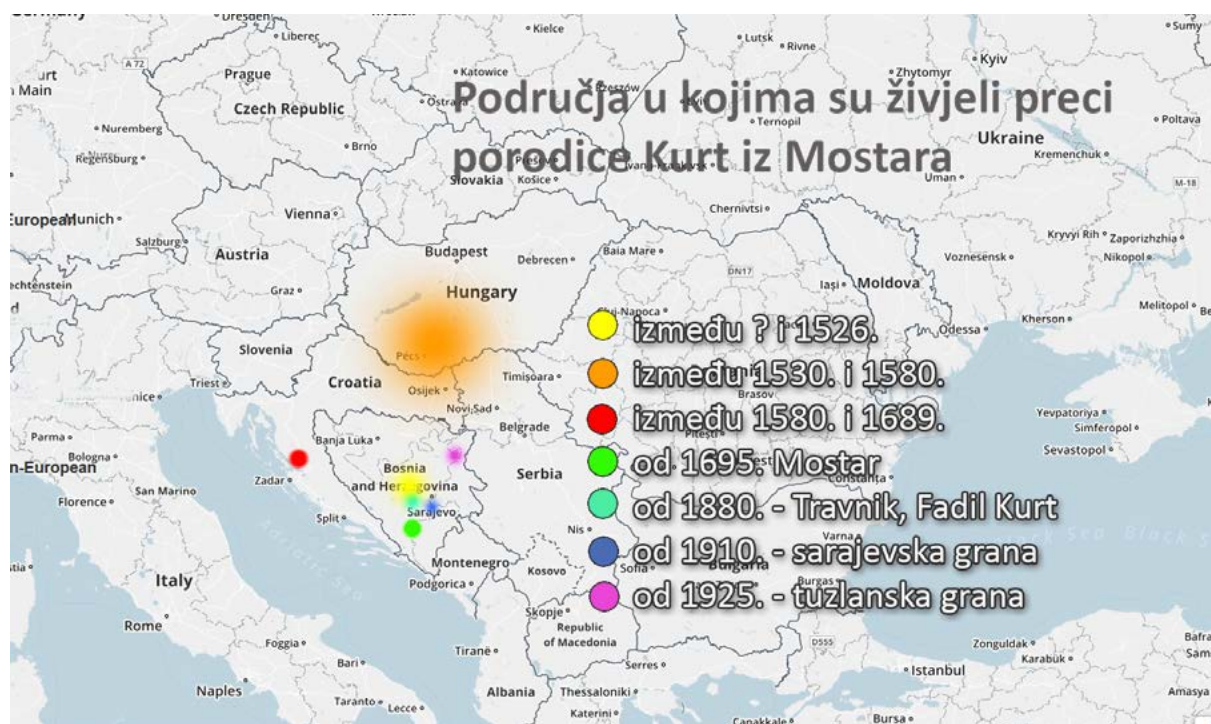
- 704. Čomara Muhamed, pravnik
- 705. Softić Esad, sudija
- 706. Konjhodžić Mahmud, pravnik
- 707. Sadiković dr Šefik, ljekar
- 708. Saračević ef Taib, profesor na Sarajevskoj medresi
- 709. Pihura Fevzija, pravnik
- 710. Kurt Mehmed Dželaluddin, pravnik
- 711. Šaćiragić Ibrahim, rudarski inženjer

Pogrešno navedeno zvanje:

- 626. Sulejmanpašić Mahmut nije bio farmaceut nego pravnik

PRILOG 5 – Rezultati testa genetskog porijekla pisca knjige

„Najljepša knjiga je zapisana u genetskom nasljeđu svakog čovjeka. U našem DNK-genomu zapisani su svi momenti koji su se desili našim roditeljima, njihovim roditeljima i njihovim najdaljim precima. U genetičkom materijalu stanovništva Bosne i Hercegovine sadržano je nasljeđe svih populacija koje su prolazile i živjele na našem prostoru i ostavile potomstvo“.¹

Slika gore: Područja u kojima su živjeli preci porodice Kurt iz Mostara.

Na početku potrebno je reći da DNK testovi ne određuju etničko porijeklo i nemaju nikakve veze sa etničkom, vjerskom ili nacionalnom pripadnošću davaoca uzorka DNK. Takođe ne postoji hrvatski, srpski ili bošnjački gen. To je potrebno znati jer postoje više web-stranica na Balkanu na kojima se nudi uzimanje uzoraka DNK po višestruko višim cijenama nego što koštaju kod profesionalnih svjetskih firmi, navedenih dolje u tekstu. Ustvari, te uzorke oni šalju na analizu tim istim firmama, a od vas uzmu duplu cijenu. Ti prevaranti žele zaraditi pare na nacionalnim i vjerskim osjećajima njihovih potencijalnih kupaca i nude traženje nekakvih zajedničkih hrvatskih, srpskih ili bošnjačkih plemena po gudurama Balkana. Na prvi pogled ti sajtovi izgledaju kao neka naučna istraživanja i briga za nacionalni identitet. Ništa od toga nije tačno, radi se samo o pokušaju prevare.

Jedan od najpoznatijih nordijskih istraživača porijekla na osnovu DNK-analize o balkanskim narodima je kratko i nepristrasno, do bola, napisao: “Stanovništvo Balkana koje govori južnoslavenskim jezicima u genetskom smislu je slično njihovim susjedima koji govore druge jezike. Slovenci su malo bliže Mađarima, a u dobroj mjeri slični su im Hrvati, te svi narodi iz Bosne i Hercegovine. Makedonci i Bugari najbliži su Rumunima i – u manjoj mjeri – Grcima, dok se Srbijanci (Srbi iz Srbije), i geografski i genetski, nalaze u sredini (između Rumuna,

¹ Predavanje bosanskohercegovačkog genetičara, prof. Damira Marjanovića, vidi <https://www.youtube.com/watch?v=JPSfE95Fc9g>, publikovano 4. decembra 2016.

Bugara i Makedonaca).”

DNK analizom pisca knjige, Ahmeta Kurta, željeli smo provjeriti odgovara li tvrdnja iz poglavlja *Odakle su porijeklom mostarski Kurti? (strana 17-18), da su "mostarski Kurti pripadnici autentičnog, starosjedičkog bosanskohercegovačkog stanovništva koji su islam prihvatili u periodu od XIV do XVI stoljeća"*.

Početkom 2000-tih godina tehničke mogućnosti analiziranja sastava i strukture DNK (dezoksiribonukleinske kiseline), koja sadrži naše genetsko nasljeđe, počele su napredovati velikim koracima. Analiza DNK koja je prije desetak godina koštala desetine hiljada dolara danas (2017) se može naručiti preko interneta za samo sto ili dvije stotine dolara. Istraživanje se temelji na djelcima ljudske DNK koji se nasljeđuju od roditelja i koji se kroz generacije mijenjaju - mutiraju.

Postoje testovi kojima se uspoređuje DNK koja se prenosi sa majke na svu djecu², Y-test³ kojim se analizira nasljedstvo po muškoj liniji, te test kojim se analiziraju nasljedne gene od oba roditelja⁴. Cijelo vrijeme se dograđuje zajedničko porodično DNK-stablo svih ljudi na svijetu. Razne grane – haplogrupe - na tom stablu određuje se kombinacijama slova i brojeva.⁵ Svaka osoba u svome hromozomu ima zapisane sve mutacije od nastanka prvog čovjeka, što uveliko olakšava istraživanje ljudskih migracija kroz prahistoriju. Mutacije su u osnovi rezultat prilagođavanja organizma uslovima spoljašne sredine.

2 mtDNK test se zove po mitohondriji, tjelešcima u stanici, koja se iz pokoljenja u pokoljenje prenosi samo preko majki na svu njenu djecu. Uspoređujući sličnosti i razlike u mitohondrijskoj DNA moguće je utvrditi stepen srodstva po majčinskoj liniji između dvaju pojedinaca, te istraživati srodstvo unutar i između različitih populacija.

3 DNK analiza po očevoj liniji se temelji na tome da se hromosom Y prenosi od oca na sina relativno nepromijenjen iz generacije u generaciju. Posebni segmenti kromosoma Y koji se zovu kratka tandemska ponavljanja (STRs – short tandem repeats), pregledavaju se i upoređuju sa rezultatima referentnih grupa kako bi se mogla odrediti Y haplogrupa određene osobe te u daljem postupku otkrio najvjerovatniji geografski izvor predaka.

Više: <https://www.familytreedna.com/learn/dna-basics/ymdna>

4 Autosomalni DNK test analizira 22 para hromosoma koje smo naslijedili od oca i majke i koji se nalaze u jezgru skoro svih ljudskih ćelija, ali bez analize polnih X i Y hromosoma.

Više: <https://www.familytreedna.com/learn/dna-basics/autosomal>

5 U molekularnoj evoluciji, haplogrupa (od grč. *απλοῦς*, *haploûs*, “jednostruk, sam, jednostavan”) je grupa sličnih haplotipa koji imaju zajedničko porijeklo na šta ukazuju isti jednonukleotidni polimorfizmi (SNP) u oba haplotipa. SNP test se koristi za potvrđivanje haplogrupe. One se označavaju slovima alfabeta. Oznake podgrupa imaju dodatne alfanumeričke kombinacije, na primer R1b1. Haplogrupe Y-hromozoma i mitohondrijske DNK imaju različite oznake. / *The International Society of Genetic Genealogy*, vidi Haplogroup definition ispod DNA-NEWBIE GLOSSARY, <http://isogg.org>

Jednostavan postupak i pristupačna cijena⁶ uveli su DNK testiranje u istraživanje rodoslova vlastitih porodica, traženje geografskih korijena, ili traženje bioloških predaka i rođaka adoptiranih osoba. Osobe koje traže svoje genetsko porijeklo istovremeno pomažu da se složi mozaik zajedničke genetske prahistorije, te postaju "Citizen scientist", istraživač-amater.⁷

Postoji mnogo Facebook grupa i foruma⁸ gdje ovi "građani-naučnici" razmjenjuju informacije i traže zajedničke pretke. U isto vrijeme svojim pojedinačnim rezultatima pomažu profesionalnim geneolozima u njihovim naporima da se sazna što više o porijeklu čovjeka i ljudskim migracijama. Osoba koja je uradila neki DNK test može, ako to želi, svoje rezultate učiniti dostupnim drugim ljudima i profesionalnim istraživačima ljudske prahistorije kroz proučavanje mutacije ljudskih gena.⁹ Cijeni se da je do početka 2017. godine oko pet miliona¹⁰ ljudi širom svijeta naručilo neki od DNK testova, a broj testiranih se povećava po stopi od deset posto godišnje. Osim ovih, ličnih istraživanja, razne naučne institucije širom svijeta vrše geneološka ispitivanja. Tako su u Bosni i Hercegovini 2005. godine uzeti uzorci DNK od 256 muškaraca sa ravnomjernom zastupljenošću Bošnjaka, Hrvata i Srba te istražena genetička sličnost i raznolikost bosanskohercegovačke populacije.¹¹ Rezultati su pokazali da "preko 50 posto stanovništva na našim prostorima vuče izravno podrijetlo od ljudi koji su na ovim prostorima preživjeli ledeno doba (haplogrupa I-P37), jedan dobar postotak njih potječe od onih koji su zadnje ledeno

6 Ako neko želi znati svoje genetsko porijeklo do najdaljeg vremena, postoje (2017) firme na čijim web-stranicama se mogu naručiti DNA-testovi – vidi web adrese dolje. Uzimanje uzorka DNK napravi se štapićem ili mini tupim češljem koji se trlja po unutrašnjoj strani lica. Na taj način se stanice prime na materijal štapića koji se potom stave u odgovarajuću papirnatu omotnicu koja se dobije poslije naručivanja testa preko internet stranice. Poslije mjesec dana ispitanik putem maila dobiva web-adresu stranice na kojoj može pročitati rezultate. Cijena je u zavisnosti od želje i obima testa, od 100 do 500 američkih dolara. Početkom decembra i tokom ljeta kod nekih firma dobija se popust na cijenu do 30 posto. Uzorci se čuvaju 20-25 godina, te se mogu naručiti dodatni nalazi bez slanja novih uzoraka brisa iz usta.

Detaljno: <https://www.familytreedna.com>, <https://www.ancestry.com>,
<https://genographic.nationalgeographic.com>, <https://www.23andme.com/en-int>

7 Karin Bojs i Peter Sjölund, *Svenskarna i deras fäder, de senaste 11.000 åren*, Albert Boniers förlag, Stockholm, 2016, str. 11 od 387 strana kao e-knjiga.

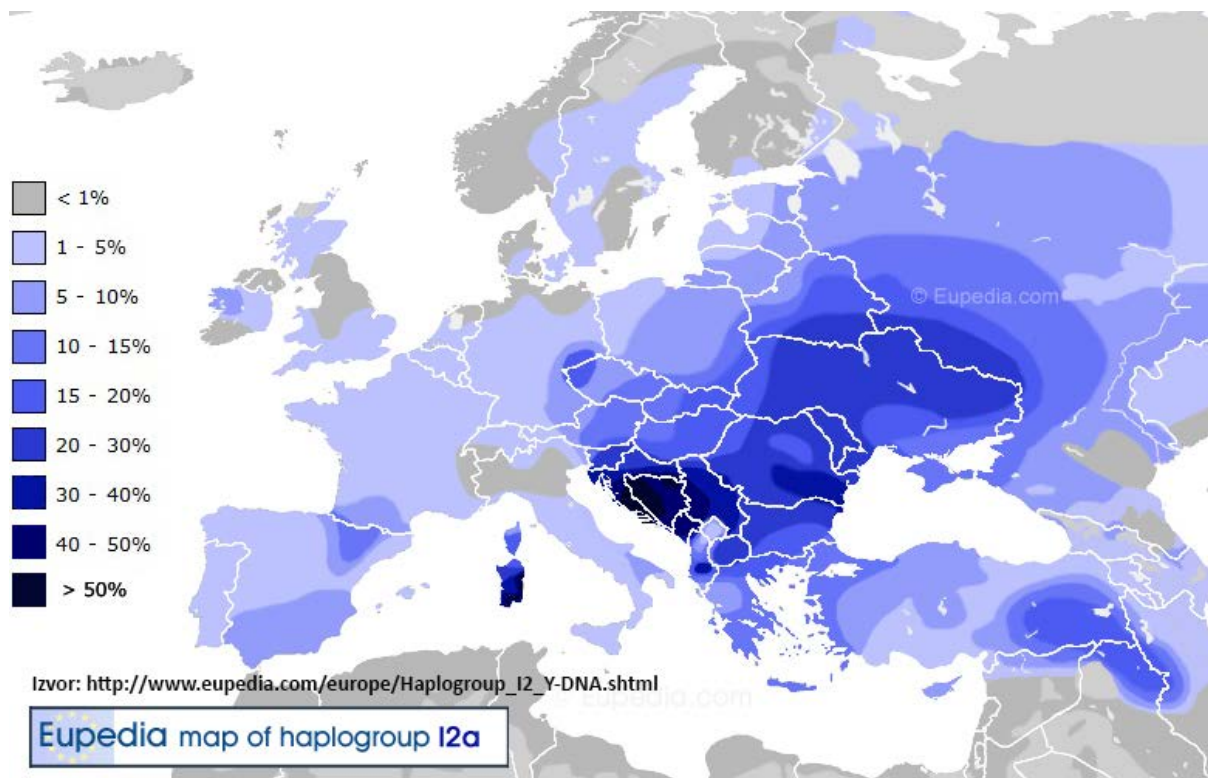
8 <http://isogg.org>, <http://www.eupedia.com>, <http://www.genopedia.com>,

9 Naprimjer: <http://www.ysearch.org>, <https://www.familytreedna.com/projects.aspx>, <https://yfull.com/tree>, <http://www.genecards.org>, <https://www.gedmatch.com>, <https://dnagedcom.com>

10 Oko 3 miliona autosomalnih testova kod Ancestry kompanije, oko 1,2 miliona kod 23andMe, te 300.000 kod FTDNA. više: http://isogg.org/wiki/Autosomal_DNA_testing_comparison_chart

11 autori: D. Marjanović, S. Fornarino, S. Montagna, D. Primorac, R. Hadžiselimović, S. Vidović, N. Pojskić, V. Battaglia, A. Achilli, K. Drobnić, S. Andjelinović, A. Torroni, A. S. Santachiara-Benerecetti, O. Semino, stručni članak *The Peopling of Modern Bosnia-Herzegovina: Y-chromosome Haplogroups in the Three Main Ethnic Groups* u časopisu „Anal of Human Genetics“, Volume 69 issue 6 novembar 2005. str. 757-763, , doi: 10.1111/j.1529-8817.2005.00190.x
preuzmi u PDF formatu sa: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1529-8817.2005.00190.x/full>

doba preživjeli na prostorima Ukrajinskoga bazena, a na ove prostore u više migracijskih valova su se počeli doseljavati unatrag 2000 godina (time su obuhvaćene i migracije nama povijesno poznate kao seoba Slavena). Bitan podatak je i činjenica da je značajan postotak ljudi koji žive na području BiH genetički povezan s ljudima koji su se tijekom, malo prije i malo poslije neolitika, doseljavali iz pravca Bliskoga istoka i jugoistoka Balkana”¹². Godine 2013. izvršeno je slično istraživanje na 506 međusobno nepovezanih muškaraca, koje je potvrdilo predhodna ispitivanja, da tri populacije u Bosni i Hercegovini imaju istu genetsku pozadinu, a da je bosanskohercegovačko stanovništvo jasno smješteno unutar evropskog genetskog bazena.¹³

Slika gore: Karta rasprostiranja haplogrupe I-P37 koja u radu D. Marjanovića i drugih "The Peopling of Modern Bosnia-Herzegovina.." (2005) nosi oznaku I1b. 2007. godine otkrićem mnogih drugih haplo-podgrupa došlo je do preimenovanja naziva i izmjene oznake **I1b** u **I2a1** ⁽¹⁴⁾. Vidimo da su geneološke karte najbližnje meteorološkim i nemaju nikakve veze sa današnjim državnim granicama i nacijama. Treba znati da se genetika nikada ne odnosi na

12 Razgovor sa rokovodiocem ovog istraživanja prof. Damirom Marjanovićem, web portal Pogled.ba 05. septembra 2015. <http://www.pogled.ba/clanak/damir-marjanovic-nacije-ovih-prostora-dijele-dobar-dio-genetickoga-naslijedja/73071> - pristup 10. feb. 2017.

13 Autori: Pojskić Naris, Silajdžić Elma, Kalamujić Belma, Kapur-Pojskić Lejla, Lasić Lejla, Tulić Una, Hadžiselimović R., Institute for Genetic Engineering and Biotechnology, Zmaja od Bosne 8 Kampus, 71000 Sarajevo, Bosnia and Herzegovina, stručni članak Polymorphic Alu insertions in human populations of Bosnia and Herzegovina, u časopisu „Annals of Human Biology“, Volumen 40, 2013 - Broj 2, Ann Hum Biol. 2013 Mar;40(2):str. 181-185. doi: 10.3109/03014460.2012.756063. objavljeno u Epub-formatu 30. januara 2013.

14 Više: http://www.eupedia.com/europe/Haplogroup_I2_Y-DNA.shtml

nacije, nego na populacije.

Genetička geneologija je dinamična grana nauke gdje se svakodnevno otkrivaju nove grane i grančice na filogenetskom stablu čovječanstva. Rad D. Marjanovića i drugih je iz 2005. godine kada se znalo samo za grupu I-P37 i M26 ispod njega. U međuvremenu, zahvaljujući uvođenju novih naprednijih programa i testova, otkriveni su ogranci (downstream) od grupe I-P37. Tako se danas (2017) zna da većina stanovništva Balkana ima odvojak od I-P37 koji se popularno zove Dinarski haplotip.

Pisac knjige je uradio autosomalni¹⁵ i Y-DNK test. Y37 test je odabran jer daje zadovoljavajuće rezultate u traženju geografskog porijekla muških predaka što je bio cilj. U svim društvima, a posebno na Balkanu, praktikuje se patrilokalnost, što znači da muškarci imaju tendenciju živjeti bliže svome mjestu rođenja u odnosu na žene, te se za Y hromosom očekuje da pokaže povećanu geografsku specifičnost u odnosu na druge DNK markere¹⁶. U genetskom zapisu Y hromosoma tokom stotine hiljada godina razvili su se genetski markeri pomoću kojih možemo naći geografske korijenje naših pra-otaca, čak 7.000-8.000 generacija unazad.¹⁷

REZULTATI DNK TESTA PISCA KNJIGE

Genetsko nasljeđe starih Evropljana (Ancient European Origins)

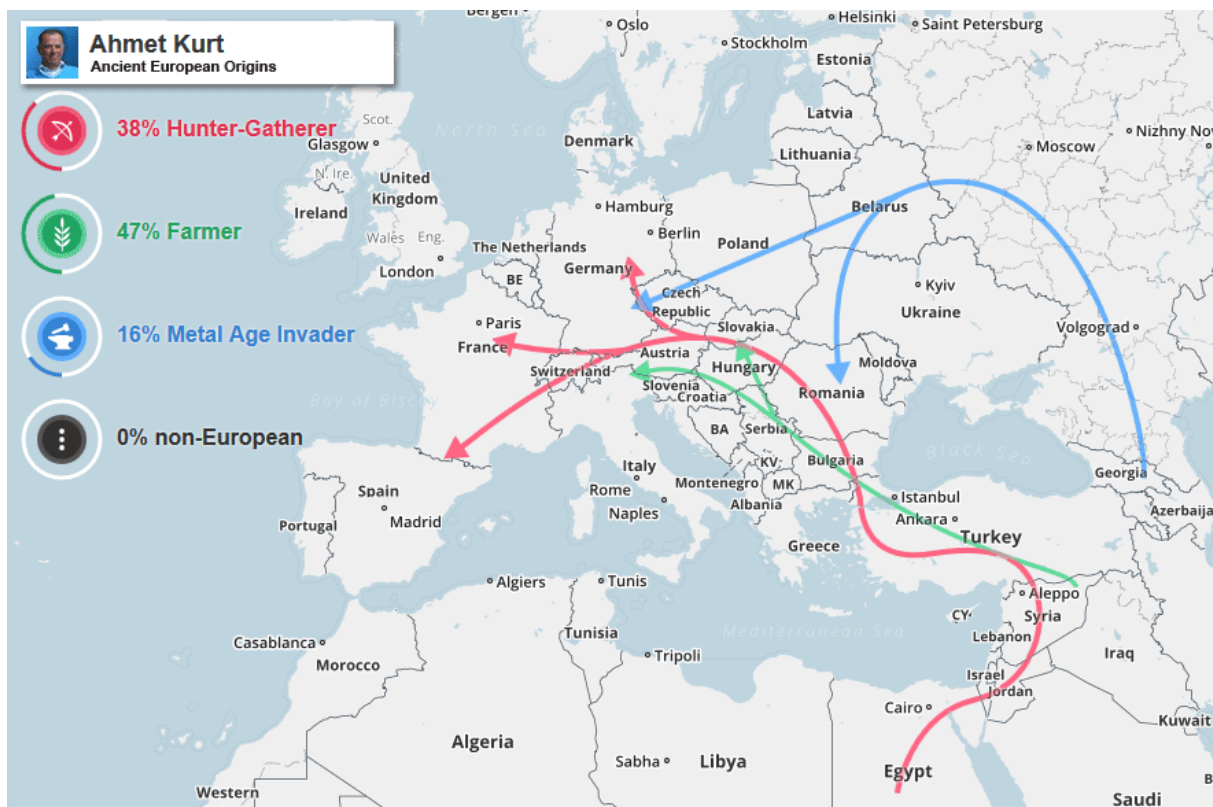
Sve populacije u Evropi imaju mješavinu gena, u raznim procentima, tri najveća vala naseljavanja evropskog kontinenta. To su takozvani Lovci-sakupljači (Hunter-Gatherers), Prvi poljodjelci (Early Farmers) i Ratoborni pastiri iz stepe - ljudi brončanog doba (Metal Age Invaders). Ovaj test upoređuje u kojem procentu autosomalna DNK davaoca uzorka odgovara uzorcima dobijenim iz skeleta tri glavne grupe ljudi koje su naseljavale Evropu, a čiji su ostaci nađeni prilikom arheoloških iskopavanja u Evropi. Ovaj test će se vremenom nadopunjavati rezultatima genetskih istraživanja arheoloških ostataka izvan Evrope.

15 Autosomalni DNK test analizira 22 para hromosoma koje smo naslijedili od oca i majke i koji se nalaze u jezgru skoro svih ljudskih ćelija, ali bez analize polnih X i Y hromosoma.

Više: <https://www.familytreedna.com/learn/dna-basics/autosomal>

16 Jobling MA, Tyler-Smith C., *The human Y chromosome: an evolutionary marker comes of age*⁶, Department of Genetics, University of Leicester, University Road, Leicester LE1 7RH, UK, stručni članak u "Nature Reviews Genetics", 4, str. 598-612 (August 2003) | doi:10.1038/nrg1124

17 U geneologiji jedna generacija se računa kao 30 godina. Mutacije u YDNK događaju se u prosjeku svake 130-te godine i na osnovu toga određuje se OTPRILIKE broj generacija unazad. / Peter Sjölund, *Släktforskning med DNA*, Sveriges Släktforskarförbund, Stockholm, 2016, str. 30-34.

Na karti gore tri glavna pravca naseljavanja Evrope i procenti gena tri populacije u uzorku DNK pisca knjige.

Lovci-sakupljači (Hunter-Gatherers) 38%

Centralna Evropa je neposredno poslije ledenog doba, koje je završilo prije otprilike 11.700 godina, bila obrasla travom i niskim rastinjem koje su pasla stada irvasa, bizona, konja, mamuta i drugih životinja. Opstanak Lovaca-sakupljača se bazirao na lovu i sakupljanju šumskih plodova. Pratili su migracione rute stada životinja, te na taj način naseljavali sve dijelove Evrope. Tipična mitohondrijska haplogrupa je U5 ili U2, dok je haplogrupa po muškoj liniji I. U genima pisca knjige, Ahmeta Kurta, koji se odnose na nasljeđe Lovaca-sakupljača dvije trećine su¹⁸ geni lovaca koji su živjeli u zapadnom dijelu Evrope, a jedna trećina geni Istočnih lovaca čiji su ostaci pronađeni na Kavkazu i koji su se odvojili od lovaca na zapadu prije 45.000 godina¹⁹.

Rani poljodjelci (Farmers) 47%

Prvi tragovi bavljenja ljudi zemljoradnjom, koje je počelo od prije 11.500 godina, pronađeni su u području „Plodnog polumjeseca“, kako se radi svog izgleda na karti, nazivaju dijelovi Jorda-

18 Ispitivanje rezultata genetskog testa pisca knjige na <https://www.gedmatch.com>

19 Autori: Eppie R. Jones, Gloria Gonzalez-Fortes, Sarah Connell, Veronika Siska, Anders Eriksson, Rui Martiniano, Russell L. McLaughlin, Marcos Gallego Llorente, Lara M. Cassidy, Cristina Gamba, Tengiz Meshveliani, Ofer Bar-Yosef, Werner Müller, Anna Belfer-Cohen, Zinovi Matskevich, Nino Jakeli, Thomas F. G. Higham, Mathias Currat, David Lordkipanidze, Michael Hofreiter, Andrea Manica, Ron Pinhasi & Daniel G. Bradley. Stručni članak *Upper Palaeolithic genomes reveal deep roots of modern Eurasians*, Nature Communications 6, Article number: 8912 (2015) doi:10.1038/ncomms 9912, Publikovano na internetu: 16 novembar 2015.

na, sjeverne Sirije, istočne Turske, te doline rijeka Eufrata i Tigrisa²⁰. Prije otprilike 7.000-8.000 preko Kipra i Egejskog mora ljudi koji su živjeli od zemljoradnje i uzgoja domaćih životinja, pretežno svinja i koza, započeli su migraciju na evropski kontinent. Ova migracija označava početak mlađeg kamenog doba - neolita. Rani poljodjelci izašli su iz Afrike takođe prije 54.000 godina, ali su se zaustavili na Srednjem istoku i Kavkazu. Njihovom migracijom prema Evropi ova grupa se, poslije 30.000 godina, ponovo susreće sa Lovcima-sakupljačima. Analizom DNK skeletnih ostataka ove grupe utvrđeno je da njihov Y hromosom pripada haplogrupi G2a, dok je mitohondrijska haplogrupa N1a.²¹

Ratoborni pastiri iz stepe - ljudi brončanog doba (Metal Age Invaders) 16%

U trećem valu naseljavanja Evrope koji se desio prije 4.000-5.000 godina dolaze ljudi iz avroazijskih stepa. Uveli su velike promjene u kulturu i društveni život. Sa sobom donose metalni alat, pripitomljene konje i kola na točkovima, što je enormno povećalo pokretljivost ljudi i obradu većih zemljišnih površina. Sa njima se u Evropi, vjerovatno, širi indoevropski jezik. Dolaskom ovih stepskih osvajača u Evropi se proširio Y-hromosom haplogrupe R1a i R1b.

Geografsko porijeklo (Population Clusters)

Kod nekih kompanija koje vrše DNK testove analiza geografskog porijekla pogrešno se naziva traženjem etničkog porijekla²². Test "Geografsko porijeklo"²³ pokazuje samo vjerovatnoću da geni davaoca odgovaraju većini gena neke ili nekih od dvadeset četiri referentne grupe (april 2017) određenog geografskog područja²⁴ i nema nikakve veze sa etničkom pripadnošću davaoca uzorka DNK.

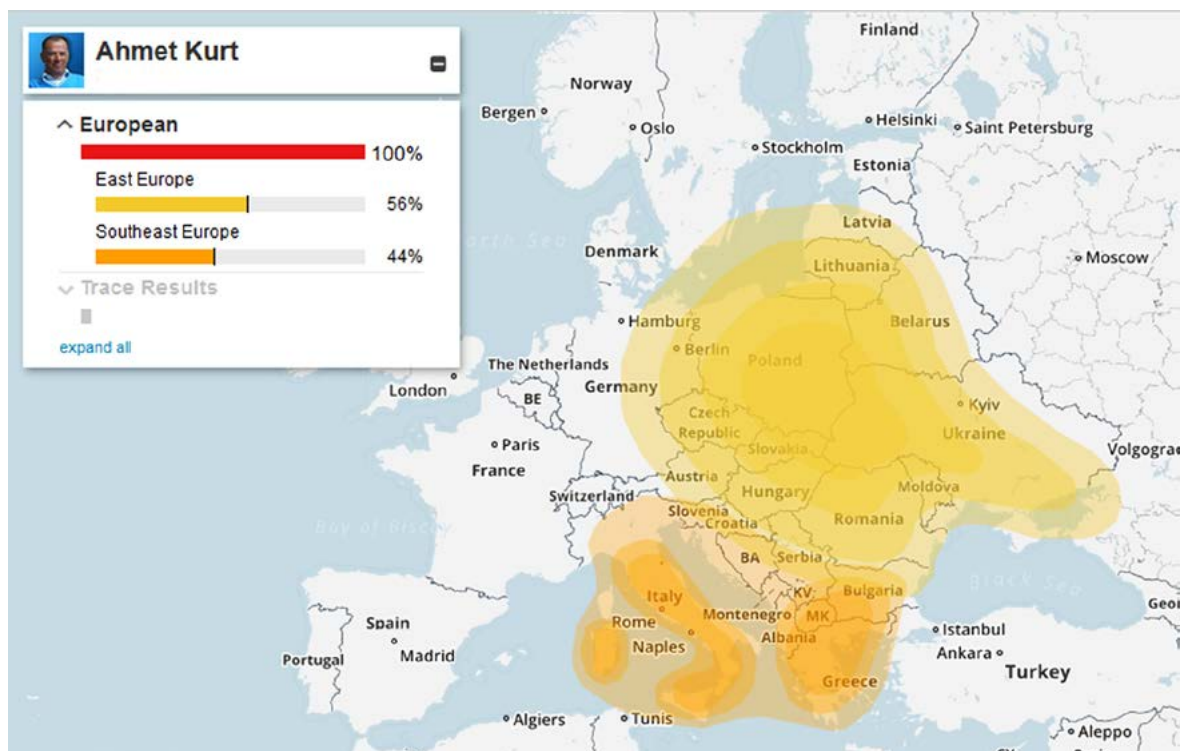
20 Autori: Fernández E, Pérez-Pérez A, Gamba C, Prats E, Cuesta P, Anfruns J, et al. stručni članak *Ancient DNA Analysis of 8000 B.C. Near Eastern Farmers Supports an Early Neolithic Pioneer Maritime Colonization of Mainland Europe through Cyprus and the Aegean Islands*, PLoS Genet 10(6): e1004401. doi:10.1371/journal.pgen.1004401, 2014.

21 Zuzana Hofmanová sa još 37 autora, *Early Farmers from across Europe directly descended from Neolithic Aegeans*, stručni članak objavljeno u PNAS doi: 10.1073/pnas.1523951113 bioRxiv. 2015. <http://biorxiv.org/content/early/2015/11/25/032763.abstract>

22 Više na: <https://www.legalgenealogist.com/2016/08/14/those-percentages-if-you-must>

23 Više na: <https://www.familytreedna.com/learn/ftdna/myorigins-population-clusters>

24 Peter Sjölund, *Släktforska med DNA*, Sveriges Släktforskarförbund, Stockholm, 2016, str. 97-99.

Na karti gore procenti podudaranja nasljednog genetskog materijala pisca knjige sa genima populacija iz markiranih geografskih područja.

Istočna Evropa 56%

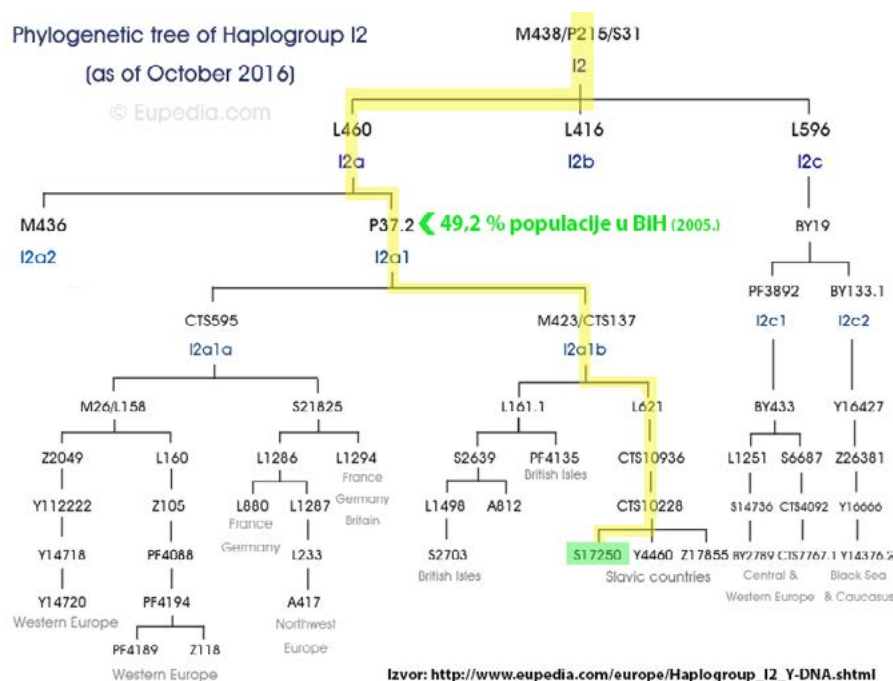
Ovaj klaster obuhvata Letoniju, Ukrajinu, Rumuniju, Poljsku, Češku, Slovačku, Mađarsku, sjeverni dio Bugarske, sjeverni rub balkanskih država, te istočnu polovinu Njemačke. Ovaj klaster je nastao fuzijom Lovaca-sakupljača iz zapadne Evrope, Ranih poljodjelaca sa Bliskog istoka, te Ratobornih stepskih pastira. Trgovina i osvajanja jako su utjecala na genetsko formiranje ovog klastera koji je veoma složen. Od devetog do jedanaestog stoljeća Vikinzi su u ovom području držali trgovinski put od Skandinavije do Carigrada. Kasnije provale Mongola te iranskih plemena takođe su ostavile genetskog traga u ovom području.

Jugoistočna Evropa 44%

Klaster jugoistočne Evrope se sastoji od današnjeg stanovništva iz područja Italije, Grčke, te zemalja zapadnog Balkana, od Bugarske do Hrvatske. Današnje populacije u jugoistočnoj Evropi imaju najviše genetske srodnosti sa Ranim poljodjelicima čije migracije u Evropu su počele prije otprilike 11.000 godina i koji su se na svom putu miješali sa izoliranim skupinama postglacijalnih lovaca-sakupljača. Migracije u vrijeme Aleksandra Velikog, rimska osvajanja, prodori germanskih plemena i Slavena jako su utjecale na genetsko formiranje ovog klastera.

Geografsko i genetsko porijeklo muških predaka porodice Kurt

Pisac knjige ima haplogrupu I-P37, detaljnije I-CTS10228 (I2a1b2a1), popularno Dinarski južni klaster, a vjerojatno S17250 i I-PH908 – vidjeti detalj filogenetskog stabla dolje. Cijeni se da ovu podgrupu ima oko deset miliona ljudi, a najviša frekvencija je kod Hrvata, Bošnjaka, Srba, Crnogoraca i Makedonaca, a u nešto manjoj mjeri je zastupljena u Sloveniji, Bugarskoj, Rumuniji, Češkoj, Slovačkoj, južnoj Poljskoj, Moldaviji i zapadnoj Ukrajini.

Na šemi gore detalj filogenetskog stabla gdje pripada i pisac knjige.

Na osnovu ovih rezultata može se rekonstruisati kretanje najdaljih predaka mostarskih Kurta²⁵.

Klima na zemlji se ciklično mijenjala između perioda ledenog doba i perioda otopljanja, kada bi se ledenjaci povlačili. Tokom jednog od tih otopljanja, otprilike prije 54.000 godina, anatomski moderni ljudi (eng. Anatomically Modern Homo sapiens: AMHS)²⁶ izašli su iz Afrike, te boravili oko 5.000 godina na području današnje Saudijske Arabije i Bliskog istoka. Vremenom, grupa prvih ljudi izvan Afrike se podijelila. Jedni su otišli istočno i tokom narednih 20-40 hiljada godina naselili Sibir, Južnu Aziju i Australiju. Druga grupa je ostala na Bliskom istoku i Kavkazu. Treća grupa, u kojoj je bio i predak mostarskih Kurta, naselila se u Evropi. Zadnje ledeno doba počelo je prije 20.000 godina i trajalo do 11.700 godina prije našeg doba. Stanovništvo se višestruko smanjilo, a preostali ljudi se povlače u nekoliko enklava koje nisu bile pod ledom – granično područje između Francuske i Španije, zapadni Balkan (područja

25 Vidjeti: http://isogg.org/tree/ISOGG_HapgrpI.html, http://www.eupedia.com/europe/Haplogroup_I2_Y-DNA.shtml, <https://yfull.com/tree/I2>, <https://www.familytreedna.com/groups/i-2a-hap-group/about/background>, <http://i2aproject.blogspot.se/2014/05/important-new-snps-for-dinarics.html>

26 Detaljno: https://books.google.se/books?id=py01HMuAIh4C&pg=PA168&redir_esc=y&hl=sv#v=onepage&q&f=false

današnje Bosne i Hercegovine i Hrvatske), obala Crnog mora, Kavkaz te oblasti u današnjoj Rusiji. Prije 21.200 godina²⁷ formira se posebna haplo podgrupa (I-P37) ljudi koji su živjeli na području današnje južne Italije i zapadnog Balkana – vidi kartu na strani 176. Na tom području najvjerojatnije su "prezimali" i preci današnjih Kurta. Prestankom ledenog doba dolazi do novih migracija. Balkan je prvi na udaru vala naseljavanja nove populacije, zemljoradnika sa Bliskog istoka, koji je počeo prije 10.000 godina.

Tokom desetine hiljada godina od loze I-P37 stvorilo se više ogranaka i grančica. Zadnji poznati S17250 ogranak, kojem pripadaju i mostarski Kurti, star je samo 1.900 godina. Ima više scenarija migracije ovog ogranka, ali nijedna alternativa nije potvrđena naučnim istraživanjima. Možda su neki potomci ove grupe sa Balkana otišli na istok, u područje današnje Ukrajine, Češke i južne Poljske, i poslije više hiljada godina, postali preci Slavena? Možda su onda njihovi potomci sa ostalim grupama koje su tvorile slavensku društvenu grupu, tokom povratne migracije, u 5-6 stoljeću ponovo došli na Balkan i pomiješali se sa zatečenim rimskim i predrimskim stanovništvom? Zatečeno stanovništvo se jezički slavenizira, a pridošli Slaveni koji su bili u manjini, u postepenom, hiljadugodišnjem, procesu se asimiliraju? Genetika može ponuditi samo, takozvani, genetički scenarij naseljavanja. Nažalost, ponekad interpretacije rezultata ovih istraživanja poprimaju mitske i, u najmanju ruku, senzacionalističke, ali netačne okvire²⁸.

27 Vidjeti: <https://yfull.com/tree/I2>

28 Prof. Damir Marjanović <http://depo.ba/clanak/123105/damir-marjanovic-o-razlicitom-planetarnom-porijeklu-bosnjaka-srba-i-hrvata> i prof. Slobodan Danko Bosanac, *Znanstveni rasizam*, članak u Le Monde diplomatique (Hrvatsko izdanje), juni 2006. Godina III broj 6. str.24-26. <http://www.irb.hr/users/bosanac/znanstveni%20rasizam.html>
Dr Ana Banjac i dr Bojana Panić, DNK Centar za genetiku, Beograd
<http://dnk.poreklo.rs/dnk-otkriva-va%C5%A1e-praporeklo>

Na karti gore mjesta rođenja najstarijih poznatih predaka muških testiranih osoba koje imaju istu haplogrupu i neka podudaranja u hromozomu Y sa piscem knjige.

U rezultatu svog Y37 testa pisac knjige je dobio oko dvije stotine "rođaka"²⁹ sa kojima bi mogao imati zajedničke pretke od 720 do 10.000 godina unazad. Nema podudaranja rezultata sa nekom testiranom osobom sa kojom bi imao zajedničkog pretka bliže od 18-24 generacije unazad (prije 540-720 godina).

Zaključak

Rezultati genetskog testa Ahmeta Kurta potvrđuju da su mostarski Kurti pripadnici autentičnog, starosjedilačkog bosanskohercegovačkog stanovništva koji su islam prihvatili u periodu od XIV do XVI stoljeća, a na prostoru Bosne i Hercegovine ili najbližih područja se nalaze, najkraće od prije 1.500 - 2.000 godina, a vjerovatno od prije 10.000 - 20.000 godina.

Genetski test je siguran način za utvrđivanje srodnosti između dvije ili više porodica. Bilo bi

²⁹ Prilikom analize rezultata treba imati u vidu da je učestalost testiranja u bogatijim, zapadnim, državama nekoliko puta veća nego u balkanskim zemljama. Shodno tome, testirane osobe, naprimjer iz Velike Britanije ili Švedske, u svojim rezultatima će dobiti spisak od više hiljada osoba, "rođaka", sa kojima imaju podudarne dijelove svojih gena. Iz podataka testa pisca knjige o broju testiranih osoba i ukupnog broja određenih testova, te ukupnog broja oko pet miliona testiranih osoba kod komercijalnih DNK firmi može se ocijeniti da se iz Bosne i Hercegovine testiralo oko 1.600 osoba ili svaki 2.720-ti stanovnik. U Hrvatskoj broj testiranih je duplo veći, 3.300 ili svaki 1.360-ti, u Austriji svaki 835-ti građanin, itd.

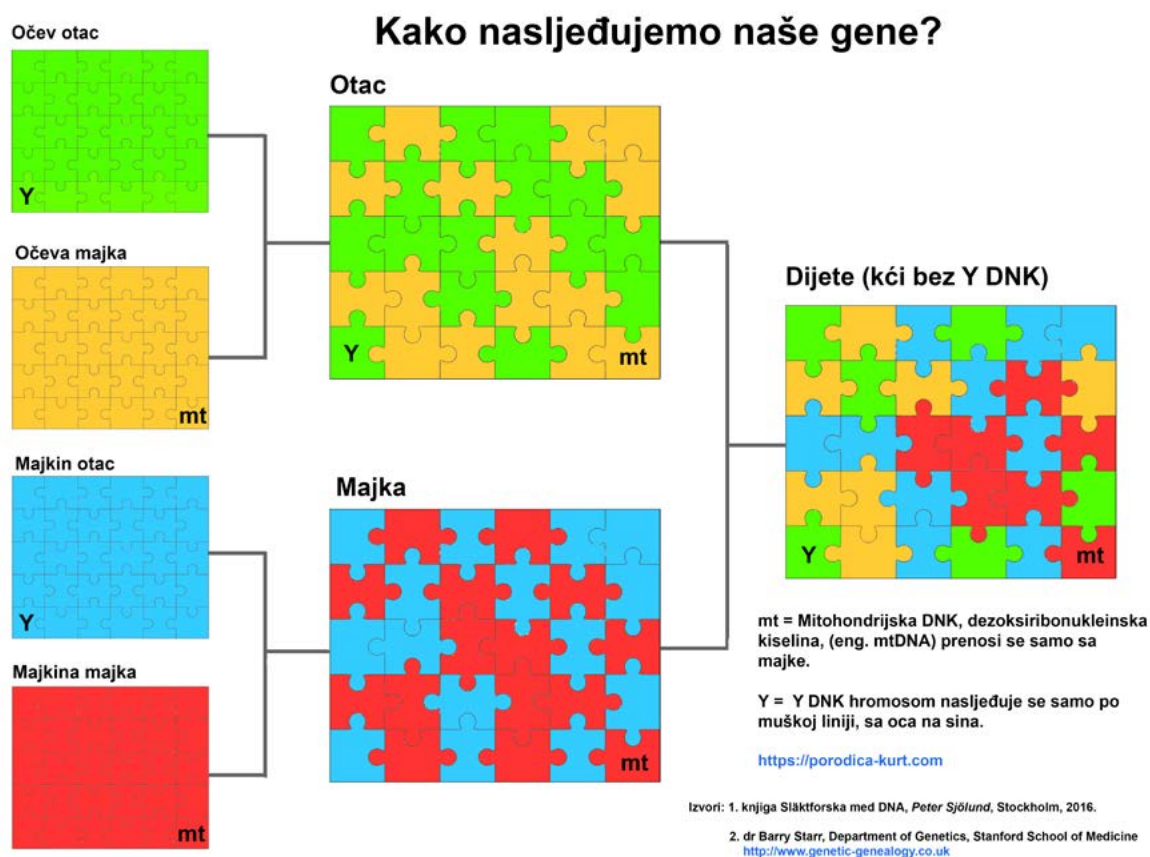
dobro kada bi muški članovi iz drugih porodica Kurt i Bosne i Hercegovine (vidjeti stranu 25-27) izvršili, najmanje, Y37 test kako bi se ustanovilo eventualno srodstvo sa mostarskim Kurtima.

Autosomalni i Y DNK test se preporučuje i osobama koje imaju zajedničko prezime, ali ne znaju da li imaju zajedničkog pretka, kao na primjer Serdarevići, Selimovići, i drugi.

U mnogim pisanim dokumentima i porodičnim predanjima tvrdi se da su neke bošnjačke porodice potomci visokih osmanskih činovnika koji su došli u Bosnu iz Turske, dobili timare i tu ostali (vidjeti stranu 16). Genetskim testiranjem članova ovih porodica nesumnjivo bi se utvrdilo njihovo geografsko i genetsko porijeklo, pošto postoji znatna razlika u genomu bosanskhercegovačke i turske populacije.

PRILOG 6 – Kako nasljeđujemo naše gene?

Molekularna osnova za gene je dezoksiribonukleinska kiselina (DNK). DNK se sastoji od lanca nukleotida, kojih ima četiri tipa: adenin (A), citozin (C), guanin (G) i timin (T). Ova četiri nukleotida spojeni su u parove. Ukupno u našem genetskom materijalu ima oko tri milijarde ovih „slova“ – elemenata u 46 kromosoma koji se nalaze u jezgri svake ćelije.¹ Jedan kromosom određuje pol. Muškarci imaju jedan X i jedan Y kromosom, a žene dva X kromosoma. Y kromosom se uvijek prenosi po muškoj liniji, sa oca na sina. Redoslijed ponavljanja segmenata od tri milijarde „slova“ komanduje radom pojedinih ćelija u svim dijelovima organizma. Taj redoslijed se mijenja kroz generacije i zove se mutacija (lat. mutatio = promjena). Spontane mutacije su rezultat funkcionisanja organizma i njegovom prilagođavanju uslovima spoljašne sredine, a indukovane mutacije nastaju djelovanjem hemijskih ili bioloških faktora – mutagena.

Na slici gore jedna puzzle odgovara kao sto miliona elemenata („slova“) u našem nasljednom genetskom materijalu. Početak nasljeđivanja na gornjem crtežu, radi preglednosti, počinje od djedova i nena/baka. U stvarnosti, njihovi genomi (svi nasljedni podaci kodirani u DNK) su također mješavina gena njihovih roditelja i predaka što se prenosi na unuke i dalje na njihove potomke. Može se reći da otac i majka na jednu gomilu stave i pomiješaju po tri milijarde svojih genetskih puzzle, pa dijete od tih šest milijardi uzme po slučajnom odabiru tri milijarde.

Dr Barry Starr sa Stanfordskog univerziteta² je to plastično objasnio uz pomoć špila karata.

”Iz svog špila od 52 karte otac ti podijeli 26 karata, a majka iz svog špila isto toliko.

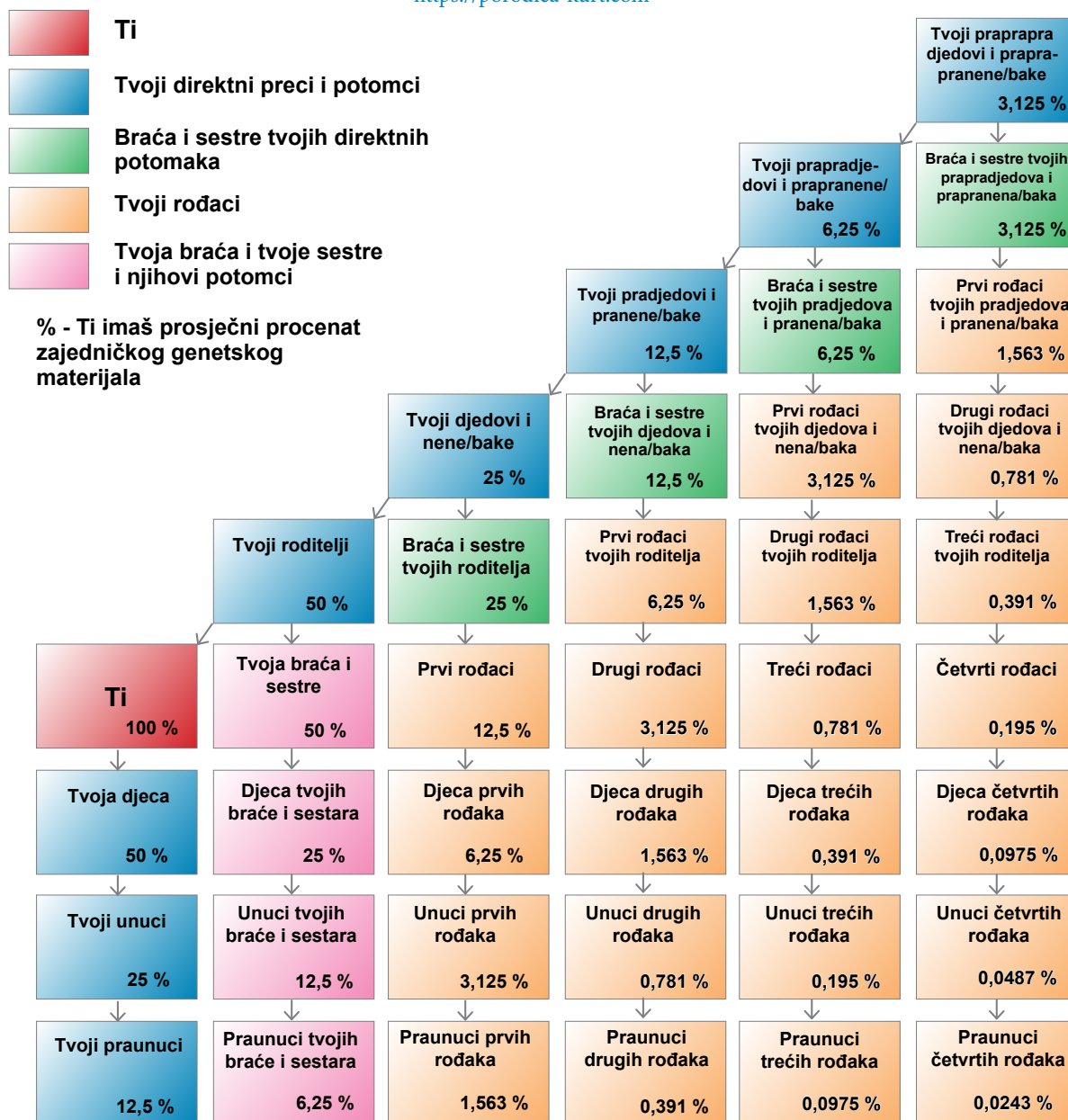
1 Peter Sjölund, *Släktforska med DNA*, Sveriges Släktforskarförbund, Stockholm, 2016, str. 20.

2 107 Barry Starr, [Relatednes](http://www.genetic-genealogy.co.uk), Department of Genetics, Stanford School of Medicine, 2017.

Kasnije poslije par godina tvom mlađem bratu ili sestri podijele karte na isti način. Po zakonu vjerovatnoće tvoj brat ili sestra će dobiti oko 13 istih očevih i oko 13 istih majčinih karata kao i ti. Znači da ti i tvoja braća i sestre imate 50% zajedničkih gena.”

Porodični rodoslov - prosječni procenat zajedničkog genetskog materijala

<https://porodica-kurt.com>

Izvor: Grafikon izrađen prema podacima sa 23andme.com "Average percent DNA shared between relatives", <https://en.m.wikipedia.org> "Coefficient of relationship", sa genetics.thetech.org, članak Department of Genetics, Stanford School of Medicine, te sa <http://www.genetic-genealogy.co.uk> "Calculation of the coefficient of relationship".

Na grafikonu gore procenti nasljeđivanja su najvjerovatniji, ali mogu biti manji ili veći za 6 - 7 procenata. Za polubraću i polusestre uzima se 50% navedenih vrijednosti.

Kurtovi istraživački rezultati su konkretni i jasni. Oni ponekad koriguju određena pogrešna tumačenja koja su se vremenom uvriježila u domaćoj historiografiji. Ova knjiga plod je velikog entuzijazma autora, kojim su bitno proširena bosanskohercegovačka geneaološka saznanja.

Doc. dr. Faruk Taslidža

Impresivno zaista, trud vrijedan divljenja! Uživao sam čitajući i gledajući faksimile dokumenata.

Prof. dr. sc Dževad Drino

Od knjige će veliku korist imati generacije koje dolaze poslije nas. Ovo je svakako velik trud i rad, na što autor treba biti itekako ponosan.

Fra Ante Tomas
Arhiv Franjevačkog samostana Mostar

Mostar 2017.